

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Leodivm Ecclesiae Cathedralis

Rausinus, Stephanus

Namvrçi, 1639

Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11818

LIBER

SECUNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Vrbi Leodiensi nullam Iurisdictionem competere.

Partanus de Lacedæmoniis finibus interrogatus dixit, quò iaculi spiculum pertingere posset, fines eò protendi. Verius de Leodiensis Magistratus iurisdictione quæsitus dixerit, nullam alibi, nec aliam esse quam vsurpatione paratam: Nullum ius, si quod habet, nisi ab iniuriâ metiri. Nascenti Vrbi nullum adnatum fuisse imperium, ignarus & doctus iuxtâ sciunt. Si naturam inspicimus, omnes ea liberos homines fecit, vis dominos & seruos distinxit. Nec tamen vt mutis animantibus natura diues & præpotens peculiare statim dotes indidit, ita humano generi virtutem ingenerauit; semina tantùm impressit, quæ per animorum culturam foràs prodire & adolescere possent, Leo ungues, apertentes, cornua taurus armorum vice sunt fortiti, nendi

N n

& melli-

& mellificandi industriam, bombyx & apicula. Videmus etiam pares telas araneorum, par in fauīs apium angulorum omnium foramen. Ex æquo venit, quod natura distribuit, Inæquale est quicquid ars tradit. Ius commune non est hac in re in Vrbes aut Ciuitates, munificentius: quo proditum est penès nullam Ciuitatum vel Urbium meri mixtiuè imperij quicquam inesse, nisi priuilegio aut præscriptione legitima comperiantur acquisiuisse. Urbem urbium Romam, iuxta legem primam in Digestis, De Officio Præfecti Vrbi excipiunt Doctores, à quascaturigines iurisdictionum ductæ; & Longobardiæ Ciuitates quibus per Pacem Constantiæ merum mixtumque imperium fuit concessum. Adde non inferiori iure plurimas in Germania vrbes, quibus aut ex Cæsarum beneficio aut ex vetustissima possessione, potestas vtraque conuenit: quæ nec immerito inter Status Imperij computantur, & cum alijs ordinibus sessionem in Comitijs habent. In reliquis vbi priuilegium, & æquiualens priuilegio inueteratum tempus absunt, regula communis quæstionem decedit. Ciuitates enim, & vrbes, (quæ pro eodem hîc accipiuntur) priuatorum loco habentur, inquit Caius Iurisconsultus sub titulo de verborum significatione. Quod non eo sensu tantum accipi velim quo pridem inter famulos Iurisperitos Lotharium & Azonem emanauit disputatio. Dum Lotharius apud solum Principem contendebat merum residere Imperium, & Azo illud etiam cæteris Magistratibus à Principe ad capitalia institutis proprium esse profitebatur. Altercatione eò vsque erumpente, vt, Henrico Romanorum Rege in id temporis

poris Bononiam aduentante, vterque ex sponsione equum apud sequestrum deposuerit, Regemque quæstionis legitimum deciforem adiuerit; quem ferunt pro Lothario pronuntiasse, eidemque tanquam victori ex conuentionis lege equum celsisse Azonis: non pro omnium tamen voto: cum & tunc & diu postea in fabulam scholasticam in æquiuoco abiuerit, Lotharium quidem abstulisse equum, sed Azonem tenuisse æquum. Illa enim disceptatio circa merum iuris apicem & subtilitatem vertitur, & per plures adhuc hodie, prout olim, victo Azoni adhærent. An scilicet ius ipsum meri imperij in solo Principe resideat, Magistratibus non nisi nudum meri imperij exercitium obtinentibus, vt erat Lotharij sententia: an verò ipsum etiam ius illius potestatis competat Capitalium rerum Magistratibus. Neutro namque modo, neutrum imperium, merum mixtumue, Ciuitatibus ex iure communi competit. Vnde lis illa celeberrimorum Iuris Antecessorum, in solos Scabinos, Principis Prætorium, quadraret: an Princeps solus habeat ius meri Imperij, & Scabini ipsius Iudices, vsum & exercitium illius duntaxat. Equidem ex ijs quæ præcedente Libro circa Leodiensis Urbis constitutionem operosè examinauimus, notum euasit, quod Leodium ante Diui Huberti tempora non extiterit, & conditor in oppidum conditum iurisdictionem habuerit, iurique dicundo, Pares, Scabinos & Allodiales Iudices instituerit, quorum tribunalia adhuc vigent. Proinde si Magistratus Ciuicus potestatis aliquid obtendit, doceat quando à quo & quemadmodum acceperit. Nam cum duæ sint iurisdictionum

species, vna ordinaria, altera delegata. Hæc quæ à delegante datur & dependet: illa quæ à lege, Principe, vel Republica conceditur. Si delegatam existimat, delegantem edat necesse est. Sin ordinariam; vbi est toto Corpore Iuris, Lex aut sanctio vlla quæ ei iurisdictionem tribuit? Quin potius non leges tantum, sed integri tituli in Iustinianæo Corpore compilati, De defensoribus Ciuitatum, de Decurionibus, de Magistratibus municipalibus illam denegant. Vel quis Princeps aut Imperator, cuius in ea conferenda liberalitatem est expertus? A Republica enim deriuasse non potuit, cum illa potestatis experts, Conditorem & Conditoris successores in veros Dominos recognouerit: & ex trito adagio, Nemo det quod non habet. Constat deinde Ciuicum Magistratum posterioribus tantum sæculis incepisse, & sic antequam esset, non habuisse iurisdictionem, quod Non entis nullæ sint qualitates. Constat itidem quod quo natus est iste Magistratus anno, nempe 1254, per meram tyrannidem aduersus legitimum suum Principem inceperit. Atqui priuatorum pactis non acquiritur iurisdictione: & quæ per vim geruntur, adeò irrita sunt vt ne confirmatione quidem Principis queant conualescere. Imò, quod miremur, violenta quantumuis principia speciem retinere pudoris: neque Henricus ipse de Dionanto primus Dæmagogus, neque illius insipidi tunc impulsores nouo huic exco- gitato muneri micam iudicialis authoritatis tribuere ausi; infirmiorum quendam protectorem duntaxat esse voluerunt. Et quia exploratum est Scabinos fuisse in- uentores & architectos huius præcipitati officij, lubet credere

credere quod legum iuriumque periti, ad exemplum Defensorum Ciuitatum in iure Romano notissimorum, Burgimagistros introduxerint. Quæ cura defensoribus illis incubuerit, & quam arcta potestas, Valentinianus, Gratianus & Theodosius Cæsares Theodoro Defensori perscribunt, Imprimis parentis vicem plebi exhibeas, descriptionibus rusticos urbanosque non patiaris affligi, Officialium insolentiæ, & iudicum procacitati (salua reuerentia pudoris) occurras, ingrediendi cum voles ad iudicem habeas facultatem, superexigendi damna vel spolia plus petentium, ab ijs quos liberorum loco tueri debes, excludas. Vtili ratione perspectum est (vt iidem rescribunt) vt innocens & quieta rusticitas, peculiaris patrocinijs, id est Defensoris locorum beneficio perfruatur. Et Valentinianus ac Valens Senecæ etiam Defensori, Si quis de tenuioribus, & minuscularijs rebus interpellandum te esse crediderit, acta conficiat: Cæteras verò quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur, ordinario insinuato rectori. Non minus apertè Iustinianus noster. Hoc Defensorum nomen (inquit) demonstrat antiquitatem aliquos præposuisse rebus, quatenùs ex omni eas iniustitia vendicarent liberas. Et propter hoc paternâ voce Defensores eos vocamus, quatenùs eripiant à malis iniustitiam patientes. Hoc autem Defensorum nomen valdè conculcatum est multis nostræ Reipublicæ partibus, & ita contemptum, vt in iniuria potiùs, quàm in qualibet iaceat honestate. Ita ille. Qui Defensores ex honestissimis & optimis erant eligendi, & aliquantùm à municipali Magistratu & Decurionibus differebant,

neque è decurionatu assumebantur. Andræas Alciatus studiosus antiquitatum indagator scribit ternos fuisse defensores, cum Burgimastri Leodienses sint bini. Licet autem Iustinianus clarè disponat Defensoribus non licere quicquam eorum, quæ iurisdictione egent, & ex ipsâ iudicum autoritate pendent, non abnuat nihilominus posse eos iudicare in causis pecuniarijs usque ad aureos trecentos, apellatione tamen ab eorum sententia ad Prouinciæ Præsidentem permissâ. Amplius posse leuiora crimina audire, & eos qui in maioribus criminibus capiuntur, id est in flagranti crimine deprehenduntur detrudere in carcerem & mittere ad Præsidentem. Quod Burgimagistrorum institutioni perperam applicaretur: quibus nec Scabini poterant iudicalem vel in minimis distribuere notionem, nec volebant, propriæ tenaces autoritatis, quam per hos Dæmagogos auctum aut seruatum ibant, nequaquam verò imminutum. Videndum igitur num ex priuilegio aut præscriptione potestatem sint consecuti. Priuilegia in facto consistunt, & sunt de genere earum rerum, quæ per scripturam debent probari. Illorum etiam interpretatio seu principaliter seu incidenter agatur, ad Principem pertinet. Eorundemque concessio intelligitur fieri citra præiudicium tertij: Et reuocanda sunt quoties ex post facto nocua & noxia inueniuntur. Gratiamque & priuilegium meretur amittere, quisquis concessâ abutitur potestate. Tot sunt Legum & Iureconsultorum dogmata: quibus peruincitur, si se in priuilegiis & concessionibus Principum fundent, edere illa & proferre teneri: & Principem maturè dispicere posse iusta

an

an iniusta sint, vtilia an noxia, & quocunque casu
num suis excessibus & corruptelis, sese fauoribus præ-
buerint indignos. Addo Principem sæcularem, multo
magis Ecclesiasticum, non posse alienare aut alteri con-
cedere iura aut bona Principalis suæ authoritatis. Certè
quantum priuilegiorum Leodiensium legi, nullum vidi
quo aliquid iurisdictionis Ciuico Magistratui videri
possit concessum. Pacta fortè (de quibus postea seorsim
tractabimus) multis cædibus & diuturnis seditionibus
extorta aliquam sub incerta luce vmbra ostendunt
alicuius bassæ iurisdictionis inter certas personas in
paucis casibus iisque ciuilibus tantum, toleratæ. In
medio relinquo an quæ vi & armis ab inuito suo Prin-
cipe immorigeri subditi eripiunt sua faciant, & succes-
sore Principes ijs alligentur Pactis. Venuustum de ton-
fore Martialis epigramma occurrit

Quid si me tonsor dum stricta nouacula supra est

Tunc libertatem, diuitiasque roget?

Promittam, nec enim rogat illo tempore tonsor,

Latro rogat, res est imperiosa timor.

Et parua sunt, nec vsque adeo præiudicij magni quæ
circa modicæ & adstrictæ iurisdictionis punctum in
Pactis internoscuntur; præ illis pusionibus, plusquam
giganteæ sunt statuæ, quæ per efferam licentiam ho-
diernis temporibus eriguntur: sed breui corruerint,
quia basi & fundamento destituuntur. Præscriptionem
incassum etiam hic Magistratus iactitauerit, qui modi-
cis illis pactitiis non contentus, iam Regalia ructat.
Scio Iurisperitos pro iurium dominicalium & princi-
palium

palium discrimine præscriptionis determinationem distinguere. Quædam sunt quæ Principi debentur in signum supremæ potestatis (qualis est, inter alia, necessitas appellandi ad supremum supremi Principis tribunal) & hæc nullis annorum Centurijs aut Chiliadibus præscribuntur. Vnde Prætorium Cæsareum Spirense decidit, & inuiolabiliter obseruat, quod nullis inferiorum Principum aut Imperialium Ciuitatum Legibus vel Statutis impediri valeat recursus & prouocatio ad Cæsarem, & eius Consistorium, eaque de causa non obstantibus tribus, quatuor, vel pluribus Instantiarum gradibus, ternisque Inferiorum tribunalium sententijs apellationem admittit. Alia sunt quæ reseruantur Principi intuitu suæ dignitatis, vt vectigalium impositio, Magistratuum & Tabellionum creatio, illegitimorum legitimatio, & pleraque similia: quæ iuxta nonnullorum opinionem, concurrentibus cæteris qualitatibus ad præscriptionem congruam requisitis possunt immemoriali tempore per vsum indefinentem & nulla variatione interruptum acquiri. Quædam sunt Principis vt Principis, seu quæ Regiæ coronæ competunt, quæ aliqui etiam scribunt præscribi centum annorum decursu, immemoriam possessionem meritò à centenaria secernentes. Nolo euehi in altum & profundum subtilioris disputationis æquor, oram & ripam tantum lego. Etsi haud me lateat, plurium & potissimorum aliò vergere censuram, & vtriusvis generis iura & bona esse perpetim impræscriptibilia: quod Regnorum & Principatuum vniuersi quasi orbis obseruantia receptum paret. Et olim Themistocles in oratione ad Atheniensem

niensem populum pro publicis neglectim occupatis in commune afferendis habita sic sensit, adiecta ratione, vetitam esse priuatorum aduersus Rempubicam aut Principem præscriptionem, vt hominum aduersus immortale numen. Quo eodem argumento vsus fertur Cato Censorius publico à priuatis agros publicos reuendicans. Ne vlla præscriptio pro parte Magistratus irrepserit, meatus vndequaque occlusi reperiuntur. Non de Regalibus & meri mixtique Imperij iuribus solum loquor, verum promiscuè de actibus iurisdictionalibus. Nam cuncta ad præscriptionem necessaria deficiunt, bona fides, tempus, assistentia aut color iuris. Malæ fidei possessorem, nullum tempus immemorale tuetur: Fides ergo bona exigitur, qua caruerunt qui inchoasse, aut inchoatam continuasse præscriptionem debuissent, cum ex Legibus etiam municipalibus, & Principum edictis, propriisque & mutuis pactis sciuerint Principum esse iurisdictionem, non suam, seque subditos esse & vasallos, qui citra reatum perduellionis nequeunt in obedientiam superioribus debitam attentare. Ab vna annorum centuria procul abest vsurpatione quam gignendo iuris color substernunt. Sub Illustrissimo Principe Gerardo de Grosbeeck S. R. E. Purpurato Patre nonnulla principalia iura decerpere moliti sunt. Princeps domi & foris Pacificus, cum auctoritatem armis tueri posset, lege experiri maluit, & æquam cum subditis insistentem viam à Sacra Cæsarea Camera Spirensi mandatum opportunum aduersus perturbatores impetrauit, quos tantum abest vt ab inceptis deterruerit, quin audaciores & ad peiora

O o

prom-

promptiores lentum & quietum illud remedium effecerit. Lis dictata vsurpationem præpediebat, & tollebat vsurpata; dictatæ litis color obtentui fuit ad vltiora vsurpandum & in vsurpatis sese confouendum, auctis à cunctatione & mora iudicialis processus, animis, qui in hunc diem vertitur indecisus. Itaque ab anno 1571. in hanc horam præscriptio exoriri aut initium capere non potuit, & si quam antea inceptassent, fuisset per Spirensis mandati impetrationem & subsecutam litispendentiam interrupta. Ante quem annum 1571. fingi retrorsum nequit præscriptum: quod in anno 1477. Paulinam sententiam 1465. latam Leodienses acceptauerint (pro cuius etiam Paulinæ implemento Ioannes Hornæus Princeps, qui Borbonio successit executoriales à Iulio secundo Pontifice 1504. Kalendis Nouembris impetrasse reperitur) & quicquid ab inde in Magistratu & circa eum egerunt, precario & iuxta conditionatam permissionem gesserint, quæ in omnes sequentes actus influxisse censetur. Actus enim præsumitur gestus in vim præcedentis causæ, & possessor titulo præambulo possedisse. Insuper nec temporis immemorialis obseruantia suffragatur ad præscriptionem, quoties de titulo inualido & vicioso principio constat. Dehinc qui alieno nomine aut precario agit aut possidet, ne miriade quidem annorum præscripserit. Postremò adminiculum aliquod iuris, sine quo possessio improba dicitur, subiecti aduersus suum superiorem, nec possint nec audeant prætexere. Vnde quaque ijs ius resistit, dum inuestiturarum instrumenta, Priuilegiorum imperialium tenores, foederum formulæ

mulæ Episcopum decantant Dominum & Principem Leodiensem, & Leodienses eius subditos, quos proinde Domino & Principi suo parere est necesse, non vnâ cum eo imperare. Fædius hydra monstrum fuerit, & priscorum hyppocentauro, millicipitem populum Principis vnus subditum, cum suo Principe proponere regnantem. Quo pectore Romana grauitas lasciuientem hac in re plebis cum Principe suo de Imperio certantis insolentiam ferret, cum laudibus decoratum reliquerit posteritati Septimium Seuerum Proconsulis Africæ Legatum, qui Leptimanum hominem plebeium contubernalem olim suum in amplexus ex insperato occursum irruentem flagris cædi iusserit, cum hoc præconis elogio, homo plebeius Magistratum populi Romani temerè amplecti noli? Vel Xenophon proximus à Platone fælicis ac beatæ facundiæ gradus, qui scribit non conuenire Principi cum priuatis decertare, ne maiestatem vulgare videatur, si vicerit, loco admirationis, conflaturus inuidiam, si succubuerit, irridendus. Cæterum cupido incesset exquirendi ex quo fonte ventitaram suam iurisdictionem hauriant vel quis sit condus promus, & è quo depromat penu? Et à quo Principe illam recognoscant, quo loco & tempore? Nam riuuli scaturigines & ora sua habent, & nihil ex se ipso gignitur. Solus in imperio Imperator fons est & caput iurisdictionum fluentium ab eo & ad eum refluentium, vt à mari flumina exeunt, & eodè redeunt. Ecce Diuus Rudolphus Primus Imperij sui anno primo die decima nona Ianuarij assidentibus quàm plurimis Principibus & in eorum numero Henrico

Episcopo & Principe Leodiensi in hæc verba pronuntiauit, Quod nulli altam tenere vel exercere iustitiam liceat infra ambitum Regni nostri, qui eam à nobis aut ab alio ipsam à nobis tenente iustitiam non teneat memoratam. Faceffant ergò paratragædiationes plebeiorum gloriantium de imaginarijs iurisdictionibus, quæ non sunt nisi somnia delirantium. Et beatiores profectò fuerint obsequendo, quam ventum & auram fictitiæ potestatis aucupando. Quibus pro Xenio Platonico istud donatum velim, Existimare de hominibus id quisque debet, quod qui nunquam bene seruiuit dignus Dominus esse non poterit: Ideoque gloriari quemque oportet magis quod bene seruiuerit, quàm quod bene fuerit dominatus. Primum quidem legibus, quibus qui seruit, Deo seruit; deinde senioribus qui honestè vixerunt.

CAPVT SECVNDVM.

Consulum authoritatem & Iurisdictionem ab usurpatione Prodiisse.

FErunt canem grauidam angulum tugurij à pastore precariò petiisse vt pareret, quo aduersus imbres & frigus defenderetur. Misericors pastor casæ viliorem partem concessit, & partu edito, cane iterum obsecrante vt ibidem tenellos catulos educare posset, credulus & incautus annuit: verum adultis molossis mater audacior domestico fulta præsidio herum expulit, & domus

ius proprietatem sibi vendicauit. Dionisius Syracusanorum tyrannus regno pulsus ad Locrenses antiquo hospitalitatis iure diuertit, sed breui hospitali fide violata arcem primum, deinde urbem & imperium occupauit. Consules Leodij incepisse non indulgentia tantum sed opera Scabinorum à recto tunc aberrantium, quos tanquam opiliones & pastores ad Principis iura conseruanda aduigilare oportuisset, supra docuimus. Etsi simul ac in lucem fuere editi turbas per suum Henricum de Dionanto latrantium molossorum instar dederint, herilem tamen domum expulso domino sibi afferere non præsumpserunt, ab usurpatione iurisdictionis abstinentes. Non tamen à via facti, quasi vnumquodque ijsdem artibus retineatur quibus gignitur; quandoquidem ipso intrusionis anno nouatores suos Scabinos, Principis iudices, iteratò in iactitatam libertatem iurare differentes Henricus vrbe excedere iusserit. Crescente, progressu annorum, temeritate magnam dominicalium iurium partem inuaserunt per Pauli Secundi Pontificis Maximi sententiam enucleatè designatorum. Extincto per Ludouicum Borbonium & ciuium renuntiationem Consulatu, facta fuit ijs rursùm precaria facultas creandi Burgi-magistros, quam dùm permissu Principum exercent, tanquàm propriam arrogare, arrosis permittentium iuribus, non erubuerunt, sensim à paruis initijs ad maxima gradu facto. Vetitorum & noxiorum ea est conditio, leuibus & neglectis in montem malorum assurgere. Prudentius Etæas Scytharum Rex, qui cum Philippus Macedo aditum sibi in Scythiam parans, amicè nuntiaret

vouisse se in Byzantina obsidione statuam in Istri ostio ponendam, pacatum idè accessum ad Dei Religionem petens, dolum subodoratus responsum dedit, posse statuam mittere, quam tutam & inuiolatam esset collocaturus, exercitum autem fines ingredi, negat passurum, at si inuitis Scythis eam ponat, eo digressum sublaturum, versurumque os statuæ in aculeos sagittarum. Procul est vt sub primis Consulibus, quos quasi novos Brutos libertatis assertores improuida sæpeditorum Scabinorum ambitio excitauerat, iudicij aut tribunalis meditatio apparuerit, quin ne Magistrorum quidem (quod nomen Consules obtinere) Pax Walburgica meminerit, quæ anno 1256. post lapsum ab institutione biennium cum Leodiensibus nuncupatim fuit pertractata. In Pace quidem Clericorum posteriore annis triginta, Præpositus, Decanus, Archidiaconi & Capitulum cum Ciuitate contrahentes, cum Scabinis & Iuratis Magistros admiscere, sed nullam in ijs aut Ciuico Consilio iurisdictionem. Nam mutuo conuentum est pacto, Si Ciues aut famuli Ciuium in Canonicorum ædes deliquerint, Alta Iustitia Episcopi iudex esto. Vicissim de excessibus seruitorum nominis ecclesiastici apud Prætorem Episcopi, vel Præpositi apparitorem vulgò Præpositalem Prætorem dictum, querelæ deponuntur. Nulla ibi Consulibus potestas cognoscendi adscribitur, quæ præterita non esset si competiisset. Et ne in futurum glisceret, ibidem lege cautum perpetua, quod neque statuto neque priuilegio villo paciscentes ab hoc fædere recedere possent. Si verò temporis ordinem insecuti intueamur famosam
illam

illam Pacem de Fexhe anni 1316. quam Leodienſes ve-
lut Palladium venerantur, fateri habent neque de eo
tempore aliquam fuiſſe Conſulum in iudicando facul-
tatem; quandoquidem coram ſolis Scabinis aut Paribus
Curia decernitur iudicio certandum. Vnuſquiſque
(inquit) pro facti exigentia nullibi quam apud Scabi-
nos aut Pares lege contendat, exceptis caſibus ad Altum
Epilcopi officium pertinentibus. Cuius rei haud ferti-
liorem inueniemus Pacem de Wihoinſne ſolo decen-
nio recentior. Nam licet indulgente Principe Ciui-
tatenſes aliqua ſtatuta circa vrbana Politiam illic
condant, data iſdem licentia eligendi quotannis viros
quatuor & viginti qui de prauaricatoribus ſtatutorum
cognoſcere valeant, Principis ea eſt iuriſdictio, non de-
putandorum viginti-quatuorvirum. Eaque delegatio
vnà cum iſtis ſtatutis intra quindecim annorum can-
cellos concluda. Et quò minus laſciuerent, liberum re-
manſit delatoribus & accuſatoribus, ſtatutorum eiuf-
modi infractores coram Scabinis conuenire. Sic vt
delegata illa iuriſdictio quantumcunq; ad annos quin-
decim reſtricta, ſit cumulatè ad ordinariam Scabino-
rum iuriſdictionem conceſſa. Aliam anno 1330. iniuere
inuicem Pacem authore & aſſentiente Principe, quam
de Geneſſe & de Wotemme à loco apellarunt, cuius
decimus quintus articulus huius eſt ſubſtantia. Nemo
ciuem eccleſiaſticum aut laicum indicta cauſa carceri
per viginti quatuor horas mancipato: Qui ſecus faxit
exilio perpetuo mulctator, nec ad quadraginta millia-
ria Ciuitatem verſus accedito; in contrauentorem Præ-
tor & Scabini poenam capitis irroganto. Proximo de-
cimo

cimo tertio sancitum fuerat, Quisquis prophani, aut religiosi status hominis, corpus aut ædes violasset, secundum atrocitatem criminis à Principe puniendum. Viden' Magistratum Consularem ad iurisdictionem appropriandam paulum tunc aspirasse, cum corpora & domos Ciuium solius Principis iurisdictioni agnoscant submitti? Sub Engelberto de Marka in Pace de Varoux 1357. articulis decimo & vndecimo sancitur. Scabini, & præter eos nullus, vindiciarum iudices sunt. pro rata excessuum & qualitate personarum Statutorumque dispositione; octo non pauciores Scabini dum de poena capitis agitur, Iudicant. Vnde manifestum fieri videtur quod anno 1357. capitales ciuium cognitiones penes solos Scabinos erant, nec se ijs Ciuius Magistratus immiscebat. Sub eodem Engelberto anno 1362. in Programmate quod Literam Articulorum dixere, quartus articulorum istius est tenoris. Ad solum Principem mulctæ & emendæ in iudicio delinquentium spectant. Si qua iurisdictione Magistratus Ciuius præualuisset, mulctas in tribunali suo incurfas tenaciter sibi arrogasset. Sub Arnolde de Horne Episcopo in Emendatione Legis Nouæ anno 1386. (quo eodem tempore Scabini tredecim à Scabinatu per Principem amoti fuere, vnico Guilielmo Proest viro nobili innocente reperto) luculentioribus exprimitur verbis: Consules & Consilium Ciuitatis Leodiensis, aliarumque Urbium nequeunt cognoscere aut iudicare de vlla causa criminali, neque de re aliqua Legem Patriæ aut Curiam spirituales concernente, sed tenentur eam cognitionem relinquere Iustitiis & tribunalibus ad ius dicendum.

cendum institutis quibus id competit, salua suis ciuibus, statutorum, franciscarum, & libertatum antiquitus vsu receptorum, conseruatione. Arnolde de Horne anno 1389. vita functo Ioannes de Bauaria ætatis septemdecim annorum Princeps, summæ spei iuuenis successit, turbulentiores rati ætatem minus maturam nouandis rebus oportunam, delibare primum, deinde occupare pluribus in punctis authoritatem principalem occeperunt: vnde meritò offensus transtulit Curiam suam Ecclesiasticam in oppidum Distemiense vbi mensibus quatuor consedit, quibus elapsis rogatu pœnitentis populi cum suo consistorio Leodium est reuersus. Hædrotij lingua vernacula (Latina Iustitiæ Ofores & hostes) parùm quieuerunt, quin maiores quàm prius turbas concirent: qua occasione Magnanimus Princeps rursùm tribunalia sua partim Hoyum, partim Traiectum pro idiomatis discrimine euocauit. Consilio suorum postmodum cum subditis tractaturus in sedecimuiros, octenos hinc inde deputandos compromisit. Compromissarij Tungros conuenerunt & die 18. Augusti 1403. arbitramentum vulgauere, quod nunc Pax Sedecimuiralis à numero arbitrorum, modo Tungrensis à loco nominatur. Quantula fuerit Magistratus huius iurisdictio ab hoc Tungrensi Pacto, si quid est solidi, eam accepit. Operæ proinde sit precium primum articulum eo conceptum plenè oculis subijcere, Imprimis circa primum articulum ex parte Domini Principis exhibitum, Ne deinceps quomodocumque coram Magistris seu Consulibus lis & processus vllus agitetur, Conuenimus pro bono pacis & nutrienda concordia quod

CHIT

P p

futu-

futuris temporibus Magistri abstinebunt iudicio nec patientur coram se, coram Iuratis & Consilio, aut ipsa Communitate Ciuica quenquam litigare, ratione prædiorum & fundorum, testamentorum, pactorum dotarium, vel rerum ad Ecclesiam pertinentium, personarumue Ecclesiasticarum, neque executionum, aut quorumcunque casuum ad forum Ecclesiasticum, aut temporale spectantium. Sed in omnibus ijs casibus & materiis remittent partes collitigantes ad Iudices ordinarios quæstionum eiusmodi competentes. Verum quo ad alios casus concernentes Statuta, Francifias, & Libertates Ciuitatis Leodiensis, necnon debita & mercaturas, extra casus præscriptos, poterunt Consules permittere coram ipsis litigare Ciues suos in iudicium vocatos, qui citra remissionis declinatoriam iuri ibidem stare tenebuntur, exceptis Clericis & personis Ecclesiasticis, viduis & innuptis mulieribus mercaturam non exercentibus ad Iudices ordinarios quoties petierint remittendis. Similiter liberum erit Ciuibus personam actorum sustinentibus ratione debitorum, rerum conuentarum & mercium debitores suos lite pulsare Coram Officiali, Prætore & Scabinis, aut coram Consulibus, optione data. Ita arbitri, quorum sex fuere Canonici & duo Scabini ex parte Principis electi, edixere, seu metu, seu leuem offam tricipiti Cerbero porrigentes, vt latratum & ingluuiem cohiberent. An vulgari vulgarium Politicorum opinione, qui in Republica practicandum putant quod Pragmatici passim ore versant, De minimis non curare Prætorem, Et modica vix in considerationem venire? Marfilium Ficinum si
tunc

tunc legissent, Platonis habuissent exemplum, qui cum adolescentem alea ludentem increpasset, & ille tam parua reprehendi miraretur, respondisse scribitur, Si alea semel ludere parum est, at non est parum consuetudo. Potestas & iurisdictio est instar gemmarum & pretiosorum lapidum, quorum minimæ particulæ & fragmenta ipsa sunt in precio, de qua vbi plebs bibere incepit, plusquam Tantalea siti vritur, & cum famelico Erisichtone

— Quod Pontus, quod terra, quod educat ær
 Poscit & appositis queritur ieiunia mensis,
 Inque epulis epulas querit:

& vt ille profundam gulam expleturus filiam vendidit, sic in sitim proferendæ iurisditionis incrementem, in turbas cum vitæ periculo irruit. Imperium enim cupientibus nihil medium inter summa & præcipitia, Vespasiano teste. Quid hæc laxatio nisi rimam primo, tum ianuam patefecit corruptelæ? Creuit Hædrotiis audacia, & tactu fimbriæ inescati, manus vesti iniecerunt, & in arma prouerunt tristia ijs & funesta. Secutum ab inde aliud compromissum in Duces Brabantiae & Bauariae, qui sua sententia Consules, Iuratos, & Ministeriorum Gubernatores potestatemque omnem abrogarunt: vt disertim in ordinatione anni 1416. (quæ vulgò appellatur Regimentum) continetur. Quorum loco Princeps suffecit ad tempus tredecim Consiliarios, qui inter ciues intra urbem aut pomæria commorantes, exceptis causis Capitalibus & mutilationis membrorum, ius dicere possent, lege dicta vt Capitulum denominaret

duodenos, & Scabini totidem, è quibus Princeps hos tredecemuiros assumeret. Ioannes Hynsbergius qui secundus à Ioanne Walenroda Ioanni Bauaro successit, non pauca annis 1422. & 1424. edixit, multa ex parte Leodiensibus pergrata, quorum aliqua suis locis attingemus. Ad Ludouicum Borbonium pergit calamus, sub quo extinctum fuit Magistratus Ciuici munus, non minus iudicio, (Paulinam sententiam intelligo) quam infælice bello expugnatum. Statim ac vrbs è ruderibus & ruinis caput exerere potuit, libello supplice quem anno 1477. Principi præsentauit, per vndecimum illius articulum sic insit. Placeat Principis, Capituli & ordinum Patriæ Deputatis supplicare suo nomine Principi, vt, attenta pluralitate Tribunalium, quæ pendentibus bellis cursum habuerunt per suam patriam, prouideat in futurum vt vnusquisque nostrum iuridicè tractetur coram Scabinis Leodiensibus & Hominibus (id est Paribus Curiae) secundum facti contingentiam & prout præmemoratus Dominus Princeps & ipsius ordines decreuerint. Et ne posthac Officiati Principis quenuquam indebitè coram alio quam competente Iudice molestant in præiudicium Pactorum per Principem Iuratorum. Per quam petendi formulam (nulla spe Regiminum Hynsbergiorum, & Tungrensis Pacti) ad solum fædus de Fexhe sub iisdem supplicæ verbis conceptum & per Principes inauguratos iuratum, retroflexum apparet. Rigido iure Tungrensis Pax, quam supra omnes censeam valere ad aliquem ciuicæ iurisdictionis colorem, desit legibus per Borbonium datis, sed qua præcipua Reges & Principes benefica clarent clemen-

clementia, arbitror rebus restauratis, vt plurimum Consulibus licuisse iuxta Sedecemuirale Pactum prætenui illa vti iurisdictione. Enimuero ex quo fasces Consulares suscepi habeo compertum meis interpolatis & prædecessorum Consulatus fuisse eatenus obseruatum. Nullo publico aut priuato malo, & nonnunquam magno bono, quoties Consules, sui nominis æthymologia admoniti, in commune consulunt, aurem, Iustitiæ magis, quam populari auræ, præbentes. Fateor, Romanos Consules libera Republica tam contentiosam quam voluntariam iurisdictionem habuisse, & Capitulum rerum fuisse iudices, etiam sine prouocatione. Quam Valerius Publicola, hoc idcò nomen meritis, ad Populum à Consulibus permisit, & in signum superioris potestatis in concione fasces Consulares submisit, & secures sibi, & successoribus, vt quidam authores sunt, ademit, sed postmodum Largius Dictator restituisse dicitur, ea tantum lege, ne in caput ciuis Romani iniussu populi adhiberentur. Nec diffiteor, quin aliquorum litteratorum sententia sit, quod vetere Roma per excellentiam, prolato simpliciter in Senatusconsultis & Plebiscitis, iuxta subiectam tamen materiam, Iudicum nomine, significarentur Consules; quod de medio tempore facile admiserim, nec Liuius dissentit: sed à Romanis ad Leodienses Consules nec Vergilianus quidem Corydon illationem fecerit: tantum & amplius illi in iurisdictione his præcellentes

Quantum lenta solent inter virgulta cupressi.

Consules Romani electorum Regum vices supplere, & Regia potestate, nomine duntaxat odiosissimo

& fatali feralique abstinentes, functi sunt, anno imperium terminantes, vt non semel hoc in opere indicamus. Leodiensium Episcopus Princeps est, Regalibus à Cæsare Sacroque Romano Imperio inuestitus. Burgimagistri verò non per se, sed per Principem lucent, & quicquid eis inest authoritatis ab illius fonte descendit. Vrbs Leodiensis, si ex iure communi rem gerimus, per se est iurisdictionis expers. Principi suo plenè subiecta: consequens est Consules eius, propria iurisdictione carere, nisi quam à Principe probauerint deprompsisse. Nam per naturalium nexus causarum fieri nequit vt Vrbs quam non obtinet iurisdictionem suis Consulibus impertiatur: inopia opem, carentia habitum, nox diem non generat. Rorida nubes vt Iridem figuret, radios micantis astri excipit, & vt inter crepitantes flammæ rubeat ferrum, ignescit. Capella Tholosana, cuius aureas decisiones Iureconsulti passim extollunt, quæstione trecentesima quadragesima tertia, litem pridem diremit, dum conclusit Ciuitatum Consules de iure nullam habere iurisdictionem. Et Stephanus Aufrelius qui eruditas ad Capellam elucubrationes conscripsit, Consules Defensoribus comparans infamam & simplicem iurisdictionem in leuibus casibus non inuitus ijs permittit, nequaquam verò vllos meri mixtiue imperij actus. Tinniunt aures strepitu magnifici ad speciem argumenti, quod memini aliquando excitasse non neminem, cui credidisses esse cor acetum acre in pectore: A populo Principis potestatem proficisci, ideoque scripsisse Vlpianum (quod Iustinianus ab eo fuit postea mutuatus), Quod Principi placuit legis

legis habere vigorem, quippe cum lege Regia quæ de eius imperio lata est, populus ei & in eum omne imperium suum & potestatem contulerit. Non futurum itaque absolum, si ex potestate quam populus Principi concessit, spicas aliquot ex tam vbere messe, Consulibus suis reseruauerit. Faceſſat sophisticus argumentator, qui tanquam Vulcani irati filius quaquã tangit amburit & æstu ipso calefacit. Quod Vlpianus & post eum Iustinianus de Romano Principatu dixere, Leodiensi non conuenit. Ab eiectio Tarquinio populus Romanus propriæ libertatis assertor suprema potestatis iura vsque ad Iulium Cæsarem retinuit, & vsque ad Iuliana tempora verum fuit, quod Imperium eſſet penes populum aut penes eos Magistratus, quibus populus ad tempus aut in parte mandasset. At posteaquã deuieto Pompeio Cæsar libertatem oppressit, & Monarchiæ fundamenta iecit, à populo in vnum coãluit regimen & Principatus: & tandem longa antiqui status desuetudine, aut obliuione, populus legem tulit per quam in Principem omnem authoritatem transfudit. Quæ quidem lex hodie non extat, & variant scriptores quando lata fuerit. Quidam volunt quod Iulij Cæsaris æuo: quibus non assentior: neque enim Brutus eum vt tyrannum oppressisset, & pro eo tollendo coniurasset, si legitimus fuisset Princeps, transſaro per populum in eum Imperio. Alij ad Octauium Augustum referunt, & quidam seriùs ad Vespasianum. In Octauium facile inclinem, qui post Actiacam victoriam pacificè, ciuibus cunctis acceptissimus, ab vniuerso populo & senatu pater patriæ cõsalutatus, ad prouectam senectutem solo

Princi-

Principis nomine contentus regnavit, cui & Dictaturam magna vi populus obtulit, quam tamen genu nixus deiecta ab humeris toga nudo pectore deprecatus est. Leodij nunquam apud populum rei summa stetit. Diuus Hubertus urbem condidit, condendo suam fecit sub Cæsarum auspiciis: neque incolæ aut conveniæ Episcopum fecerunt urbis Dominum, sed ciues hoc ipso effecti subditi. Quare vacante Principatu nullæ sunt populi circa denominationem aut electionem futuri Principis partes, solos Ecclesiæ Cathedralis Canonicos ea cura & facultas tangit: quisquis idoneus ab ijs eligitur aut postulatur, Insula Episcopali à Summo Pontifice, & Regalibus à Cæsare exornatur. Scilicet ius huius electivi Principatus insidet assidetque Capitulo Primario Canonorum; quem Episcopum & Principem occurrente vacatione renuntiant, Episcopus est & Princeps verus tam canonicorum eligentium, quam cunctorum subditorum. Eò fit quod vulgò Princeps usufructuarius dicatur, & Capitulum Proprietarium, propter ius eligendi Capitulo affixum. Cæterum legitima electio effectum sortita plenum ius electo tribuit, & quantum dat successio hæredi, ijs locis ubi hæreditarij sunt Principatus. Neque enim ob id solum quod dignitates sunt electivæ, qui eas adipiscuntur minore clarent autoritate: in his id operantur suffragia eligentium, quod in hæreditarijs generatio parentum. Non abnuo fluxisse sæculum, quo Imperatores, & inter eos Henricus Quartus & Quintus, Episcopos Leodienses pro suo arbitrio postpositis Capituli & Canonorum suffragijs dicebant & constituebant per annuli
sub-

subarrationem & baculi traditionem inuestientes. Ita enim Henricus Primus Episcopus, & Obertus proximus illius successor vtiles admodum Principes, auctoritatis tamen Apostolicæ interueniente assensu in Cathedralam conscenderunt, & Alexander aduersus Fredericum suis meritis Diui nomine à morte sua donatum eodem titulo irrepere tentauit, sed frustra; Diuum enim Fridericum canonicè electum Archiepiscopus tunc Colonienfis Pontificia auctoritate confirmauit & defendit, cessitque Alexander, & resipiscentia sua viam sibi illuc rite perueniendi, vnde rite seclusus fuerat, aperuit, Alberone primo, successore intermedio, vita functo. Simili arte contra Albertum primum Sanctorum albo relatum Lotharius se intrusit, & Martyrem exclusit: verum nec pauci casus sunt in exemplum adducendi, nec illius æui in hisce rebus exempla in legem vertenda: & ipse Henricus Quintus particulari rescripto, possessioni aut vsurpationi Episcopos per Imperium occurrente Cathedralium vacatione creandi, renuntiauit. Meliore iure Carolus Magnus Imperator, à quo Adrianus Papa Archiepiscopos & Episcopos per singulas Prouincias inuestituram accipere definiuit, à nemine consecrandos nisi ab eo laudatos & inuestitos: & Otho primus cui Leo Pontifex ad exemplum Adriani eandem tribuit facultatem, vt vtrumque Gratianus suis Decreti libris insperfit. Quibus priuilegiis Ludouicum Caroli filium, & alios successores Cæsares renuntiasse idem Gratianus edocet. A pluribus certè sæculis electus à primario Capitulo Leodiensis Episcopus & debitè consecratus, non Episcopatu ab

Qq

Impe.

Imperatore sed Regalibus tantum decoratur. Populi autem nullum esse in electione munus compertum est & exploratum. In primitiua Ecclesia Laicos etiam Episcoporum electioni interfuisse, & in eligendos desideria sua direxisse ex historiis Ecclesiasticis non obscure percipimus: at olim mos ille, aut comis tolerantia exoleuit: & districtum sacris vetatur canonibus. Honorius Tertius ad Messanæ Ecclesiæ Episcopo viduatæ Capitulum his verbis scripsit, Edicto perpetuo prohibemus ne per Laicos cum Canonicis, Pontificis (id est Episcopi) electio præsumatur; quæ si forte præsumpta fuerit nullam obtineat firmitatem: non obstante contraria consuetudine, quæ dici potius debet corruptela.

CAPVT TERTIVM.

*Maiorem multò esse Politicam & extraiudicalem
usurpationem.*

Nemo Consulatum & Consules ideò damnauerit quod origo aut progressus fuerit ab usurpatione. Alioquin eodem argumento Romanorum Imperium per totum orbem extensum, quod ab vna vrbe in orbem fuit effusum, redargui posset. Vinum saluberrimum est, nec ex nepotantium & comeffantium abusu malum redditur. Ipsa Consularis dignitas licet præter Scabinorum alio fine eam tunc inducentium intentionem, magnum fuit aliquando Reipublicæ fulcrum, & fortis ciuicæ disciplinæ neruus. Quod pastor gregi, rector elephanti,
Consul

Consul cordatus & impiger potest esse ciuibus. Dum bonis artibus honos defertur, & procul exulat ambitio, & eius nutrix suffragiorum corruptio, securus animo Consul, ingens est delictis corrigendis & auertendis adiumentum. Quod Alphonsus Aragoniæ & Neapoleos Rex dixit, vt herbas quasdam ad Solis motum, sic populares in Principum mores verti, quadantenus de honestiore plebe Leodiensi, ante corruptelam à paucis annis impunè grassantem, dici potuisset. In Consulem vt in Pastorem, & communem velut patrem respiciens imitamenta ab eo sumere poterat virtutum, vt & hortamenta. Elephas inter belluas eminens in medio furoris æstu, rabiem ponit ad vocem moderatoris. Quoties ante hæc funesta tempora proborum Consulum prudentia turbas & seditiones dispulit, priusquam coalescerent, coalescentes repressit, ardentes sedauit? Quoties sanis Consulum pijs Principum suorum conatibus coöperantium consiliis & egregia fortitudine, pestifera hæreseos luës ne ab infectis quibusdam finitimis in urbem & Pomærium furtim intraret, fuit impedita & exclusa? Absit inuidia, magnos aliquot nonnumquam viros Consulatus dedit aut ostendit, nec priscis Romanis inferiores, si in eandem gloriæ materiam aut messem incidissent. Et nostra ætas scelerum aliàs feracissima, non in totum fuit hominum antiqua virtute infæcunda, qui noctu & interdiu pro salute populi concrediti inuigilantes, Fidei auitæ tenacissimi defensores, Cæsaream iurisdictionem perditissimorum quorundam clandestinis quasi cuniculis illic labantem, suis velut humeris sustinuerunt intra obedientiam Principi debitam.

debitam populum continentes, qui neutralitatis beneficium, inæstimabilem ditionis totius thesaurum, aduersus exterorum insidiatorum machinas pluribus locis intentas illæsum seruarunt, & qui plures fecerunt esse re ipsa patriæ utiles, quam plebi aliunde ad seditionem concitatae assentiendo, nedum assentando, placuisse. Nunquid Tribunatus plebis Romæ à secessionibus originem & augmentum cepit? Atqui abundant historiæ & plena sunt volumina eorum Tribunorum plebis qui iustè & sanctè Tribunatum gesserunt magno vrbis suæ bono. Saturninos, Clodios & similia portenta iure etiam legentes detestamur, & fratrum Gracchorum nimis popularium vices dolemus potius, quam manibus irascimur: sed Siccij Dentati quantumvis Patribus conscriptis inuisi, Tiberij Gracchi patris, Cn Domitij, & quatuor L. Hortensij collegarum memoriam nulla temporis profunditas obruet. Abs iurisdictione ex Pacto Tungrensi nata, non sine aliqua principalis authoritatis imminutione, non tantum equidem exortum præiudicij, dummodo illis claustris & sepimentis non egredieretur dilatandæ potestatis cupido, vt de eo magnopere querendum foret. Ciuitatum Defensoribus, ad quorum normam tolerati videntur fuisse hi Magistri, ciuilem, intra certam pecuniæ taxam & summam, competiisse authoritatem scimus: à quibus interim ad Proinciæ Præsidem, Imperij Romani Magistratum, concedebatur appellatio. Inuerso ordine à Magistris & Iuratis ad Trigintaduumvirale Iudicium prouocatio instituitur, & ab illius sententijs Reuizio proponitur coram duobus Consularibus, Scabinis duobus, & totidem Commis-

Commissarijs & Iurisperitis. Neque gradatio tot confistoriorum iuribus Domini noxia sit, dum ea à Domino tanquam à principio & fonte promanet, & subditi eius rei controuersiam non moucant. Nam quid ingentis fluminis interest, si fluendo in plures riuos aut fluuios diuidatur, vel Solis, si radiorum multiplicatione & repercussione plura in oppositis nubibus metèora visantur? Quanquam dubito, an vt ad maiestatem Principis tribunalium pluralitas conferre potest, ita illa ad populi commodum & publicam quìetem conducatur. Maximilianus Cæsar, & post auum Carolus Quintus, ex solarij seu horologij oppidorum in quæ introierant inspectione, quale esset oppidanorum regimen coniectabant, existimantes vix posse ordinatam esse bene Rempubicam in qua dissonum & inordinatum esset solarium. Xenodochiorum & valetudinariorum multitudo, sæpe denotat pauperum & infirmorum multitudinem. Quod si leges debent in Republica esse tanquam medicamenta, quæ nec multa nec varia sunt ægris propinanda, & verum est Platonis aureis signandum literis dictum, Vbi sunt plurimæ Leges, ibi & lites, itemque mores sint improbi, tanta tribunalium Leodiensium, non prophanorum tantum, sed Ecclesiasticorum multiplicis generis, varietas, non multum compendij fortunis & moribus adfert. Haud ferendum verò quod non pridem introducere contendunt, Ne cui liceat à suorum Auditoriorum sententijs ad Augustissimum Cæsarem vel suprema illius Archidicasteria recurrere, tanta temeritate vt eas realiter executioni tradant spretis mandatis & inhibitionibus Imperialibus. Qui contemptus tamen

Q P 3

non

non est perpetuus, sed solis Publicolarum nomen affectantibus peculiaris. Quibus frustra occinas, Quod per Statuta à Recognoscente superiorem condita nequeat appellatio prohiberi: Quod ius appellandi sit de reservatis supremæ potestati, cui per inferiorem non potest derogari, Et quod à tribunalibus Principis, Scabinis nempe, & Consilio ordinario, liberè in dies ad Sacram Cameram Spirensē prouocetur, exceptis casibus per priuilegia Diuerum Maximiliani Primi & Caroli Quinti expressis: peruicacia enim aurem aduersus rationis contentum obturauit. Hæc impræsentiarum de Iudiciali contentione. In ea quæ extra forensē vsum sunt laxiùs & licentiosiùs multò irrupere. Quando familia Consularis, satellitium Bombardariorum curandis tormentis bellicis designatorum, & armata decemvirum è triginta duabus Tribubus selectorum custodia in apricum venerint, non modo inquirō: ab vsurpatione emanasse constat. Nam lustrationes armorum, quæ statō anni die fieri consueuerunt, ortum suum debent Præsuli Erardo de Marka anno 1526, dum in decorationem festi Translationis gloriosi Martyris Lamberti annuas pridie illius diei instituit: quæ proinde ita sunt de Regalibus Principis, sicuti ludī Circenses & Consualia à Rege Romulo Romæ instituta. Satis constat ante Ludouici Borbonij Præsulatum Consules tubæ cantu & vsu abstinuissē, sub eo vti cepissē; vt permulta & potissima quæque attentata tunc exorsos. Nemo mihi persuaserit Lacedæmonios præ oculis tum temporis habuisse, quos tradunt non ante ad dimicandum descendere solitos, quam tibiæ concentu & anapæsti pedis modulo cohortationis calorem

lorem animo traxissent, vegeto & crebro ictus sono strenuè hostem inuadere admoniti. Ad pompam & apparatus tubam illos assumpsisse arbitror, quæ in bellis pluribus non fuerat iisdem ignota. Repagula cuncta ruboris sub Borbonio perrupere, si tamen colorem pudoris tempore Ioannis Hynsbergij retinuerant. Quamuis namque Ioannes Hynsbergius Hynsbergij & Leuenbergij Principis filius, qui ab anno 1419. vsque ad annum 1455. cathedram Episcopalem tenuit, Leodiensem Politiam pluribus instruxisset prærogatiuis, non sine priorum iurium detrimento, factus est ante & post Episcopalis apicis ad Pontificias manus in fauorem Borbonij tunc annorum octodecim dimissionem, tædio inuasorum per ingratos subditos Regalium, in abdicationem spontaneam descendisse. Domestici & fautores scriptores haud diffitentur, quin circa annum 1429. inuito & reluctante antistite, Gallico suasu impulsu, cōacto subitario exercitu in agrum Namurcensem excurrerint, fædè populati, Bouillis obsessis, capta & incensa Poluachia, quæ smaragdi castrum à plerisque nuncupabatur, trecentis villis, ac triginta tribus arcibus, nouemdecimque molendinis in eodem Namurcensi territorio, flamma & ferro deletis. Cumque ibidem Castrum de Holsim corona cinxissent & obsessi in compositionem venissent in Principis Hynsbergij fidem recepti, barbaro facinore in conspectu deprecantis & illachrymantis Principis fuerint immaniter iugulati. Sed hæc præ ijs quæ Borbonius vidit passusque est vmbra aut tenues nubeculae sunt. O Legia quàm exlex fuisti, & vtinam fuisses tantum? Nemo credat talem te fuisse olim, nisi
quæ

quæ historicorum fidelium penicillo depinguntur, hodie per atram scenam nimis tragicè repeterentur. Accipe summatim millesimam eorum quæ sub Borbonio contigerunt. Magistri, Iurati & Ciues Leodienses, illorumque complices, oppida, villas, & loca, quantum possent, Principis occupare, carceres proprios facere, feudis veros hæredes à vero Domino inuestitos spoliare, & conuento precio alios intrudere, in Officiales, Ministros & Consiliarios Principis pro libidine fauere, illius legitimos subditos extra pomerium & leucam bannalem habitantes apprehendere, & incarceratos grandi pecuniarum quantitate mulctare, domos & castra partibus ipsorum non fauentium demoliri, innocentes promiscuè proscribere, Ecclesiasticos parum propicios præbendarum suarum fructibus frustrari, & Capitulum ad indictiones Comitiales Statuum, propositionesque arbitrarias, & Gubernatorum Castellano- rumque destitutiones, & factiosorum in eorum locum surrogationes compellere, in improbo more habuerunt. Palàm in Episcopum nefariè debacchari, dominium Principatumque explodere, ad arma conclamare, ministeriorum vexilla explicare, & manipulatim confrepentibus vndique tympanis ex vrbe ad pugnam procedere, confœderationes & ligas cum alienigenis facere, conuocationes autoritate Principis indictas contrario imperio rumpere, excommunicationes & interdicta Ecclesiastica iussu & decreto Apostolico imposita per contumeliam contemnere, Capitulum ad interdictorum eiusmodi prophanationem cogere, presbyteros adigere ad administrandum Sanctissimum Christi corpus

pus excommunicatis, & renuentes in Mosam fluuium præcipites dare. Horret animus ad pridem admissorum facinorum & sacrilegiorum memoriam. Quis sensus præsentium? Ne quis innocentibus aduocatus aut procurator patrocinium præstaret, ne quis fautorem Principis, alloquio, cibo, hospitio dignaretur, vetuerant edicto. Loca sacra cum prophanis eodem erant loco: illic inuasisse, percussisse, occidisse impunè erat: Eryn- nis solum Erigones infederat, iniuria Iustitiæ vices agebat: rerum capitalium rei per vim iudicio compe- tenti subtracti per tumultuantes ficarios absoluebantur, Ecclesiastici & clerici ad prophanum assertum tribunal protracti nunc fortunis, nunc capite plectebantur. Præcepta inhibitoria à Minoibus istis Tartareis in Officiales Episcopi & Capituli, in Scabinos & quosuis pro arbitrio sub indignationis, & ciuici iuris priuationis interminatione mox effectum sortitura vibrabantur. Quò non ruit excusso iugo excæcata nequitia? multis in locis, & nominatim in pago Sarfino ditionis Franchimontensis, exemptiones & francisas concedere, & patentes desuper literas sigillo Ciuitatis munitas expedire præsumpserunt, quin etiam inibi medio foro columnis, vulgo Peronibus, Ciuitatis insignibus ad clangorem tubæ per globos armatorum erectis. Et ne gratuitò facinus inceptassent cuiusdam Collardi Plaquet uxorem, quæ virum suum crudelissimè interemerat collegiatim manu armata è vinculis exemerunt. Hoc ipso maricidæ omnes: Cum paria sint delinquere, & tueri delinquentes: nisi maius peccatum sit, viam aperire & fruere peccaturis. Quid vltra recenseam?

Cum sacrilegiorum reos per Altam suam Iustitiam, & Palatij sui annulum antiquissimo iure & more Episcopus Iudicialiter esset correcturus, plebs impia debito iudicio & supplicio eripuit. In Cameram & Cætum Scabinorum causarum cognitioni & dicendo iuri vacantium Magistratus Ciuicus minaciter se immisit, & assumpta cum ijs iudicandi facultate, innoxios condemnauit, & noxios absoluit. Vnde initium & occasionem verisimilem accepit vsus, qui postea interiecto tempore inualuit, non inquiri in Ciues Leodienses, nec per inquisitiones sententiam in eos ferri, nisi coniuncta Consulium & quatuordecim Iuratorum auctoritate cum Iudicio Scabinali. Sicut vsque in illam ætatem, solemnem ad Annulum Palatij iurisdictionem perseuerasse constat, nefandis furiosorum motibus & tunc interruptam. Ab ea impudentia profluxisse id temporis prætensum ius mensæ fæneratoriæ, quod Ciuitatenses sibi proteruè arrogarunt & vsque ad nuperam erectionem Montis Pietatis per Sereniss. Principem FERDINANDVM solatio tenuiorum ciuium instituti ex parte practicarunt, & quidam nequam homines in eodem monte adhuc superesse clamitant. Si quidem ab annalibus illius temporis edocemur, quod cum Episcopus fæneratores natione Lombardos in urbem admisisset, Magistratus iste lana non contentus in pellem inuolauerit, & carceribus mancipatos ante ingentis mulctæ solutionem non emisit. Denique vt perpetuam esse regulam scias, Cereuisiarios seu Braxatores in omni pene seditione partem sibi vindicare non postremam, ad Coëtorum istorum incoctas commotiones, Magistratus

tus

tus sub grauissima poena inhiuit incolis pagi Sancti Petri iuxta Traiectum legitimis Episcopi subditis, ne de cætero cereuissiam coquerent, & præcepto non auscultantes in vincula coniectos multo ære damnauit. Nimis mira, & nimis nefanda. Sed

*Quis tumidum guttur miratur in Alpibus, aut quis
In Merbæ, crasso maiorem infante mamillam?*

CAPVT QVARTVM.

De Vsurpationibus Continuatio.

A Pud Philippum Cominæum legisse memini quod incidente inter illum & equitem Anglum familiari sermone Gallicæ & Anglicæ gentis, Anglus ore ingenuo iudicium suum de vtraque natione interponens dixerit, Quoties Angli cum Francis belligerauerint, vt plurimum victores extiterint, Victi autem semper fuerint quoties in foedera & Pacta coiuerint. Idem de Leodiensibus cum Principibus suis, sed alio epitheto verè pronuntietur. De Bello nequaquam. Quod enim subditi in Principem mouent, rebellio est & maiestatis crimen, non bellum. Et vasalli contumaces, perduelliones sunt, non hostes. Definiente Romano Iuriconsulto, hostes eos esse, quibus nos, aut qui nobis publicè bellum legitimè indicunt, cæteros latrones aut prædones habendos. Quoties rebellarunt, varia quidem aliquando sub inceptationem fortuna manus confertæ sunt, sed ad extremum fusi semper & fugati cum magno

Rr 2

fan

languine, victi supplices facti, quam artem in angustiis callent, historia teste: sub specie foederis & per conditiones Pacis pedetentim corniculam suam alienis adornarunt plumis. In quod succurrit illud plusquam Punicæ perfidiæ factum, vnius è quatuor legatis ad Ducem Carolum Audacem expugnato Trudonensi Oppido ad Leodiense pomœrium appropinquantem missis, qui tres collegas iustæ victoris postulationi annuere hæsitantes hoc scelerato dicto admonuit, vt audacter postulata quæcunque concederent, dimisso à mænibus exercitu nihil addictorum præstituri. Et ita euenit: Dux pacatus pacta multa & fartura damnorum Episcopi ad sua rediit, & iuxta legati omen irrisit Duce & Episcopo, iterum impulsu Ludouici Vndecimi primæ rebellionis fotoris qui peditum sex millia, & quatuor equitum cohortes supra ingentes sponfiones submisit auxilio, Leodienses infauista arma resumpserunt, tristi, vt æquum erat damnata successu. Violato prius per eos gentium iure, oratoribus ex conuentione ad transigendum in urbem admissis; quos statim ad necem per sicariorum manum quæsitos, vix latebræ, & vestis dissimulatio reduces fecerunt. Per Pacis-quietem & silentium non ideo admordere Principis sui auctoritatem destiterunt. Quieta prope fuere cuncta ab armis intestinis tempora à Borbonio. Nisi quod inter successorem Ioannem Horneum, & Guilielmum Longobardum reliquiæ ventilarunt, huius capite euacuata. Itum fuit interim ad ciuicorum iurium prorogationem tacito & lento passu: vt flumini alueo suo currenti contingere videmus, quod adiacentis fundi partem impercepti-

ceptibili alluione occupat. Et vt inflatus imbris
annis nonnunquam littora sua impetu transgressus vi-
cinos inundat agros Nerea Cereri commiscens, sic tor-
rentis in modum, sereno etiam tranquillitatis cælo,
astus inflatæ huius potestatis exundauit. Erardus de
Marka Horneum proximè secutus, & Paci & augendæ
simul ac decorandæ rei Ecclesiasticæ intentissimus, Ri-
pariorum vastationi vrbicæ inhiantium cœercita au-
dacia, dolens videre & ferre coactus fuit anno 1533. in-
quisitioni aduersus Hæreticam luem colubrinis gyris
irrepentem frenos iniici, dum Magistratus iste contra
sacras & ciuiles sanctiones obstitit, ne in quenquam
ciuem nouatæ religionis reum aut suspectum aliter
quam Consulum & Iuratorum coniuncta cum Scabinis
authoritate, iudicio agi posset. Non leue principalis
iurisdictionis ab inde præiudicium, & religiosi conatus
impedimentum. Anno 1563. Roberto à Bergis Antisti-
te in morbum lapso quid non inauditæ potestatis assu-
mere tentauit & exercuit? dum orto iurisdictionum in-
ter Ecclesiasticos & sæculares iudices conflictu, Ciui-
cum Consilium ad laici querimoniam Canonicos Mar-
tinianos, qui ad Officiale & Romanam Curiam recur-
rerant, inhibitionibus poenalibus perstrinxit, & morem
gerere detrectantibus aqua & igni interdixit, publica-
to imprimis pro rostris edicto, ne quis, eorum cuiquam
esculenta & poculenta diuenderet, contrauentoribus
quingenta florenorum pro prima vice, centum pro
secunda & pro tertia proscriptionis poena præscripta.
Princeps Gerardus de Grosbeeck purpureo per Ponti-
ficem galero insignitus, qui inter medias circumiacen-

tium Prouinciarum turbas in auita Religione Catholica, & Sacri Romani Imperij obseruantia ditionem suam puram & intactam seruauit, etsi foederatorum statuum legationibus, minis, ac postremo armis petitus, intestinarum non ideo expers curarum. In id temporis clauis portarum Ciuitatis penès Principem, & eo absente penès Primarij Capituli Decanum asseruabantur, illarum obseratio & referatio penes illos erat, repente anno 1566. die 29. Septembris, collubuit Consulibus in suo Senatu decernere custodiam clauium & portarum in potestate Consulum futuram, donec Princeps in aduersum de iure suo docuisset. Non examino nunc momenti magni quæstionem, quam postmodum separato capite sum tractaturus, cuius sit Custodia Ciuitatis & Clauis: Decreti formam vel inde accuso quod possessor indicta causa possessione non sit exturbandus, ne vero quidem colore. Quid aliud est eo furo furripere Principi & Capitulo clauis, quam furem imitari, qui vestem tuam tibi surriperet quasi tua non esset, tamdiu retenturus donec tuam esse probasses? Omnes scire debent (inquit Imperator) quod suum non est hoc modis omnibus ad alios pertinere. Offenderat indubiè humanitatem & patientiam optimi Principis temeraria subditorum vsurpatio, & dum in tempus remedium differt, aucta per tardiores dissimulationem audacia in aliud euasit attentatum. Lata anno 1571. ad populum Rogatione ut Scabinorum nullus deinceps in Consulem eligeretur. Mansuetudinem Principis, an ciuium procaciam mirari magis oporteat, animi pendeam. Obuiam tumultui in proxima Consulum electione metuendo
iturus

iturus, edixit ne Scabinus eo anno denominaretur; & seposita ultionis commeritæ via à Supremo Spirensi Prætorio oportunos processus impetrauit. Consilium Pacifico Principe dignum, sed lentitudine sua huc vsque irritum. Cui assimilem? Cato Macedonas liberos pronuntiauit, quod teneri non possent. Et eius exemplo Adrianus Imperator omnia trans Euphratem & Tigrim intacta reliquit. Phocion militibus suis agmine turbato inordinate fugientibus, hostem fortiter ferire & prosequi, non fugere doctus, quo tamen suorum dedecus velaret, fugæ ducem se ostendit. Obuersabantur oculis Antistitis, mores temporum, & pericula motuum ex contagione aut imitatione vicinorum; & cum suo dispendio conuiuere, quam improficuam correctionem impendere maluit. Gnarus quàm crebro corruisset ægra rebellionis morbo Ciuitas, medicum & monitorem aspernata. Equum & lene remedium, quod sanare vlcus debuisset, exasperauit. Subditi insolentiores effecti, quot inde & quanta in hunc diem attentata contexuerunt, quæ etiam (pudor & rubor ubi estis?) huius litis prætextu excusant. Velut alterius lunæ eclipsem per vmbraë terrestris interpositionem inducturi, aut veritatis Solem interiecta mendacij nube obscuraturi. De quibus locus erit dicendi in libris sequentibus.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

De Crebris Rebellionibus Leadicnsium aduersus Principes.

CYrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum & viginti gentium, quæ sub regno eius erant linguas, didicisse traduntur. Et Themistocles singulorum nomina ciuium memoria comprehendisse. Ego Principi subditorum mores ante omnia noscendos existimo, non minus quam nauclero qualitates ventorum, & medico corporum complexiones. Hinc Galba Imperator, Pisonem in filium & Imperij successorem adoptans, prudenter admonet cuius sint subditi conditionis, Imperaturus es, inquit, hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem. Quanquàm regnante Tiberio tempora adeò infecta & adulatione sordida fuisse legamus, vt quoties is Curia egrederetur Græcis verbis in hunc modum eloqui sit solitus. O homines ad seruitutem paratos? Interest scire quomodo populus cum Principibus suis olim egerit, vt experientia præteritorum mederi queat præsentibus. Ea causa subiiciam oculis aliquot, non omnes, rebelliones. Phidias Atheniensis vastam Leonis molem ex vnguibus, & Pythagoras Herculei corporis magnitudinem ex vestigio, plantaque coniectauit. Vt Tages qui primus Hetruscos artem (si ars est & non humanæ mentis ludibrium) diuinandi docuit, ex gleba aratro profcissa secundum Poëtas ortus, dicitur ex tempore prædixisse futura.

futura, attonitis agricolis; sic nato Leodij Consulatu turbæ ad statim & pugnae sunt exortæ. Ipso anno 1254, qui natalis est, ductu & impulsu Henrici de Dionanto, in Henricum de Geldria Episcopum insurrexerunt, & vrbe cum Scabinis & maiore Canonorum & Clericorum parte, abesse prauis suis factionibus cõegerunt. Quanta cum irreuerentia, argumento fuerit, quod iniecta compositionis mentione, Episcopum suum securè iuxta lapidicinam in agro pertranseuntem, quindecim Leodienses operarij ex improviso inuaserint, sanguine & nece Principis sui manus aspersuri, è quorum numero cæsi aut capti duodecim, tribus aliis fuga elapsis. Redintegratum ideo prælium, & victi subditi porta & muris ad Sanctam Walburgem dirutis, arcem illic admittere sunt adacti. Verùm in alta quiete dum negligentiores vigiles custodiam laxant & nuptialibus epulis in vrbe interfunt, Ciues astu in Castrum ingressi, illud à fundamentis demoliuntur. Ioannes de Enghien (viuo & inuito Geldrensi suffectus) cuius gratia Cæsar Rudolphus Ecclesiam Leodiensem multis præmuniuit priuilegiis, paucis quibus sedit annis tranquillè egisset, si per vaccam licuisset. Quid meruere boues, animal sine fraude, deloque? Balliuus Condrosij bouem fæminam ad causam iudicati viro nobili abstulerat, unde eques offensus profapiam ad arma conciuuit, & hinc dubij martis certamina vtrimque cruenta, non nisi Philippi Regis Gallorum iudicio sopita. Romæ Domitio Consule bouem locutum ferunt, Roma caue tibi: Mugitus vaccæ huius per omnes agros & oppida ditionis Leodiensis portentosi fuerunt & funesti. Ioannes Gui-

donis Flandriæ Comitis filius Enghienſi ſuccedens, prudentia modēſtiæ coniuncta nequirit præcauere, quin potentiorum & opulentiorum factio Clerum & populum tributis inuolueret, neque modum abrumpendæ prauitati reperit, niſi ſua & Cleri in urbem Hoyenſem ſeceſſione. Neque Adolphi de Valdege Præſulatus patrium ſeditionum fuit immunis: dum maturior ætas in ſe pudore retenta per adoleſcentes ingenui generis, vnicolores & vnicognomines (Pueros de Francia ſeſe muſſitabant) vectigalium abuſum renouauit. Theobaldus de Barro antequam Henricum Imperatorem anno 1310 cum alijs Imperij Principibus in Italiam & Romam, vbi fortiter dimicans occubuit, comitaretur, graui a Leodiienſibus ſubditis ſuis fuerat perpeſſus: & cum in præcipuos ſceleris authores iure in loco de Vothem (priſco more) per Scabinos Iudices procedi mandaffet, armatæ plebis rabiem ſenſerat. Quæ deinde ad mortis eius nuncium longè truculentior exarſit, ordinibus de interrege creando (Mamburnum vocant) diſputantibus. Exorta inter Nobiles & Plebeios rixa, cum illi inter pugnandum in Macellum, aut Lanionum caſas ignem forte conieciffent, hi confluente viliffimorum quorumcunque multitudine inflati, inducentos nobiles (tot erant) iunctis viribus irruere, quos numero multis gradibus impares in ædem collegiatam Diui Martini in monte Publico ſitam cedentes, & incluſos, flamma, aut fumo crudeliſſimè necarunt. Nunquam modum tenuit plebs efferata: citius leones, pantheras & tigrides cicuraueris, quam commotam & victricem plebeculam deguſtati ſemel ſanguinis auidam & ſitientem.

tem. *Nullus semel ore receptus Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.* Ultra vitam indignatio est, non cineribus parcit, in tecta inanimata, in mutos lapides sæuit, & nihil sanctum à quo dexteram cohibeat. Adolphum de Marka Principem fortissimum binis & amplius lustris continuatæ peruersorum Ciuium discordiæ exercuerunt. Per annos vndecim armatum & pugnans Legia vidit. Sub Principatus auspicia partim propter peccantium multitudinem, partim benignitate, populum conciliaturus, credens dogma illud Leodij verum futurum, *Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis,* Martinianam cædem & conflagrationem dissimularat, restauratione ædis imperata, sed subditorum insolentiam & sui contemptum potius auxit. Concitatus praua quorundam suggestionem, vt assolet, populus corripit arma aduersus imparatum & inexpectantem, & Hoyum ideo se recipientem. Furorem dementiæ mixtum considera & tritum postea versiculum non mirabere?

Annis vndenis rabie fit Legia Lenis.

Rabidus populus Mamburno ad arbitrium electo, mensæ Episcopalis reditus & bona diripuit, familiarium & fautorum Episcopi domos exussit, sectæ suæ & sceleratæ militiæ nomina dare renuentes proscripsit, in caput singulorum immane & profundissima barbarie edictum promulgauit, constituta centum librarum Turonensium mercede ei qui viuum & mortuum militem apprehenderet, & qui armigerum, quinquaginta, & lixam seu calonem decem confimilium: & de facto quotquot in potestatem venerunt vltimo humanorum supplicio fuere confecti. Tunc quidem Adolphus iustis

copiis destitutus, inter primas curas habuit seditioſorum impetum ſiſtere, communis limitaneis ditionis ſuæ arcibus & caſtellis, Bullonio, Mohau, Franchimontenſi, & Loignienſi, necnon tribunalium ſuorum Curiis Dionantum tranſlatis. Et pacto cum Duce Brabantiae iuvene admodum, fædere, eius permiſſu Leuvas oppidum, cum aliqua armatorum manu, ſe contulit, vnde tanquam è propinqua ſpecula inſanientes ſubditos repreſſit: donec reciproco bellicorum vtrimque incommodorum tædio deſcenſum eſt anno 1316. in famigeratam illam Pacem de Fexhe. Euripus, Ariſtotelis ſepulcrum, ſeptenis per diem curſibus & recurſibus mobilis, non tam inquietus eſt, quam inconstans & inſtabilis Plebs ſufurronum ſtabello commota. Sæuiebant tunc maximè ciuilia & atrociffima bella duodecim Nobilium familiarium patriæ Leodiensis à paruis incepta principiis, ad annos triginta octo extenſa, duorum & triginta millium hominum ſanguine, ob mulierem raptam, aut ductam non ſatis ingenui generis, ſeu manus mortuæ, loci Domino inconfulto. Vt inſælix iſte ſexuſ, non ſuo ſæpe facto, materiam bellorum & motuum præbuit. Dum in duello quadraginta validiffimi cecidiſſent, & in homicidas Adolphus vellet animaduertere, pertinax populuſ reos protegere, & Principi obſiſtere præſumpſit: qui iterum in urbem Hoyenſem ſe recepit, & eodè breui ſecutum Cathedrale Capitulum. Acceſſit paulo poſt nouus incentor, & ardentis ſeditionis fax Petruſ Andricas Ciuitatis Magiſter, prauè eloquens, qui priuilegiorum ſueto Nouantibus obtentu, iras ſuorum conſatellitum in Principem exacuit, miniſtros
eius

eius in compedes dedit, in Hoyenses eiusdem Episcopi receptatores castra mouit, occupatis prius & expilatis absentium canonicorum domibus claustralibus. Occurrit inferior numero, sed causa & virtute superior Princeps, & quò suis animum adderet, relicto equo pedes strenuè dimicans binis seditioforum Ducibus magnanimis (quorum nomina si pro iusta causa pugnassent non eram præteriturus) trucidatis, cæteram leporinam turbam in fugam conuertit, & à cæde fugientium insectores victores continuit, vno immortalis dicto, Satis est, Deus dabit forsitan eis intellectum vt conuertantur & viuant. Sed ô obduratam in completo perduellionatu contumaciam? Altero die in loco eodem retentant Martis aleam æquè damnosam & pudendam. In reparationem virium postea multiplicant tributa, quæ Clerus secundarius iuramenti præstiti memor declinaturus Hoyum tandem confugit. Et ne existimentur consternati, & mente fracti, proscriptis impunitatem spondent, nouum militem conscribunt, stipendiarijs, fugitiuorum Ecclesiasticorum domicilia assignant, castra & turre de Heer, Hardemont, Vilron, Obir, & Landris in odium Dominorum Principi adhærentium, diruunt. Quid multa? Propinquorum & amicorum vnitis auxilijs docuit posteros maiorum saltem exemplo sapere. Deploro tantam Principis necessitatem, cui & pati, & facere necesse fuit. Sed dubitem, an Engelberti de Marka nepotis & successoris melior aut pacatior hac in parte fors fuerit, qui ne Ecclesiæ suæ iura imminui, & Ecclesiasticos rebus suis spoliari tacitus & inultus cerneret, togam temporaneo sago commutauit, & collatis

signis, ferentibus ei Brabantiae & Geldriae Ducibus suppetias, ad quindecim millia ciuium, aut auxiliorum cecidit. Ioannem d'Erkel dicerem fortunatorem, eò quod vulgi in Clerum coniurationes cælitus auersæ & oppressæ traduntur, conciliata sacerdotum reuerentia, etiam apud plebeos, dum efficacia exorcismorum dæmoniacos Tartareis geniis liberant: nisi ob occisum ab aulicis quendam Ioannem Hartis Tudinensem Burgimagistrum multa in Principem iniuriosa debacchantem, & occisi cadauer à factiosis in Ciuitatem deportatum, ut sulphureæ tædæ è calentibus cineribus ignem facile concipiunt, sic ad fœdum istud spectaculum Leodina Plebs nulla mora interposita rursùm arma amens cepisset in attonitum Præfulem, creato sibi in belli Ducem Mamburno, & canonicis in societatem vi inductis, & tributo militari grauatis. Et altrinsecus dolens viderem Episcopum ad Traiectenses ut in tutum asylum confugere, ac ab inde Auenionem ad Gregorium Vndecimum Pontificem, à quo interdictum Ecclesiasticum tanti rigoris emanauit, ut ipso Sanctissimi Pascatis die à diuinis cessari debuerit officiis. Ab eo certè casu Vigintiduumvirale Iudicium Leodij in lucem prodiit, non sine occasu authoritatis principalis: de quo aliàs differemus. Fæliciora sub Arnolde Hornæo tempora fuere, verum Papam Vrbanum, à quo Arnoldus confirmationem obtinuit, ab Antipapa Clemente secernentia, neque tamen ab omnibus turbis pura. Reuerentior Principis sui populus, linguarum mucrones in Scabiosos vertit, & tredecim solio deiecit, quod cum Episcopo Imperator delictis ita exigentibus

raturum

ratum esse voluit. Et insuper reapse ostendit idem populus, intra obedientiam tamen contentus, in alijs non culpae rebellionem, quandoquidem Gandauensibus Ludouici Flandriæ Comitis iugum tunc excutientibus & fame laborantibus, in annonam sexcentos currus frumento farinae onustos subministraverit. Sed Deus immortalis? Ioannes Bauarus Bauariæ Ducis, Hollandiæque & Hannoniæ Comitis frater ab Hornæo proximus Episcopus, quibus procellis & tempestatibus fuit exagitatus? Septemdecim annorum duntaxat fuisse supra scripsi dum in Episcopum postularetur, & quia sceleratorum hominum, quos à vicio proprio Hædrotiorum epithetum dehonestauit, conatus, iurisdictionem principalem decerpentium irritum cadebant euentu, alias in eum direxere machinas, aut Sacerdotio initiandum, aut renuntiandum Episcopatu. Ad impudentiam & nimiae Cæcitatæ tenebras stupeo, & mecum calamus, dum hæc scribo. Indicto conuentu Leodienses Henricum Peruuifium in Mamburnum deputant, & eius filium Theodoricum Canonicum, proclamant Episcopum, omnibus Ecclesiæ Primariæ Canonicis, vnico excepto & plerisque Secundariarum, & triginta Parochiarum Curionibus clam dilapsis & vero Principi adiunctis. Et iniquitas intrusi patrociniū eiusdem iniquitatis inuenit: scilicet Petri de Luna Antipapæ, qui se Benedictum vocari volebat, qui improbam electionem approbavit. Cuius approbationis obtegumento residuos Ecclesiasticos, quā minis, quā incarceratione in verba sua adiurauit, fugitiuos proseripfit, & proscriptorum beneficia familiaribus suis contulit, vtriusque ordi-

ordinis & nominis viros, & in ijs duos nobilitate & fidelitate pari equites è familia de Horion, capite imminuit. Monentur multoties subditi paternè vt resipiscant, subfannant & irrident monentem. Nunquid cælestis Iustitia dormiebat? Sed vt Valerius ethnicus ad Christianum gustum de Dionysio tyranno dixit, Lento gradu ad vindictam diuina procedit ira, tarditatemque supplicij grauitate compensat. Iis penè artibus retinetur imperium, quibus est quæsitum: addo, & ijsdem amittitur. Protectoris pater, & Episcopi filius titulos, ab blandiendo & complacendo plebi occupauerant, vt eisdem non displiceant, vtrumque titulum, & vitam vnà perdunt. Princeps Bauarus aliquot lectissimas cohortes è Germania & promptissimos peritissimosque Ductores in subsidium acceperat, quibus fretus hostes iteratò ab obsidione Traiectensi profligauerat, ac postmodum iuxta Oram gallicam (pagus est inter Leodium & Traiectum medius) decem Tribuum legionarios, magno factiosorum tumultuantium moerore. Qui Perwisium & adulterinum Episcopum timoris & pusillanimitatis arguentes, crebra pugnae efflagitatione euicerunt vt dato certaminis signo in manuum confertationem deueniretur. Vno prælio debellatum fuit, vbi in prima acie ceciderunt Perwisij ambo & rebellis turbæ tredecim millia, quamuis sint qui occisorum numerum duplicent. Vno prælio dixi: si tamen prælium dixerim veterani exercitus cum vrba turba congressionem. Ioannes de Walenroda Principis Bauari successor, antea Rhygensis Archiepiscopus, per breuitatem temporis (totos vndecim menses non regnauit) & quod sub

sub ipsa auspiciâ, ciuibus adempta priuilegia restituisset, turbarum expers fuit. Non absimili exemplo, quo Tullius Cicero in Consulem in fine anni per sex horas meridianas suffectum fertur iocatus, Consulem habuimus tam seuerum tamque censorium vt in eius Magistratu nemo cœnauerit, nemo dormierit. Equidem optimus Princeps humaniore erat fato dignus: veneno sublatum constat. Ioannem Hynsbergium, alterum Numam Pompilium paci, & rebus domi componendis natum intestina parùm attinuere mala, externorum plusquàm vellet particeps inuitus, & spectator. Nec legibus dicendis, & salutaribus statutis cùm religiosis tùm prophanis, quibus valde incubuit, dicacis & ingratae plebis immurmurationes euasit. Culpabat in tanto Præsule quod frequentior in aula Philippi Boni, verè boni, Belgarum Ducis appareret; vt in Pompeio Magno Zoilus, quod digito vno caput scalperet: Eò progressa temeritatis, vt ab aula, aut ab Episcopatu abeundum cantillaret. Qua improbitatis licentia offensus, & assiduæ vsurpationis Regalium suorum fastidio iam capto, creditur resignationem in Ludouici Borbonij gratiam maturasse. Sub hoc, quamuis inuito, atrocia Leodiensium in Namurcenses exarserunt bella, quorum solita catastrophe dedecus & commeritarum poenarum deprecatio. Gratia flagitanti pro populo Principi data. Pacis die 15 Decembris 1431 initæ caput fuit. Quod Princeps Leodiensis viginti Statuum trium Deputatis comitatus, altero genu flexo, subditorum nomine veniam à Duce peteret, Duci in expeditione contra Pragenses semestri spacio Leodienses militarent, &

T

cum

cum ijs Princeps ipse trecentis stipatus armatis, pro refrigerio animarum interfectorum capellam, & in ea missam quotidianam fundarent, turrim Montis-superbiæ cis Dionantum nunquam restaurandam, vetus discordiæ seminarium, demolirentur, & in damnorum illatorum satisfactionem, centum millia nobilium Angliæ intra biennium penderent. Iugentis tessera amoris; eò Principem pro subditorum salute adduci potuisse. Quæ deinde, & quàm indigna in Borbonium Principem admissa fuerint succinctim proximo hinc capite memoravi: & vt forma sua historiæ quoad præsentem articulum constet, debeo subijcere quid in propriam Principis personam obuenerit. Mare præter naturalem motum concutitur ventis, & æstus reciprocationes aliunde, & iuxta multos à Luna viciniore Planeta accipit. Erat iam Leodiensibus antiquus suus facilitatis ad seditionem genius, quos Ludouici Vndecimi sydus in maiores fluctus, & læthales scopulos perpulit. Meierus pro me loquatur. Vt Leodienses infestent Hannonios, Rex Franciæ promittit eis se missurum ducentos cataphractos, nullamque pacem se facturum cum Burgundis, nisi in illa Leodienses comprehendantur. Eheu? Stulta & credula multitudo audet Philippo bellum denuntiare tanquam hosti Ludouici Vndecimi cui essent confæderati, quibus amicè, non hostiliter Dux respondit eam denuntiationem non ad se, sed ad Carolum filium, cui cum Rege Gallo bellum sit, pertinere. Moderationem enim uerò Bono Philippo dignam, & non imparem responsioni alterius Philippi Alexandri Magni Patris, qui Demochari legato Atheniensium, à quo
pro

pro summa humanitate inhumanissimum dictum receperat, vices neutiquam rependens ad alios collegas tantum dixit, Nuntiarent Atheniensibus, impotentiores esse qui laceffunt, quam qui iniurias comiter audiunt. Breui eos facti pœnituit, & per Legatos Bruxellis supplices facti veniam petierunt & impetrarunt: sed incredibili inconstantia (Suffridum Petri popularem scriptorem cito in testem) subsidijs freti Gallicis, vtpote quibus Rex sex millia peditum & quatuor centurias equitum auxilio miserat, iterum ad arma concurrerunt, Hoyum, Principis receptaculum oppugnarunt, quo is discessit Namurcum & inde in Brabantiam, quem etiam mille & ducentæ Hoyensium ciuium familiæ sunt subsequutæ. Magnum fidei constantis symbolum. Denuo icta & refarcita Pax, Leodio arctè prius per Carolum obfesso, & in duriores redacto ob præterita conditiones. At influente eodem æstuantis soli astro citra longam comperendinationem quassata & tantum non naufraga naui in plusquam decumanos fluctus impegit. Operæ putauerim hanc rem exponere ipsis Philippi Cominæi verbis, qui primùm Duci Carolo Audaci ac postmodum Ludouico Regi à secretis fuit consilijs, & vltimæ in Leodienses expeditioni & quasi emortuali diei præsens. Posteaquam Peronæ inter Regem & Carolum ventum est ad colloctionem, & aliquò vsque facta esset progressio, grauis est allatus & intemptius nuncius è Leodiorum finibus. Nam cum Peronam Rex iret, de suis Legatis, quos Leodium miserat, seditionis excitandæ causa, non cogitabat; & hi quidem iniunctum sibi munus diligenter obibant. Instigati

enim ab ipsis Leodij (seu Leodienses) Tungrorum urbem, in qua tum erat Episcopus & Imbercortus & circiter duo hominum millia, ex insidiis capiunt, familiares aliquot Episcopi trucidant, ipsum & Imbercortum captiuos abducunt. Inter eundem Imbercortus paciscitur cum nobili quodam viro, in cuius fidem & potestatem receptus, multitudinis insaniam euasit; quæ tanta fuit, ut inter alios Ecclesiastici Ordinis viros & Canonicos, Robertum quendam Episcopi necessarium membratim conscinderent, & per ludibrium deinde frustra conijcerent alter in alterius caput: breuiter quò longius progrediebantur, eò magis incruduit ipsorum furor. Certiores autem facti de colloctione Principum, Burgundionibus aliquot captiuis dimissis, præ se ferebant quicquid eius rei fecissent, aduersus Episcopum modò fecisse, quem & vinctum abducebant Leodium. Haftenus Comminæi verba. Fadat nunc aliquis concitatae Plebi, quam Regius sanguis, & proprii Principis maiestas ad miserationem non inducunt! Armatae forsan duntaxat imputes? Inermis urbem introeunti obuiam cum facibus progressa per subsannationem, & falsissimam ironiam gratulata est aduentum. At licet in carcerem ad M. Marium interficiendum submissus, maiestate & castigatoria voce, Tu Marium sexies Consulem interficies, perterritus, abiecto gladio intactum dimisit: Et vos in Principem & Episcopum vestrum manus iniicitis, vincitis, & captiuo illuditis? Aduenit interea vindex Carolus Rege volente nolente comitatus, & appropinquante manibus exercitu dum tumultuosè eruptionem oppidani faciunt & ab obsidentibus repelluntur, euadit

euadit Episcopus & se Carolo adiungit, omnibus etiam eum modis studens pacificare. Aliquot interiectis postmodum annis cum Guilielmus Longobarbus proscriptus cum bis mille circiter armatis iuxta urbem obequitaret, & ciues poscerent Principem in ductorem, hic cum paucis equitibus, urbana pedestri militia pone subitura, egressus, à quibusdam proditoribus inter itineris angustias interimitur. Ioannes Hornæus prædecessoris sui necem non reliquit inultam, simulata aliquamdiu cum authore amicitia, quem incautum, & stratagemate captum, Traiecti capite damnauit. Et licet nihil ei armorum cum suis ciuibus interuenerit, suæ tamen mortis approperatæ causam ipsam debet. Anno namque 1505 tumultuantibus aduersus ipsum ciuibus conscensâ festinanter rhedâ ne in ipsorum manus incideret, dum Traiectum laxis habenis properat, quassatione carpentis oblæsus post biduum exspirauit. Cur Hornæus iste Princeps non adeò gratus Leodiensibus fuerit, non ita assequor. Sunt qui ideo euenisse existimauerint, quod is Traiecti, quam Leodij residere appeteret. Alij quod anno 1504 in executionem Paulinæ sententiæ literas executoriales à Iulio Pontifice Romano impetrasset. Tertia queat etiam esse & communis ratio, quod ad exemplum Macronis, cui Tiberius exprobrauit quod oculos ab occidente Sole auerteret, reuereantur Principes eligendos, contemnant electos. Erardus à Marcka Hornæo succedens, qui sui plura monumenta ære perenniora Leodij maximè, & in multis patriæ castris & locis reliquit, bis internæ partim & externæ plebis commotionem expertus, fælicius discussit. In domo

Ciuita post meridiem excitato forte per priuatos tumultu, & Senatu peiora metuente è fenestris auxilium poscente, Præsul animos furibundæ multitudinis placaturus, opificum domos conscendens fixo minus cautè vestigio lapsus de gradibus, crus sibi confregit. Quo casu Plebs in commiserationem versa iras posuit, & conquieuit tempestas. Sic Legionēs Romanæ, inferioris Germaniæ apud Vbios decessu Augusti audito, quæ Centuriones, Tribunos & Legatum male mulctarant & rabie seditionis, ne Germanici quidem castigantis reuerentes, exardescabant, posteaquam Agrippinam vxorem, & paruulum Caligulam filium è castris ad Treueros amandari viderunt, veniam deprecata, se totas Imperatori permiserunt. Riparensum, incolarum de Tileur & de Iemeppe ad Mosæ ripam sedentium intra vrbs pomærium, acrior longè anno 1531 & maiori cum discrimine motus exfiliit. Tria rusticorum millia præter mulieres numero & temeritate non impares specie moderationis annonæ versùs urbem perrexere, eò periculosiùs quod immensa egenorum vrbanoꝝ copia breui foret se ijs ad prædam consociatura. Solerte consilio & dexteritate Consulur turbo dissipatus; non armis, quorum ob internam diffidentiam incertus fuisset euentus. Patuit tunc quàm verum illud, *Nullum numen abest si sit prudentia*. Sedato tumultu post aliquantum autores primarij poenas luerunt. Cornelius à Bergis successor Riparios ciuicis iuribus restituit, & paucis quibus rexit annis, non omnia tuta habuit, in hoc sibi & patriæ fælix quod nefarios conspiratores, qui de prodenda dedendaq; Ciuitate Ductoribus & internuntijs

Regis

Regis Galliae conuenerant praeuenerit & in eos animadu-
uerterit. Georgius Austriacus omnibus dotibus sum-
mo Principe dignis instructus illi coadiutor & breui suc-
cessor datus externis magis quam urbicis fuit agitatus
molestiis. Quippe qui ante inaugurationem ex Hispania
per Galliam ad Ecclesiam suam Leodiensem prope-
rans, Lugduni iussu Regis Galliarum in carcere duo-
bus & viginti diebus attentus, non exsolutus fuit nisi
sub lytro viginti quinque millium aureorum: & eodem
Principatum faeliciter regente, Gallus crebris excursio-
nibus & depopulationibus agrum Leodiensem infesta-
uit, & Bulloniense castrum ingenio loci munitissimum
deditione pessima perfidi Gubernatoris in potestatem
suam redegit. Roberti à Bergis quinquennale imperium
supra priuatam infirmitatem neque vsque adeo tran-
quillum extitit. Cum enim edicta praedecessorum suo-
rum Erardi à Marka, Cornelij à Bergis, & Georgij Au-
striaci aduersus haereticos edita renouari & anno 1562.
in mense Martio publicari fecisset, Ciuicum Concilium
solito priuilegiorum & francisciarum obtentu palam re-
clamauit, emissâ nullitatis protestatione, & ad terrorem,
solemnem ciuium lustrationem à Praesule Erardo pro-
festo Translationis Lambertinae institutam, diu tamen
intermissam, decreuit resumendam. At multò asperius
in canonicos Martinianos insurrexit, quibus in lite qua-
dam per Dinastam de Emal coram tribunali saeculari di-
ctata iuri stare aut parere detrectantibus, Ecclesiasticis-
que Officialis Leodiensis, & Romanae Curiae inhibito-
nibus sese tutantibus, praeepto ad domus Ciuicae can-
cellos promulgato aqua & igni interdixit, ne quis cui-
quam

quam eorum esculenta, poculenta, rem vllam humanis
 vsibus requisitam, aquam, ignem subministraret, sub in-
 terminatione grauis poenæ pecuniariæ & ad extremum
 exilii. Parum memor aut reuerens Pacti Tungrensis, non
 solum quoad insolitæ poenæ irrogationem, sed quamli-
 bet in eiusmodi casibus iurisdictionem penitissimè ve-
 titam. Ne scilicet tribunalium Ecclesiasticorum propa-
 norumve cognitioni vnquam intercedat. Interdictio-
 nem aquæ & ignis fuisse priscis Romanis vsu receptam
 scimus, qui rerum capitalium reos interdicto aquæ &
 ignis vsu damnabant, lenta eos tabe plectentes, & oculos
 interim ab vltimi supplicij spectaculo præseruantes.
 His potissimum prohibentes elementis, quod sicut ca-
 lore & humore cuncta viuunt, ita illorum subtractione
 credebant non posse subsistere. Cuius poenæ impositio
 actus erat supremæ potestatis: & sicut in illius locum
 deportatio insulæ successit, ita ea de maioribus est Re-
 galibus, quam solus Princeps, & Præfectus Vrbi (addo
 & Prætorio) irrogare potuit, Præses verò Prouinciæ
 nequaquam. Vlpianum de poenis respondentem audio,
 Constat postquam deportatio in locum aquæ & ignis in-
 terdictionis successit, non prius amittere quem Ciuita-
 tem, quam Princeps deputandum eum in insulam sta-
 tuerit: Præsidem enim deportare non posse nulla dubi-
 tatio est, sed Præfectus Vrbi ius habet deportandi. Nam
 prorogato latè per orbem imperio interdictionis poe-
 nam in mitiorem adhuc conuerterunt, nempe in depor-
 tationem insulæ alicuius sub imperio existentis, quæ
 hodie perpetui est exilij poena. Metuo vt Alexander qui
 tributum Persicum ignis non tulit, & ea occasione in
 Persas

Persas bellum mouit, parùm tulisset igneam hanc pro-
scriptionem à subditis exerceri, qui à Rege fieri non
permisit. Multò minùs Persarum Reges, peculiare ignis
dominium sibi afferentes, quibus fato functis toto re-
gno exstinguebatur ignis, ab inaugurato successore re-
dimendus. Præter palatum mulieris Plautinæ dictitan-
tis, Solem, Lunam, aquam, ignem, argento non emi-
mus, cætera Græcâ mercamur fide.

CAPVT SEXTVM.

Opera & Ministeria seu Tribus.

Opifices & artium mechanicarum etsi non omnium
professores statim cum nascente Leodienfi vrbe
fuisse & incepisse non ambigo. Inter eas enim artes
quædam ad humanæ vitæ necessitatem, aliæ ad vtilita-
tem, non paucae ad mutuam hominum inter se societa-
tem, aut commerciorum vsum tendunt. Quarum vl-
timæ quamuis abesse à Republica possint, prout eas
Lacedemonij finibus suis arcuerunt, ne peregrinorum
contagione corrumpèrentur, non parùm tamen quæ-
stui & opulentiae conferunt. Et experientia docemur,
eas potissimum hodie florere Ciuitates vbi mercatura
generis omnis viget. Adhæc quibus non est alius quàm
ars sua census, ex opificio se & familiam alunt, & ope-
rando, negotiando quilibet ciuis ab otio recedere po-
test, quod est mortale mortalium malum. Iuxta illud
Marci Catonis, Nihil agendo homines malè agere discunt.

V v

Ob

Ob quam causam Gymnosophistæ, nudi illi Indiæ sapientes, acrius otii quàm negotii rationem à discipulis exigebant, desidem & inertem cibo frustrantes. Pari ratione Lex erat apud Ægyptios, qua singuli tenebantur apud Magistratum nomina sua, & qua arte quonè lucro viuerent, edere: mortis poena in impostores & illicitum quæstum exercentes imposita. Perbenè. Nam vt cum Horatio dicam, Otium Reges, simul & beatas perdidit vrbes. Si enim Legislatoribus & prudentissimis Principibus curæ semper fuit mechanicorum operum ratio; Diuus Hubertus vrbis huius conditor & legislator, vt sanctissimus, ita Prudentissimus Princeps, quam volebat esse Episcopatus sedem, nolebat incremento magnitudinis destitutam. Alexandrum Seuerum legimus plurima mechanica opera Romæ instituisse, & negotiatores præmiis & exemptionibus inuitasse: Et ante illum, Neruam Traianum, qui ita operibus delectabatur, vt seu publicis seu suis priuatis nomen suum inscribi faceret, quo herbæ parietariæ agnomen est adeptus. Multò antiquiùs Solon sanxerat, filium patri decrepito posse alimenta denegare, à quo nullam artem accepisset: & à Dione prohibebantur maiorum sepulchris inferri, qui omnis artis essent expertes. Plato qui cunctis, non Antimacho tantum poëtæ, deberet esse instar omnium, in Legibus suis, Opificum accuratè meminit, quos diuinus iure dictus plusquàm humanis præmunit præceptis. Vulcano (sic scribit dialogo vndecimo de Legibus) & Palladi genus opificum, qui artificum opera, qui vitam nobis suis artibus instruxerunt, consecratum est. Hi profectò Deos

autho-

authores veriti neminem mendacio decipere debent. Si aliquis in tempore statuto opus per malitiam non absoluerit, operis, quod in tempore non fecit, mercedem persoluat, ac ab initio rursus in eodem spacio temporis opus gratis efficiat. Qui pauperi mercedem tempore quo pactus est non obtulerit, duplum reddat. In hoc itaque Operarum & Ministeriorum themate non in dubium voco mechanici operis in oppido vetustatem: dum enim conderetur, cæmentarios fuisse oportuit, qui argilla, si non bitumine quo carebant, parietes incrustarent, carpentarios qui ligna aptarent, lapicidas qui lapides eruerent, fabros qui ferramenta suppeditarent; verum quando ij artifices in corpora & collegia coa-luerint. Artifices enim quantouis sint numero non faciunt nec ex se facere possunt collegium: Quod est pluri-um in vnum cætum legitima conuentio à superiore comprobata. Romæ (qua similitudine aduersus fastuo- sam Plebem lubens vtor, & doctioribus reor oblecta-mento potiùs quàm tædio futuram) Tribus fuisse quin-que & triginta historici conueniunt. Initium obscurius videtur. Scio quod à raptu Sabinarum, & vna ex dua-bus gentibus Ciuitate post ictum fædus facta, Romu-lum diuississe geminum populum in triginta Curias, & raptarum præcipuarum nominibus eas Curias apellasse: sed Seruium Tullium aliquid immutasse, prudenter cauto, ne vt antea eadem vi & iure singulis suffragium esset, & Tribus à tributo per eum vocatas. Seu idem sub Romulo qui sub Seruio numerus Tribuum fuerit, seu variauerit, video quod exactis mox Regibus Appius Claudius (non parua Romani Senatus accessio) ab Re-

gillo magna clientium comitatus manu transfugiens, Claudiae Tribui occasionem dederit, & ea addita, Tribus vna & triginta sint factae. Et progressu Arniensem ac Terentinam, Pomatinam & Stellatinam additas. Fa-teor & Sabbatinam inter recens adiectas à Liuiio re-censeri, & nihilominus ex eodem disco non fuisse Ro-manas tribus vltra quinque & triginta, dum Liuium Salinatorem censorem scribit præter Metiam Tribum quæ se nec Consulem condemnasset, neque condem-natum Consulem aut Censorem fecisset, populum Ro-manum omnem, quatuor & triginta Tribus ærarios reliquisse, quod & innocentem se condemnasset, & condemnatum Consulem & Censorem fecissent. De institutione & augmentatione Romanarum Tribuum fat liquet: dicat nunc quisquis iura & priuilegia Leo-diensia satur crepat aut eructat, quis Ministeria Leodij erexerit, quis approbauerit, & aliquid authoritatis in Principis proprij detrimentum insufflauerit? Quis Deu-calion lapides à tergo iactauerit, ex quibus isti Bron-tes, Steropides & Pyracmones subito eruperunt fa-brilem ferrariam Tribum composituri & è fornace ius-igneum dicturi? Hæc scilicet Vulcania soboles primum præ aliis Tribulibus vult sibi locum vindicare! Cathe-dra per euocationem Guidonis de Cabilione ad Bisan-tinum Episcopatum iussu Papæ factam vacante circa annum 1300, Capitulum Primarium Scabinis & illis adhærentibus offensum, stetit à partibus Plebeiorum, quibus vt animos adderet, duodecim confraternitates Operarum seu Ministeriorum probauit concessis etiam libertatibus nonnullis. Plebem per se ferocire scimus; quid

quid si dux seditionis adsit, aut turba in vnum collecta corpus excitetur impunitate propter delinquentium societatem? Quidam Ioannes Prez se ducem seditioni obtulit, & armatis celeriter bis senis Confraternitatibus nouè erectis in forum descendit, & nemine satis resistente, effractis Consistorij Scabinalis ostiis (in angulo fori tunc Auditorium existerat) in iuramentum vnumquemque adegit quod deinceps ab exactione vectigalium supersederent. Paucorum intercapedine annorum Theobaldus de Barro (nam Adolphus de Waldege inter ambos medius non diu vixit) nouitatem harum Societatum & simul priuilegiorum adempturus in Pagum de Wothem (veteri prædecessorum more) cum Scabinis Iudicibus secesserat plebeis eò in ius vocatis, sed didicit minore negotio non concedi, quam concessum tolli. Sub manipulis & signis duodecim Ministeriorum Tribules armati eminùs apparuere, armatas nihilominus preces pecuniariis pollicitationibus miscentes. Motum dicunt Principem, seu virili apparatu, seu promissis; & ad Scabinos circumstantes conuersum, Et hi, non minùs ac vos, homines mei sunt, fatius censeo confirmanda illis Priuilegia, quam abroganda. Vix enim absque vexillis, quoties res feret, possent pro me & mecum in hostem tendere. Quo dicto mutata damnandi voluntate, Collegia & Priuilegia à Capitulo indulta roborauit. Ante quod Capituli beneficium, non extat quod sciam vllum apud Leodienses Operarum huiusmodi monumentum. Apud Tungrenses ijs longè vetustiores facillè admiserim. Et illuc interpretor quod in Tungrensi historia sapiùs occurrit de Septuaginta

duabus Congregationibus & aliquando Nationibus,
 & totidem Parochiis & Ecclesiis, per Congregationes
 intelligens Opificum Cætus. Eò promptius quod Pon-
 tus Heuterus non vana coniectura iter credulitati ster-
 nat, dum Ambiorigis Eburonum Reguli nomen à voce
 Germanica, Ambihtriic, deriuat, quam docet signifi-
 care Artificibus & Opificibus multis imperantem.
 Quemadmodum, inquit, Catinulcus (alter tempore
 Iulij Cæsaris Regulus) à dictione, Katisfolt, Populum
 Calamitosum significante. Quale est vt plurimum opi-
 ficum genus, miserum & egenum. Septimus articulus
 Pacis nuncupatæ de Geneffe & de Wothem decima Iu-
 lij 1331 per ipsosmet Ciuitatenses permissu Adolphi de
 Marka contractæ Ministeria præsupponit, numerum
 tacet, ad authoritatem tamen Principis circa illa ad-
 modum facit. Vetitæ, inquit, erunt in Ministeriis Con-
 fraternitates nisi à Principe aut Principis iudicibus
 fuerint approbatæ. Qui contra fecerit, biennium exu-
 let. Regimentum anni 1416 authoritate Ioannis Bauari
 Principis & Capituli Cathedralis publicatum circa mi-
 litarem ordinem & disciplinam, videtur eundem duo-
 denarium numerum Collegiorum adhuc innuere. Nam
 postquam proximè statutum est, quod in posterum, vt
 promptiores sint in vsum Principis & eius in Principa-
 tu successorum Ciues Leodienses necessitate exigente
 ad arma, Ciuitas habebit primarium vnum vexillum
 Rubeum in quo à parte dextra erit Imago deaurata
 Deiparæ Virginis, & à sinistra Beatissimi Lamberti pa-
 troni cum Pinu Rotunda etiam deaurata in medio (Pe-
 ronem vulgariter dicunt) & ab vtroque latere Insigni-
 bus

bus Principis, quod quidem vexillum asseruabitur per Prætorem nostrum, Scabinos, & Consiliarios tredecim, in vnam cistam reponendum: ad statim subiungitur, quod vltra illud generale vexillum, omnes Tribules & Ministeriales redigentur in duodecim Manipulos & Centurias, vt vnâ ordinatim possint ad bellum procedere. Et singula vexilla pariter erunt rubea cum insignibus Ciuitatis & Principis vt supra, necnon particulare Ministeriorum. Si enim plura fuissent approbata distinctim Ciuium Collegia quam duodecim, Princeps in totidem Manipulos & Cohortes illa distribuisset, ad maiorem militiæ regulam, & militantium salubrem æmulationem. Nec in aduersum trahit quod in illo Regimento enumerentur plusquàm duodecim Operæ, imo singulis Centuriis comprehendantur plures Operarum species: veluti sub prima, Fabri Ferrarii, Figuli, Armamentarii, & Calcarienses; sub secunda Rotarii, Carpentarii, Trabearii, & Afferum Sectores; & ita consequenter, vsque ad quadruplicationem, & quintuplicationem, & semel ad sextuplicationem. Quia vel inde colligendum puto non fuisse tunc plusquàm duodecim Tribus: ex quo facta enumeratorum illic membrorum supputatione inueniamus triginta octo, & sic sex supra duas & triginta. Aliqua etiam ibidem recensentur, quæ modernis Tribubus nequeunt aptari, nequidem tanquam illarum artus & membra. Et vicissim omittantur quæ sunt de modernarum numero. Vt est Tribus Agricolarum seu Aratorum, quæ hodie inter præcipuas eminet. Etsi enim Agricultura non sit de genere Mechanicarum & Ignobilium artium, atque ideo
stri-

strictim & propriè loquendo non fit Opificium: nihilominus propter Pomærii extensionem, quod longitudine ad vnum lapidem, seu mille passus (quem ambitum vocabulo leucæ bannalis communiter designant) à muris porrigitur, intra quod agri coluntur per colonos & agricolas in Pagis commorantes iuris Ciuici participes, visum fuit Principibus, hos Ruricolos peculiarem posse Tribum constituere. Absit vt eos Opificibus per hoc aggregauerint. Cum, Cicerone teste, omnium rerum ex quibus aliquid acquiritur nihil sit agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Et constans sit omnium sæculorum, & Iureconsultorum sententia, eum qui propriis manibus, aut aratro agrum suum colit, nullum nobilitati & ingenuis natalibus adferre detrimentum. Cui rei & istud sit in testimonium, quod multa Nobilium familiarum nomina ab agricultura proficiscantur; Fabii, Pisones, Lentuli, Iuueni, Porcii, Tauri, Vitellii, Capriani, & alia ducenta. Et a bobus & aratro deuocati sint, quibus Consulatus & Dictaturæ ultro deferebantur: quos tantum abest, vt prioris vitæ pæniterit, quin peracto ad quod assumebantur munere, incunctanter ad agros suos eadem arte & manu recondendos rediuerint. Vt Marcus Curius Dentatus victis Sabinis, Fabricius superato Pyrrho, & Cincinnatus intra decimum & sextum dictaturæ suæ diem, debellatis hostibus ad rura sua remearunt. Et inter Imperatores Diocletianus, olera & lactucas ad Salonam, purpuræ & sceptrum prætulit. Duodecim nec plures fuisse anno 1416 Leodii Tribus, edocet alterum eiusdem Principis Bauari sub vltima die Aprilis insequentis

quentis anni 1417 Regimentum. Quo eæ augentur & suppleantur ad decem & septem. Ita enim primo articulo, Erunt in Ciuitate septemdecim Ministeria, & quodlibet illorum Ministeriorum, loco duorum Iuratorum qui hætenus fuere in singulis Ministeriis, eliget binos Consiliarios viros probos, idoneos, & cunctorum capacissimos, qui consilio iuuabunt duos supremos Ciuitatis Consiliarios quoties rogabuntur. Et articulo quarto, Præfatorum septemdecim Ministeriorum Consiliarij triginta quatuor, eligent octo viros è Ciuitatis Primoribus, qui cum totidem Principis & Capituli Deputatis eligent binos supremos Consiliarios. De his duobus supremis Consiliariis dixi etiam antehac, & in locum Consulum suppressorum fuisse surrogatos. Cæterum abdicato per Ioannem Bauarum (matrimonium cum Ducissa Luxemburgensi Wenceslai Romanorum Regis filia contrahentem) Episcopatu, Ioannes de Walenroda qui ipsi successit, imprimis viginti quatuor Ministeria Ciuitati concessit, ac post tres aut quatuor menses, iterum alia octo petentibus annuit. Ioannes Stabulaus, qui etiam de Walenroda scripsit, censet non fuisse ab eo aucta aut suppleta Ministeria, sed primùm eum consensisse in renouationem viginti quatuor, ac deinde aliarum octo Tribuum, sicut, inquit, res de facili ad suam reuertitur naturam. Sed præscriptis rationibus adducor, ne à priore decedam opinione. Lectori desuper integrum suum Iudicium esto. Vetustiora ac Recentiora sint triginta duo Ministeria, quoad numerum interesse parùm arbitror, qui numeris Platonis, quos efficacissimos volunt, nil tribuam, etsi Platonem

magni pendam. Si de origine duodecim Confraternitatum à Capitulo per interregnum dissimularum, vel probatarum liquet, de Tribuum exordio liquere crederem, quod antea non reperiantur in lucem exiisse, & Græci Tribus, Fratrias apellent, quas Fraternitates, aut Confraternitates dicimus. Vt earundem disciplinarum & musarum consecranei inuicem inextinguibili amoris igne Fratrifant; aliquâ, at remotâ, similitudine, qui sub vnâ tesserâ in eiusdem artis professionem conveniunt. Pythagorici (sed quæ ad solidam sapientiam comparatio?) hoc vno erant fraterno omnes inuicem animo, quod ijsdem initiati essent mysteriis, & ignoti in ignotos ad symboli Magistralis notam, quantum quisque nostrum pro parentibus faceret, conferebant.

CAPVT SEPTIMVM.

De Tribuum Conditione.

L Eodinæ Tribus ab ipsa arte & opere Tribulium, nomen assumpsere. Molitoria à molitoribus, Pistoria à Pistoribus, Sutoria à Sutoribus, Textoria à Textoribus, Sartoria à Sartoribus, Fabrilis à Fabris, Braxatoria à Braxatoribus, Baiulatoria à Baiulis, Piscatoria à Piscatoribus, Carbonaria seu Hullaria à Carbonibus seu Hullis carbonum genere, & sic singulæ sigillatim. Et salutarī Lege prouisum fuerat, vt quisquis artifex intra suæ artis Tribum contineretur, nec in aliam transire posset. Quia verò ius suffragiorum nulli competeret, nisi

nisi in aliquam Tribuum adscripto, ideoque Patricios, Iureconsultos, literatos homines, & suo censu viuentes, pro illius iuris vsu & fructu, necesse erat Tribui alicui nomina dare, liberum ijs fiebat fortiri pro arbitrio Tribum, quam deinde deferere non possent. Eo verisimiliter Legislatorum consilio, vt hac nominis & Contribulis, inter diuites & pauperes, honestosque & viles exæquatione, foueretur mutuus ciuium amor, & non decresceret reuerentia. Stabilis & vnica meritò cuique Tribus, & secundùm Platonis conceptum determinantis, ne seruo quidem licere plures artes profiteri. Nam Ciuem ab opificio & mechanico opere volebat esse alienum: quod diceret potioribus eum studiis continuò occupandum, quibus salutem & ornamentum vrbis procurare deberet. Neque existimo (quod de posterioribus temporibus non affirmem) opifices pridem in Romanam tribum accitos, sed solos militares viros, aut agricolas: ob id quod ingenui soli militiæ aut agriculturæ vacarent, & mancipia, quorum immensus erat numerus, seruilibus & mechanicis operibus addicerentur, & ab infantia pro ingeniorum inclinatione aut herili voluntate, his aut illis artibus in herilis familiæ commodum imbuerentur. Idque ex Seruii Tullii instituto non obscure edocemur, qui pro censu & fortunis classes distribuit, & Plebeios infra censum constitutos, & Capite solo censos à suffragiis non minùs ac à militia exclusit. Prîmus eam legem diutina consuetudine firmatam infregit Caius Marius capite censum militem legendo. Fastidiosum delectus genus in exercitiis Romanis oblitterandum ducens, ne talis notæ contagio

ad ipsius quoque gloriæ sugillationem penetraret, & à maligno virtutum interprete velut capite census Imperator compellari posset. Plato interim, à quo abducebar, prohibitæ pluralitatis hanc dat rationem dialogo de legibus octavo. Duas artes diligenter exercere humana natura non potest. Hoc igitur in Ciuitate Statutum sit, vt nemo ærarius simul, & lignarius faber sit, nec lignarius faber fabris ærariis magis quam officio suo præfideat, speciosam causam hanc fortè nactus quod cum multos habeat ministros & operarios, & ob id ex arte sua quæstum maiorem percipiat, melius autem artem suam exerceat, sed singuli opifices singulis artibus vacent, & ab eis victum acquirant. A Platone aut ab eadem ratione hauserunt Sacri & Ciuilis simul iuris Legislatores, dum disponunt singula officia singulis esse committenda personis. Leodii ergo, contra quàm Romæ, Collegia hæc & nomenclatura, & vsu, eum comitato abusu, opifices referunt, & quantum penè est in ijs honestiorum hominum, adscriptitii sunt, vt legi morem gererent. Romanæ Tribus, vel ab illustribus personis, quæ causam dederunt, vel à loco vnde potior Tribunalium pars, vicinis Italiæ populis Ciuitate donatis, translata fuit, nuncupationem habent. Quarum nomina si quis curiosior scire aueat, Didacum Couaruuiam doctissimum Iureconsultum in variis Resolutionibus libro quarto capite primo ei designem: etsi nō in ea assentiar, quæ ipse suos secutus authores circa Vrbana & Rusticarum distinctionem tradit. Neque enim Liuius, qui omnium plenissimè & fidelissimè historiam ab vrbe condita conscripsit, discrimen illud admittit: multò
minùs

minùs Vrbanas fuisse tantùm quatuor, Palatinam, Suburranam, Collinam, & Esquilinam; & cæteras Rusticas. Quodque de Prærogatiua Tribu subijcit, eam vocatam quæ prima ibat in suffragium, & quem volebat Consulem vt plurimùm creasse, non improbo, dum ad normam à Seruio præscriptam referatur: iuxta quam, Liuius testante, Centuriæ quæ priores rogandæ erant, conficiebant sæpissimè rem totam, & rarò ad inferiores deueniebatur. Ambitio tamen, cui omnia sunt peruia, eum ordinem etiam prisco æuo peruertit, sed Fabius Maximus, Maximi eapropter titulum adeptus, restituit. Liuianis verbis edam. Gn. Flauium scribam patre libertino humili fortuna ortum dixerat ædilem forensis factio, Appii Claudii censura vires nacta, qui Senatum primus libertinorum filijs lectis inquinauerat. Et posteaquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in Curia adeptus erat quas petierat opes vrbanas, humilibus per omnes tribus diuisis, forum & campum corripit: tantumque Flauii comitia indignitatis habuerunt, vt plerique nobilium annulos aureos & phaleras deponerent. Ex eo tempore in duas partes discessit Ciuitas, aliud integer populus fautor & cultor bonorum, aliud forensis factio tenebat, donec Q. Fabius & P. Decius censores facti. Fabius simul concordia causa, simul ne humillimorum in manu Comitia essent, omnem forenses turbam excretam in quatuor tribus coniecit, vrbanasque eas appellauit: adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, vt Maximi cognomen, quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Par, si non maior corruptela in Leodinas tribus ir-

repsit. Vinitores & Cereuisiarii, sed hi maximè, qui cereuisiam & vina queruntur vectigalia fieri, alijs mercibus immunibus, ex compacto dispersos sese in omnes Tribus insinuarunt, & consequenter Comitiorum libertatem & successum sustulerunt. Serenissimus ERNESTVS Serenissimi FERDINANDI patruus anno 1603 Fabii Maximi exemplo eum abusum perpurgauit, & eius insistentes vestigiis nepos, iteratis idem cauit edictis. Vano labore, quasi leges araneorum telæ forent, muscarum grandiorum more, cœnopolæ & braxatores huc vsque perruperunt. Accessit aliquot Claudiorum à recto claudicantium ambitio insatiabilis, qui quod non cernerent aliam ad optatos honores semitam, perditissimos quosque in singulis Tribubus esca, potu, nummis, & ficta comitate delibutos excitandis seditionibus, assuefecerunt, vt vi aut metu quiduis extunderent. De Atheniensibus id cursim dixerò. Decem apud eos ab initio fuisse tribus, & post duas additas, quæ singulæ à Regibus aut Illustribus viris sunt denominatæ. Vt Tribus Cecropeia, à Cecrope, Erechteia, Ægeia, Pandionea, ab Erechtheo, Ægeo, & Pandione, & sic reliquæ. Quas in totidem Vicos seu Pagos fuisse distinctas præcitatus Couaruias ex Demosthene & Suida conatur commonstrare. Mirum autem, at verum quod subiungo. Athenis à principio fæminas cum maribus in tribum coaptatas, & suffragii non fuisse expertes. In honorem Mineruæ, cui vrbs consecrata, & à qua nomen Athenarum promanauit, quod in certamine mulierum suffragiis competitorem superasset. In eadem Græcia Lacedæmonii, bellicosissima gens, plus negotiorum publico-

hlicorum cum vxoribus communicabant, quam illæ cum viris de re domestica. Et olim, confirmante Tacito, Germani sanctum aliquid in fæminis & prouidum putabant, nec aut consilia earum aspernabantur, aut responsa negligebant: Auriniam, compluresque alias, & Velledam sub Vespasiano venerati, tanquam Deas. Modestiùs iure Romano, eoque vtimur, quo fæminæ ab omnibus ciuilibus officijs remouentur. Et memorata ordinatione 1417. tertio articulo prouisum salubriter fuerat, ne ullus præter patrem familias dicendi suffragij ius haberet, pueris, tyronibus, famulis, & cæteris quibuscunque qui familiæ caput non essent, amotis. Contra quam improbus mos inualuit, isque perniciosissimus, vt adolescentes, tyrones, & famuli Comitiorum turbatores, clamoribus suis, maledictis & minis suffragia pro libidine venditent. Interim dum aliqua Romanarum & Atheniensium Tribuum nomina scrutari videor, Leodinas enumerare prætereo. An ad illud exemplum? Quod est ante pedes nemo spectat, cæli scrutatur plagas. Nec nimis insulsè. Quasi enim cæli & terræ spacio utræque illæ ab istis elongantur. Sunt autem hæ. Fabrilis, Plaustraria seu Rotariorum, Agraria, Molitoria, Pistoria, Viticularum, Carbonariorum, Piscatorum, Vietorum seu Cupificum, Saccigerulorum, Coctorum seu Braxatorum, Pannariorum, Tonforum Pannorum, Sarcinatorum seu Sartoria, Pellionum, Interpolatorum, Nautica, Serrariorum, Materiariorum, Carpentaria, Cæmentariorum, Scandulariorum seu Tegulariorum, Calcificum, Sutorum, (à diuersitate coriorum duplicata est Calcearia Tribus) Textoria, Dealbatoria
Tela-

Telarum, Salsamentariorum & iunctim Pomariorum, Lanionum, Coriariorum, Candelariorum, Mercatorum, & denique Aurificum. An Opifices ad Magistratum sunt assumendi, si quæram, Romani tollent equites, peditesque cachinnum. Quæ navis pro Rectore suo remigem admittat? Quo in exercitu gregarius miles, Imperatorio munere fungitur? Pastor armento præest, non pecus: & in qualibet domo priuata paterfamilias est, familiæ suæ caput: vbi si puerum aut famulum præficere quis voluerit, ordinem naturæ destruxerit. Thebanorum sanctio fuit, Nulli mercatori aditum ad honores publicos patere nisi annos decem ab omni quæstu & mercatura abstinuisset. Rigida enimvero, & paucis locis recepta. Quo vultu illi opificem ad munus publicum admisissent? Inalphabetarius opifex, Pileator, alter quasi Marius seruos ad Pileum seu afferendam libertatem vocaturus, dum scribo, dicitur sedem Consularem implere, vtinam, & absit augurium, non compleat. Ægyptii in opificem, qui ad Rempublicam vel procul à limine, accedere, vel binas artes agere tentaret, graui poena animaduertebant. Prudenter. Quam quisque nouit artem in hac se exerceat, nec transfiliat cancellos. Quod Apelles admonuit, qui in opere suo moneri se à sutore de crepida & ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit. Priscis temporibus & moribus Ciues Romani sedentarias & sordidas artes discere & exercere nequibant: Nisi togatis seu liberalibus in foro pro conciuum salute vacarēt, militiam aut agriculturam, parcimoniæ, diligentia & iustitiæ magistram capescebant. Per seruos
& man-

& mancipia quorum erat ingens in singulis diuitum familiis numerus, & ingenuos excedebat, quæ opificiis & artibus vilibus incumbabant, domi aut in ergasteriis agebantur. Pistores, sartores, coqui, macellarii, tonsores, & comparis generis artifices, seruilis erant conditionis. Posterioribus sæculis permultos artifices ciues Romanos fuisse, & magna parte libertini generis, vel peregrinos præmiis inuitatos, non abnegem. Quod Theodosij & Valentiniani Cæsarum lex Corpori iuris inserta palàm indicat, Artifices artium breui solido comprehensarum (nomina ibi recensentur) ab vniuersis muneribus personalibus vacare præcipimus; si quidem in discendis artibus otium sit accomodandum, quò magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Verùm nequidem à limine, Honoris templum salutabant. En tibi Diocletiani & Maximiliani Lex è Codice Theodosiano deprompta, Ne quis ex vltimis negotiatoribus, vel monetariis, abiectisque officiis, vel deformibus Ministeriis, vel Stationariis, omnique officiorum sæce, aliqua frui dignitate pertentet, sed & si quis meruerit, repellatur. Meruisse illic est, non meritis suis eò peruenisse, cum nil habeat opificium cum muneribus & dignitatibus commune, sed de facto ad aliquem dignitatis gradum ascendisse. Quì reperirentur merita in Artifice, cum prudentissimi & capacissimi quique optimis disciplinis imbuti sarcinam Magistratus grauem humeris suis reformident? Ars artium est Magistratus, & probè scit quisquis probè gessit. Non abs re Pausanias Isocratem iudicauit sapientissimū, qui ad Rempublicam nunquàm accessisset: memor Chrysippi,

sippi, qui interrogatus cur abstineret, respondit, quoniam si malè gererem, cælitibus displicerem, si bene, hominibus. Flavius Vopiscus, qui aliquot Cæsarum vitas bono stylo & meliore fide descripsit, posteaquam omnes Imperatores, qui ab Augusto vsque ad Diocletianum boni fuisse perhibentur, enumeravit, subdit, se à patre suo audiuisse Diocletianum Principem iam privatum dixisse, Nihil esse difficilius, quàm bene imperare. Perplures eius rei sunt causæ. Non displicet illa Xenophontis, quod homo sit omnium animalium ingratus, qui nihil magis oderit quam sui ipsius Rectorem & custodem.

CAPVT OCTAVVM.

Quæ sit Tribuum Potestas.

ID posse dicimur, quod de iure possumus: & quod contra leges & bonos mores fit, nec facere nos posse credendum est. Aptè proinde Terentius, Quoniam id fieri quod vis non potest, velis id quod possit. Et Comico altiùs, Macedonum Rex Antigonus, qui adulatori Cuncta Regibus esse honesta suggerenti, respondit, Sunt, Hercules, sed Barbarorum duntaxat Regibus, at nobis ea honesta, quæ honesta sunt, & iusta, quæ iusta. Quærimus isthuc non quid Tribus Eburonicæ patrent, sed quid iure & lege possint. Prolato Trigintaduûm-Tribuum vocabulo, nescio quid asperitatis sonus ignavis ingenerat, & sicuti aniculæ pueros territuræ nocturnorum

norum lemurum mentionem iniiciunt, ita Publicolæ nostri sesquipedalibus verbis maiestatem Tribuum harum attollunt, authoritatem Principis depressuri. Vix aliud in illorum ore crebrius, quàm, Eundum est ad Triginta duo Ministeria, Principi id non licet. Priuilegia Tribuum vetant, Si id fiat, abibit res in seditionem, procurent Tribus ad arma. Quo plusquam septempace Telamonio clypeo protecti, legitima Principi & Patriæ ordinibus denegant, & praua operantur. Securi, vt putant, in hoc asylo. Quæ sit verò Tribuum Potestas, primo huius libri capite ostensum est, docto, nullam Ciuitati competere iurisdictionem. Si enim Ciuitas hæc, vt quæque municipalis, Priuatorum iure censetur, & nullam à se habet potestatem, consequitur Triginta duo Ministeria, quæ non sunt aliud, quam vrbs & vniuersitas in tot classes distributa, esse potestatis expertia. Et quod si fateri cogimur Ciuitatem, quæ est omnium ciuium nobilium & ignobilium, literatorum & illiteratorum congregatio & societas, esse Imperio & Principi suo subiectam, & splendorem inde petere, vt Lunam à Sole, agnoscere magis debemus, opificū istos catus non plus Ciuitate posse. Videor id eleganti similitudine, qua Titus Quinctius Flaminius ad milites hostium multitudine & incognitarum inconditarumque nationum diuersitate attonitos, vsus fuit, repræsentari posse. Hospes, inquit, meus lepidus est & liberalis: dum varij generis tercula ferinæ carnis alieno à venatione tempore apposita mensæ demirarer, interroganti vnde suppeterent, arridens, inquit, Bubulam omnem esse carnem, quam peritior coquus pro condimenti

varietate diuersificauerit; Ad eundem modum, quos in exercitu Philippi cernerent vultu efferatos, habitu, lingua & armorum genere differentes, vno nomine barbaros & imbelles esse, quos perperam miles Romanus reformidet. Triginta duo Ministeria, Pellionum, Phrygionum, Lignariorum, Pannificum, Saccigerulorum, Lanionum, Viticolarum, Nautarum, Sportulariorum (seu vimineas Sportas & Corbes conficientium) Aurigarum, Tegulariorum, Carpentariorum, Veteramentariorum, & reliqua nomina, sono & instrumentorum genere discrepant, sed vna est Opificum caro. In hoc à Ciuico Magistratu discrepant, quod Vniuersitas à Decurionibus: Et Decuriones iurisdictionem in municipiis exercent, itidem Magistratus Ciuicus in vim Pacti Tungrensis, sed Communitas eam neutrobi exercet. Quo respectu Magistratus dici potest maior Tribubus, à quibus in exercitio ordinariæ suæ potestatis, quamdiu munus durat, non est interpellandus. Tribus autem alio respectu superiores Magistratu, quod eum quotannis legant. Adijce, quod vt de iure communi certi casus dantur vbi Decurionum & Consilij Ciuici adstricta est & limitata facultas; veluti cum, de alienatione aut iactura notabilium bonorum Reipublicæ controuertitur, aut alio graui præiudicio, quibus & similibus casibus, vniuersitatis generaliter conuocandæ exigendus est consensus: ita nonnulla disertim puncta Tribubus reseruantur, quorum expeditio Magistratui interdicitur. In fædere de Geneffe 1331 per solos Ciuitatenses permissu Adolphi Principis inito, articulus tertius continet, Eo quod per Magistros, Iuratos & Consiliarios Ciuitatis

con-

iunctim, aut in discordia per illorum maiorem partem resolutum fuerit, totam Ciuitatem teneri & obligari, non secus ac omnes & singuli Ciues consensissent; exceptis, bona alienandi, vectigalia imponendi, & bellum indicendi facultatibus. Non quod penes urbem sit potestas tributorum, aut belli, sed quod tam vigore Philippinæ, de qua libro primo egimus, quam Pacis Clericalis, voluntaria Tributa sint sublata, & superiorum temporum experientia sapere doceret Leodienses in bella incautè & infeliciter priuata Magistratus libidine protrusos, cui malo per hanc reservationem voluere consultum. Et vndecimus, Quod in eum rigorosè aduertetur & capitaliter qui absque speciali mandato & consensu Magistrorum, Iuratorum, & Consiliariorum vel omnium vel maioris partis, Communitatem Leodiensem conuocauerit. Cuius posterioris explicatio subministratur per secundum articulum sæpèdictæ ordinationis 1417, quo statuitur, binos Redituarios vicem & locum Duorum Gubernatorum suppressorum tunc gerentes, singulis Tribubus attributos, posse quoties ipsis lubuerit Tribus suas pro illarum necessitatibus congregare, sed extra illum casum nequaquam; Iuramentumque subibunt quod fideliter & ritè munere suo perfungentur, neque Statutis neque Consilio Ciuico sese vllatenus immixturi. Hodie etiam diametraliter Gubernatores loco suo pridem restituti, legi huic contraheniunt. Promiscuè tribuum suarum conuocationes indicunt, & in consilium Ciuicum non solum penetrant, vbi tanquàm auditores, non autem Consultores tolerati sunt hactenus, sed suis blaterationibus & mi-

maciis salutare propositiones & recta consilia evertunt, per factiosos, cum sint ut plurimum è face, vix aliquibus honestis munus illud petentibus, subornati aut suscitati. Aduerto futuram obiectionem, non Tribunalium opificum qui supra opus suum, nisi aliunde de-mentati, non efferuntur, at venantium eorum gratiam: Pusillæ me Tribus formæ describere, & cum Pigmæis relegare Atlantes: nunquid Principis potestatem à populis nasci, & Iustinianæo iure tradi, Ideo quod Principi placuit legis habere vigorem, quod lege Regia quæ de eius imperio lata est, populus ei & in eum omne imperium, & potestatem concesserit? Paucis satisfaciam, extra metam & carceres non euagaturus. Nullo sæculo Leodiensis populus imperium & potestatem in Principem transtulit, quod nunquam penès populum constitit. Diuus Hubertus Leodium condidit, in suo largitione aduentitia, solo, non in Leodiensium qui tum non erant, fundo: subditos non inuenit, sed fecit, & imperium in illos habuit, non ab illis, ut haberet, accepit. Si quid proinde potestatis obtenderet Ciuitas à Principe accepisse doceat diplomatibus, programmatis, chartis, aut inueterato rationabili usu, sciente & patiente Principe, neutiquam verò probationis onus in eum reijciat. Faceffat argumentum à Romanis ducere qui tantum libera existente Republica, & aliquid, sub Regibus, populo detulerunt. Tullus Hostilius P. Horatium confecto cum tribus Curiatis fatali düello cum sororis ad aspectum paludamenti sponso donati ingemiscantis interemptorem absolueret non posset, prouocare ei ad populum permisit. Eliminato
post

post Sexti Tarquiniū stuprum regno populus liber & sui iuris fuit, regimine annuis Consulibus concesso, quem vt P. Valerius Publicola in suspicionem affectati regni adductus, quod in summa Velia alto & munito loco ædificaret, tranquillum redderet, præterquam quod materiam omnem ad infimum clium infra Veliam transtulit, prouocationem aduersus Magistratus ad populum instituit. Decemviri ab inde sine Prouocatione creati & ob tyrannidem & libidinem intra biennium deiecti: & roborata de Prouocatione Lex, excepta Dictaturæ necessitate, quæ vt in summo imperio eam excludebat. Ad Iulium Cæsarem Dictatorem perpetuum stetit, sub quo sepulta libertas, omni populi imperio in illum, Octauium nepotem & successores transmissa & confirmata. Cæsar potestatem populi antea liberi & gentium Domini occupauit, probante populo exercuit, & successor Augustus solidauit. Nil horum Leodij simile. Neque Prærogatiuæ nomen in vllam Tribuum istarum cadit. Pares sunt viribus & imbecillitate: Ciues omnes sunt, opifices omnes. Nec hanc potius quam illam prærogare debent Consules: vt liberum est patri quem voluerit de filiis primò adire. Fotor interim seditionis non nescius, vt in tanta Ministeriorum separatas cellas habentium multitudine, plurium dierum instertitio ad adeundum & orandum opus est, quanti referant præuentarum Tribuum suffragia, videns Ferrarios, famelica, & semimendicabula hominum generacibariis per se & emissarios suos illecebris inescata alijs postponi, nil inausum, nilque intentatum reliquit, sed incassum. Vbi enimvero ordo inter adeundas Tribus foret

foret observandus, non à fabris ordiendum, sed desinen-
dum potius esset. Nam si temporis & naturæ ordo in-
quiratur pleraque opificia debent fuisse antiquiora. Pa-
nem pinsere, frumentum molere, ligneam & lapideam
materiam cædere & aptare, boues & oues mactare, ve-
stem consarcire, calceare, argillam contrectare, Navi-
gare, & Piscari antiquiora sunt, quam clauos, opus fa-
brorum istorum proprium, cudere. Si dignitas, vilissima
est, & sordidissima artium omnium. Nisi forte quia
Triobolares isti clauos faciunt, Clavi Pangendi ius sibi
arrogare volunt, quem Romæ antiquitus Prætor Maxi-
mus Idibus Septembribus pangebatur, tanquam notam
numeri annorum, quia raræ per ea tempora literæ
erant; & cui figendo religione adductus Senatus L.
Manlium Imperiosum aliquandò Dictatorem dixit.
Quid in mediis barbarum æstibus laxante Plebi habenas
arbitrario Magistratu, ab opificum collegiis expectari
aut sperari queat, coniectandum sino, si Esurionibus
his & Aduftis primæ partes deferantur. Iuuenalis est

Humani generis mores tibi nosse volenti

Sufficit una domus.

Et versus Græcus Latino per Camerarium donatus, de
Elæis.

Ebria mendaxque est Elis, nam vrbs esse colentum

Qualis cuique domus, talis & ipsa solet.

Liberum fuit Consulibus Romanis in Senatu senten-
tias prius aut posterius Senatorum percunctari, quam-
uis quem ordinem interrogandi Calendis Ianuariis in-
stituissent, eum toto anno plerumque conseruarent,
quem

quem tamen Cæsar interrupt Consul, prærogato Pompeio, cum ante Crassum prærogasset. Et in sollicitandis Opificibus, qui non adeuntur pro consilio sed pro assensu, opus erit Ferrariorum vota precio expugnare, quàm apud cæteras Tribus ratione certare? Si ordo aliquis inter æquales foret obseruandus, à tempore peteretur; vt priùs ordinatus posteriùs ordinatum antecedit. Sic inter Consulares præferentiam Valerianus à temporis prioritate metitur, cuius Legem curiosioribus non iniucundam iuuat apponere. Antiquitùs Statutum est, Consularibus viris cæteros quidem honoratos ipsius trabeæ summitate, pares verò infulis, consideratione tantùm temporis anteire. Quis enim in vno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi qui prior meruit dignitatem! Cum posterior etiamsi eiusdem honoris prætendat auspicia, cedere tamen illius temporis Consuli debeat quo ipse non fuerit? hoc obseruato etiamsi iterata vice fastigia Consulatus aliquis ascenderet. Ne de cætero miretur Lector cur qui in seditiones sunt intenti, nouarum auidi rerum, ferreos Tribules demulcent & primos volunt in suffragia venire, resciat, abundantem esse istorum Vulcanorum multitudinem, & rudes ferocesque & quouis per cibum & potum pellicibiles, homines esse ad ciendas turbas aptissimos. Ideoque ruminet illud Taciti, Barbaris quantò quis audacia promptus, tanto magis fidus, & rebus commotis potior habetur.

CAPVT NONVM.

De Iure Ciuico.

Ciuēs quidam originarii sunt, alii adscitii: reliqui habitatores incolæ dicuntur. Nec enim incolatus incolam ciuem facit, nisi more maiorum in ciuium catalogum adlegatur. Nec cuius petenti ius Ciuitatis conceditur. Augustus certè Ciuitatem Romanam parcissimè dabat: & Tiberio priuigno pro cliente Græco petenti rescripsit, non aliter se daturum, quam si præsens sibi persuasisset quā iustas petendi causas haberet: Et Liuiæ vxori pro tributario Gallo roganti Ciuitatem negauit, immunitatem obtulit, affirmans se facilius passurum fisco aliquid detrahi, quam Ciuitatis Romanæ vulgari honorem. Principio conditæ vrbis non item, vt nec augendo deinceps imperio. Romulus ipse, asylum aperuit, & è vicinis, multos, etsi non optimos elicuit, & Sabinos posteriùs in vrbem pari iure accepit; hoc augmento, vt cum eo Rempubicam ordinante censa essent, non amplius bina aut vt alij terna millia peditum, & equites trecenti, moriens quadraginta sex millia peditum, & equites mille reliquerit. Tractu temporis, Albani, Latini, Samnites, Hetrusci, Transpadani, & plures populi in eandem Ciuitatem recepti. Tandem diffusum vndique hoc beneficium, & ex constitutione Imperatoris Antonini, ciues Romani facti, quicunque in orbe Romano essent. Sed iam instituto
Seruij

Seruij Tullij magnus seruorum moribus ingenijsq; Romanis longo vsu assuefactorum numerus per Dominos manumissus in hoc ius admissi, in cura & clientela patronorum futuri, non tamen æquiparati veteribus ciuibus, sed in quatuor urbanas Tribus reiecti, vt minimum suffragijs pollerent. Quorum postea nepotes aut pronepotes ad honores promoti, teste Claudio Imperatore in sua ad Senatum oratione, Libertinorum, inquit, filijs Magistratus mandari, non vt plerique falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. Quod vtile & initio præclarum fuit, sed succedente ætate bonis moribus damnosum, dum Syri, Cappadoces, Asiatici, Græci, Barbari & multi ex ijs scelerati, libertatem prauis artibus adepti cloacam & sentinam vitiorum in urbem inuexerunt. Quod de libertis & libertinis non exæquatis dixi, de liberis adscitiis Ciuibus, dici, sed aliorsum potest. Nam exteri Ciuitate donati, quacunque inter suos dignitate excelluissent, non ideo Romæ capescendorum honorum erant capaces. Summi fauoris fuit, quod Appius Clausus, postea Claudius nuncupatus origine Sabina, simul in Ciuitatem Romanam & in familias patriciorum ascisceretur. Celebre est Manlij Torquati aduersus Latinos æquationem honorum flagitantes responsum, Si in Senatum legerentur, eos se medio in Senatu occisurum. Sub Claudio Cæsare primores Galliae Comatae, fædera & Ciuitatem Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in vrbe honorum expetiuerunt; studijs diuersis apud Principem certatum fuit, sufficere eos vocabulo Ciuitatis frui, insignia patrum, decora Magistratuum vulganda non esse,

esse, & ægrè euicit Claudius, vt Senatusconsulto primi Edui Senatorum ius, in vrbe adipiscerentur. Primos Eduos intellige Galliæ Comatæ, quia iam antea aliqui nobiles ex Hispania, & ex Gallia Narbonensi eo iure fuerant donati, vt idem indicat Claudius quando ad persuadendum Senatui ait, An nunc poenitet Balbos ex Hispania (familia Balborum erat Romæ illustris) nec minùs insignes viros è Gallia Narbonensi transiuisse? Vt ad Leodienses, quibus in lucem ista præluces, reuertamur, Alii Ciues nascuntur, alii albo adscribuntur. Illi olim Ciues appellabantur, hi Burgenses: licet hodie nomina confundantur. Ciues erant & sunt, quotquot è ciuibus intra urbem, aut urbis pomærium (quod franciscam, & leucam bannalem dictitant) essent oriundi. Quam in rem confert septimus Bauariæ ordinationis 1417 articulus, Quo copiosior sit manipulariorum Operarum numerus, & vexilla sibi consistent, quisquis intra Pomærium moratur, in suam Tribum redigatur, Ciuiumque iure per omnia gaudeat, non secus ac si intra muros ipsos ageret. In programme, vulgò litera Sancti Iacobi 1343 sub Adolpho de Marka non absimilis sextus articulus, Intra leucam bannalem commorantes, æquo cum internis libertatum iure perfruantor. Inter Ciuem & Burgensem seu adscitium Principes in Statutis suis & Legibus magnum voluerunt esse discrimen, adscitios inferioris esse conditionis, & non peræquatos priuilegiis.

Ciues naturales raris dotabantur beneficiis. Non dabatur in eos iniectio manus, nisi prænio iudicis decreto. Augustum illud & Seuerum Annuli Palatii Iudicium,

Maie-

Maiestatis Principalis splendor & eminens radius, quod alios perstringebat, singulari gratia natis ciuibus abstinerebat. Seuerum, inquam, quo qui damnarentur, vita & bonis exuebantur, & anathematis spiritali mucrone feriebantur hoc ipso, noxa eò vsque caput sequente, vt quo deflecterent, locus Ecclesiastico supponeretur interdicto. Amplum rursùs & extensum, quod in criminibus atrocioribus ad hoc tribunal pertinentibus iurisdicção per totam Dioecesim protenderetur. Ab hoc itaque Iudicio soluti erant & exempti ciues: & illud est quod per Philippinam 1208 enuntiatur, Ciuem Leodiensem, quamdiu is voluerit stare iuri coram Prætore & Scabinis, non esse inuitum euocandum ad Maius Prætorium. In eorundem Ciuium domos intra urbem aut pomærium fitas etiam si Ciues ædium Domini commisissent homicidium, non competebat Principi ius ignis, quod generale interim erat in aliorum subditorum homicidarum ædificia. E contra Burgenses, seu Ciuitate donati subiacebant euocationi ad Annulum Palatij, obnoxij, velo leuato, arestis, & ædium incendiis per homicidia. Nec eis naturalium Ciuium domus asylo & securitati esse poterant, quemadmodum vndecimo Pacis de Ieneffe & Wotem articulo 1331 cauebatur, Franciæ & Libertates Leodienses ascitio Ciui ob atrociora crimina Iuri fugæ seu Prosecutionis Principis obnoxio nequaquam suffragabuntur. Nisi intra triduum ex quo pro parte Ministrorum Iustitiæ, Magistri fuerint commo-
niti, vrbe excesserit, libera Iustitiæ sit in eum manus coniectio, & pro modo culpæ animaduersio. Formam adscriptionis mox videbimus, si, ad quem spectet,

Principemne, an Ciuicum Magistratum dixerimus. Non desunt Iureconsulti, qui in Municipiis penes Decuriones existere ius dandæ Ciuitatis arbitrantur, moti duplici ratione: vnâ quod publicè intersit pulchrè mænitas & munitas vrbes repleri ciuibus: alterâ, quod Ciues facere non sit de Iuribus Principi reseruatis, ideoque Antianis & Curatoribus Ciuitatum sit permissum. Neutra concludit. Quamuis enim ad vrbiū decus ipsa inanimata ædificia conducant, in tantum vt & Sanctione Cæsarea prouisum sit, ne ædificia ita destruantur, vt publicus oppidorum deformetur aspectus; neue illorum ornamenta in villas transferantur; quantò magis Ciuium multitudo? Nihilominus aggregatio ista nouorum Ciuium per Principem aut illius mandato facta non minus tribuet vrbi decus, quam si per Magistratum fieret. Et licet hæc in album Ciuium relatio non sit propriè de Reseruatis Principi, & Regalibus, Regiæque coronæ intimè inhærentibus, est tamen de Principis iuribus. Quem alium quàm Urbis & Ciuitatis Dominum decens sit legendorum ciuium suorum habere facultatem? Si hominum causa ius omne constitutum Hermogenianus verè scripsit, & in homines Leodienes merum mixtumque imperium Episcopus possidet, an non conuenit eius esse Ciues facere, quibus est imperaturus? Retrogredere ad Romanos. Reges primū aduentitios confugas, & debellatos populos Ciuitate donarunt. Conditor Romulus tantum sapientia valuit (Claudij est apud Tacitum) vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Libera Republica, non Tribuni, queis Leodienes assimilant suos Burgi-
magi

magistros, sed Patres Conscripti ius Ciuitatis exteris contulerunt. Imperatores postremò, vt ex Augusto recitauit. Si Decuriones in Municipiis quandoque aduenas in ciuium numerum cõaptant, non propria, sed Principis, cuius vices ea in parte gerunt, autoritate faciunt. Legem condere est actus iurisdictionis. Episcopi Leodienſes circa Ciuium iuris ademptionem ab æuo leges tulerunt, præscripta admiſſionis formula: necesse igitur est ad illorum iurisdictionem attinere. In Pace de Wihoingne anno 1326 Adolphus in hunc modum fanxit, Nullus Burgenſis aſcitiuſ acquiſito iure Ciuico fruatur, niſi quotannis per ſeſtreſ ſpaciũ cum vxore, liberis & familia intrã franciam, ſiue urbem aut pomerium moretur, ſuumque ibi præcipuum domicilium obtineat, inſtar aliorum ciuium perpetuò intra urbem reſidentium. Neque licebit deinceps Leodiienſibus quenuquam recipere in ciuem, niſi publicè factò ad Peronem proclamate antiquitus obſeruari ſolito: talisque futurus ciuis per Præconem denuntiatus poterit intra dies quadraginta à publicatione impugnari, neque iure Ciuico iuuabitur quo minùs de præteritis exceſſibus valeat vt per antea puniri. Tenebuntur etiam Conſules ſcripto tradere Principi, aut illius deputato nomina & cognomina vniuerſorum ciuium præſentium, & futurorum intra menſem à die receptionis eorundem. Cui conſonat articulus tertius Pacis Tungrenſis ſub Ioanne Bauaro anno 1403, Vt occurratur periculis & inconuenientibus, quæ crebrò euenerunt & obuenire poſſent in Ciuitate & Patria, Conuentum fuit, quod impoſterum nullus extra leucam Bannalem habitans

habitans à Consulibus in Ciuem, & Ministeriis in Tribulem admittatur, nisi alta voce publicè citra fraudem publicetur ad Personem quod talis sit in Ciuem, & talis Ministerij Tribulem admissus, vt si quisquam habeat quod in personam opponat, intra quadraginta dies proponat pro more prisco. Ciuesque eiusmodi ascitij cogantur residere aut petere à Principe veniam absentiae secundum Pactorum tenorem. Neque mens nostra est ascitios hos ciues eximere quo minùs stent iuri coram Curia & Iustitia loci vbi degent quacunque ex causa in iudicium vocarentur, aut quenquam vocarent bona fide. Quod vltima istius articuli parte disponitur, clarè & compendiosius Arnoldus Episcopus anno 1386 in Additione & moderatione Nouæ Legis constituerat. Nullus ascriptitius Ciuis Leodiensis à Correctione Iudicij Pacis, nec Iustitiæ loci suæ habitationis eximatur. Idem Princeps Bauarus ordinatione sua anni 1416 non nihil circa Receptionis methodum immutauit, & vnà enucleatiùs explicauit. Summa est; nam articulus est prolixior. Cupiens in ciuem admitti sistet se coram Præ-tore, Scabinis, & tredecim Consiliariis Ciuicis, fidemque faciet per literas testimoniales Iustitiæ loci vnde recessit, si commodè consequi potuerit, adiecto suo ad sancta Dei Euangelia iuramento, quod metu alicuius reatus aut sceleris perpetrati non petat ciuis fieri. Iurato etiam solemniter ibidem quod bonus & fidelis erit Nobis, Ecclesiæ nostræ, Ciuitati & Patriæ. Quo per-acto intenta & intelligibili voce Præco eum ad Personem renuntiabit, vt à quolibet intra dies quadraginta queat impugnari. Saluo quod Nobis & successoribus nostris

nostris liberum perpetuū erit ex causa rationabili defectus ei obijcere. Porro recipiendus duodecim regio iuxta illam ordinationem pendere debebat, mediatim in vsum mensæ Episcopalis & Ciuitatis, præter aduenam matrimonio cum filia alicuius ciuis iunctum, qui senos, non amplius, soluebat. Et ne conuenæ præ indigenis immunes ab excubiis & aliis oneribus personabilibus essent, in vnam Tribum transire eos oportebat, quæ precio comparabatur. Sapiens, & Thalete dignum consilium: sed quid satis cautè aduersus Legirupas potest excogitari? qui fabricis suis & dolis id agunt vt optima lex, solstitialis herba repente orta, repentinò occidat. Nullo delectu colluuiēs ignotorum & perditorum hominum, sine certo lare, sine sede vagantium, aut qui propter decoctionem, aut immane scelus à natali solo profugerūt, validorum etiam vtriusque sexus mendicantium, vt promiscuè confluit, toleratur, connubia contrahere, prolificare permittitur, & in Ciuitatem recepta, licet Ciuitate non donata, potissimam in turbis, seditionibus & deprædationibus partem occupat. Ioannes Hynsberghius per 29 Regiminis sui articulum anno 1424, Quotquot matriculæ Ciuitatis inscriberentur, Nobiles & ignobiles, censitos quodammodo fecit, seu annui census pensione in publicum ærarium inferenda grauauit. Cuius hodie vestigia nulla extant. Ærarij illa tantum iactura: ista morum, & Iustitiæ. Cum hic Paci natus & obduratus Princeps in gratiam originariorum Ciuium annuisset, vt in causa criminali Scabinis iungerentur Consules cum aliquot Scabinis, & expressim cauisset in Ascitios Ciues etiam

22109

A a a

in

in Criminalibus à Scabinis solis iudicandos sine Confu-
lum Iuratorumve consortio, corruptela tantum inua-
luit, ut Nouitij isti & intrusi ciues, (quid ciues dico?)
quicunque speciem habitationis præbent, profugi, fa-
cinorosi, obærat, apud inconsultos aut lucro attentos
Consules, veris Ciuibus non æquiparentur tantum,
sed & è carceribus, è carnificum manu, nunc fraude,
nunc vi eximuntur.

CAPVT DECIMVM.

De Domibus Ciuium.

NE quis me isthuc agere architectum putet, qui
Liuius Druso domum ædificaturo obtulit ita se
structurum ut libera ab arbitris & omni despectu esset;
cum Liuius potius responderem, ita domum meam com-
poneret, ut quicquid ago ab omnibus inspicere possit.
Nam quid prodest (ait Seneca) recondere se, & oculos
hominum, auresque vitare? Bona conscientia turbam
aduocat, mala, etiam in solitudine, anxia atque solli-
cita est. Nec magis de forma aut ornatu ædificiorum
differere in animo est, cum nihil in eis sit rari operis,
vel singularis elegantiae & nitoris, & plures Belgicæ
nostræ vrbes, si ædium contignationem, decorem, al-
titudinem, & symmetriam attendas, longis emineant
internallis. Cur inuidendis postibus, & nouo sublime
ritu moliar atrium? Augustus qui marmoream ex la-
teritia urbem relinquere gloriatus est, ut ædificantium
ambitionem in altè attollendo cohiberet, septuaginta
pedes

pedes definit in modo ædificiorum. Ad iura domuum oratio nostra tendit, vt ex penitioribus latebris eruamus intellectum Adagij per Cerdonum & Triobolarium scurrarum ora triti, Ciuem Leodiensem esse domi suæ Regem, & Domino domus inuito nemini, ne Principi quidem, in domum licere.

Ædificia esse iuris gentium personant scholæ & foras dummodo scilicet in suo non alieno solo quis molem excitet. Alioquin, quod inædificatur solo cedit, eorundem Iureconsultorum axioma. Locum & totum ambitum vrbs esse Principis & Ecclesiæ Primariæ Leodienfis tam liquidum est, quam liquidiusculus est Fauonius. Priore libro ineluctabilibus id sum eluctatus argumentis. Et Plebei ipsi, quos susurrone præstigiis suis dementant, quotidianis epithetis imprudenter prudentes consentunt. Capitulum Sancti Lamberti, seu Cathedrale, vocant Fundiarium, imo superlatiua dictione, Trifundiarium, & illius Ecclesiæ Canonicos, Dominos Trifundiarios. De Capitulo propriè, de Canonicis aliqua improprietate. Nam vt vsus fructus totius Ciuitatis, prout & integræ Prouinciæ est Principis, ita ius domini & proprietas est penes Capitulum & Ecclesiam Cathedralem. Quod autem competit Collegio vt Collegio, seu vt Causidici loquuntur, Omnibus vt Collegium facientibus, non vt singulis, est quidem Collegij propriè, sed non nisi improprie singulorum. Hinc lis Collegij, non est propriè lis singulorum, nec compromissum vniuersitatis, est compromissum indiuiduorum, nec vasallus Capituli est vasallus singulorum Canonicorum. Ex iure tamen & æquo compellatio hæc Dominorum Tri-

fundiariorum emanavit, retinendaque est: quia non tam consideratur persona, quam qualitas Canonici Cathedralis, quæ à Capitulo Trifundiariorum est inseparabilis. Cum igitur Ecclesia sit Trifundiariorum urbis Leodiensis, est illius funditus domina, quod non tantum positiue domina fundiaria, sed superlatiue Trifundiariorum dicatur. Congruitque denominatio veritati. Fundus & solum urbis fuit primitus Diui Huberti Episcopi donatione Pipini aut Martelli eius filij: is nouis ciuibus potestatem inædificandi fecit in noua sua vrbe, ciues inædificando dominium vtile inædificatarum ædium compararunt, dominio directo apud Dominum imperio & superioritate pollentem, restante. Et hoc quidem quoad directum dominium, quod quisque ciuis agnoscere debet Principi & Ecclesiæ in priuata quaque domo. An autem quoad vtile dominium sit aliquis eminentiæ gradus in Ciuibus Leodiensibus, supra aliorum locorum & regionum ciues, difficile est captu. Dominium enim, inquiunt, Iureconsulti, est quædam perfectio, quæ ex pluribus additamentis non intenditur. Hancque reddunt distinctionis rationem, quod etiam si ex pluribus causis rem eandem possidere possimus, non possit tamen esse nostra nisi ex vna causa. Quia quod alicuius est proprium, amplius eius fieri non potest. Aliunde proinde quam ex gradu & excellentia domini petenda fuerit ædium Leodiensium præconisatio. Si & quantum libertas illarum exuberet, & ordinarij iuris dispositionem transcendat, ex ipsius iuris communis principiis, quorum pauca subnecto, inuestigabitur. Hæc sunt. Sua origine, omnia ædificia sunt libera nisi
constet

constet de aliqua seruitute imposita. Domus cuique tutissimum refugium & receptaculum esse debet. Nemo de domo sua est extrahendus. Si quis domum alienam inuito Domino introierit, actione iniuriarum tenetur. Inhumanum est inuito Domino aliquem secreta domus perscrutari. Secundi & inferioris generis ista. In domo propria, aut aliena inuito Domino non posse quem capi aut arestari. Pro debito Ciuili executionem contra debitorem in domo non esse faciendam: quod posterius non esse consuetudine receptum annotat Prosper Farinacius; vti nec in debitis Fiscalibus & aliis priuilegiatis locum de iure vendicat. Pro crimine Reum posse capi in domo, etiam cum effractione ostiorum & fenestrarum. Non licere ad perquirendum furtum visitare alienam domum: posse tamen id fieri iudicis autoritate. Quibus in præambulum & præcursoriam præmissis, quod Ciues Leodienses quasi ancilia de cælo delapsa amplectuntur, insigne Priuilegium à Carolo Magno, inquirunt, profectum, Vnumquemque Ciuem esse domi suæ regulum. Haut percipio esse priuilegium, quandoquidem id sit iuris publici & communis, & Priuilegium dicatur Priuum, sed Priuatum ius. Quonàm pacto ab Imperatore Carolo Magno deriuent, huc vsque non comperi. Ordinatio Hynsberghica 1424. 18 Iunij articulo tertio meminit vulgaris illius dicti, & tantum abest vt attribuat Carolo, quin vsurpet tanquam præmiam vulgatam, Cum (ait) iuxta commune Prouerbum, pauper homo sit domi suæ Rex, statuimus vt quicumque vi introierit in domum Ciuis intra domum aut leucam Bannalem sitam, illumque, aut eius vxorem

vel aliquem de familia, ad sanguinis effusionem vel atrocius percusserit, hospes aut hospita conqueri poterunt apud Scabios, aut Iudices Statutorum, vel alios competentes, optione data; & eo facto delictum secundum legum aut statutorum rigorem corrigetur & in poenae additamentum delinquens eo ipso incidet erga Principem & Ciuitatem in viagium vltamarinum, intra annum peragendum irremissibiliter, post lapsum triginta dierum ab intimatione. Morosus & contumax in peragendo, capite plectatur. Quis dubitat Principem Hynsberghicum, & qui ipsi à consiliis erant dum has sanctiones ederet, citaturos potius fuisse Carolum Magnum in authorem, quam assumpturos in Prouerbum, si Imperator author esset. Præsertim cum Prouerbum vsurpetur pro ratione impulsiva ordinationis. Fragmenta legum Caroli Magni, quæ in Codice Manuscripto (qui omnium manibus, nedum bibliothecis ostenditur) extant, popularem detegunt errorem. Accipe vnum & integrum articulum, Si quis ciuium mobilia sua bona obligauerit coram Iustitia, & ideò ad creditoris instantiam Prætor & Scabini velint in domum eius ingredi, mobiliaque apprehendere, casu quo debitor resistat & se illis opponat, manu & capite truncabitur. Quantis spaciis hæc prædura lex Caroli à Carolino distaret priuilegio, quo ciuis diceretur domi suæ alter Regulus, & eiusdem lege propter meram obligationem ciuilem, non solum teneretur pati executionem mobilium in propria domo, sed resistens aut impediens dexteram & caput amitteret? Prædura, inquam lex: sed non mitior illa Romanorum aduersus
Magi-

Magistratum itidem violatores post secundam Plebis secessionem. Vt qui Tribunis plebis, Aedilibus, Iudicibus, Decemviris, nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset, familia ad ædem Cereris, liberi liberæq; venum irent. Occasionem Prouerbij sunt qui ad Regem quendam referunt vt alibi memini. Quem ferunt calore venandi à purpuratis longius equo auctum, mediis & inuiis siluis oberrantem densante cælo ad tuguriolum fortè Carbonarij deuenisse, isque comiter exceptū ignotum hospitem, explorationis ergò de industria restitanti in herili sede ad pauperem mensam collocauerit addita voce, Etiam egentissimum quemque domi suæ Regem agere. Quod si id tibi ob vilitatem Carbonarij vilescit, accipe philosophum. Is fuit Taurus Atheniensis ad quem cum Præses Cretæ Prouinciæ visendi gratia venisset & cum eo simul eiusdem Præsidis pater, & fortè non nisi vna cella in promptu esset, patrem Præsidis priorem sedere iussit quamuis renuentem & filio quod Populi Romani Magistratus esset deferentem. Pergo iura ædium, quæ studiosa indagine indeptus sum, pandere, variè tamen pro temporum varietate. Inter eiusdem manuscripti Codicis tractatus non infimus est Patronus Temporalitatis, quem ante ducentos annos vir popularis Iacobus de Hempricourt Leodiensis compilauit, vbi inter Aduocatiæ Leodiensis functiones hanc proponit, Liberum est Aduocato Leodiensi, vel eius locumtenenti cum Iustitia (Prætorem & Scabinos intelligit) visitare Cellaria & Penuaria Ciuium, & vinorum Reconditoria vt improbum à probo vino discernat: & si contingat aliquem Oenopolam occludere penu, & aperturam

manuscul
recu-

recusare, nisi Prætor pro remedio interpellatus prouiderit, fas est Aduocato aut eius locumtenenti ianuam perfringere. Pax Clericorum inter Capitula omnium Ecclesiarum & Ciues anno 1286 inita, quæ ultra Ecclesiasticam immunitatem, Ciuicam Claustralibus ædibus libertatem inesse fatetur, correctionem eorum qui Canonicorum domos violauerint, attribuit Scabinis Episcopi iudicibus. In hæc verba latino donata, *Ædes Claustrales ultra immunitates Ecclesiasticas, domuum Ciuicarum francisia seu libertate fruuntor: de excessibus in domos Clericales per ciues perpetratis, Alta Iustitia Episcopi, seu Scabini Iudices sunt.* Pax de Wihoingne, Adscriptitii ciues priuilegii Ciuici usu secluduntor, nisi maiore anni parte præcipuum Leodij fixerint domicilium. Locorum de Geneffe & de Woteme Pax, à locis sic dicta, inter Ciues assensu Principis 1331 celebrata in vndecimo & decimo tertio articulis de ædibus ita effatur, Immunitates Leodienses adscriptitiis ob atrocia crimina prosecutioni principali obnoxiiis, haut profunto: qui nisi intra triduum ab interpellatione Consulum autoritate Iustitiæ facta, vrbe emigrauerint, ab inde Iustitia in eos manum inijcito, & pro modo culpæ animaduertito. Quotquot bona aut personam Ciuium apprehenderint, vel illorum ædes violauerint, pro modo delicti per Principem coërcentor. Alia Pax de Waroux 1357 inter Engelbertum Principem, & omnium oppidorum Deputatos in quinto & decimo articulo, Nemo Ciuium francarum Urbium possit in propria domo pro debito ciuili per apparitorem in ius vocari, sed ea citatio in publica platea per Iustitiam

Iustitiam aut illius Apparitores fiat. Quod tamen posteriore deinde lege, & contrario vſu fuit ſublato. Lex ea fuit Arnoldi Episcopi 1386 ſub titulo Moderationis Nouæ legis edita his verbis, Permiſſa eſt ciuium citatio in domo illorum propria pro debito Ciuili aut Mercatura. In pacto Tungrēſi 1403 articulus vigefimus ſextus ſic inſit, Ob penſionem colonariam & elocatarum domuum mercedem licita eſt prompta executio: nec eapropter ad iudicem recurri aut aduerſus creditorem opponi poteſt præter præſtitæ ſolutionis exceptionem. Ne quis me Philippinam totis duobus propè ſæculis anteriorem prætermittere conqueratur, ſubmiſtro quod in ea domos tangit. Non licet Villico, neque Scabinis intrare in domum in Banno Leodienſi conſtitutam ad inueſtigandum furem vel furtum, domino domus inuito. Item in aliqua Leodienſi Eccleſia, in taberna, in domo, vetitum eſt Prætori, Scabinis, & eorum Miniſtris quenquam, vt Iudicio ſe ſiſtat, euocare. Hynsbergicæ ordinationes omnium liberaliſſimè de illis loquuntur, vt in illas omnium munificentiſſimæ fuerunt. Quæ anno 1422 in Februario emanauit in octauo paragrapho in hunc ſenſum ſanxit, Quiſquis alterum occiderit, aut mutilauerit, aut cum armatis dolo malo ante domum Ciuiſ intra Ciuitatem aut Franciſiam exiſtentem comparuerit, percutiens, aut iaciens in domum, vel in perſonas inibi extantes, ultra pœnam in quam erga nos & partem offenſam impinget, tenebitur intra quadraginta dies ab admiſſo delicto computandos, proficiſci ad Sanctum Iacobum in Gallicia. Quibus diebus elapſis, ſi inſoluto & minimè

Bbb

peracto

peracto eo viagio intra Ciuitatem, Franciam, & Bannum apprehendi potuerit, integro trimestri in carcere detinebitur solo pane & aqua nutriendus; & tribus euolutis mensibus quindecim florenorum Rhenensium mulctam pendet. Vice versa, si qui Ciues intra domum existentes conijcerent dolo malo teli aliquod genus in pertranseuntes, aut domo egredientes in illos facerent impetum, poterunt eiusmodi pertranseuntes vim vi defendere, neque defensio ijs fraudi aut culpæ vertetur. Altera eiusdem Hynsberghij in Iulio 1424. poenas inuasorum & infractorum exauget. Tertium articulum superius exhibui, quem circumcisum repeto, Qui vi alienam domum introiuerit, & quenquam ibi ad sanguinem faucium fecerit, vltra statutariam mulctam, parti offensæ, Principi, & Ciuitati reus esto vltimarini itineris intra trigesimum diem inchoandi, intraque annum peragendi: contumax capite luito. Nonum habe, Quicumque in alium eiacularus fuerit intra domum in Ciuitate aut Banno sitam, seu propria seu aliena ea sit domus, vltra emendam Principi & parti offensæ debitam, Reus sit viagij vltimarini intra triginta dies ab insinuato præcepto irremissibiliter suscipiendi, crimine tamen prius legitimè verificato. Et quod si postmodum delinquens citra viagij peractionem, aut non facta per literas testimoniales fide peractionis, ad Ciuitatem vel Bannum rediuerit, & apprehendi potuerit, dextra manus ei amputetur, nulla veniæ spe. Potestate nihilominus facta inuasivis & obsessis in domo intra Ciuitatem & Bannum sese quocunque telo defendendi absque præscriptarum poenarū formidine.

De

De Clauē Consulari nostris & patrum temporibus requisita ad perquirendos in Ciuium domibus criminosos, apud antiquitatem nil reperio, & gratiam ijs debebo, qui me edocebunt. Perspectum mihi est, quod anni 1626 Consules, quibus tum primū successi, binas argenteas clauē Magistrales propter characterum delibilitatem in Armarium secretius, vbi maius Sigillum asseruatur reposuerint, futurum posteris symbolum alicuius Vetustatis, & Recentes, quibus illi, & post illos ego secundū, & successores vsi sunt, nuncque vtuntur, surrogauerint. An Alexātri Macedonis exemplo, qui penetratā Indiā, alium frustra orbem percontans, simulacra virorum & armorum solitam excellentia formam sparsit, posteris errorem & admirationem? Haut scio, nec existimo. Affirmare possum tritas vsu & lectu difficiles, sed non eo (mea sententia) senectutis indicio, vt inde venerationem acquirant maiestati. Malē Massiliensium in prisco more obseruantiam, disciplinæque grauitatem isthuc adduceremus. Vbi à condita vrbe gladius est, (Valerius Maximus de suo æuo) quo noxij iugulantur, rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda. Inter Priuilegia Diui Cæsaris Caroli Quinti (feracissima Cæsarum Austriaca domus vltra alios omnes Cæsares gratiosa in Leodienses fuit), in vno sub die 27 Iulij 1521, quod inædificationes aut dirutorum ædificiorum restorationes tangit, istud habetur, Vt Ciuitates & Oppida repleantur (commune est Oppidanis omnibus) liceat vnicuique ad finem præactum census

& reditus ex areis, locis, & domibus quomodolibet debitos redimere pro precio ex venditione percepto. Liceat similiter possessoribus & dominis, census ac reditus ex illis debitos exonerare & redimere, mediante censuum seu reddituum æquivalentium assignatione super alia sufficienti hypotheca ultra tres leucas non distante. En tibi in hanc rem vniuersorum Priuilegiorum summa? Dispice & iudica num illi iure aliorum ciues Oppidorum contemnant & fastidiant, & illorum libertates plumbeas præ suis aureis dictitent? Quippini, si hodie plebeis Leodiensibus fidem habes, omnes Legiæ angulos credas esse miracula: tot Priuilegiis pauperculas suas casas prædicant decoratas, & se illarum inquilinos beatos quosdam Regulos. Frustra prisca sæculi narratores inquam, tantum septem fabricarum terris attributa miracula: Ephesi Dianæ templum, Regis Mausoli pulcherrimum monumentum, Rhodi Solis æneum signum, quod Colossus vocabatur, Iouis Olympij simulacrum, quod Phidias formauerat, Cyri Medorum Regis domum, quam Memnon fabricarat, Babylonæ muros, quos Semiramis construxerat, & Pyramides in Ægypto. Sed philantia, & propria supparasitatio sibi ipsi imponit. Quicquid conspicuum pulchrumque in corpore toto est, quicquid admirationem ciere potest, à Principibus, ab Ecclesiis, & Ecclesiasticis collegiis colluctet. Aula Episcopalis, verè Regia, à Principe Erardo de Marka à fundamentis instaurata, opus est operosum triginta & duorum annorum. Non spernendum ante fuerat Palatium à Notgero exædificatum, quod sub Ioanne Hornæo Erardi prædecessore ignis neglectus absumpserat.

ferat. Quanta illa & ardua mirandaque moles ædis Cathedralis, quam Diuus Hubertus Deiparæ & Sancto Martyri Lamberto posuit, & longo concrematam intervallo Notgerus sumptuosiore splendidiorque reposuit? In cuius choro alterum Mausolæum, tumulum eiusdem Erardi Præsulis, ubi precium & ars inuicem concertant, visere liceat & contemplari. Dabit quod oculos pascat ædes & sedes hæc Cathedralis, quæ eodem tempore (sub Alexandro quinquagesimo octavo Episcopo) tulit Canonicos, nouem Regum filios, Ducum quatuordecim, Comitum viginti nouem, & Baronum septem, quorum singulorum nomina Ægidius aureæ Vallis in Annalibus suis recenset. Septem aliæ Collegiatæ Ecclesiæ, tot separata triginta Canonici penè vbique Collegia, quantam, & quot multiplicatis radijs lucem diffundunt? Lucem, quam non à popularibus, sed à Principibus sumpserunt. Ecclesiæ Diui Petri conditor est Diuus Hubertus, in qua Monachos constituit, & in eadem sepeliri voluit, inde postmodum Andainum translatus; sed Richarius collegiatam reddidit, constitutis inibi & dotatis triginta Canonicis.

Ecclesiam Sancti Pauli Eraclius erexit & in ea Canonicos viginti, Notgerus perfecit, decemque Canonicos adiecit. Idem Eraclius Martinianam construxit & plenè ordinauit. Notgerus Ecclesias sancti Ioannis Euangelistæ, Sanctissimæ Crucis, & Sancti Dionisij excitauit, et si in posterioribus non integrum Canonici numerum, qui succedente tempore fuit suppletus. Diui Bartholomæi Ecclesiam Godeschalcus Cathedralis Ecclesiæ Præpositus fundauit, duodecim in ea Canonicis

institutiſ, Waſo Epiſcopus ad alios quindecim auxit: & hæc poſtrema non complet ter denuꝑ numerum. Cum ſeptena Canonicoꝝ iſtoꝝ Collegia maioribus anni ſolemnitatibus in ornamentis Eccleſiaſticis ad Lamber- tinam conueniunt, Miſſæ interſunt, & à Miſſa feſtiuæ ſupplicationi cum Canoniciſ duplicato numero Cathe- dralibus; de hoc Ordine & concentu Eccleſiaſtico illud Eccleſiaſticum poteſt decantari, Glorioſa dicta ſunt de te Ciuitas Dei; non in Ciuitate urbem, ſed Eccleſiaſti- cum ſplendorem denotando. Atqui omnium harum præbendarum ordinariuſ collator eſt Epiſcopuſ, vt & cæterarum in aliis Eccleſiis Collegiatis intra Leodienuſem Principatuꝑ. Non exiguum decuſ accedit per irradianſ plurium Abbatuꝑ iubar, qui vnà cœtuꝑ ſtatim ſacroꝝ luſtrationibus illuſtrant, Epiſcopoꝝ munificen- tia vt plurimuꝑ fundati. Certè Abbatia Laurentiana Eraclio, Notgero, Wolbodonuſ & Durando ſe acceptam referat neceſſe eſt: Iacobæa Baldrico, & eidem Wolbo- doni: Ægidiana Alberoni Primo, qui Eccleſiam dicauit, & Regulareſ Canonicos in ea collocauit. Idem Albero Monafteriuꝑ Ordiniſ Præmonſtratenſiſ in Caſtello Cornelij montiſ conſtruxit; & Ioanneſ Guidoniſ ſep- tuageſimuſ primuſ Epiſcopuſ, vt Abbatem & Mona- choſ crebris ſubleuaret ſumptibus illiberaliuꝑ & fre- quentiuꝑ nimis hoſpituꝑ, vice caſtri Cornelij montiſ, locuꝑ ubi nunc agunt, & Abbatia Belli Redituſ apella- tur, aſſignauit. Hugo de Petra-ponte coenobiuꝑ Reli- gioſoꝝ Valliſ Sancti Lamberti excitauit & ditauit. Ioanneſ de Apia, ſub cuiuſ auſpiciis Eccleſia Canonicoꝝ Regulariuꝑ in honorem Beatiffimæ Mariæ Virgi- nis

nis

his in loco antiquitus Graueria, & tunc insula Nostræ
Dominæ nuncupato, vbi hodie Abbatia Scholarium,
quæ nuper erat Prioratus, incepit, Monasterium
Cruciferorum, primum & initiale totius Ordinis, cuius
Prior hoc ipso est Generalis, & nuperrimè Mitratus, in
Oppido Hoyensi lucem fecit aspicere. Alexander No-
uum Monasterium, (Abbatia est eiusdem cum Ægidia-
nâ regulæ iuxta Hoyenses muros) cuius fundamenta
Petrus Eremita iecerat, Alexander perfecit. Vt non
sim hac in re prolixior; tria celeberrima Andainense,
Alnense & Lobienſe, me ſilente fatebuntur plurimum
ſuis Episcopis Leodiensibus debere. Andainense, quod
pientissimæ Heroinæ Plectrudis beneficio auram hau-
ferat, alteram vitam à Walcando trigesimo quinto Epi-
scopo anno Domini 817 recepit: dum ex Clericis Mo-
nachos Ordinis Benedictini reddidit, latifundiisque &
amplis possessionibus adauxit, &, quod omnes Pici the-
sauros, aureasque Midæ gazas exluperat, inæſtimabile
Sancti Huberti corpus, incorruptum illibatumque in
hunc diem, fuit largitus, à quo ſacro pignore nomen
commutauit, dictum ab inde Hubertinum. Abbatiam
hodie moderatur Nobilis & Reuerendiſſ. Dominus Ni-
colaus de Fanſon Archimandrita Religioſiſſimus, qui
eam ad antiquam regularem diſciplinam iuxta primæ-
uam Diui Benedicti normam ſæliciter, fauente, adiu-
uantequæ Sereniſſimo FERDINANDO Leodiensī
Principe, reduxit. Alnense, cuius Sanctus Landelinus
fundator primus traditur, Henricus ſecundus Episco-
pus melliflui Diui Bernardi conſilio (teſtante Ægidio
aureæ Vallis) cum eſſet antea Eccleſia Canonicorum, &
vna

vna duodecim Abbatiarum secularium, quas Ecclesiæ Sancti Lamberti maiores conferebant, collocatis ibidem Monachis, Abbateque Gerardo, fundauit. Siquidem & Chronicon Gemblacense verbo, *fundauit*, vtitur. Sanctus Albertus eo nomine Primus Episcopus Abbati Lobienfi, qui quondam in diuinis celebrandis erat Episcopi Vicarius, mitram à Pontifice eum in finem postulatam donauit, & longè prius Franco trigesimus octauus in Ordine Episcopus Lobiensem Abbatiam Leodiensi contulerat Ecclesiæ; si Molano & Anselmo Canonico adstipulamur. Si res ab origine perquiratur, Ecclesiæ etiam parochiales Ciuitatis Episcopalibus cōaluerunt expensis: aliquot edam, cæteras indagini aliorum relinquens. Templi Parochialia Sanctorum Thomæ & Remigij Nithardus; Sancti Nicolai ad muscas Reginaldus Nithardi auunculus & prædecessor; Sancti Alberti Notgerus, qui & Ecclesiam parochialem S. Mariæ ad Fontes cum vicina æde Lambertina concrematam à fundamentis suscitauit; Sanctæ Aldegundis Albero primus, idemque Sancti Clementis; Sancti Huberti Obertus, & idem Sanctæ Fidei; Sanctæ Mariæ in Bouera Baldricus, extruxerunt. Quæ ideo cumulaui, ab inutili aliàs labore superseffurus, vt penitiùs instillem immensa vndeque Principum beneficia, & nusquam posse aciem oculorum circumferri, quin loquacia illorum appareant vestigia. Viceuerfa, quàm suæ vilitatis parùm conscia Ciuitas, quæ etsi non suis sed Principum tantum trophæis & spoliis valeat gloriari, clangit tanquam propria?

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM.

De foro Ciuium Leodiensium in Criminalibus Causis.

IVs in inuitum reddi, pro regula est apud Legispe-
ritos. Nam quis peccandi modum faciet, si nolenti
poena imponi non queat? & à quo imponetur, si non
sint qui iura reddant? Caligulae, Claudio, & Neroni
solemne fuit, quos mori destinarant, gratiam facere ge-
neris lethi. At perpende quam gratiam? Ni festinassent
eligere, immittebatur carnifex omnibus cruciamentis
excruciaturus. Criminum Rei & consciij non tam de-
testantur trabem ex qua penduli fient, quam reformi-
dant Iudicem à quo sententiam capitalem sunt audituri.
Plebs Romana cur tantum abhorruit à Magistratu sine
prouocatione, quæ tandem ad populum auertendis se-
cessionibus fuit indulta? An non è corpore suo obti-
nuerant Tribunos Plebis, eosque complures, & Ple-
beium in eis Magistratum? Causam mihi tacitè recog-
tanti succurrit. Tribunos nullum habuisse ius, quen-
quam in iudicium vocandi. Et si multi imperiti, perinde
atque haberent eo vsi sunt. Nam quidam non modò
priuatum, sed etiam Consulem in Rostra vocari iusse-
runt. Et M. Drusus Tribunus plebis L. Philippum Con-
sulem quia interfari concionantem ausus fuerat, obten-
ta gula, non per viatorem, sed per clientem suum adeo
violenter in carcerem præcipitem egit, vt multus è na-
ribus eius cruor profunderetur. Consules, Prætores,

Ccc

& alij

& alij cum imperio Magistratus, vocationem habebant. Leodienses supra quàm Domini orbis Romani, satagunt Plebeium habere Magistratum, qui saltèm coniunctim & vnà cum Scabinis totius Principatus iudicibus ordinariis in criminalibus ipsorum causis munere iudiciali in puncto decretorum capturæ, & exculpationis fungantur. Fundamenti soliditatem exploremus ex domesticis monumētis. Tribunalia criminalia Episcopi fuere, Iudicium Pacis, & Parium Curia, Ius Annuli Palatij, & Scabinale Consistorium. Fuere. Quia Priora duo defecerunt malo fato: Annulum nodo Gordio tenaciorem nescio quis Alexander mucrone suo dissoluerit: & quod Pares Curia attinet, viuunt intra nudam feudorum cognitionem, eamque ciuilem conclusi. Integra Criminalium iurisdictio per illorum decrementum Scabinis increuit. Philippina Ciues à Iudicio Pacis exemptos declarat, sed non aliter quàm si Scabinorum præstolentur iudicium. Quamdiu (ait) Ciuis Leodiensis volet stare iuri coram Scabinis non trahetur inuitus ad excelsum Tribunal. Quale erat vtrumque Pacis, & Annuli. Tractatus à Patrono Temporalitatis indigitatus, in materia Iuris Prætorij, Ciues tam natos, quam Ciuitate donatos, æquè ac omnes incolas plenæ Scabinorum cognitioni subijcit. Verba vernacula Latinè reddo. Prætor indicta causa & sine Scabinorum decreto prehensionem habet vniuersorum Furum, Latronum, Sicariorum, Incendiariorum, & cæterorum de similibus excessibus infamatorum; siue naturales ij Ciues sint, seu adscripti. Quos si fortè Burgimagistri priùs apprehenderit, intra triduum Prætori tradent, & is in carcerem conie-

coniectos & tormentis suppositos secundum suam bonam conscientiam pro qualitate & mensura malefactorum, morte damnare poterit. Per Pacem Clericalem iisdem Scabinis sua authoritas remanet salua in Ciues & Ciuium famulos delinquentes. Per Pacem de Fexhe soli Scabini aut Pares Curiae Feudalis sunt omnium Ciuium, & Incolarum Iudices. Pace de Wihoingne ad annos quindecim duraturâ constituti sunt vigintiquatuor viri, qui ad requisitionem Deputati Principis cognoscent & iudicabunt de contrauentoribus Statutorum, data tamen parti offensæ facultate Prætorem & Scabinos eapropter adeundi, saluo quod erit præuentioni locus. Pace de Geneffe & Wotem, seriò prouisum, Ne duo Magistri & octoginta Consiliarij Ciuitatis, vel rem minimam iurisdictioni Principis detrahant. In Pace de Waroux continetur, Ad solos Scabinos certævis illatæ cognitionem spectare, quam pro modo excessus, conditione personæ, & tenore statutorum corrigent. Item, Dum de Poena Capitis vertitur, octo, non pauciores Scabinos interesse debere. Moderatio legis Nouæ sub Adolpho Episcopo vetat, Ne Magistri & Consilium Ciuitatis, & reliquorum Oppidorum, vllius casus criminalis cognitionem vsurpent, vt nec causarum spiritualium, aut sæcularium ad Scabinos pertinentium. Pax verò Tungrensis etsi paruum rimam, si non fenestram futuræ vsurpationi videatur aperuisse, annuendo licentiam Ciuibus in causa debiti & mercimonij coram Magistris & Iuratis litigandi, notionem Criminalem procul ab ijs amouit. Ordinatio Bauarica anni 1416 tredecim Consiliarios instituit, qui de Præuaricationibus

tionibus Statutorum cognoscant, exceptis vitæ & mutilationis membrorum casibus. Hoc adhuc moderamine, quod à sententijs Tredecimvirum circa multæ excessum licebit ad Scabinos apellationem interponere; rerum etiam per Tredecimviros iudicatarum executio fiet autoritate Scabinali. In hæc vsque tempora, quantum indagavi nullam notam deprehendo adiunctionis Magistratus Ciuici ad Scabinale Tribunal in criminalibus Ciuium causis. A Constitutione Hynsberghica anno 1424 exordium accepisse oportuit. Quàm modicum præ ijs quæ in longa spacia gliscente in dies abusu diffunduntur, obiecti oculis articuli docebunt. Posteriorem tertij partem expende, Delicta per Inquisitionem aut aliter probabuntur coram Prætoribus & Scabinis, necnon Consulibus & aliquibus Iuratis. Et vbi alteri illorum nollent, aut nequirent interesse Inquisitioni (Inquestam vulgus appellat) alterutris absentibus, aut vtrisque negligentibus, idoneè interim interpellatis, infra scripti Vicorum Commissarij dictam inquisitionem peragent. Præsens verò articulus afficit duntaxat Ciues Pagorum Pomærij, quorum Princeps & Capitulum sunt Domini vtilis & directi simul: Nam inferiora & subordinata dominia non intendimus isthuc comprehendere nisi vltro consentiant. Quintus articulus eodè tendit, Sancimus vt quotannis ter inquisitiones criminales promoueantur aduersus Ciues malæ famæ, & eos qui in patrimonio & censu nil possident, tabernas nihilominus assiduè frequentant, aleatores qui pecunia empti, vel aliter, quietiores prouocant, turbant, iisve minitantur. Quem in finem cum Deputatis inquisitionum contra
leno-

lenones iuxta Ordinationem nostram Noui Calculi dictam, procurandarum, Designati Vicorum vbi Inquisitio fiet, assistent. Et quod si alterum membrorum, vel vtraque membra, Prætor scilicet & Scabini, aut Magistri & Iurati nolunt aut nequeunt interesse, causante illorum rite interpellatorum absentia aut negligentia, dicti Designati Vicales inquisitionem complebunt vt supra dictum est. Constito dein malæ famæ homines esse de excessibus eiusmodi abundè inculpato, per apparitores Prætoris aut Magistrorum apprehendantur & in carceres Prætoris protrudantur, quo loco debitè examinantur, si Ciues fuerint, in præsentia Magistrorum & eorum Consiliariorum ad id vocatorum, si comparere velint, & pro modo criminis, supplicium irrogetur. Ne iurisdictionem Criminalem Magistratus Ciuici quicumque primo occursum colligat, ex eo quod per suos apparitores valeant criminosos repertos apprehendere, scrupulum solvam. Reipublicæ expedit, scelera non remanere impunita: vnde scripsit Bartolus, quod etsi leges pœnales sunt regulariter odiosæ & strictæ interpretationis, tamen quæ ad emendanda & corrigenda crimina latæ sunt, fauorabiles censentur, & extendendæ, quoties excessus non sufficienter coërcerentur. Adeo vt mirum videri non debeat si apparitoribus Ciuicis permissa sit apprehensio, sed inde inferendum non venit, actum illum esse iurisdictionalem, cum apprehensos teneantur in Prætoris ergastulum compingere. Priuato tantundem liceret in subsidium & fauorem Iustitiæ, dummodò intra vigintiquatuor horas carceribus publicis sistat, iis elapsis carceris priuati pœnam non

euasurus. Addo facultatemprehendendi non esse idoneum imperij meri aut mixti argumentum. Quod Varonis distinctio clarum facit. Sunt Magistratus qui habent vocationem, sunt qui prehensionem, quidam neutram. Qui vocationem habent, iidem etiam prehendere, tenere, & apprehendere possunt; quia maiori inest minus. Et huius generis Magistratus erant apud Romanos, Consules, Prætores, & cæteri imperium habentes. Apud Leodienses verò Prætor & Scabini: nam de Curia Officialis Leodiensis non est mihi sermo. Prehensionem habent quicumque Viatorem habent: de quorum numero erant Tribuni Plebis: & hodie Leodij Consules, qui quadantenus ad Tribunos Plebis accedunt. Neque vocationem, neque prehensionem habent, qui neque lictorem habent, neque Viatorem: ut Quæstores, & Ædiles olim apud Romanos, quamuis posterius Ædiles ius prehensionis usurpauerint. Magistratus etiam in maiores & minores diuidebantur: cum enim nihil facerent inauspicato, & soli Patritij haberent auspicia, in duas diuisa potestates, quia Consulum, Prætorum, & Censurum maxima erant auspicia, Consules, Prætores, Censores, maiores Magistratus dicebantur. Reliquorum Magistratuum, veluti Quæstorum, & Ædilium Curulium minora erant auspicia, ideo minores Magistratus appellabantur. Tribuni Plebis, quod à Plebe crearentur, cui non erat ius auspiciorum, in hanc non cadebant diuisionem. Maiores Magistratus Centuriatis Comitibus fiebant, minores Tributis Comitibus. In adeptione honorum ibatur per gradus, non saltuatim. Gradatio hæc erat, Quæstor, Ædilis, Prætor, Consul.

Nam

Nam Censoria dignitas non erat tam promiscua, vt eam adipisci fuisset ante Consulatum necesse: spectatissimis Senatoribus & Consularibus viris exactæ vt plurimum ætatis deferebatur. Sola igitur prehensio iurisdictionem non tribuit, nec inesse declarat. Verum profundior est quæstio, an non hoc ipso tribuatur Consulibus & Iuratis criminalis Potestas, quod Inquisitioni Criminali vacent ex Statutaria Constitutione Principis. Aliquam in præparatoriis iurisdictionem ex illa Principis lege exsurgere opinor penitus. Lex enim imitatur naturam, & nihil frustra operatur. Dum vult certis in casibus Consules & nonnullos Iuratos adesse Inquisitionibus in facinorosos Ciues agitatis, non existimem eam loqui de præsentia quadam marmorea & mere passua, vt scilicet præsentis sint sine iure suffragij, sed iudicum aliquale munus obituri. In Præparatoriis inquam: quia Hynsberghica Constitutio videtur officium illorum restringere ad Punctum Inquisitionis, quo peracto & per decretum sequens finito desineret, ita tamen quod in examine Rei inquisiti liceat Consulibus, si modo eis lubeat, comparere cum aliquibus à consiliis suis. Quod hanc constitutionem dixi esse velut primam radicem à qua pullulauerit Ciuici Magistratus in Criminalibus vsurpatio, non nego Iuratorum mentionem sub Adolpho de Marka fieri, in litera Sancti Iacobi nuncupata, anno 1343, dum Princeps Thraſybuli amnistiam secutus, abolita murmuris & seditionis memoria, tres tantum criminum species reseruauit, quibus adhuc cognoscendis Iuratorum præsentiam admittit. Tres casus excepti. Pulsus Albæ Campanæ, (classicum conuo-

conuocationis popularis), Vexillorum expansio in foro aut alibi in Ciuitate ad excitandum populum, & Inclamatio ad arma per Ciuitatem: tria delicta capitis supplicio expianda. De quibus Iacobæa illa Adolphi litera sic inquit, Quod si vllum è Ciuibus nostris contingeret aliquod è præscriptis tribus sceleribus commisisse, Volumus ne Prætor & Scabini nostri in ciuem inculpatum Inquisitionem faciant, nisi præsentibus duobus Consulibus, & septem Iuratis Magnatum, & totidem Iuratis Plebeiorum, qui tamen si congruè moniti non comparuerint, liberum esto Prætori & Scabinis solito more inquisitionem peragere & ius dicere. Differt verò ab Hynsbergica, quod magis temporaria sit, & limitata ad tres rarissimosque casus, scintillas, si non incendia armatarum seditionum; quæ quouis precio benè sopiuntur. Et vtrunque apparet ambos Principes plus respexisse ad formandi Processus securitatem in Ciues ex Ciuici Magistratus assistentia, quod rerum arduarum incepta sint discriminis plena, quàm ad causæ terminationem. An aliqua Tribunorum Plebis similitudine? Qui ante Curia valuas positis subsellijs, decreta Patrum Conscriptorum attentissima cura examinabant, vt si qua ex eis improbassent, rata esse non finerent. Vnde veteribus Senatusconsultis T. litera subscribi solebat, eaque notâ significabatur, ita Tribunos quoque censuisse. At matura deliberatione opus Principibus, antequam de iure suo aliquid demittant. Vt periculosum est committere furioso ferrum, sic Principem Plebi aliquid suæ permittere authoritatis. Si plebi pomum porrigis, arborem arripit, si annulum vnum offers, torquem

quem integrum extorquet. Dionysius Diuū templis pateras & coronas aureas quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur tollebat, & eas se accipere non auferre dicebat, perquàm stultum inquiens à Diis porrigentibus nolle sumere. Ille etiam Ioui Olympio magni ponderis aureum amiculum detraxit, reposito laneo pallio, dicens aureum esse æstate graue, frigidum hyeme, laneum aptius ad vtrumque anni tempus. Quid aliud indulgentia prædecessorum apud plebem peperit, quam vt postmodum non contenta fimbriis tollat aurea Principis paludamenta, Regalem nimirum illius iurisdictionem velut patulis manibus præbitam, & aurea detracta chlamyde superponat laneam, dum hodie spurcissimo rictu in triuiis & popinis, vtinam non in Comitibus, passim Principi illudit, ius & nomen Principis demit, & nudum Episcopi epithetum imponit, velut Ecclesiæ, & Ecclesiastico Præsuli aptius? Sensit suo mœrore & publico Orthodoxæ Religionis malo Erardus de Marka Princeps operibus suis immortalis; qui anno 1532. dum aduersus Lutheranæ hæreseos, nouitate & licentia quibusdam arrisuræ, sectatores iuxta edictum Cæsareum inquiri mandat, fortiter piis & iustis suis conatibus obfisti reperit. Magistratus namque Ciuicus velut præfatorum priuilegiorum pertenax statuit, ne in quenquam ciuem in materia damnatæ Religionis procederetur, nisi prius per Legem & Franciam de dictis factisve hæreticis fuisset conuictus: neque Antistes quâ autoritate, quâ suadela aliud potuit obtinere; & ne res in seditionem abiret eam inquisitionis viam contra ciues tolerauit. Grande quidem est necessitatis

D d d

robur,

robur, & satius nonnunquam flecti, quàm distrumpi; verùm excussis nubibus & reducto sereno, æquum fuisset remedium futuris temporibus prospectari, & usurpatæ potestatis abusus rescari: quos nunc in exemplum cient, & ab exemplis legem formari volunt. Cæterùm præsentiam Consulium & quorundam Iuratorum non fuisse antehac aliter quam in puncto fabricandæ inquisitionis introductam, & id argumento est; quod ad nostra tempora pro quibuscunque criminibus Prætor & Procurator Principis possunt etiam contra ciues accusationem instituere & peragere coram solis Scabinis. Cur inquisitionem non item, cum inquisitio surrogetur in locum accusationis? Circa decisionem par ratio, in ea verò inchoanda & promouenda videntur Principes ideo admisisse, seu melius permisisse præsentiam Consulium & Iuratorum, quia inquisitio fit secretò & inaudita parte, vt oculati testes & exploratores fierent rectitudinis iudicum in procedendo aut cognoscendo.

CAPVT DVODECIMVM.

De Iuratis Quatuordecim in Criminalibus Inquisitionibus.

IN quaque Operarum Tribu binos vt plurimum fuisse Iuratos obseruare est ex Constitutionibus, Statutis & Pactis: qui tamen ad tempus fuere aliquando suppressi, seu in aliorum apellationem officiorum mutati. De illis in genere nunc non agimus, sed de ijs tantum qui

qui vacant aperturis Inquisitionum Criminalium quæ Ciues concernunt. Qui sunt numero quatuordecim ultra ambos Consules. Cur præcisè vsus introduxerit istos Quatuordecim viros, causa in abdito est. Iureconsulto sufficeret, Non omnium quæ à maioribus constituta sunt rationem reddi posse. Si Philosophica foret exquirenda, Platonici & alij Numerales ad septenarij vim & energiam confugerent, quod numerus decimus quartus sit septenarius duplicatus. Cuius varias illi prædicant virtutes, quod septem sint Pleiades, septem Planetæ, quater septenis diebus Luna cursum suum perficiat, septimo mense partus humanus sit vitalis, septem diebus Alcyone in mari niduletur, quod discrimina morborum per septenarios discernantur, qui ideo Critici dicuntur, ætas climacterica multiplicatis annorum hebdomadibus confletur, & id genus non pauca. Sed si quid inde dignitatis fluere, numero bis septenario Scabinorum, qui pluribus sæculis Iuratos omnes præcessere, conueniret. Ad quorum similitudinem hi Criminales Iurati, videntur inducti, ne Scabinis cum quibus concurrerent, essent numero inferiores. Consulibus quasi extra numerum collocatis, quod vnum corporis caput repræsentent aduersus Prætorem, Scabinorum Primatem: vnde hebetioribus inter Iuratos, non semel ore excidit, ambos Consules in Inquisitionibus vulgandis vnico pollere suffragio. Admissi ad inquisitiones precariò fuere, partim vt eò diligentius instruerentur, partim vt Plebe ad Francisiam, seu libertatum personationem aut eructationem assueta, pro commodis Plebis excubantes, operam præsentem adhi-

D d d 2

berent,

berent, ne Francisæ Ciuum detrimentum paterentur. Ipsa nuncupatio indicat: dum vt Scabini sub nomine Legis veniunt, ita Magistri & Iurati sub nomine Francisæ. Sic passim fiunt, Inquestas autoritate Legis & Francisæ promotas, Ciues per vtrumque membrum Legis & Francisæ iudicatos, aut per membrum Legis tantum. Non ex vano Principes Pacis & quietis amantes in hanc Popularitatem inclinasse autumem. Aptè Iustinianus noster, Legislatores continuam Legislationis occasionem, emergentium causarum dat varietas. Et (vt alter) Nulla iuris sanctio quantumcunque perpenso digesta consilio ad humanæ naturæ varietatem, & machinationes eius inopinabiles sufficit. Quoties Comitibus Consularibus, non vis, non corruptela irrepit, & tres calculi per Tribus singulas Trigintaduumviro & binis Iuratis creandis destinati idoneos sortiuntur, & consequenter probi & vigilantes Consules, & honesti intelligentesque Iurati obueniunt, neque duplicatio numeri, neque muneris vnâ cum Scabinis obitio, Iustitiæ remoram aut inuersionem adfert. Expertus loquor: vidi per Consules & Iuratos seposito Ciuum & quocunque affectu in Criminum perscrutationem, Reorumque deprehensorum emendationem iri, non trepidè, nec tepidè, & aliis bono exemplo præiri. At quando Plebecula ex se insolens, & alienis seducta technis suffragiorum dispositionem sibi attrahit, & plerique Iurati sunt Plebei, & Plebeiorum arbitrio Consules regunt, si non reguntur, Criminales isti Quatuordecimviri magno sunt nocumento aut impedimento. Cùm procedendi modo, tùm & præcipuè propria

propria culpa. Modus est sine methodo. Non capaciores aut probiores ex eis Iudicandi munus affectant, sed illiterati, opifices, sordidi, & ijsdem crebrò aut maioribus maculis inquinati, quàm in quos inquiritur. Hi vel Inquisitis genere aut familiaritate iuncti, vel nummis aut poculis præuerti, ingerunt se & præoccupant, exclusis cæteris, qui expleto semel Quatuordecimviro-
rum numero retrocedere coguntur. Quid Iustitiæ tunc sperandum? Sylla allato capite Marij Iunioris, superioris Marij cognati, qui cum Papirio Carbone Cōsulatum imprudenter gesserat, exprobrasse dicitur, Remigem prius esse oportere, quàm ad gubernacula manus admo-
uere. Inter Carolinæ legis fragmenta, districtim interdicitur, Ne opifex inter Scabinos aggregetur. Tulisset Carolus opifices Iuratos dari Scabinis Censores, quales agunt imperiti, aut sanè collegas? Adrianum potius Imperatorem fuisset imitatus, qui cum seruum suum inter duos Senatores ambulare prospexisset, misit qui colaphum impingeret & diceret, Noli inter eos ambulare, quorum potes esse seruus. Idiotæ, quibus causam gallinæ, nisi ad esum, committeres, comitia alieni capitis agunt, & laqueo moribus suis pridem digni, abs merentibus peruicaciter eum auertunt, in immerentes, si possint conuersuri. Altera ad prauam æmulationem patens est ianua. Consules & Iurati in separatim à Scabinis Consistorium discedunt, seorsim inter se de negotio disceptant, in vota eunt, & resoluunt: & cum eneniat persæpè sententiis à Scabinis disceptare, quos Scabini ficarios iudicauerint, Francisia innoxios censet, & aliquando vicissim. Vt crebro dici possit,

D d d 3

— Multi

*Committunt eadem diverso crimina fato,
Ille crucem pretium sceleris tulit, hic diadema.*

In mitiorem scilicet partem, formula iuris sic dictante, res componitur; Et noxius ab altero tantum Tribunalium nocens declaratus, pro innoxio habetur; & inter eiusdem sceleris Reos ille Ægidianum montem cruore suo funestavit, alter ad Popinas & Comestationes pristinas liber recurrit. Ut meritò diceret Cato, quosdam miseros latrones in compedibus, alios beatiore in auro vitam ducere. Cui malo forte potuisset occurri, si Lege sancitum fuisset, Neminem de catalogo istorum Quatuordecim-virum futurum, nisi qui Iurisprudentiæ aliquamdiu studuisset, aut saltem in foro versatus; omni spe opificibus adempta. Hac vna superaddita moderatione, ut Scabini & Iurati simul cognitioni & iuri dicundo vacarent, vnumque in istiusmodi Inquestis Tribunal conficerent. Et ut altercationum præscinderetur ansa, quæ stante utrimque numeri paritate facile emergerent, Iurati ad Septemviros redigerentur. Inualuit præterea gravissimus abusus è Republica Catholica, quantum potest, eliminandus. Ecclesiastici Leodienses Ciuium numero & iure censentur in fauorabilibus, & in hanc sententiam Pace Clericali pactum fuit, domos Clericorum vltra Ecclesiasticam immunitatem frui Ciuica. Iustè quidem. Sed ex hoc sano principio læthale morbi genus serpit. Ut optimum & saluberrimum vinum dum auidius aut intemperantiùs bibitur, valetudini officit. Discoli quidam clerici (nam in tanta multitudine aliquos reperiri non per omnia culpæ extorres haut

haut mirum) ne à suis Iudicibus Ecclesiasticis corrigantur, Ciuicam hanc Franciam implorant, negantes aliter inquiri aut condemnari posse, quam Legis & Franciæ autoritate. Ita iudicium competens eludunt, & sub asylo aut prætextu incompetentis, ab omni iudicio soluntur. Si quandoque enim eueniat ob crimina per clericos & sæculares simul patrata inter Reorum nomina, coram Scabinis & Iuratis, Ecclesiasticos referri, laici iudicantur, & à Clericis supersedetur. Et penitissimè est supersedendum vtroque, Canonico, & Ciuili iure, fenerissimis aduersus Iudices sæculares, qui iurisdictionem in illos sibi arrogarent poenis fulminatis. Sic vt neque iureiurando possint se ad temporale Iudicium adstringere, qui sunt in Christi sortem adlecti. Quos tantum abest vt negligentia, vel conniuentia dum in eos sententiam abstinent ferre, redarguam, quin magnoperè laudem. Illud abominor & detestor, quod delinquentes illi ne à suis conueniantur Iudicibus, inueniunt non rarò patrocinantium turbam. Illuxit dies (nubibus & densis tenebris coopertum oportuisset) quo Magistratus Ciuicus Iudices Ecclesiasticos in solos Clericos ipsis subditos inquisitionis officium exercentes proteruis & poenalibus mādatis compescuit, eo colore solo, quod illos Ciuium numero ducendos diceret, & violari Ciuicam Franciam, nisi Franciæ iudicium subiissent. Si Paulinæ sententiæ similia vetantis aut irritantis ingratus est odor, reuocetur saltem in memoriam mutuum Tungrense Pactum, cuius articulo secūdo, Ne aliorum iudicium auctoritati intercedat, aut suis eam inhibitionibus interturbet, iētum fædus esse voluit. Veniat
in

in mentem Constantini Magni nullis silendum sæculis factum, qui porrectos sibi clericalium controuersiarum à compluribus Prælatiſ libellos, ne legendos quidem à se censuit, quod Ecclesiastici à Deo solo, & Episcopis, Summiſque Pontificibus Dei Vicariis ſint iudicandi. Vetusior eo Sabacus Ægyptiorū Rex, oraculo admonitus tum ſælix regnum ſuum futurum ſi ſacerdotes tolleretur, ſceptro, Ægyptoque carere elegit, quàm cum perniciæ ſacerdotalis diſciplinæ imperium firmare. Regredior ad Ciuium tribunal, quod ad Franciſiæ anchoram attinere illi ſaragunt, quod olim ignotum erat, poena in eos ſtatuta qui Ciuem alibi quam coram Scabinis ciuili criminaliue iudicio pulſarent. Ex Statutis Leodiensibus ſub Adolpho depromptus eſt ſequens articulus, Quisquis conciuem Leodiensem in vrbe reſidentem coram alia Iuſtitia ſæculari, quàm coram Scabinis Leodiensibus in ius euocauerit, ni ſe obſtrinxisset ad ſtandum alibi iuri, in mulctam quadraginta ſolidos pendat ſub poena biennalis exilij, damnaque parti reſarciat intra dies quindecim ſub eiufdem banni poena: Saluo quod ſi Ciuis ſit fugitiuus, aut ob æs alienum à Ciuitate receſſerit, tunc enim vbiuis locorum & coram qualibet iuſtitia poterit impunè conueniri. Similiter ſi à die inſinuatæ citationis differret per biestre comparere in iudicio, Magiſtri Ciuitatis ad partis inſtantiam debebunt eum coram ſe ſiſti facere, eidemque præcipere vt creditoris animum intra duos meſes capter.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

De Iure Francisarum, seu Libertatum.

POST infælicem & propè interneciuiam ad Cannas cladem cum ex inopia liberorum capitum, octo millia iuuenum validorum ex seruitiis empta publicè Romani armaissent; & eorum opera Sempronius Gracchus aduersus Pœnos prosperè pugnasset, omnesque ideò ex Senatusconsulto liberos esse iussisset, Volones Pileati, aut, pileorum penuria, lana alba velatis capitibus, ludibundi Beneuentum introierunt, vbi epulis in propatulo ædium fuere excepti. Quæ res visa Graccho digna, vt celebrati eius diei simulacrum, postquam Romam rediit, pingi iuberet in æde Libertatis, quam pater eius in Auentino dedicauerat. Leodienses multis priuilegiis (quæ ipsi Libertates, & suo idiomate Francisas, quia vernaculè Frank liber dicitur, vocant) à Principibus, aut ab Imperatoribus interuentu & contemplatione Principum donati, non in templo, sed in foro, in circulis, popinis, Comitiiis, Conuenticulis, Monopoliis & alibi, præacuto linguæ stilo depingunt; in hoc laudandi, si benefactores à quibus illa accepere extollerent: cum, vt beneficientis est, non exprobrare, ita eorum qui beneficio affecti sunt, perpetuùm eius meminisse. At procul absunt ab acceptorum beneficiorum commemoratione; quasi pudeat authorum, quicquid habent sibi ipsis acceptum ferunt. Quibus si causa

E e e

Athenis

Athenis dicenda foret, vbi conuictus à Patrono Libertus ingratus iure libertatis exuebatur, audirent intonantem Iudicem, Abite, & estote serui, quoniam liberi esse nesciistis. Libertas in iure definitur, Naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi quod vi, aut iure prohibetur. Vis ab ea facultate excipitur, quia nihil magis contrarium libertati, quam vis. Quod autem lex prohibet, libertatem non infringit, cum non dicamur posse, quod eadem vetatur. Ob quod Cæsarea illa in Iustinianæo Codice promanarunt oracula, Digna vox est maiestate regnantis Legibus alligatum se Principem profiteri, Et nihil tam proprium Imperij est, quam Legibus viuere. E contra luxuriat Plebecula libertatibus & libertatem putat, licentiam impunè cuncta gerendi, sub Priuilegiorum prætextu. Annales manuscripti continent Carolum Magnum in suo reditu ab Ecclesiæ Regalis Aquisgranensis sacratæ per Leonem Quartum Papam dedicatione, Ciuibz originariis Leodiensibus propter bellicam virtutem indulgisse, versicolorum vestium, nodorumque argenteorum vsum, nec non facultatem insignia gentilitia vsurpandi. Cuius indulti notam nusquam reperi, & subuereor rem esse fabulosam, quemadmodum est altera narratio, quam supra attigi, de Ciuicarum ædium Francisia, quam vulgus iactat ab eodem concessam. Et dubitarem an fuisset donum tanto Monarcha dignum, & fortibus viris, si ob fortitudinem fieret, conueniens. Ornamenta vestium ad mundum muliebre pertinet

Fine colli modico forma virilis amat.

Mulie-

Mulieres Romanæ, vt earum pudicitia honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura usæ sunt, & quò formam suam concinniores efficerent, capillos cinere rutilarunt. Interrupit C. Oppius Tribunus-plebis, legem ferens, Oppiam ab eo dictam, Ne qua mulier plus semivncia auri haberet, neu vestimento versicolori vteretur. Ad modestiam, non ad luxum & fastum Carolus Principibus præibat, procul est vt Plebeis ludum ad ea vicia aperiret; conscius, Imperium in virtute, non in decore consistere. Non minor illo Carolus Quintus, in omni vita permodicus in cultu fuit, & in primo eius & solemni ingressu Mediolanum, vmbella aurea per Mediolanenses exceptus, in lanea atra penula & vilipileo sub eam se dedit. Ante eum Rudolphus Primus, vestitu vix à Plebeio differebat, & Ottocarum Boemiaræ Regem auro, & gemmis nitentem tectus cinerea seu grisea veste ad fidem seu homagium admisit. Augustum imitatus, qui non temere alià quàm domestica veste, quam vxor, soror, & filia, neptesque conficiebant, utebatur. Facultatem insignia portandi, si tamen est Caroli, non autem priuatis factam, sed Vrbi, in Vexillis, Manipulis, & Signis: ad exemplum quo Ioannes Bauarus Princeps Centurias ordinauit & insignia concessit. Si tamen id priuatos concernit, Sagatos & tempore expeditionis bellicæ tantummodò eos respicit. Vt ignari à fortibus, pugnares ab ociosis discerni possent. Fuit antiquitus frequentatum à viris nobilibus, qui ne otio domi torperent in aperta Martis pericula pro Deo, & Ecclesia ruebant, vt in scuto insignia

per quæ dignoscerentur, gestarent. Magnanimi nostri Argonautæ Herois Godefridi Bulloniensis Ducis ad terram sanctam socij id ipsum factitarunt, effigiatis vt plurimum Leonis, pro differentia tamen colorum, figuris, Leonum robore aduersus infideles belligeraturi: quæ insignia in hunc diem non paucis familijs, imò Prouincijs, perdurant. Veræ Libertates & Gratiæ sunt. Quod ius manus mortuæ, quod Principi & Ecclesiæ in plerisque de Plebe competebat, fuerit remissum. Ante quam abolitionem, homines manus mortuæ non erant homines plenè liberi, multum de conditione seruili participant. Et qui sentiet epithetum Franki, seu Liberi ab ea largitione apud Leodienses incepisse, quod ex tunc liberi essent & dici possent, me habebit applaudentem. Sunt & hæ permagnificæ, quamuis inferioris subsellij. Natos Ciues à Iudicio Pacis, & Annulo Palatij eximi: nec inuitos alibi, quàm coram Scabinis conueniri. Item, specialissimi affectus & fauoris Principalis testimonium, Ciuem, cui census & patrimonium honestè suppeteret, potuisse priuatam sibi Curiam constituere, seu Tenantes, sic adhuc vulgò in Ecclesiasticorum Collegiorum Curijs appellatos, coram quibus acta, & recognitiones bonorum fierent. Quod meritò pridem exoleuit. Philippina, aut Albertina potius (quandoquidem Episcopus Albertus Secundus contulisse enarrata illic Priuilegia scribatur) est alterû Cornucopiæ pro Plebeis simul & Patricijs. Concedit mancipijs vtriusque sexus (itane anno adhuc 1208 Plebeiorum multi erant serui?) liberam dispositionem bonorum, prolibus tamen, si quæ sint, intra herilem remanentibus potestatem. Vt liber & ser-

& feruus capitalium criminum conuicti, mortis subeant poenam, at non bonorum proscriptionem, quæ uxori, prolibus, & propinquis, immobilia & mobilia cuncta, erunt salua. Excepto scilicet Maiestatis reatu. In quo solo hodie & nouissimo Authenticorum iure locus est confiscationi. Ne deinceps Ciuis nullus Leodiensis vir aut fæmina pro excessibus suis Præpositali autoritate ad Ædem Deiparæ Mariæ citari aut excommunicari, quam per Synodaliū (erant certi morum Iudices) sententiam possint, nisi tantum sit crimen, quod sit suprâ illorum notionem. Frequens erat illis sæculis telum disciplinæ Ecclesiasticæ, ad quod meritò pauebant cum vix alia sit maior poena, quam versari inter homines, & hominum carere suffragiis. Interdicebatur adscriptitio Ciui, & cuicumque pugili Ciuem Leodiensem prouocare ad monemachiam & singulare certamen, sed si iniuriam sibi quereretur illatam, à Scabinis in Ciuem Iustitiæ præstolari tenebatur administrationem. Peregrina forsàn pluribus videbitur hæc à Düello immunitas, cum omni iure prohibitum sit Düellum: neque priuilegio opus sit, vt quis ab improbi facinoris perpetratione excusetur. Vt prudenter Augustus ab Antonio Triumviro prouocatus respondisse videatur, Sat multas esse læthi species, quarum vnā capeffere queat, vbi mori decreuerit, nondum ita furere, vt eo genere insaniat. Et antè Scipio, se à matre, non bellatorem, sed Imperatorem genitum. Sed periti nouerunt, prisco vsu etiam inter Christianos in atrocioribus & occultioribus criminibus Purgationem per Düellum vsurpatam, cum quarundam conditionum con-

curſu. Quibus extantibus Principes ſoliti erant indicere
aut approbare Monomachiam inter delatorem & accu-
ſatum. A quo pugnae rigore ſoluebantur Leodiennes,
accuſatoribus ſolitam iudicij aleam experiri coactis. Per
eandem Albertinam ad dies quindecim feria Leodien-
ſibus datae, vt non tenerentur ſtatim cum Principe &
eius exercitu ad expeditionem militarem proficiſci, ſed
lapſo demum quinto & decimo die. Hoyenſibus inae-
quales; quibus Theoduinus Bauarus à Sancto Materno
primo Tungrorum Epifcopo quinquageſimus tertius,
qui toto penè ſaeculo Albertum antecellit, indulgiſſe
perhibetur, ne inuiti Principem in hoſticum euntem
comitarentur, niſi poſt octauum diem à Leodiienſium
profectione. De hoc Leodiienſium Priuilegio (quod
parum probatum fuiſſet Vriae, qui religioni duxit domi-
ſuae in lecto cubare, interim dum Ioâbus cum exercitu
ſub pellibus agebat) vt dubitem, facit ſententia Gui-
lielmi Romanorum Regis lata Antuerpiae ſexto Idus
Ianuar. 1254, qua Villicus, Scabini, Iurati, & vniuerſi
Ciues Leodiennes detrectabundi condemnantur vnâ
ire cum Henrico ſuo Epifcopo & Principe in expedi-
tionem, & ad deſenſionem Ciuitatis & Terrae Hay-
nenſis, quae eſt (inquit) allodium Beatae Mariae & Beati
Lamberti, contra Comitem Andegauenſem. Prout ex-
plodendum eſt tanquam rationi, & iuri omni repug-
nans, quod in calce eiſdem Albertinae ſubijcitur, Ci-
uem Leodiienſem, qui fundum in Ciuitate acquiſue-
rit & per annum pacifice poſſederit, tutum futurum ad-
uerſus verum dominum annali præſcriptione. Et con-
traria conſuetudine eaque immemoriali obſervatur, vt
dece-

decenaria, vicensaria & tricenaria iuris communis præscriptio, in quadragenariam sit extensa; tantum abest, vt annalis emptorem aut occupatorem securum reddat. Dignum notatu iis, qui Philippinæ plusquam Clauæ Herculis, aut Scææ portæ tribuunt. Si namque præcipua puncta cernunt reprobata & exoleta, exiguas sciant esse emendicatæ illius Confirmationis vires, Philippinæ nuncupatæ. Non minore strepitu iactantur Franciæ fori recentioris, (seu Scabinorum & Iuratorum coniunctim) & Domuum Ciuitarum, ambæ Ioannem Hynsbergium habentes authorem, quibus si immorer iam eo labore functus, moram morosus quæram. Rudolphus Primus Ioanni de Enghien Episcopo impensè fauens, in eius gratiam non tantum concessa, ante priuilegia ratificauit, quod etiam post eum Albertus Primus filius præstitit, sed Rescriptis suis anno 1275 in Oppenheim datis familias Clericorum à Villici, & Scabinorum iurisdictione exemit. Maximilianus Primus & Carolus Quintus, auus, & nepos, ille anno 1518 in Ciuitate Imperiali Augusta, hic annis 1521. 1529. 1530. vterque intuitu Erardi de Marka Episcopi, qui posterioris fuit Consiliarius, prædecessores Cæsares liberalitate fauorum superarunt. Prior voluit subditum quemque Prouinciæ Leodiensis coram Iudicibus & Ordinariis Iustitiis illius Patriæ in prima instantia, non alibi, conueniri, arestis & repræfaliis in corpore aut bonis interdictis, dummodo inibi pateret Iustitiæ complementum. Et vt de cætero à sententiis iudicum inferiorum, vel maiorum Episcopi non liceret ad Cæsarem aut Cæsareum tribunal immediatè appellare, sed ad

Epi-

Episcopum vel Episcopi Consilium proximè pronocatur. Sublato etiam ad Imperialem Cameram apellationis beneficio, in sententiis Interlocutoriis vim definitivæ non obtinentibus, definitivis in possessorio, actionibus iniuriarum & causis brevioribus latis: necnon generaliter in causis, quarum capitalis summa in rebus & immobilibus sexcentos florenos Rhenenses, in personalibus & mobilibus trecentos non excederet. Carolus verò Quintus ultra præscriptorum ab auctoritatum confirmationem, & taxæ in apellationibus limitatæ duplicationem, Statuit Scabinorum sententias in causis criminalibus latis remoto apellationis impedimento debere sortiri effectum. Et ne sub districtibus ac dominiis Episcopatus Leodiensis cuiquam liceat subditum aliquem de fuga non suspectum, aut idoneè cavere præsentem pro levi aliquo crimine apprehendere, neque similiter pro gravi aut enormi, nisi in facto præsentem, aut crimine flagranti compertum, vel nisi tale crimen euidenter constaret & publicè notum, aut mediante summaria & extraiudiciali informatione seu inquisitione, per famam publicam, aut vehementia indicia probato crimine à Iudice seu Iustitia loci captura aduersus aliquem fuerit decreta: ita tamen ut huiusmodi testimonia extraiudicialiter ad solum effectum carceris præmissa nullum causæ principali præiudicium, nequidem ad quæstionem adferre possint. Quod postremum Carolinum assidue per omnium ora vertitur, Leodiensem Ciuem non posse apprehendi nisi prius condemnatum, aut conuictum. Non memori erga largitorem gratitudine: Cæsarem enim Carolum, Plebei

Plebei præsertim, silent quasi pridem ante illius tempora obtinuissent. Plura etiam alia ordinavit. Inter quæ, Ne Conseruatoriarum multitudo iurisdictionem temporalem Cæsaris & Principis per patriam confunderet, interdixit Conseruatoribus, & Executoribus Rescriptorum & Bullarum, ne inter personas laicas & de causis merè prophanis, realibus, feudalibus, & alijs ad forum sæculare pertinentibus, cognoscerent, aut iurisdictionem exercerent. Specialiter autem approbavit Priuilegia alternatiuæ collationis beneficiorum Ecclesiasticorum in ordinarijs mensibus, & taxam duarum marcarum auri puri non excedentium, in mensibus Apostolicis vacantium, à Sanctissimis Eugenio, Pio, Sixto, & alijs Romanis Pontificibus Ecclesiæ Leodiensi concessa. Ingenuè, non assentatoriè loquar. Carolum Magnum multa vt Ecclesiæ, ita Patriæ Leodiensi contulisse, notanter dum Pares duodecim instituit, diffiteri neminem decet: at Caroli Quinti in Ciuitatem & Patriam plura vigent Priuilegia. Ferdinandus Primus fratris in Imperio successor non disparem exhibuit effectum, dum rogatu Roberti à Bergis Episcopi 28. Nouembris 1562, ex præsuppositione quod à sententijs Deputatorum in causis per Viginti-duum viros in materia violentiarum cognitis ad effectum Reuisionis duntaxat, inueteratâ consuetudine non licuisset appellare, morem & consuetudinem non appellandi, gratiosè laudauit & innouauit. In cassum inuito gratiam feceris. Hoc beneficium, nec à Ciuitate & Patriæ Ordinibus fuit acceptatum, nec apud acta Sacræ Cameræ Spirensis, ad quam ex iure & conformi consuetudine

apellationes introducebantur, insinuatum. Præmemorata Maximiliani, Caroli & Ferdinandi Indulta non Leodiensibus sunt propria, sed cæteris Oppidanis & subditis Prouinciæ communia. Sunt aliæ Francisiæ Reales, rebus tributæ, cum præscriptæ sint Personales, & personas ipsas concernant. De genere Realium est, Lex Municipalis iuri scripto conueniens per vnumquodque Pomarium Ciuitatis & reliquarum Urbium Patriæ, vfu laudabili recepta, quod fæminæ cum fratribus suis in bonis immobilibus intra Bannum sitis æqualiter succedant: Vbi extra Francisiæ & Bannum existentia ad solos mares in lineæ directæ successione exclusis sororibus intestatò deuoluuntur, nisi aliter parentes disposuerint. Cur tam variè, & non vtroque ius commune obseruetur, non comperi. Id constat. Sexum fæmineum ijs esse moribus; & tantum, pudicitia, sobrietate, Religionis Orthodoxæ constantia, laborumque ad res domesticas patientia & prudentia præpollere, vt merito non inferiores esse debeant maribus in hæreditatum successione. Nec iniuria conqueritur æquam cum fratribus extra pomærium successionem sibi denegari: querelæque iustitiam confirmat Imperator sanciens, Inter masculos & fæminas in iure successionis nihil interesse, quia vtraque persona in hominum procreatione simili naturæ officio fungitur. Alioquin non immeritò peteret altera Caneis à Neptune, *Da fæmina ne sim, omnia prastiteris*. Si quid aliud in numeros & catalogum Francisiarum iure redigi potest, Pactis aut Priuilegiis insertum erit, & suis proinde locis separatim attexuerim. Et quisquis Francisiæ &

Priui-

Priuilegium allegat, ni de eo doceat & per Diploma quidem, pro vano habetur. Non versamur in ludo Pythagorico, vbi Præceptoris dicentis authoritas sit pro lege, & dogmatis causam reddat discipulus, Ipse, Nempe Pythagoras, dixit. Interim quota pars baiulorum, fabrorum, cerdonum, & aliorum opificum, vel è longinquo in penetralia Priuilegiorum inspexit, aut per legendi imperitiam inspicere potuit? Quos si interroges, cuius coloris sint Priuilegia, atra an alba, à Saturninis suis instructi, quicquid proponitur quod deprauato corruptorum palato sapit parùm, vnicum pro sententia respondent, contrarium esse Priuilegiis. At sapientissimus Princeps quoties testatus & obtestatus fuit, scripto, verbo, per se, per Ministros suos, nolle apicem verorum Priuilegiorum detrahere, sed legitimis addere: videndum proinde quæ sint Priuilegia eiusmodi, & intra quos septa limites. Nihil ratione, nihil humanitate euicit: ad extremum, tanquàm ad tutissimum asylum, confugiunt ad litem Spirenses in ipsos pro sistendis & reparandis enormissimis attentatis dictatam, quam obuertunt in iuris litigiosi speciem, si non Chimæram. Vbi seditio plebem semel incescit, seu militia seu domi, pessimus quisque figmentis æquè ac veris calorem & colorem sceleri suo præstruit. Exsurgit gregarius vnus Vibulenus apud Pannonicas legiones audito excessu Augusti per otium tumultuantes, qui Blæsum earum Legatum componēdis motibus pro tribunali concionantem interpellabit, occisum ab eo nocte proxima per inuidiam & insidias fratrem suum vociferabitur, corpusque ad sepulturam poscet, com-

milites implens consternatione, ad Legati cædem iam iam irrupturos, ni properè nullum vnquam ei fratrem fuisse pernotuisset. Aut repetetur Ægyptiorum exemplum sub Ptolemæo Rege Romanorum socio, qui ad clamorem occisæ imprudenter per ciuem Romanum fælis, nulla ne imperij quidem Regij reuerentia, innocentem miserum millenis statim manibus discerpent. Aut furentes à morte & funere Dictatoris Cæsaris Plebei obuium casu Heluium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset, iugulabunt, caputque eius præfixum hastæ circumferent.

CAPVT DECIMVM-QUARTVM.

De Iure armorum.

IVs armorum esse vnâ Regalium Maiorum speciem, nemo, cui frons sit, negabit. In libro secundo Feudorum, sub titulo, Quæ sint Regalia, primum locum obtinet. Regalia sunt, Armandiæ, Viæ Publicæ, Flumina nauigabilia, Portus, Ripatica, Vectigalia, Monetæ, Mulctarum, Poenarumque compendia, Bona vacantia, Angariarum, Parangariarum, Plaustrorum & Nauium præstationes: & alia quæ illuc enarrantur. Ibi, sub voce parum Latina Armandiæ, iuxta omnes Feudistas intelligitur ius armorum. Celebris est Lex Valentiniani, Theodosij & Arcadij Cæsarium, quæ omnibus armorum vsum inscio Principe interdicit, in hæc verba, Nulli prorsus nobis insciis atque inconsultis quorumlibet armorum

morum mouendorum copia tribuatur. Iustinianus vltra perrexit, & armorum facturam, exceptis ad hoc destinatis prohibuit, Studentes, inquit, subiectos nostros, quorum regimen credidit nobis Deus, illæfos, & sine calumnia custodire, & inhibere bella, prospeximus, armifactorum opus nullum priuatum operari, solos autem illos arma facere qui in publicis deputati sunt armifactoriis, aut qui dicuntur fabricensij: eos autem qui operantur arma nulli vendere priuato. Igitur crimine læsæ Maiestatis tenetur qui arma mouet, & constitutione Imperiali, quæ aduersus tranquillitatis publicæ turbatores edita est, qui priuata authoritate armatos congregat banno Imperiali percutitur. Quæ læsæ Maiestatis poena iure iam veteri obtinebat, secundum Martiani & Vlpiani Iureconsultorum responsa. Illius est tale, Eadem lege Iulia tenetur qui iniussu Principis bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitumve comparauit, quive cum ei in Prouincia successum esset, exercitum successori non tradiderit, quive Imperium, exercitumve populi Romani deseruerit, quive priuatus pro potestate Magistratus quid sciens dolo malo gesserit. Huius istud: Maiestatis crimine tenetur, cuius operâ dolo malo consilium initum erit quo armati homines cum telis, lapidibusve in Vrbe sint, conueniantve aduersus Rempublicam, locaue occupent, vel templa, quoque cætus conuentusve fiat, hominesve ad seditionem conuocentur.

Arnoldi de Horne Episcopi in Emendatione Legis Nouæ anno 1386. die octaua Octobris articulus antehac aliò partim allegatus, est huius sensus. Ex quo recenter aduersus iurisdictionem & authoritatem nostram

Aluq

Fff 3

Ciuitas

Ciuitas & quædam alia nostra Oppida introducunt manum armatam cogere & in campum prodire, subditosque nostros aut limitaneos offendere Nobis propriis ipsorum temporalibus & spiritualibus Dominis inconsultis, idque notoriè vergat in detrimentum nostræ potestatis & iurisdictionis — Statuimus & ordinauimus, admissorum condonatione facta, quod prædicta nostra Ciuitas, aliæque nostræ Vrbes eo modo procedere non debeant: nec sic procedendi facultatem habent citra præuiam nostram auctoritatem. Verùm casu quo sentiant aliquem è conciuibus suis grauari aut premi per præpotentem aliquem Patriæ incolam, vel alium, querelam & libellum supplicem apud nos deponant, ad quos in qualitate Supremi Domini spectat de remedio oportuno prouidere, quod lubentes iuxta delictorum quantitatem præstabimus. Princeps Ioannes de Banaria in Pacto Tungrensi 1403. quinto articulo decernit, Quantum ad belli susceptionem (quod totius Patriæ interest) attinet, conuentum est, Non licere Ciuitati, nec ulli Oppido bellum suscipere contra quenquam territorialem dominum, aut limitaneum Principem absque Principis, Capituli, Baronum, Equitum & aliorum patriæ Ordinum consensu: Saluo quod si limitanei, aut alij aliquos patriæ subditos in corpore aut bonis apprehenderent, aut armati agros depopularentur, tunc Ciuitas, & aliæ Vrbes, vbi eiusmodi excessus contigerint, poterunt ad propulsandam iniuriam grassatores prosequi. Idem Ioānes Bauarus Constitutione sua anni 1416. per quintum articulum statuit, Quisquis in Ciuitate Nostra ad arma conclamauerit, aut albam campanam pulsa-

pulsauerit, vexillum aut aliud militare signum gestaue-
rit, aut explicuerit citra nostrum aut nostri locum te-
nentis consensum arbitrio nostro sine compositione &
dissimulatione si capi possit, punietur; si euaserit, capi-
talis in eum sententia feratur. Octauo articulo & se-
quentibus vsque ad duodecimum præscribit formam
expeditionis militaris, tribuit describitque primarium
vexillum pro ipso corpore exercitus, & duodecim Cen-
turias in Ministeriis Opificum erigit ad procedendum
in aciem, Manipulorum colorem & Insignia desig-
nans. Si in Pyrrho Annibal laudauit quod primus rectè
castra metari docuisset, eumque ideo summum Impe-
ratorem fuisse Scipioni confessus fuit: Si in P. Rutilio
Consule probarunt Romani, quod doctioribus gladia-
toribus accersitis, vitandi atque inferendi ictus subti-
liorem rationem legionibus ingenerasset, virtutem arti,
& rursus artem virtuti immiscens; vt illa impetu istius
fortior, hæc illius scientia cautior fieret: Leodienses
ingrato fuerint in Principem Ioannem Bauarum ani-
mo, nisi dispersæ multitudinis militaris accuratum or-
dinem eidem referant acceptum. Iterum in eiusdem
Principis Regimine anno 1417 die vltima Aprilis edito
quintus articulus quintum præmemoratum paucis mu-
tatis repetit in hunc modum, Item cautum est, quod
nemo pro parte Ciuitatis aut eius nomine possit absque
licentia Principis aut supremorum Consiliariorum (qui
à Principe creabantur) albam pulsare campanam, vexil-
lum in foro, aut vllibi per Ciuitatem ad commouendum
populum portare, vel inclamare ad arma, sub vltimi hu-
manorum supplicij poena. Ante prænominatos Adol-
phus

phus de Marka in litera Sancti Iacobi 1343. die prima
 Iulij, seditionis, quam benigniore interpretatione mur-
 mur etiam appellat, abolitionem concedens, tria hæc
 crimina expressim excipit, inclamationem ad arma,
 albi æris campani pulsum, & vexillorum gestationem,
 quæ primata autoritate per Civitatem sunt. Ioannes
 Hynsberghius in Ordinatione 1422 cuius antehac me-
 minimus, telorum & armorum delationem seuerè Leo-
 diensibus inhihet: procul est vt armorum ius habeant.
 Idem Leodienses Ludouico Borbonio per longum li-
 bellum anno 1477 supplices facti, quarto illius articulo
 deprecantur, ne Princeps Borbonius non nisi prævio-
 trum Ordinū Patriæ totius Leodiensis consilio bellum
 vllum publicum gerere velit. Cæterum ne quis fallatur
 circa institutionem Primarij Vexilli à Principe Ioanne
 Bauaro, & aliorū Secundariorum pro singulis Centuriis
 factam: Vexillum illud Primarium ab eo institutum erat
 proprium multitudini Leodiensi duntaxat: Dionensi-
 bus, Hoyensibus, Fossensibus, Tungrensibus, Trudo-
 nensibus, Tudinensibus & aliarum Urbium Oppi-
 danis, & Vicanis separatim separata sua Vexilla haben-
 tibus. Primarium autem vniuersi exercitus ex omnibus
 ordinibus & subditis collecti aliud peculiare erat sig-
 num à Diuo Huberto relictum cum effigie Deiparæ
 Virginis & Sancti Lamberti, magno semper in honore
 habitum, & fausti inter populares ominis, antonomas-
 tice Vexillum S. Lamberti dictum. Vexillifer est Ad-
 vocatus Hasbania, cui in Maiore Ecclesia Decanus cum
 ritu & cæremonia illud consignat: cuius prætextum
 Alberti Secundi priuilegium in Philippina insertum
 memi-

meminit. Verba subiungo, quia aduersus Leodienses in puncto huius quæstionis de iure armorum, clarè militant, Transactis quindecim diebus, si illud forte factum non fuit emendatum, debet Episcopus Leodienfis mittere cum quadraginta militibus liberum Aduocatum Ecclesiæ, scilicet Aduocatū Hasbania, qui armatus in ipsa maiore Ecclesia accipiet Vexillum Beati Lamberti cum impositione iuramenti quod illud portabit fideliter, nec illud nisi mortuus aut captus deferet, sic quod ipso ducente & præuio produceretur Leodiensis exercitus vsque ad locum, vbi erit Episcopus, ibique eum Episcopo ciues Leodienses in armis tamdiu morabuntur, donec, si Deus permiserit, iniuria illata, ad honorem Ecclesiæ, & Episcopi emendabitur. Notaturque in Annalibus malè successisse iis qui eo abuterentur Vexillo. Velut in anno 1347. sub Engelberto de Marka commisso iuxta Waleniam inter Episcopum & Rebelles Leodienses prælio, vbi ex parte Leodiensium desiderata fuerunt decem millia vltra innumeros captiuos: vna trium rationum ob quas cæsi & fusi essent à Scriptoribus adfertur, Quia Vexillum quod quasi Sacrum seruatur Ecclesiæ, sub quo etiam Patria pluries triumphauerat, nec à laico tangebatur, nisi pro defensione Patriæ per Decanum Maioris Ecclesiæ ferendum Marefcalco (seu Hasbania Aduocato) solemniter traderetur, præfata Communitas præsumpsit inuadere, vt sub illo contra Dominum proprium dimicaret: vnde Vexillifer primo congressu captus fuit. Militarium Signorum vbiuis vsus: etsi non eorundem. Apud Romanos signa olim fuere Aquilæ, in singulis Legionibus singulæ, quas qui gestabant,

bant, Aquiliferi, Centurionum primi, & Primopili, vocabantur. Manipulus præterea quilibet peculiare obtinebat signum: imò militum manipulus inde traxit nomen, quod Romulus inter suos Pastores eo feratur usus; longâ nempe perticâ, ex qua manipuli straminis aut fæni pendebant. Placuit ijs Aquila, tanquàm omnium avium regina & eadem valentissima. Quæ Persis etiam Regale signum fuit, ut Xenophon in rebus Cyri non semel innuit. In hunc equidem diem in Sacro Imperio Aquilæ Bicipitis, quæ nota est Orientalis, Occidentalisque simul Imperij, insigne honorificum permanet: & in fronte portarum Ciuitatis Leodiensis, domusque Ciuiçæ, & eminentissimè ad pinnam ædis Cathedralis Lambertinæ aurata ubique, index urbem esse Imperio subiectam, visitur. Persæ auream iuxta Regem suum in acie ferebant; Romanis itidem in acie aurea aut argentea erat. Videntur & aliquando hi prætulisse cum Aquila, Lupos, Minotauros, Equos, & Apros secundum Plinium. Ratio præferendi inter militaria signa Minotaurum erat, quod non minùs occulta esse debeant consilia Ducum, quàm fuit domicilium eius labyrinthus. Epaminondæ dictum erat, Nihil in Duce laudabilius, quam hostium consilia nosse. Ideoque extollitur in astra Iulius Cæsar, quod & hostium stationes & conatus exploraret, & per se ipsum præspecularetur situs locorum, si insidiosa viderentur itinera per quæ exercitum erat ducturus. Admiranda enim vero fuit Magistratum tam urbanorum, quàm militarium Romæ taciturnitas, ut iure merito Minotaurus etiam pro signo foret. Arcana consilia Patrum Conscriptorum multis sæculis nemo Senator

Senator enuntiauit. Non vñum sed neminem audisse crederes quod tam multorum auribus fuerat commissum. Fidum erat & altum Reipublicæ pectus, silentij salubritate munitum vndique & vallatum. Rursus Apri & Lupi velut præualida, aut grassantia, prædæq; intenta animalia inter signa adhibebantur. Equi verò vt bello nati & apti. Vnde Neptuni tridente percussa tellus equum effundens, visa fuit bellum parturire. At contra in exercitu Xerxis, quem aduersus Græciam comparauerat, equa leporem pariens tanti apparatus signauit euentum, quod qui mare classibus, terram pedestri operuerat exercitu, tanquàm fugax animal pauido regressu regnum suum repetere cogeretur. Fors ex præinserto Fœderis Tungrensis puncto sinistrorsum ex aduerso quis argumentetur; Vt nulli Prouinciæ Oppido permittitur absque Principis & trium Ordinum consensu bellum mouere, ita nec Principi licere. Sinistrorsum inquam. Nam à subditis ad Principem non valet negatiua argumentatio: nec qui subditis suis legem subiectionis dicit, eandem inferioritatis legem sibi imponit. Quanquam nihil de Regalibus & Dominio Principis detraheretur, si is pro belli indictione Ordinum suorum exquirere deberet assensum. Primis Romanorum Regibus inerat plena Imperij potestas, Senatorum nihilominus sententias percunctabantur. Ancus Martius Quartus à Romulo Rex, qui rerum repetundarum, & bellorum indicendorum ritus & cæremonias Fæcialibus præscripsit, id ipsum sanxit. Postquam Fæcialis populi Romani legatus in finibus eorum, vnde res repuebantur, capite filo lanæ velato, deinde intra fines qui-

buscunque obuiis, in portæ ingressu & postremum in foro, Iouem testem inuocans, res dedier poposcisset, ijs non deditis, diebus tribus & triginta peractis, Iouem & cæteros Deos testatus populum iniustum esse, neque ius persolvere, adijciebat, De istis rebus in Patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Tunc Romam ad consulendum redibat, & Rex confestim Patres consulebat: Dic, inquiebat, ei quem primum sententiam rogabat, quid censes? Tum ille, Puro pioque duello res non deditas, quærendas censeo, itaque consentio, consciscoque. Inde alij rogabantur, & quando pars maior eorum qui aderant in eandem sententiam ibat, bellum erat consensu fieri solitum, vt Fæcialis hastam ferratam aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret, & non minus tribus puberibus præsentibus ex præscripto verborum, bellum indiceret, hasta in fines hostium emissa. Ecce pendebat vltro, Rex à Senatoribus circa belli indictionem, nec decernebat nisi consentientibus parte maiore Patribus. Tesseram & signum militare vigilibus & excubitoribus dare ad eum pertinet, cui ius armorum competit. Quam tesseram Princeps præsens Consulibus dat, & eo absente Protodecanus, vt eo capite quo de custodia Ciuitatis agetur, trademus. Quoties necessitas expeditionem bellicam exigit in tuitionem finium aduersus incursiones militum, aut Protodecanus, aut propter ætatis prouectioris excusationem, vnus Canoniorum Primariæ Ecclesiæ aciem ducit, collectisque armatis ciuibus imperat, & tesseram edit. Et Consul non nisi secundis ab eo partibus fungitur. Eius solius est immunitatem,

nitatem, aut vacationem à muneribus concedere, cuius est imperium: nec ab alio dispensationes & Priuilegia aduersus Leges, quàm à Legislatore ritè procedunt. Nunquid Leodienses inducias quindennales, si quas vigore Philippinæ, vt contendunt, haberent, ab Alberto Episcopo eas accepissent? Et an non Hoyenses à Theodiuino Bauaro Priuilegium istud hauserunt, quod Leodienses debeant integris octo diebus eos in armis præcessisse, quàm ad profectionem ipsi bellicam teneantur accingi? Nemo præter Principem & Imperatorem Leodij circa militiam leges fert, aut edicit. Princeps Cornelius à Bergis anno 1541 (ne vetustiora repetam) edicto vetuit, ne quis alteri Principi, aut Statui sine sua authoritate nomen suum in numeros referri faceret, & si quis forte iam militiæ esset adstrictus, intra dies quindecim deserta militia, in patriam reuenteretur, proscriptionis poena in contumaces emissa.

Robertus à Bergis anno 1563 in Martio fecit Leodij publicari edictum Ferdinandi Primi Imperatoris, quo iuxta plures Imperij Recessus, vnum anni 1555 Augustæ, alterum anni 1557 Arnspurgi, tertium anni 1559. districtim mandabat, Ne quis militem in terris Imperij conscriberet sine suo Principisque sui scitu & consensu, neve quis in Imperio arma sumeret vt inimicis Cæsaris seruiret, aut damnum vllum cuiquam intra Imperium inferret. Gerardus à Grosbeck (cuius merita toties recurrunt) anno 1573 die 27 Aprilis Cæsareas Leodij iussiones renouauit, Ne quis militem legeret, aut militiæ nomen profiteretur, nisi à se vti Imperij Principe licentia petita, iuxta Constitutiones & Decreta Imperij.

Circulique Westphalici sæpius edita & promulgata.
 Non immoror recitationi edictorum à Serenissimis Er-
 nesto patruo, & Ferdinando à Bauaria successore hodie
 regnante, quæ perplura sunt & cunctis obuia, latorum.
 Et verbulo tantum indico Tribunal & Consilium Mili-
 tare anno 1540 per antedictum Cornelium Principem
 erectum, quod indubiè est partus & foetus iuris armo-
 rum; cui suus alio loco locus erit. Eiusdem potestatis
 annuus & continuus est effectus, solemne illud iura-
 mentum, quod ipso Sacratissimi Corporis Christi festo
 in Ecclesia Cathedrali coram toto Capitulo, Prætorè, &
 Consulibus præstat armata cohors veterum Arcubali-
 starum per Regulum suum (is est qui Psittacum ex ob-
 longa pertica peritiùs sagittando deiecit) quod omnes
 fideles erunt Ecclesiæ, Principi, & Capitulo, inque illo-
 rum conseruationem arma & vitam quauis occasione,
 parati sint impendere. Celebrius adhuc multò magni-
 ficentiusque est argumentum huius armorum iuris Lu-
 stratio ciuium armatorum, quam Erardus à Marka
 Princeps anno 1526 instituit in peruigilio festi Transla-
 tionis Beatissimi Martyris Lamberti faciendam. De
 numero est Maiorum Regalium, eamque Seruius Tul-
 lius Rex narrante Liuius his cæremoniis edidit, Censu,
 inquit, perfecto cum vinculorum minis mortisque edi-
 xit, vt omnes Ciues Romani, equites, peditesque in suis
 quisque Centuriis in campo Martio prima luce adef-
 sent; ibi instructum exercitum omnem Sue, Oue, Tau-
 rilibus lustrauit: idque conditum Lustrum apellatum.
 Alius circa rem eandem Macedonum ritus, eodem
 Liuius teste, lustrationem à Philippo factam describente,
 Apud

Apud Macedonas lustrandi exercitus solenne est tale. Caput mediæ canis præcisæ, & prior pars ad dexteram cum extis, posterior ad læuam viæ ponitur: Inter hanc diuisam hostiam, copię armatorum traducuntur; præferuntur primo agmini arma insignia omnium ab vltima origine Macedoniæ Regum; deinde Rex ipse cum Liberis sequitur, proxima est regia cohors, custodesque corporis; postremum agmen Macedonum cætera multitudo claudit. Sed Erardinæ Lustrationis scopus ab illis diuersus. Illæ apparatus erant & præparamenta ad bellum, specimenque quoddam belli: hæc ad ostentationem & splendorem festiuæ celebrationis Diui Tutelaris Lamberti. In decoris illius diei amplitudinem adiecit Nundinas publicas ternis octiduis duraturas, securitate exteris, aduenis quibuscunq; interea temporis indulta.

At dum verfor inter arma, præ Marte Apollinem & Literas ne quis me obliuisci existimet, incurrit in memoriam famigerata Signorelli de Homodeis disputatio, Vtra alteri præstet, Militiane, an Iurisprudentia. Calculum meum non apponam, integrum omnibus iudicium relinquens. Etsi vicem oraculi obtinere posset, quod ipse Iustinianus ea Constitutione qua de suo Iustiniano Codice confirmando agit, ambas sororiare facit. Altera, inquit, alterius auxilio semper eguit, & tam militaris res Legibus in tuto collocata est, quam ipsæ Leges armorum præsidio seruatae sunt. Attamen remissius Cicero dum ait, Omnes vrbanae res, omnia hæc præclara nostra studia, & hæc forensis laus & industria latent in tutela & præsidio bellicæ virtutis. Rei militaris virtus præstat cæteris omnibus: hæc nomen populo
Roma-

Romano, hæc huic Vrbi æternam gloriam peperit, hæc orbem terrarum parere huic imperio coëgit. Ita Tullius: de bellica nimirum virtute, & Ducum maximè: de qua est illud Taciti, Cætera vtcunque facilius dissimulantur, Ducis boni imperatoria virtus est. Imperatoriæ autem virtutes sunt apud eundem Ciceronem, Labor in negotiis, Fortitudo in præliis, Industria in agendo. Verum etiam est illud Ottonis ad milites pugnam auidius poscentes; Diuisa inter exercitum Ducesque munia, militibus cupidinem pugnandi conuenire: Duces prouidendo, consultando, cunctatione sapius quàm temeritate prodesse. Vt non falsò dictum sit, tanti esse exercitum, quanti est imperator. Quod multis exemplis omni æuo patuit. Coriolanus omnium instar sit, maximi vir animi, & altissimi consilij, iniquissimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos tunc infestos Romanis & sæpè victos confugit, & breui per multos victoriarum gradus, aditum iuxta mænia Urbis Volscis militi struxit, vt faciliè appareret. (inquit Romanus scriptor) Ducibus validiorem, quàm exercitu rem Romanam esse. Cæterum vim ingenij, iudicii que pondus in Duce, viribus & robori inhæsitante anteponam. Quod fecit apud Homerum Agamemnon, qui tres Nestoras, non tres Achilles optabat. Et vniuersus Græcorum exercitus, qui concertantibus apud mille nauium classem pro Achillis occisi armis, Aiace Telamonio viro fortissimo eodemque defuncti fratre patruale, & prudente Vlyssæ, cautiolem prætulit bellicosiori, & nulla necessitudine coniunctum propinquo. Quo iudicio approbavit propriam Vlyssæ de se ipso commendationem.

in Aiakis depressionem,

Quid facis interea, qui nil nisi praelia nosti?

— *tu tantum corpore prodes;*

Nos animo, quantoque ratem qui dirigit anteit-

Remigis officium, quanto Dux milite maior;

Tantum ego te supero.

Sapienter pro suo more, Tacitus, Plura in summa fortuna auspiciis & consiliis, quam telis & manibus geris. Nam sæpè honestas rerum causas, nisi iudicium adhibeas, perniciosi exitus sequuntur. In hoc seueri, si non crudeles Carthaginenses, qui Duces bella prauo consilio gerentes etiam si prospera fortuna vti fuissent, in crucem agebant: quod bene gesserant, Deorum immortalium fauori, quod malè commiserant, ipsorum culpæ imputantes. De momento consiliorum Paterculus, Inexpugnabilis fatorum vis, cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Non rarò consilia calida, & prima specie læta, sunt tristitia euentu. Prudentis est cunctatoris quod Latinus ad Turnum pugnare gestientem;

— *quantum ipse feroci*

Virtute exsuperas, tantò me impensius æquum est

Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.

Itaque non abs re, Pausaniæ Simonides, Pericli Anaxagoras, Agamemnoni Nestor, Achilli Chiron, Diomedæ Vlysses, Scipioni Africano Lælius, Pyrrho Critias (cuius eloquentia plures Vrbes & Prouincias subiecit, quam Pyrrhi gladius, ipsomet Pyrrho teste) adduntur. Fælix est fortitudinis & sapientiæ coniun-

H h h

Ætio,

Etio, & Ægis pulchrum in dextera Mineruæ ornamento. Ut humanum corpus, quantumcumque nervorum musculorum & artuum compagine polleat, à capite tamen & illius cerebro præcipuam sui ducit æstimationem: ita militia sine lege nequit obtinere perfectionem. Plato proinde diuinum in modum legum conscriptionem aggressurus, de bello potiùs gratia Pacis, quam de Pace gratia belli acturum dispositurumque se prædixit. Nec inferior præceptore Aristoteles, bellum bonum dixit propter finem ob quem fit, Pacem nempe & tranquillitatem. Quod ea bona sint quæ sui natura ad finem bonum destinantur & fiunt. At utinam belligerantibus scopus semper esset conciliatio Pacis? Iustiùs induerentur arma, beneficio Antigones breui exuenda. Quò respexit Valerius Maximus, qui præcipuum decus & stabilimentum Romani Imperij dixit tenacissimum militaris disciplinæ vinculum, quia in illius sinu & tutela serenus, tranquillisque beatæ Pacis status acquiescit. Claudio hanc paginam vno Metelli ad Bocchum Regem monito, quod quisque bellum spirat sibi dictum putet: Omne bellum sumi facile, cæterùm ægerrimè desinere. Non in eiusdem potestate initium eius & finem esse. Incipere cuius etiam ignauo licere, non deponi nisi cum victores velint.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

De Custodia Ciuitatis & eiusdem Clauibus.

STupearum dum in Historicis lego quod nascentibus momentoque ardentibus per infelix Belgium (hæresi facem vibrante, ignemque subponente) seditio- nibus, Magistratus Ciuicus Leodiensis, vulgare prouer- bium æmulatus, Bonum esse in aqua turbida piscari, in clauis portarum Ciuitatis inuolauerit. Anno siqui- dem 1566 die Septembris vigesima tertia in Concilio Ciuitatis primū actum fuit & conclusum, Portarum Ciuitatis clauis, quæ alioquin antea apud Principem, & eo absente apud Ecclesiæ Cathedralis Decanum asser- uari consueuerant, penès Consules remanere oportere, donec de iure suo quod ad eas prætendit Præsul do- cuisset: inde nata de custodia Clauium controuersia, quæ in hodiernum vsque diem durat. Siccine eo præ- cipuè tempore, quo potius ad restringendum vicinum incendium accurrere oportuisset, aut alienis saltem sa- pere periculis, lubuit similem ludum ludere & suo Principi medias inter finitimorum vndequaque turbas mirè sollicito, iura sua eripere? Crimen tanto detesta- bilius, quanto atrocius est, compendium ex aliena ca- lamitate sectari, & naufragij tempore merces & sarcina- nas viatorum deprædari, quàm tranquillo mari furtum admittere. Certè rerum naufragarum subtractores, aut etiam eiectarum in tempestate detentores Iustinianus

bonorum omnium proscriptione plectit, quæ in cæte-
ros fures, aut prædones poena cessat. At vnde ista iuris
noui vafrities, & inaudita norma praxeos, tollere Prin-
cipi claves, adiecto decreto remansuras apud Consules
quamdiu is non probauerit suas esse? Sileant posthac
ingeniosæ priscorum subtilitates, quæ ad belli indicendi
iustitiam, & ad præmittendum rebus repetundis Fæcia-
lem, seu veriùs ad fucum alicuius coloris iustitiæ, ali-
quando sunt excogitatae. Tullus Attius Volscorum Dux
vt videretur laceffit, non vltro bellum Romanis infer-
re, dum magna Volscorum multitudo spectandorum
ludorum gratia Romam conuenisset, Consules monuit
conspirasse Volscos & subito aliquid hostile molituros:
cuius autoritate ex relatu Consulū motus Senatus
decreuit vt ante noctem Volsci omnes vrbe excede-
rent; qui ea contumelia irritati, & versuti Ducis men-
dacio circumuenti, bellum priores indixere. Spurius
Posthumius Romanus Consul cum exercitu ad Furculas
Caudinas à Samnitibus superatus & sub iugum missus,
& ne populus Romanus pace Caudina teneretur pro-
prio consilio Samnitibus per Fæcialem traditus, ipsius
Fœcialis dedentis femur ad Pontij Samnitum Impera-
toris tribunal, genu magna vi perculit, clara voce incla-
mans se Samnitē ciuem esse, deditiōe scilicet fa-
ctum, illum Legatū Fæcialem à se contra ius gentium
violatum, eò iustius bellum Romanos gesturos. Si bonæ
Larvæ, aut Lauernæ placet, promptior certiorq; multò
est disciplina & doctrina, ius sibi ipsi manu dicere, pos-
sessorem de iure & possessione deturbare, & deturbato
legem dicere, vt doceat ablatam rem fuisse suam, & ad

se spectasse! Euentus interim ausis temerariis adfuit; nam ab eo die claues omnium portarum Ciuitatis sunt penès Consules, qui quos voluerint, admittere & excludere queant pro arbitrio, si parùm syncerè versentur. Remansit nihilominus mos petendi quotidie signum & Tesseram à Principe dum præsens est, & in illius absentia à Cathedralis Ecclesiæ Decano. Quod nonobstante Clauium vsurpatione, argumentum est perpetuum, Iuris Summi Principis in Ciuitatem. Nam scriptorum omnium consensu datio tesseræ & signi refertur inter Imperij notas. Tam Pace, quam bello, libera Republica Consules, aut qui potestate Consulari fungebantur; à Iulio Cæsare Principes, signum dabant. Nero, quem primo quinquennio dictitant bonum fuisse Principem, primo Imperij die dicitur (apud Suetonium) signum dedisse excubanti Tribuno *Optimam matrem*. Et Cassius Chærea Tribunus cohortis Prætoriæ ideo è primariis fuisse coniurationis aduersus Caium Caligulam, quod signum petenti, nunc Priapum, nunc Venerem daret. Et quod Claudius Cæsar quoties hostem vel insidiatorem ultus esset, excubitori Tribuno signum de more petenti non temere aliud daret, quam Homeri versum. Quodque defuncto Augusto statim Tiberius, quamquam verbis Principatum abnuens signum Prætoriis cohortibus vt Imperator dederit, Tacitus non tacet. Nec Ælius Spartianus vltima Seueri Imperatoris morientis verba, Turbatam Rempublicam accepi, pacatam relinquo senex & pedibus æger; firmum Imperium Antoninis meis relinquens, si boni erunt, imbecillum si mali: Quo dicto iussit signum Tribuno dari *Laboremus*.

Ea sint in Pace exempla. In bello sunt. Scipionem apud
 Liuium militibus seditiosis exprobrare, quod ab Albio &
 Atrio authoribus seditionis ipso absente & ad suæ mor-
 tis rumorem, signum sit petatum. Dionem notare quod
 ab Agrippa Augusti genero & collega, per quem fælici-
 ter belligerauerit, signum pariter daretur. Acceptum
 porrò Tribunus signum, edebat Tesserario, viro ad hoc
 deputato, qui traditam tesseram, seu tabellam latius-
 culam, vbi inscriptum erat signum, proximi manipuli
 Duci consignabat, & hic consequenti, atque ita per or-
 dinem donec ad primos manipulos esset peruentum:
 manè autem nouissimus ad Tribunum referebat qui ab
 Imperatore aut Duce signum pridie acceperat, cuius
 erat dispicere, num à quoquam circa tesseram vigiliæve
 fuisset erratum. Ad eosdem Imperatores aut Duces, vel
 eos quibus commisissent, Clauium cura pertinebat.
 Hinc Martianus de re militari, Officium Tribunorum
 est, vel eorum qui exercitui præsumt, milites in castris
 continere, ad exercitationem producere, Claues por-
 tarum suscipere, vigilias interdum circuire. Custodia
 Urbis Romæ ad Principes, dum Roma sub Principibus
 incepit esse, pertinuit. Paulus de officio Præfecti vigi-
 lum differens, sat clarè expressit. Apud vetustiores (il-
 lius est oratio) incendiis arcendis Triumviri præerant,
 qui ab eò quod excubias agebant, nocturni dicti sunt.
 Interueniebant nonnunquam Ædiles & Tribuni
 plebis. Erat autem familia publica circa portas & muros
 disposita, quæ inde si opus esset euocabatur. Fuerant
 & priuatae familiæ, quæ incendia vel mercede vel gra-
 tia extinguerent: deinde Diuus Augustus maluit per se
 huic

huic rei consuli. Nam salutem Reipublicæ tueri nulli magis credidit conuenire, nec alium sufficere ei rei quàm Cæsarem. Itaque septem cohortes oportunis locis constituit vt binas regiones vrbis vnaquæque cohors tueretur, præpositis eis Tribunis, & super omnes spectabili viro, qui Præfectus vigilum appellatur. Custodiam Ciuitatis esse de iuribus Principis, Leodiensibus inficias euntibus, inanimata loquuntur, quotidianus omnium manu tritus liber, & Pacta in eo contenta. In titulo de iure Prætoris, Singulariter ad Prætorem spectat constituere duodecim Apparitores per Ciuitatem telis & bipennibus armatos noctu & interdiu incedentes ad Custodiam Ciuitatis. Arbitrorum hinc inde Deputatorum sententia, aliter Pax de Floenne 1330 die prima Iunij, articulo quarto determinat, Vltius dicimus & pronuntiamus, Ciuitatensibus incumbere, Apparitores & Custodes quos Ciuitati Custodiendæ deputant, amouere, in quantum iam non amouerint: quodque Prætor Principis imposterum prædictam Ciuitatem custodiet iuxta antiquam consuetudinem. Ordinatio Principis Ioannis de Bauaria 1416, tertio & decimo articulo in hæc verba sancit, Insuper statuimus quod Nos, Prætor & Scabini nostræ Ciuitatis, & Consiliarij tredecim (quos per decimum septimum articulum ibidem Princeps suæ electioni reseruatos deputat ærarij publici Thesaurarios) quotannis designabunt per singulos sex vicos Ciuitatis quaternos probos viros, qui de vigiliis & excubiis diurnis nocturnisque quoties expedire videbitur, ordinent: prout & ad custodiendum claues portarum Ciuitatis in modum sequentem. Vide-

masup
licet

licet ad cuiuslibet portæ Custodelam deputetur vir probus idoneus & prudens, cui legitimum & competens salarium sumptu nostræ Ciuitatis assignabitur. Sub quo salario iusiurandum coram dictis nostris Prætoribus, Scabinis & Tredecimviris præstabit bonæ & fidelis custodiæ adhibendæ, quodque diutius declinante in vespertinam diem ad horam pro ratione temporum anni præscribendam portam rite claudet, sera & pessulis obductis in præsentia binorum vicinorum, & ad statim claues reponet in manū vnius Quatuorvirum per Nos, Locumtenentem nostrum, aut Scabinos & Tredecimviros denominandi; qui quidem denominandus per Trimestre idonei oneris subibit. E cuius potestate in singulos dies matutina hora secundum anni tempora Portarius Claues petet, portam reserabit, & munus suum impigrè fideliterque obibit. Quisquis verò Portarium ratione officij facto aut verbo læserit, duplicatâ multâ eidem sit obnoxius. Clausula ex magno Ciuitatis Recordio anni 1430 extracta quartum articulum Pacis de Floenne præfatum comprehendit verbis non immutatis, Insuper dicimus & pronuntiamus amouendos à Custodia Ciuitatis eos custodes quos Ciuitatenses imposuerant, nisi iam sint amoti, & de iuribus Prætoris esse, ex more prisco, Ciuitatem in futurum custodire. Pauli Secundi Pontificis sententia decimo die Ianuarij 1465 lata discretim declarat, Nullum penitus ius ad Portarum Ciuitatis Clausuras (sunt ipsa verba) Ciuitati Leodiensi competere. Vtunque impetuosi fluminis instar littora allidentis & sensim præmordentis Ciuitas progressu temporis in omnem intēta occasionem, huic iuri non minus quam

quàm plerisque alijs sit ab inde iterum insidiata, & ali-
quid anno 1532 decerpisset; tamen Scabinale Tribunal
per Consules illius anni & nonnullos è triginta duabus
Tribubus interrogatum, attestationem, vulgo Recor-
dium, desuper in hæc verba annuit, Imprimis Prætor
Ciuitatis debet eligere & assumere in suos apparitores,
viros probos & honestos Ciues Leodienses, qui secum
vigilias agant in Ciuitate & eam custodiant: Quorum
apparitorum nomina dabit in scripto Consulibus, vt
sciatur qui illi sint Seruitores qui pro custodia Ciuita-
tis inuigilabunt, & ne quisquam præter illos in id mu-
neris se ingerat. Præterea hi ita electi assumpti & in
scripto dati Consulibus, dictis Consulibus simul & Præ-
tori iusiurandum præstabunt rectè & fideliter Ciuita-
tis custodiendæ in modum sequentem. Videlicet si no-
cturno tempore obuiam habeant honestum & probæ
famæ hominem ciuem, aut peregrinum honestè per Ci-
uitatem incedentem, cuius habeant notitiam, permit-
tent eum pacificè abire: si verò is fuerit peregrinus &
ignotus deducant eum vsque ad diuersorium, vt cuius
& qualis sit intelligant. Si verò reperiant quempiam
suspectæ vitæ, & famæ parùm integræ, hora indebita
inhonestè euagantem, vel alteri molestum, possunt de-
bentque manum in illum injicere & carceri vsque ad
lucem iuxta apparentem eiusdem conditionem inclu-
dere, vt manè cuius sit conditionis appareat. Ex quo
Recordio videre est tunc quidem Ciuitatenses in hoc
puncto nihil quoad substantiam inuasisse, quandoqui-
dem Custodia penès Prætorem fuisse agnoscatur, at
præfectas circumstantiarum aliquot fibulas, dum custo-

dum apparitorum nomina dicuntur Consulibus edenda, & ipsi Apparitores iuramento adigendi coram Consulibus æquè ac Prætoribus. Quò, quàm ad Ciuitatis custodiam faciunt salutes Principum ordinationes circa partitionem & distributionem illius in regiones, vt nocturno forte tumultu, aut incendio Oriente, ciuium quisque (ne Ecclesiasticis quidem exclusis, iuxta claustra cum domesticis in armis mansuris) in assignatam regionem se recipiat, & pareat Præfecto? Anno 1540 Cornelius à Bergis Gallo bellum aduersus Cæsarem coquente, Ordinem militare in Ciuitate aliquamdiu interruptum instaurauit, eamque in quinque Regionibus distribuit: nimirum in Forenses, Vltimosanæ, Insulensem, Sancti Ioannis Baptistæ, & Sancti Seruati. Non quod quinque tantum sint in Vrbe tam amplius districtus, sed quod quælibet loca vni illarum quinque Regionum essent attributa: & pro ratione multitudinis, in aliquibus duodeni Præfecti, in aliis deni aut pauciores deputerentur. Data quin etiam Ecclesiasticorum Collegiis potestate Præfectum vnum è gremio suo denominandi. In singulis verò Suburbis binos esse voluit, ne occlusis per noctem portis ad repentinos motus suburbani trepidarent nullo certo ductore. Regionatim sic dispositis vetuit ne incendij quidem obtentu decedere loco, nisi petita obtentaque licentia, cura extinguendi incendij iis incubitura in quorum compitis & plateis exoriri contingeret; Religiosorum mendicantium ordinibus, Lollardisque in auxilium vocandis. Quem in usum fitulæ coriaceæ hauriendis continendisque aquis, & similia sedandis ignibus oportuna instru-

instrumenta vbique præsto futura: Capitis poena intransultores murorum Ciuitatis constituta, & multa in eos qui æstiuo tempore post horam decimam vesperthinam, hyberno post septimam nauigiis in urbem permearent. Ad aliqualem priscorum Massiliensium à Phocensibus oriundorum imitationem (quorum mores tanquàm probissimi æuo vetere in prouerbiū abibant) qui quod urbem suam vicinorum insidiis tentatam deprehendissent, lege cauerunt, diu noctuque, pace non minus quam bello, diligentissimè excubandum, festisque diebus (structæ ijs temporibus fuerant insidiæ) portas claudendas, agendas vigilias, statione in muris obseruante: Vtque intrare eorum Oppidum nemini cum telo liceret; destinatis qui id custodiæ gratiæ acceptum redderent exituro. Vt hospitia sua quemadmodum aduenientibus humana erant, ita ipsis quoque tuta essent. Eodem anno supremum Militiæ tribunal in domo Ciuica, velut in meditullio Urbis iuxta ædem primariam, & non procul à Palatio sita constituit: cui vel ipse per se præesset, vel per Deputatum. Quod tribunal composuit ex Canonicis Cathedralibus, Archidiaconis, Abbatibus, aliquot Cleri secundarij Deputatis, adiunctis nonnullis Seabinis, & binis Consulibus: Munus & potestas, circa vigilias, & urbis custodiam. Illuc Centuriones & Tribuni regionum querelas deferrent, immorigerorum & negligentium nomina ederent, natas pro occasionibus difficultates expromerent, quid agendum foret exquirerent, cuncta ex præscripto gesturi. Quod decerneret Consistorium pro lege esse: Cæterum corporali aut capitali cognitione, animaduersione

neve nequaquam competēte. Quippe solū tribunal Scabinale Iudex est rerum capitalium, cuius iurisdictionem Princeps noluiſſet imminutam; neq; Collegiū hoc Militaris Conſilij, pro maxima parte Eccleſiaſticorū, ideoq; à maiore parte Eccleſiaſticum cenſendū, abſq; irregularitatis conſulentium incurſu, potuiſſet membri alicuius mutilationem, multò minùs vitæ ademptionem, decernere. Vnde ſimulac crimen adferretur grauius, cui videretur aliqua corporis caſtigatio irroganda, ad Legem, vt aiunt, id eſt, ad Scabinos, reus erat remittēdus. Militare dictum fuit Conſiliū, quia de ſolis militaribus delictis & exceſſibus debet cognoscere: neq; tamen de ijs omnibus, ſed de leuibus duntaxat: niſi incidenter, vt habita atrocitatis notitia, Scabinis cognitionem relinquat. Prouiſione diuerſa à iure communi, quo Præfecti & Magiſtri militum pro omnibus militaribus delictis in milites animaduertunt: in tantum vt & Prouinciariū Præſides, Romanis toto orbe dominantibus, apprehenſos ad Magiſtrum militiæ merum in eos habentem imperium, ſub fida cuſtodia tenerentur remittere. Militaribus, inquam, delictis; quia vbi crimina erant communia, & non militaria, maximè ſi atrocia, permittebatur Præſidibus illorum coërcitio. De numero militarium criminum ſunt. Fugere in bello, transfugere ad hoſtes, ſeditionem concitare, contumacia omnis aduerſus Ducem, rem à Duce prohibitam facere etſi ſæliciter ceſſerit, Valli & Caſtrorum aliunde quàm per portam ingreſſus vel egreſſus, & excubiarum deſertio; quæ omnia ſummo & rigoroſo iure, morte puniebantur. Nec minore ſupplicio plectebatur vigilum ſomnolentia, ſi dormientes

inientes deprehenderentur. Sic ipsemet Epaminondas Thebanorum Dux fortissimus idemque iustissimus, somnum dormientis excubitoris vltus fuit, eo confosso, & addito, mortuum reperi, mortuum reliqui; quasi in excubiis dormiens pro mortuo sit habendus. Ideo vigilantes sine scutis vigilare cgebantur; & Paulus Æmilius qui de Perseo triumphauit, nocturnas vigilias sine armis fieri, & inermes milites excubare iussit, vt maioris periculi sensus, discusso sopore arrectiores vigilantioresque eos redderet. Luebat pariter capite, qui arma in pugna aut bello amisisset. Non me fugit esse aliquos & inter eos Guidonem Papæ in vno suorum Responsorum, qui Vrbium custodiam non ad loci Dominum, sed ad Consules spectare profiteantur: eo argumento quod murorum reparatio Ciuibus & Incolis incumbat, Domino nequaquam, iuxta Arcadij & Honorij rescriptum, nemini excusatione, vel alia præsumptione, ab huiusmodi immunitate præbenda. Eamque opinionem firmantur constitutione Honorij & Theodosij ad Anthemium Præfectum Prætorio de operibus publicis, in hæc verba erumpentium, Turres noui muri qui ad munitionem splendidissimæ vrbis extructus est, completo opere præcipimus eorum vsui deputari per quorum terras idem murus studio ac prouisione tuæ magnitudinis ex nostræ serenitatis arbitrio celebratur; eadem in perpetuum conditione seruanda vt annis singulis proprio sumptu eorum instaurationem sibimet intelligant procurandam: Ita enim & splendor operis & Ciuitatis munitio cum priuatorum vsu & vtilitate seruabitur. Sed neutra ratio euincit quicquam. Ad reparationem mu-

rorum tenentur Ciues, quia intra muros habitant, &
 asylum securitatemque ijs Princeps in Vrbe præstat.
 Tenentur dico singuli pro suis facultatibus, In ærarij
 publici defectum: Si enim vrbs aliquod habeat, inde
 sumptus petentur. Arcadio & Honorio ibidem sic iu-
 bentibus, Ne splendidissimæ Vrbes vel Oppida vetu-
 state labantur, de redditibus fundorum iuris Reipubli-
 cæ tertiam partem reparationi publicorum moenium
 deputamus. Ius custodiæ est Domini, quia Dominus est.
 Pastor proprij gregis & ouilis custos est, ne succus pe-
 cori, ne lac agnis subducatur, ne lupo in stabulum ir-
 rumpat deuoraturus. Quod si principali rescripto ijs
 per quorum fundos murus erat ductus & quorum sum-
 ptu veniebat reparandus, turrium inædificatarum vsus
 mittebatur, non ideo murorum custodia ijsdem
 committebatur. Cum res sint separatæ & diuersæ habi-
 tatio & custodia: quæ tamen priuatis non concedeba-
 tur nisi ex speciali gratia Principis, teste Paulo ad titu-
 lum, Ne quid in loco sacro fiat, Neque muri, inquit, ne-
 que portæ habitari sine permissu Principis propter for-
 tuita incendia possunt. Et ipsi antedicti Cæsares Arca-
 dius & Honorius ad Seuerum Præfectum Vrbi, Si qua
 opera manibus vel publicis operibus ita sociata cohæ-
 rent vt ex his incendium vel insidias vicinitas reformi-
 det, dirui ac prosterni præcipiunt. Adeo vt illud ad An-
 themium rescriptum nequiquam intelligi debeat de tur-
 ribus & muris primarij ambitus vrbis, quorum vsus nul-
 lo respectu priuatis est concedendus, sed de aliis inte-
 rioribus minoris momenti. Sedula fuit Romanis contra
 ignium violentiam sollicitudo, præsertim à Neroniano
 incen-

incendio, quod sex diebus continuis, sacrorum & prophanorum, publicorum & priuatorum ædificiorum indicibili strage per urbem fuit grassatum, nemine restinguere ignem audente, sed multis iussu Neronis, condendæ nouæ urbis, & cognomento suo apellandæ gloriam quærentis (qui ipso flagrantis urbis tempore inisse domesticam scenam, & Troianum cecinisse excidium scribitur) palàm faces iacentibus. E regionibus enim quatuordecim, in quot Roma diuidebatur, tres solo tenus regiones flamma absumserat aut deiecerat, septem aliis pauca tectorum vestigia superfuerant, lacera & semiusta; & non amplius quàm quatuor integræ remanserant. Aliud sub Tito per triduum totidemque noctes accidit, sed fortuitum: nulla tamen publica, at sola optimi Principis iactura, qui è suo damna resarciuit, & cuncta Prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinauit, præpositis ex equestri ordine compluribus, quò quæq; maturiùs peragerentur. Legia bustum & funus fuit externis hostibus aliquoties, & ciuiliū aliàs non fuit expers flammæ. Prouida, vt aptè Principis cura, non minùs conseruandæ ab incendio Ciuitati ædilitium suppleat officium, quàm vigilijs & stationibus caueat contra occultas insidiantium molitiones. Imperij quidem interest, quæcunque Imperialis sunt territorij singulari studio seruari; at quæ in finibus Imperij collocata sunt diligentia egent accuratiore. A vicina enim arbore est qui lubens carpat flores, *Nec frutices omnes corpus putet esse Dearum*, quas nefas est attingere. Eapropter de locis in finibus Imperij constitutis quam sollicitè & grauiter Honorius iterum

iterum & Theodosius præcauerunt, in titulo de fundis limitrophis & limitaneis castellis, Quicumque Castellorum loca quocunque titulo possident cedant ac deferant, quia ab ijs tantum fas est possideri Castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus iudicauit antiquitas: quod si vlteriùs vel priuatæ conditionis quispiam in his locis, vel non Castellanus miles fuerit detentator inuentus, capitali sententia cum publicatione bonorum plectetur. Vbi sermo est de arcibus & castellis in finibus Romani Imperij constitutis, vbi legiones Romanæ ad tutelam Imperij excubabant, per cohortes suas & alas sparsæ & inter se vicinæ. Interiora namque loca rarum aut nullum, extra ciuilia bella, militem habebant, & arces nullas. Quia in arcibus nusquam præsidium aut spes posita Martiali illi populo, sed in milite tantum & armis. Quapropter esto plusquam Sibyllæ folium, Custodiam & Claves Ciuitatis esse tantum Domini, aut quibus is commiserit. Ex quo iuris principio fluxit, quod inter species traditionis rei venditæ annumeretur clauium traditio in conspectu rei emptæ facta, & apposita comparatis lignis ab emptore custodia, dominij sit acquisiti signum. Meminerint custodes assignatum in excubiis locum periculo capitis obseruandum: & Cæsarem decimasse cohortem custodiendis Promonæ in Dalmatia portis præpositam, quod terrore perculsa stationem deseruisset. Intelligant Soleimanum ipsum Turcicum Principem, capta Buda omnes præfidiarios qui deditionem maturauerant interfici per Genitzarios suos fecisse, Nedastrumque illorum & arcis Præfectum, quia firmiter in fide pro Cæsare & arce commissa

commiffa fteterat laudaffe, ftipendio in partes fuas inui-
taffe, renuentemq; dimiffiffe. Sciant Caffium Scæuam
Iulij Cæfaris militem Pompeiano bello ad Dyrrachium,
in porta folum contra plures legiones pugnaffe, effuf-
fione oculi, humeri & femoris traiectione, fcuto cen-
tum & triginta ictibus perforato, Castellum, cui fuerat
præpofitus, defendiffe. Flectium virum nobilem in
Hispania arci & vrbi Conimbricæ à Sanctio Rege præ-
fectum oppugnationem & arma Alphonfi Regis exce-
piffe, coriis, pellibusque famem, fitim lotio toleraffe,
Sanctioque Toleti defuncto, aperto prius fepulchro
clauis vrbs Conimbricensis in manus dediffe; quafi
nec commiffæ vrbs iuramento folutus ante foret,
quàm per Clauium confignationem etiam defuncto
factam, à quo viuente acceperat.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

De Muris & Vallis.

SI Poëtis credimus, Cydippe ad Dianæ fanum præ-
catura, dum fortè imprudens collegiffet volubile
ante pedes fuos clàm iactatum ab Acontio pomum, &
puellari curiositate infcriptum legiffet carmen, quod
nuptias captatori promittebat, nullam effe erroris in-
uoluntarij obligationem fcitè perfcribit,

Confilium, prudensque animi fententia iurat,

Et nifi iudicij vincula nulla tenent.

Nil ego iuravi, legi iurantia verba.

K k k

Ad

Ad Cydippes exemplum circumuentus fui in Viennensi Delegatione, dum alterū Acontij malum, puncta scilicet Litis Spirensis, incautus collegi & legi, abditæ fraudis ignarus. Publicum Scabinorum documentum anni 1325. in verificationem Domini Ciuitatis, in Muros, Pontes & Fossas produxi: & ita esse credidi. Quæ res publica & priuata geritur, non ijs crederem? Illius verò documentum verba hæc sunt, Scabini Leodienses salutem & veritatis cognitionem, Nos tanquàm Scabini in actis Curia afferuamus, quod Pontes, Muri, & Fossata Ciuitatis Leodiensis, illorumque locorum fructus & vsus plenè ad Ciuitatem pertinent: Possuntque Consules, Iurati & Consilium dictæ Ciuitatis in bonum publicum disponere, prout ipsis expedientiùs videbitur, citra tamen eiusmodi Pontium, murorum, & fossarum deteriorationem, citraque præiudicium fundorum ad Ciues priuatos spectantium, & iuris ab antiquo ijs ibi competentis. De quibus quidem hærediis & fundis Ciuium, præmemorati Consules, Iurati, & Consilium nequeunt quomodocunq; disponere, nec ijs manum iniicere, præterquàm in casu necessitatis. Veluti, si necessitas ingrueret, licitè ijs in fundis inædificarentur fortalitia & propugnacula: Pontes etiam, muri & fossata dirui, defodi, & instaurari ad eiusdem Ciuitatis tuitionem possent.

Hæ sunt Syrtes, ad quas incurrens ratis, improvidè faciat naufragium. Amoueamus offendiculum. Scabinale hoc testimonium æstuantibus intestinis discordiis extortum fuit, & per arbitrorum vtriusque assumptorum laudum, seu Pacem de Floenne 1330 die prima Iulij,

Iulij, vt per vim expressum, extitit circumductum & reuocatum. Præparamenta reuocationis, ipsamque reuocationem in fonte ipso edam. Anno 1326. die quinta Iunij Princeps Adolphus à Marka conuenit in binos hinc inde arbitros cum Ciuitate sua Leodiensi (Pax de Wihoingne vocitatur) vt controuersos in cedula articulos deciderent, vel concordēs, vel adhibito quinto Abbate Nicasiano Remensi. In Compromisso ad præsentem quæstionem hæc est restrictio, Plenam etiam ijs Arbitris tribuimus facultatem coniunctim decernendi quod rectum & æquum videbitur præuia veritatis cognitione, quoad itinera publica, & loca communia, quorum in dicta Cedula fit mentio, Exceptis, Muris, Pontibus, & Vallis: Habebimusque firmum & constans quod per eos determinabitur. In relata autem Cedula ad eandem rem sic disertè, Quantum ad ea loca quæ Dominus Leodiensis (Princeps significatur) vocat Itinera publica, & Ciuitas loca Communia, tam intra terræ viscera, quàm in soli superficie, Exceptis Muris, Pontibus, Vallis seu Fossatis, similiter conuentum est, quod Dominus Leodiensis deputabit duos viros bonos, & Ciuitas totidem: qui quidem quatuor designati ex bono & æquo prout ijsdem videbitur controuersiam vnà decident: & in casum discordiæ, Supremus sit Arbitrator Dominus Abbas titulo Sancti Nicasij Metropoleos Remensis. Arbitrorum verò in præfata Pace de Floenne 1330. denominatorum (inuenio hinc & hinc ternos) laudum in hoc puncto est talis tenoris, Item De locis quæ vocantur Itinera publica, aut loca Communia, dicimus & pronuntiamus quod omnium cen-

luum, reddituum & emolumentorum quæ Ciuitatenſes in communi hodie percipiunt, & quæ deinceps Dominus Leodiensis & Ciuitas recipient bona fide, ſeu Itinerum, ſeu locorum communium, vndecunque ea emolumenta exſurgant, ſiue ex parte Murorum, Pontium, & Vallorum, aut alterius generis Itinerum publicorum, & communium locorum, foris & intra terram, Dominus in futurum & in perpetuum pro quiete publica per totum bannum Leodiense potietur dimidietate: Licebitque Domino & Ciuitati deputare quotannis pecuniariam Receptorem ſuæ dimidietatis eiſmodi cenſuum reddituum & obuentionum; Salua per omnia proprietate, custodia, & adminiſtratione præactorum Pontium, Murorum & Foſſatorum, quatenus Scabini in Legis custodia aſſeruant, & antiquo uſu in Ciuitate eſt receptum. Item dicimus & promulgamus Nullius eſſe valoris aut roboris inſtrumentum literatorium Itinera publica, & loca Communia concernens quod Ciuitatenſes (vt inquit Dominus Leodiensis) inter bellicas turbas à Scabinis extorſerunt. Idque citrà præiudicium iuris partium, præſentisquæ noſtræ eo circà ordinationis. En abolitum Scabinale documentum anni 1327 quoad Pontes, Muros & Valla tanquàm per vim & armatam ſeditionem obtentum: neque enim alio nomine compellandum eſt bellum quod ſubditi in Principem ſuum mouerunt. Et vt ſciamus Principem Adolphum qui diſputabat de quæſtione facti, an quædam loca eſſent itinera publica, an verò communia, noluiſſe adducere in dubium & diſceputationem mænia, mæniumque foſſas, & Pontes, à compromiſſo clariſ verbis illa

illa exclusit. Cum enim compromissum sit redactum ad instar transactionis, & non transigatur de rebus certis & indubitatis, sed de ambiguis & ancipitibus tantum, de tribus illis reseruatis merito non fuit in arbitros condescensum. Interim Arbitri ipsi, quorum limitata erat potestas, & à tribus abstinere debebant, per quandam notissimi iuris exuberantiam, non contenti cassasse violentam eiusmodi attestationem, quæ Muros, Fossas & Pontes Ciuitatensibus addixerat, proprietatem, custodiam & administrationem eorundem, Principis esse propalarunt, iuxta acta in Archiuio Scabinali existentia, & antiquum vsum. Quod quia non nisi incidenter tetigerunt, videntur metam submissionis non transgressi. Nam secundum probabiliorem Iurisconsultorum sententiam: etsi Arbitrator non possit se intromittere de non comprehensis sub compromisso, potest tamen cognoscere de cohærentibus & connexis; notanter si transitoriè, & in ordine ad id quod est submissum. In exemplum. Cum quæreretur vtrum de quibus Princeps & Ciuitas contendebant, itinera publica, an loca communia essent, Arbitri magis Arbitratores, quam Arbitros agentes, deserta, intricata forte, quæstione Itinerum & locorum communium, (sicut Dolabella mulierem ream quæ parricidium altero parricidio vltima fuerat, ad Areopagi iudices remisit, & hi in centum annos decisionem litis ob perplexitatem protraxerunt) adiudicarunt ambobus mediati locorum emolumenta, seu Itinera forent, seu Communia, siue etiam manium, Vallorum & Pontium. Pro muris namque & vallis loca vt plurimum sunt herbida, & ad animalium

pastum commoda. Et non paucorum Ponticulorum
 orae intra Pomærium herbam etiam largiter producunt.
 Vnde ne factis hinc inde promiscuis illorum fructibus
 & prouentibus largiloqui interpretes proprietatem
 etiam & curam rerum illarum in communionem infer-
 rent, prudentiæ videtur fuisse verbo vno fateri esse
 Principis. Vrbs est Principis, & Princeps est Dominus
 Urbis, vt amplè fuit priore Libro ostensum: Mænia
 igitur & muri Urbis, eiusdem sunt, quod nulla Vrbs sit
 sine muris. Ita enim Paulus, Urbis appellatio muris,
 Romæ autem continentibus ædificiis finitur, quod la-
 tius patet. Et ad eam Pauli legem Alciatus, Idem in
 Ciuitate, Castro & Oppido: Nam hæ dictiones pro-
 priè id significant, quod ambitu murorum continetur,
 nisi ex causis dicendi, aliam proferentis mentem conij-
 ceremus, vt si dispositio aliàs elusoria redderetur; quo
 casu Urbem & Ciuitatem, Castrumque & Oppidum ad
 continentia extenderemus. Quod Paulus addit Romæ
 apellationem non muris, sed continentibus tantummo-
 dò finiri ædificiis, & ad similem modum Vlpianus,
 Ædificia Romæ fieri etiam ea videri, quæ in continen-
 tibus Romæ ædificiis fiunt, non est istud proprium Ro-
 mæ, sed de singulis nominibus propriis Urbium idem
 statuitur: Quippe nomen appellatiuum Urbis, Ciuita-
 tis & Oppidi non continet vltra muros: at nomina pro-
 pria Urbium, Ciuitatum, & Oppidorum continet etiam
 continentia muris ædificia, seu Suburbia. Ideoque sub
 apellatione Leodij, Dionanti, Hoij, Trudonopolis,
 Tungrorum, suburbia etiam illarum Urbium compre-
 henduntur: quod & in cæteris Urbibus generaliter ob-
 seruan-

seruandum est, quæ suburbia habent. Verùm quid
causæ esset, cur Episcopus, cuius est totus internus Vr-
bis Leodiensis ambitus, murorum Urbem cingentium
desineret esse Dominus? Diuus Hubertus primus pa-
rens & conditor huiusce Urbis eam circumdedit & cir-
cumscripsit mænibus; Notgerus Episcopus, quem non
iniuriâ Secundum possumus agnoscere Condito-
rem, portendit muros, & quâ antiqui conciderant restau-
rauit. Hugo de Petra Ponte sexagesimus quintus in or-
dine Episcopus circa annum 1203. firmissimos muros
à porta Pagani vsque ad Sanctam Walburgem produxit,
imposito eum in vsum super introitu pedagio; & ex
triente insignis nemoris de Glano nuncupati, aut in-
chôatos muros perfecit, aut absolutos turribus exorna-
uit. Episcopalis enim erat filua: & eapropter duos alios
precij trientes æqualiter mensæ suæ Episcopali, & Fa-
bricæ ædis sacre Diui Lamberti Patroni attribuit. Non
penitendus enim uerò Antistes, qui oblatum Remen-
sem Episcopatum sequutus Simonis conuersi Alnenfis
Sancti viri (vt ait Chronicon) consilium, repulit, Leo-
dini possessionem anteferens; Comitatum de Muha ab
Alberto Comite quinquaginta marcarum millibus
cômptum Ecclesiæ vniuit; Oppidum Trudonense in
permutationem curtium de Berthehem & de Maderiis
aliorumque reddituum in Metensi territorio ad Leo-
diensem Ecclesiam pertinentium, cum adiectione bis
mille librarum, ab Ecclesia Metensi, cui Sanctus Trudo
illud contulerat, comparauit; & decedens testamento
triginta duo millia marcarum, partim in restitutionem
iniuste ablatorum, si vlla fuissent, partim in pauperes
distri-

distribuenda reliquit. Erardus à Marka anno 1508. bis
 nis turribus marmoreis à fundamentis excitatis Ciuita-
 tem moeniaque muniuit: quarum vna portas. SS. Mar-
 tini & Margaretæ à latebris quas adiacentes montes &
 valles faciunt, protegit: altera portam Sanctæ Walbur-
 gis in patulo ex parte Hasbaniaë expositam tuetur.

De Fossis & Vallis, quæ de muris ratio. Vallo isthuc &
 fossa indistinctè vtor, quia à muris distinguo. Alioquin
 propriè loquendo sunt distincta: & Vallum est species
 argillacei muri ex cespite & sudibus compositi: & in ple-
 risque fortalitijs Vallum est pro mænibus. Imitatione
 castrorum Romanorum, à quibus multi subiecti po-
 puli didicere villas communire, & fossis murisque co-
 ronare. Metatis castris, & fixis tentoriis ad ducentos
 pedes quaquauersus designabant Vallo locum; Exte-
 riùs præducebatur fossa nouem pedes profunda, & lata
 duodecim: quamuis pro ratione necessitatis aut peri-
 culi altior latioruè nonnunquam fieret. Vallum velut
 quidam murus, erat agger è terra stipitibus aggestus
 ad labrum interius fossæ. Qui stipites & fudes propriè
 valli apellabantur, & hinc Vallum quod ex vtrisque
 compositum. Cuius aggeris supra terram altitudo, trium,
 quatuor pedum, & aliquando pro crescente discrimi-
 nis apparentia duplicabatur, triplicabaturque. Si itaque
 muri sunt Principis, fossæ quæ ante muros præductæ,
 & quasi illorum pars sunt, nequeunt esse alterius quàm
 Principis. Vel enim fossata Urbis sunt locus in quo
 sulcus ducitur, cis quem intrinsecus mænia eriguntur,
 vel in ipso sulci ducti loco mænia consistunt. Adeò vt
 omni euentu eiusdem sint cum mænibus naturæ, &
 intrin-

intrinsecum Pomarij initium. Quod Pomœrium quali Postmoœnium dictum, licet aliqua eius pars ante moœnia versus Urbem foret. Estque circa murum locus, quem in condendis vrbibus quondam Hetrusci (à quibus prisce Romani potissima sacra & religiones acceperunt) quàm murum ducturi erant, certis circa terminis inauguratò consecrabant, vt neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ postea vulgò fuere coniuncta, & extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli: hoc spaciũ quod neque habitari, neque arari fas erat Pomœrium fuit appellatum: & antiquitùs cis & trans murum erat: inque Urbis incremento semper quantum moœnia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.

Urbem quamque cingi muris, & sine muris Urbem non esse, dicentem me mirabitur forsitan qui legerit Spartam nullis moœnibus fuisse circumcinctam, nullam interim Græcarum Vrbium inferiorem. Sic est, fuit quondam Sparta sine muro, melius octingentos penè per annos tenacissimis bonæ disciplinæ neruis, & Lycurgi instituto firmata, quàm si altera Semiramis muros bitumine interlitos circum struxisset. Cuius bituminis ea fertur esse vis, vt lateribus aut exiguis lapidibus interlitum, saxo, aut quouis ferro muros solidiores & firmiores faciat. Qua de causa Traianus Ægyptum forte peragrans, ab itinere deflexit vt lacum huiusce bituminis, ex quo muri Babilonij ædificati fuerant, inspiceret. Tyranni postea, quibus tutissima non satis tuta sunt, locis patentibus, planisque murum Spartæ obiecerunt, altiora & difficiliora aditu loca, stationi-

bus armatorum pro munimento, vt ante, tutantes.
 Quam T. Quintius Flaminius (Nabis tunc tyrannus
 eam occupauerat) corona agressus expugnauit. Ac pau-
 lo post cum in Achæorum venisset potestatem, Lace-
 dæmonij iussi muros diruere, Lycurgi; leges, ac mores
 abrogare, incunctanter & perlubenter muros, tanquàm
 minimè necessarios fuere demoliti, ægrè à Lycurgi in-
 stitutis auulsi. Quod arbitrantur septa & latibula Vr-
 bium parum decora aut conuenientia viris fortibus. Vt
 haut mirum sit si Spartanorum quondam vnus hospiti
 suæ Patriæ muros altos, latosq; ostendenti responderit,
 Si mulieribus istos comparastis, rectè; si viris, turpiter.
 Generosos Laconum spiritus animaret redditum Athe-
 nienibus aduentante Xerxe oraculum Delphicum, sa-
 lutem non à mœnibus, sed à lignis petendam: quo mu-
 raliū ambituum necessitas, si non vtilitas extenua-
 tur. Cuius Themistocles egregius interpret, Oppida
 deferenda, & classe nauali certandum ratus, relicto
 continente, Pelago Græciam commisit, & seruauit.
 Sparta multis meretur nominibus à communi regula
 solui, quia supra omnes regulas excelluit. Ei nomen
 Urbis denegari quamdiu sine muris fuit, ægrè admit-
 tam. In qua condenda & auspiorum imploratio, & so-
 lemnia tunc condendis Oppidis solita euenerunt. Præ-
 terminia nihil defuit, ducto in circuitum sulco, futuræ
 Ciuitatis amplitudini. Rectiùs enim Ciuitas, quàm Vrbs
 appellanda, à ciuibus intra illum ambitum commoran-
 tibus. At priusquàm, alio quam Remus vultu & voto,
 muros transiliam, quæro quid portenti sit, Leodiensem
 Urbem Principis esse, & Leodienses subditos velle
 mœnia

moenia vindicare ! Omitto illa, non minùs quàm Vrbem, esse in solo Principis, à Principibus ædificata & post ruinam restaurata, neque subditis permissum muros ducere, Vrbemue condere, sed supremi Principis opus, aut cui is concesserit: quo terrarum loco ferretur diuisio proprietatis inter Dominum & vasallos, vt ille Oppidi, hi murorum & vallorum essent Domini. Herus domus est herus atrij, parietum, & tectorum. Muri ad Vrbis salutem ordinantur, non Vrbs ad Muro- rum tutelam: quos si alius occupet, Vrbem occupatam scias. Frustra anseres in Capitolio ascensores clamore prodituri afferuentur, Garamantus Rex ducentis canibus aduersus insidias stipatus incesserit, peruigiles custodiendis Hesperidum hortis Dracones deputentur, si fenestræ & ostia vndequaque pateant; moenia, inquam, alterius sint quàm Principis. Vereor vt molliùs leuioreque pulsu viderer antememoratum Scabinale instrumentum tetigisse si tam compendiosè illud pertransiuissem. Non nemo enim cui parùm perspecta sint tumultuantis populi ingenia suspicari posset assumptos postea arbitros gratiæ forsitan Principis plus tribuisse quàm æquitati, & Scabinorum testimonium contra stare, quod etsi in arbitrari sententia dicatur fuisse vi extortum, non tam assertiuè, quàm enuntiatiuè, tanquam pro parte Principis allegatum, proferatur: militetque in aduersum iuris præsumptio, quæ vim, delictumque omne excludit, nisi probetur. Hæsitacionem historia, fida temporum & veritatis custos amolietur. Scabinorum illa attestatio, quæ Assaultum aut Conatum Litera vernaculè inscribitur, datam habet mensis

Omnium

LII 2

Septem-

Septembris, & diei Martis post Natiuitatem Deiparæ Virginis, anni autem 1327. secundum plures manuscriptos, & iuxta alios 1325. Posterior data probabilior; sed vtrius sit, vtrumque tempus violentiæ opportunum, & plenum, seditionibus flagrans intestinis. Rex Hochemio verbis meis reddam. Anno 1324. lingua factiosis, sublesta fide hominibus de tepore iustitiæ conquerentibus, facile consensit Adolphus vt viri viginti, è Capitulo partim, equestri ordine, & Popularem numero legerentur, qui media bono publico profutura suggererent. Qui velut in velabro olearij inuicem ad eneruandam Principis auctoritatem concordēs, exhibuerunt in Capitulo syngrapham multiplicium articulorum, ad speciem plausibilem, & quodam æquitatis apparentis fūco delibutorum, inter cætera continentem; quod tota Patria deputeret sex viros laicos futuros iudices inter Episcopum, & Episcopi subditos, coram quibus querelam deponeret quisquis se ab antistite læsum existimaret; tenereturque Princeps stare Senorum istorum decreto. Non pauci Capitularium corticem arboris, non medullam introsipientes, videbantur pedibus ituri in eandem sententiam. Rogatur, premiturque Princeps subscribere, & sigilli impressione propositam scripturam roborare. Ingenio, æquè ac manu promptus, fraudem apertam odoratus pernegat: hinc motus, tumultus, bella, horrida bella. Leodienses palam ire obuiam iurisdictioni Principis, Itinera publica in suos vsus conuertere, Villico inhibere, ne quem criminofum intra Urbem apprehēdat, sollicitatis etiam, at frustra, in partes suas Hoyensibus. Offensus iure merito

merito Princeps, Curiam sui Officialis cum cæteris Archidiaconorum Curiis in Oppidum Hoyense transtulit, Leodiensemque Ciuitatem Ecclesiastico supposituit interdicto. Valuitque apud Clerum Leodij adhuc existentem (qui Hoiū postea migravit) religio, non obstante sæcularium ab inceptis non desistentium, sigillationemque antedicti scripti vrgentium, reclamatione. Nouum quin etiam facinus ausi, post cruentum duelum postridie Diui Bartholomæi anno 1325 familiarum de Warfusee & de Waroux contra domum de Awans & adhærentes pugnatum pendentibus induciis & treugis, in proprij Principis contemptum & iniuriam tueri noxios; etsi notoria Patriæ lege bellatores vtrimque, victi victoresque præter cinguli exauthorationem, hoc ipso capitis poenam incurrissent. Toto sexennio Princeps pedem non intulit Vrbi, subditorum in dies rebellionem crescente, ad annos vndecim multo sanguine protracta. Vt nonnihil ea de re superius attigi, vbi specialem crebrarum rebellionum sermonem institui. Iustam fuisse Adolphi iram non tantum Philippus Galliarum Rex, ad quem immorigeri per literas & oratores recurrerant, vicinique Principes censuerunt, sed ipsemet Dei vices gerens Supremus Pontifex; qui secessionem Cleri vtriusque (Primarius Secundarium aliquanto tempore in ea præcessit) probauit, legitima Hoiū facere Capitula declarauit, & Canonico Romam profecto militaria Principis gesta enarranti respondit, id Episcopo licere pro afferendis Ecclesiæ suæ iuribus. Vtroque ergo anno 1325 & 1327 vis mensura iuris fuit: quâ vi durante extortum & violentum existimandum est quicquid

à Scabinis in fauorem popularium, & Ecclesiæ Principisque detrimentum exiuit. Mirarer (indignor maxime) tam fracto tunc temporis fuisse homines animo, qui vt popello placerent, aut mortem comminatum effugerent has composuere fabulas: nisi nuperrima obuersarentur oculis, decuplo deteriora. Aliter Papinianus, in causa longè dispare, quem illos imitari oportuisset, dum eiusdem sequuntur doctrinam: qui occiso per Bassianum Imperatorem Geta iussus in Senatu, & apud populum facinus diluere, imperterritus respondit, Non tam facile parricidium excusari posse, quàm fieri; maluitque ceruicem subdere securi, quàm vitæ sanctitatem probrosa oratione polluere.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

De Pontibus & Itineribus.

IN Compromisso & Arbitramento Pontes à Muris & Fossatis non seiunguntur, quod æquè ad Principalem pertineant iurisdictionem. Flumina enim inter Regalia numerantur, & illius est fluios Pontibus sternere, cuius sunt fluuij. Vnde responsum emanauit Scauolæ, Quæsitum est an is qui in vtraq; ripa fluminis publici domos habet Pontem priuati iuris facere posset? Respondi non posse. Quod de fluminibus publicis intelligendum venit. Nam flumen priuatum nihil differt à cæteris locis priuatis. In flumina Publica iurisdictionem, & de ijs disponendi facultatem Imperator sibi reseruauit, ideoque Prin-

Princeps Leodiensis plenè de Regalibus à Cæsare inuestitus, eam iurisdictionem & potestatem habet. Ad quod facit illud Pomponij, Quo minùs publico ex flumine ducatur aqua nihil impedit, nisi Imperator, aut Senatus vetet, si modò ea aqua in vsu publico non erit. Sed si aut nauigabile est, aut ex eo aliud nauigabile fit, non permittitur id facere. Ex nauigabilibus scilicet, aut ex quibus nauigabilia fiunt non licet aquam ducere, nisi Princeps nonobstante lege concedat, dispensando contra legem; & ex non nauigabilibus ductum aquæ potest Princeps pro arbitrio suo prohibere. Nunquid & Pontium constructura Episcopis debetur? Doceor ab Ægidio aureæ Vallis Religioso primam laudem Reginaldo deferendam, qui fuit quinquagesimus Tungrorum, & vigesimus primus Leodiensium Episcopus. Hic Reginaldus (quem Ducis Bauariæ filium fuisse constat) super fluuium mosam difficili admodum, atque sumptuoso labore Pontem maximum extruxit, quo Transmosana Urbis regio Cismosana, magna vtriusque commoditate, iungitur. Inædificauit insuper duos alios etiam lapideos pontes ad Insularum aditum pro facili Ciuium inuicem commeatione, & Vrtam fluuiû quarto Ponte opportunum transeuntibus præstitit. Quod si Traianus immortalis gloria dignus à Dione Cassio traditur eo quod lapideum Pontem in Istro fecerit, cui cætera illius opera vix adæquari possint. Ob id quod essent viginti ex quadrato lapide Pylæ, quarum altitudo centum & quinquaginta pedum præter fundamenta haberetur, latitudo sexaginta pedes contineret, distarent autem inter se centum & septuaginta pedibus, Fornicibus

bus verò coniungerentur, sic vt supputatione facta latitudo ibi fluuij, licet quàm alibi eocircà arctioris, fuerit paulò minùs vnius miliaris. Neque assequi se posse scriptor dicat quàm ratione, quòue artificio in tanta gurgitum altitudine, tam præcipiti & verticoso fluuiò, columnæ extrui, & fundamenta potuerint stabiliri. Et si Pons Arcuum (id nomen Ponti Leodiensi, qui interlabentem Mosam tegit) non magis sit cum Ponte Traiani comparandus, quàm Mosa cum Danubio, & multò minus eo loco quo erat extructus, in confinio nempe Valachia & Transilvania, vbi magnum & verticosum est flumen, & fundus ipse infidus & limosus; nihilominus necesse est vt vel Inuidia ipsa fateatur, Reginaldi Principis arduum, magnum, sumptuosumque fuisse opus, eo præsertim loco, vbi altus & latus Mosa rapidè deuoluitur. Legibus silentibus loquacior lingua omni ratio naturalis eloqueretur Pontes publicos non Ciuum & subditorum, sed Principum esse debere. Prouinciæ & regna pro finium suorum limitibus persæpè flumina habent, & intima Prouinciarum non rarò alijs fluuijs irrigantur, quibus si promiscuè imponi Pontes possent, & non solos Principes ea cura & facultas tangeret, nudarentur latera regnorum, & hostibus ad peruadendum aperiretur aditus. Et perplexa admodum est erigendorum Pontium quæstio. Ponte Danubium idè Traianus coniunxerat vt expeditius, vel non glaciato amne, præfidia facultas traducendi foret, quoties Romani qui trans Danubium agerent à Barbaris bello & armis vexarentur. Cæterùm contraria ratio Adrianum proximum Traiani successorem mouit. Si quidem is veritus ne pulso

pulso Romano præsidio, aut oppressis legionibus feræ & indomitæ gentes facto aditu ea loca inuaderent quæ cis Danubium sunt, Mæsiamque subinde populerentur, structuras & fornices quantæ super aquam eminebant demoliri iussit. Ancus Martius, Ponte sublicitum primum in Tyberi facto Ianiculum Vrbi coniunxit: post expulsam Tarquinium Superbum Persena Hetruscorum Rex Romam infesto exercitu veniens per sublitium hunc Pontem irrupisset, nisi vnus vir Horatius Cocles positus fortè in statione Pontis in primum illius aditum tetendisset, & obuersis cominùs ad ineundum prælium armis impetum hostium sustinuisset, dum interim ciues pontem à tergo interrumpunt. Germanico aduersus Arminium moliente, & iniquis locis pugnam capescere coacto, ad famam circumuenti exercitus & infesto Germanorum agmine Gallias peti, trepidantibus Vbiis, ni Agrippina Germanici vxor impositum Rheno pontem solui prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent, sed fæmina ingens animi munia Ducis per illos dies induit, militibusque, vt quis inops aut saucius, vestem & fomenta fuit dilargita. Xerxes qui septingentis armatorum Persarum millibus, & alijs trecentis millibus auxiliariarum, Græciæ toti insultauerat, magna exercitus sui parte mutilatus arreptam fugam accelerauit, astu Themistoclis deceptus, ne Pons quem in Abydo velut maris victor fecerat, prius à Græcis euerteretur, quàm traicere potuisset. Apud Romanos nō singulari tantum cura Pōtes curabantur: sed præscriptis cæremoniis & carminibus Pontifices in huius sublitij Pontis refectione utebātur.

M m m

vnde

unde Varro putat Pontificem à Ponte faciendo dictum.
 Quem Pontem refici, non ex integro fieri mos erat: ut
 de nane Argo traditur Heroum Argonautarum vectri-
 ce, quæ per multa sæcula stetit refuta & refarcita. Quæ
 de flumine publico dicta sunt, id de Regalibus esse,
 conferunt ad multa. Mosam fluuium, qui Leodium di-
 uidit, esse Principis, cui, dum in fidem admittitur, Re-
 galia maiora & minora Cæsar impertitur. Telonium
 itaque, si quod naues pendunt dum Mosâ feruntur sub
 Pontem Arcuum, de iure ad Principem tantum spe-
 ctare, & ex mera liberalitate Ciuitatem partem illius
 accipere. Institutionem deinde Nauium Publicarum,
 vulgò Mercatoriarum, ad Principem itidem pertinere,
 neque vllum esse Magistratui Ciuico ius sese quoquo
 modo immiscendi. Et quod si Nauim Meritoriam quæ
 Leodio Traiectum vadit certis septimanæ diebus ad
 Societatem armatam Seniorum Sagittariorum attine-
 re, & Leodio Huum ad Iuniorum Centuriam spectare
 circumfertur, Principi & Capitulo Primario eam gra-
 tiam ambæ Centuriæ debent acceptam ferre. Non pau-
 cæ Imperatorum sanctiones id præmonstrant. Constan-
 tini in titulo de Nauicularijs seu Naucleris, Nullam vim
 oportet naucleros sustinere delegatas species annona-
 rias transferentes, sed venientes ac remeantes omni se-
 curitate potiri, decem librarum auri multa proponen-
 da iis qui eos inquietare tentauerint. Theodosij & Va-
 lentiniani, Iudices qui in partibus Dioceseos suæ onu-
 sta nauigia cum prosperior flatus inuitat sub prætextu
 hyemis immorari permiserint, vna cum municipibus &
 corporatis eiusdem loci, fortunarum propriarum fe-
 riantur

riantur dispendiis. Arcadii & Honorij de Nauibus non excusandis, Multi naues suas diuersorum nominibus & titulis tuentur: cui fraudi obuiantes præcipimus, Vt si quis ad euitationem publicæ necessitatis titulum crediderit opponendum sciat nauem esse fisco sociandam: Nam vt priuatos quoque non prohibemus habere nauigia, ita fraudi locum esse non sinimus: cum omnes in commune si necessitas exegerit, conueniat vtilitatibus publicis obedire, & subuectionem sine dignitatis priuilegio celebrare. Valentiniani, Theodosij & Arcadij de Nautis Tyberinis, Quodcunque nauigium in alueo Tyberis inuenietur, competentibus & solitis obsequiis mancipetur; ita vt nulla dignitas, aut priuilegium ab hoc officio vendicetur. Cum flumina Publica sint illius Principis per cuius territorium fluunt, & qui in eo Regalia habet, iura com meatuum & stationum nauium, sunt consequenter eiusdem; non minùs quàm cætera territorij emolumenta. Ottonis Secundi, Ottonis Tertij, Henrici Secundi, & Henrici Quarti Imperatorum Diplomata sæpiùs in hoc volumine citata, lumen pro antiquitate non medicum pariunt. Otto Dominicæ Incarnationis anno 981. octauo Idus Ianuarij antecessorum Cæsarum gratiam corroborans, Imperiali præcipit edicto, vt nullus Comes, nullusve Iudex, nisi cui Episcopus commiserit, audeat potestatem exercere per vniuersas possessiones Ecclesiæ Leodiensis, aut *Reditus de Statione Nauium exigere*. Otto Tertius anno 985 Nonis Iunij confirmat, Quod ab antecessoribus fuerat Ecclesiæ Tungrensi vel Leodiensi concessum, Vt nullus Comes vel sub Comiteagens, vel Iudex, aut ex Iudiciaria po-

testate, exceptis eis qui ab Episcopo fuerint suffecti, possit *Reditum de Statione Nauium exigere*. Henricus Secundus anno 1006 quarto Idus Iunij præceptum Ottonis Secundi prædecessoris & consanguinei sui renouat, & firmissimè iubet, Vt deinceps nullus Comes, nullus Iudex, nisi cui Episcopus commiserit, *De Statione Nauium, vel de qualibet alia re telonia exigat*. Henricus Quartus anno 1070, septimo Calendas Iulij, agnoscens Henricum Tertium & Henricum Secundum, idem impertitos, mandat, vt deinceps nullus Comes, nullusve Iudex nisi cui Episcopus commiserit, in vlla loca Ecclesiæ Leodiensis ingredi audeat, ad *de Statione Nauium*, vel de qualibet alia re telonea exigenda. Cæsares prohibendo ne quis iniussu Principis Leodiensis per Leodiense territorium, reditum aut teloneum vllum de Statione Nauium exigat, fatentur eo ipso, conceduntque, Principem exigere posse, quia Regalia scilicet habet. Nam non sufficeret eum esse territorij Dominum, fluminumque publicorum interlabentium, nisi vnà possideret Regalia. Hinc quæ in Mosa, & aliis fluuiis molendina construuntur, non nisi auctore aut permittente Principe fiunt. Hinc ius piscandi in fæcundo squammati gregis Mosa ab eodem Principe debet procedere (nisi particularium locorum Domini, vt Ecclesiastica aliquot Collegia noui, & nominatim Abbatiam Hubertensem in suo Vice-comitatu de Anseremia) speciali fauore aut largitione antiquitus doceant acquisiuisse. Cuius rei non leue censebitur argumentum immemorialis possessio. Licet enim facultas piscandi in portu fluminibusque dicatur à Iurisconsultis iure quodam naturali omnibus

nibus esse communis, ex generali nihilominus consuetudine, quæ iura naturalia infimi generis potest ex causa moderari, Principes piscationem in fluminibus Publicis interdicare aut restringere possunt: vt & venationes in saltibus & locis publicis vetare. Peculiare interim plerique istud in venatione esse volunt, quod tametsi eadem naturali concessione videatur ab initio facta promiscua, attamen quia Magnates eam iure Regalium præscripsisse aut obtinuisse contendunt, solique exercuisse ad subditorum exclusionem, licere iisdem præcipere suis subditis ne in propriis quidem fundis venentur. Venatio certè Principibus viris omnium maximè conuenit, cum sit rei militaris simulacrum, & meditatio rerum bellicarum: exercitatio frugalitatis, & abstinentiæ magistra, animi à negotiis remissioris, si non defessi, restauratio, & ad laborum patientiam continua eruditio, omnibus sæculis, omnibus gentibus magnis Principibus fuit oblectamento. Cyro apud Persas: Alexandro Magno apud Macedonas; qui in saltibus & nemoribus regionis Bazaniæ cum toto exercitu feras nobiles agitauit, quatuor millia deiecit, & in ijs propria manu Leonem inusitatae magnitudinis. Philopœmenem Græcorum Ducem expertissimum, perpes venandi studium reddidit. Cæsar venationes populo per quinque dies edidit. Augustum animi laxandi causa sæpiusculè hamo piscatum ferunt. Adrianus Imperator venationis cupiditate ad periculum vsque, & plusquam satis erat, tenebatur; nam inter venandum confractò humero & crus penè contriuit. Ab eiusmodi exercitatione eum comparasse reor, quod vicena millia pedibus armatus

ambulare, mediis frigoribus & tempestatibus, nunquam caput tegeret. Adjicerem Domitianum & Commodum, si vita in aliis responderet. Quod ille centenas varij generis feras sæpè in Albano secessu spectantibus plerisque confixerit, ita etiam quarundam capita ex industria figens, ut duobus ictibus quasi cornua effingeret: Et nonnunquam in pueri procul stantis præbentisque pro scopo dispanfam dextræ manus palmam sagittas tanta arte dirigens, ut omnes per intervalla digitorum innocuæ euaderent. Hic (teste Lampridio) ferarum diuersarum manu sua occiderit multa millia & tantarum ad eas conficiendas virium, ut elephantum conto transfixerit, & Orygis cornu hasta transmiserit. Parthorum Regibus ita frequens, & in quotidianis quasi delitiis saltuosa hæc voluptas, ut ab ea præterquam in maximo luctu non supersederent. Exteros & barbaros Reges ad nuntium mortis Germanici indoluisset Tranquillus referens ait: Regulos quosdam barbaram posuisse, & vxorum capita rasisse ad indicium maximi luctus: Regum etiam Regem & exercitatione venandi & coniectu Megistanum abstinuisse, quod apud Parthos Iustitij instar est. Longius efferor occasione pontium, quorum constructio non Leodij tantum sed in aliis Oppidis authoritatem semper principalem prærequirit, habuitque. In Oppido Hoyensi insignis ille Pons lapideus qui veterem urbem nouæ iungit, anno 1294 auspiciis Principis Hugonis de Cabilione sumpsit exordium: aureo numismate Florentino ad primum fundamenti lapidem superiecto. Leuiusculum est, sed rem leuem annales non tacuere. Temporibus Arnoldi Hornæ,

næi, anno nimirum 1379, eiusdem, Capitulique auctoritate pons ligneus iuxta Vifetum fuit extractus, quo promptius faciliusque Vifitensibus posset iri in auxilium. Pridem antea pons ibidem extiterat: qui fuerat non erat, qui fuit non est: quis scit, an non erit? In Orbem aguntur rotanturque cuncta, Si Platoni assentimur; multa si veritati. Dum Henricus Quartus (Tertium faciunt, qui Henricum Aucupem inter Imperatores non numerant) diris Pontificiis expositus, & Henrici Quinti filij armis impetitus sub vndecimi sæculi initium Leodium confugit, iam tunc Pons Vifetenſis celebrabatur: patre enim Leodij pasca celebrante, filius Aquisgranum venit, præmissa ad præoccupandum Pontem magna militum turma; sed genitor Oberti Episcopi auxiliaribus copiis subnixus per suos præuenit, & non sine cæde occupatores repulit, illosque & filium transitu prohibuit.

In Ciuitate & Leuca Bannali Itinera Publica seu Viæ Publicæ etiam ad Episcopum & Ecclesiam Leodiensem pertinent: non tantum directo, sed etiam Vtili dominio. Directo quia Princeps est, & merum mixtumque imperium habet, & viæ Publica Regalibus annumeratur. Vtili, quia solum est Ecclesiæ Leodiensis, & ob id Canonici Fundiariorum, imò Trifundiariorum apellatione censentur. Propter quod vtile dominium, strictiore vocabulo Fiscales & Dominicales viæ dici magis possent, quam Publicæ, iuxta mentem Vlpiani, qui interdictum Ne quid in itinere publico fiat, non putat ad ea itinera pertinere quæ sunt in fisci patrimonio. In his enim, inquit, neque facere quicquam, neque prohibere

bere priuatus potest. Res enim Fiscales quasi propriæ & priuatæ Principis sunt. Igitur si quis in his aliquid faciat, Præfecti iudices erunt. Publici itineris seu viæ nomen interim hîc retinebo. Principem sub dictione Publici intelligens; tum & altero sensu, quod horum Dominicalium itinerum publicus sit vsus. Nemo ire quenquam publicâ prohibet viâ. In tantum, quod viam publicam populus non vtendo amittere non potest; vt Iabolenus respondit. Viam Publicam, iuxta eundem Vlpianum, dicimus, cuius solum publicum est. Solum, inquam, publicum, relictum ad directum certis finibus latitudinis ab eo qui ius publicandi habuit. Nam ex lege duodecim Tabularum, latitudo viæ in porrecto debet esse octo pedum, & in anfractu seu vbi est flexus viæ, pedum sedecim. Publicas vias Græci Regias, & Basilicas, Romani Prætorias, Militares, & Consulares vocant. Ad publicæ viæ probationem non sufficeret probare quod publicè & vulgò ab omnibus longo tempore per eam itaretur, sed (vt Renerus Sixtinus rectè in suo de Regalibus tractatu annotauit) vltra probandum, quod solum sit publicum, & iter illud nos in Urbem aut Villam ducat. Publicis aggregantur Vicinales, quæ in Vicis sunt vel in Vicos ducunt: maximè si memoriam hominum excedant, etiam si ex agris priuatorum collatis factæ sint. Sed inter eas (vt ait Paulus) & cæteras vias Militares hoc interest, quod viæ militares exitum ad mare, aut in Urbem, aut in flumina publica, aut ad aliam viam militarem habent: harum autem Vicinalium viarum dissimilis est conditio: nam pars earum in militares vias exitum habent, pars sine vlllo exitu inter-

morun-

moriuntur. Quia itinera sunt Principis, multa; & alia iura iurisdictionalia ibi delinquentium aut transeuntium, ei debentur. Et hoc ratione Dominij directi. Intuitu autem Dominij, utilis, quæ intra & extra terram illuc nascuntur eiusdem pariter esse deberent. Neque refert quod priuati qui ædes aut fundos iuxta vias publicas possident ad refectionem illarum conferre teneantur. Reformatio enim idcirco de communi fit, quia vsum utilitatemque communem habet. *Ædilium Curulium munus* est ut viæ adæquantur, Curent ut nullus eas effodiat, neque subruat, neque construat in viis aliquid. Non permittant rixari in viis, neque stercorea proijcere, neque morticina, neque coria iacere. Construat autem vias publicas unusquisque secundum propriam domum, & aqueductus purget qui sub Dio sunt, & construat ita ut non prohibeatur vehiculum transire. Ita lege de viis publicis sancitur. Viæ Basilicæ & Consulares totius Italiae finiebant in Columnam vnam auream in foro Romano statutam, quam Augustus posuit, volens ab ea currere mensuras: Milliarium vocabatur, eratque umbilicus, aut quasi Urbis. Inter Romana Admiranda fuere Viarum publicarum glareæ, aut silice stratarum munitiones: quæ erant plurimæ, & ad longissima spacia excurrabant. Appiæ viæ longitudinem (Flaminia non erat minor, quæ Roma Ariminum vsque, & inde Aquileiam ducebat) quanta æuo fuit Augusti (nam Appius illam ultra Capuam non extendit) Iustus Lipsius, Sol ubique, & nusquam Lippiens, tradit fuisse circiter miliariorum trecentorum quinquaginta. Tali latitudine (teste Procopio) ut duo currus ex aduerso obuij liberè possent

N n n.

possent

possent peruadere & commeare. Vt prouiore credulitate Babyloniorum murorum in cacumine latitudinem apud ea de re scribes legam: qui cubitis quinquaginta alti, turribus ad denos insuper pedes eminentibus, latitudine triginta duorum pedum spacium amplectebantur, vt quadrigæ sine periculo inuicem occurrerent. Appia ex durissimis filicibus, incisione quadratis aptè & in ordine locatis inuicem ita connexis coherentibusque erat composita & vtrimque marginata, vt filices, assiduis licet plaustris iumentisque per tot sæcula attriti, immobiles integrique persisterent. In marginibus alij erecti & commodi lapides eminebant: quidam, iique crebriores, in quibus insidere fessis, onera reclinare, aut & ascendere ex eis in equum fas esset: alteri rariores, qui vt Columellæ extabant, & notis numerorum incisi milliaria notabant. Grande itinerantibus, peregrinantibusque, quæ adiumentum, quæ solatium. Decedo de itinere & via, vbi subiecero Imperatoriam legem de Sacrosanctis Ecclesiis latam, Ad instructiones itinerum, pontiumque etiam diuinas domos & Venerabiles Ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus, quia non est inter sordida munera numeratum. Hinc scribit Rebuffus Ecclesiam & Clericos de consuetudine ad Pontium, itinerum, & murorum refectiones contribuere, duobus concurrentibus. Vno, cum reparatio fit ad necessitatem, non ad splendorem & decus Urbium. Altero, dummodo Ecclesiæ aut Ecclesiastici ibidem bona temporalia possideant. Si itidem pro coronide adiecero, quod etsi viæ publicæ in iure & tutela Imperatoris existant, vel illius, cui inibi Regalia sunt

sunt concessa, tamen delictorum in via publica admisionum cognitio, correctioque ad eum spectet qui in locum merum mixtumque Imperium, etiam sine aliis Regalibus, obtinet. Et ad illos pertinere in via publica iurisdictionem, qui eam habent circum circa.

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM.

De Locis Communibus.

Difficile est propriè communia dicere: Quandoquidem Arbitri Itinerum & Locorum communium dati cognitores, ea quæstione velut implicatiore postposita, promiscuam emolumentorum vtriusque fecerint participationem. An communia eadem sint quæ publica? Non existimo. Neque tamen ob rationem Vlpiani, iniquientis, Bona Ciuitatis abusuè publica dici: sola enim ea publica sunt, quæ populi Romani sunt: cui Caius conuenit, Nam publica appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit: Ciuitates enim priuatorum loco habentur. Verùm quia communia hoc loco à publicis differunt. An latissima significatione, quâ inter publica habentur, quæ sunt in usu publico Ciuitatum, vel etiam si in usu publico non sint, ita tamen appellantur, quia Ciuitatum sunt? Quo sensu idem Vlpianus inquit, Inter publica habemus non sacra, nec religiosa, nec quæ publicis vñibus destinata sunt, sed si quæ sunt Ciuitatum velut bona: vt peculia seruorum Ciuitatum procul dubio publica habentur. Eo signifi-

N. n. n. 2.

catu

catu hæc communia sunt, nuncuparique possunt Publica; sed aptior ijs est vox Communium. A vernaculo sermone, quo compromissa, conuentiones & lauda sunt conscripta iustior petetur interpretatio. Ciuitatenses vsi sunt Walonica dictione *Aisemenes*, Commoditates Latinè denotante, per quam propriè significantur Loca publicis & communibus incolentium vsibus destinata; veluti in exemplum frequentissimū Communia pascua, quæ ad vniuersitatem pertinent & in eius dominio existunt. Quibus Dominus iurisdictionalis tanquàm vnus de vniuersitate moderatè vti potest. Quia omnibus Ciuibus & habitatoribus sunt Communia: iisque vt singulis, non autem vt vniuersis; sicut bis in Prætorio Neapolitano decisum fuisse refert Capycius; ideoque maiorem Ciuium partem non posse in his pascuis nocere minori. Distinguuntur autem à Principalibus & Dominicalibus pascuis, in quæ nemo priuatus potest pecora immittere. Districta est desuper lex Valentiniani, Theodosij, & Arcadij, Si quis ouium, vel equorum greges in saltus rei Dominicæ alienus immiserit, fisco illicò vendicentur. Quod si vænalis procuratorum conniuentia, vt id deinceps tentetur admiserit, eos grauissimo iubemus supplicio subiacere. Læsa proinde enormiter fuit Ecclesia Leodiensis asserto Laudo, seu Pace de Floenne per mixturam & confusionem Itinerum, aliorumque iurium Dominicalium cum Communibus, statuto in futurum vt fructus ex æquo inter Principem, & Ciuitatem distribuerentur. Quippe quod de Pontibus, Muris, Vallis, & Itineribus liqueret, minimè autem de Communibus bonis: & iniquum esset liquida Principis iura cum

cum illiquidis subditorum compensari. Crescit graua-
 men & læsio cum ad emolumenta visceribus terræ in-
 clusa intra pomerij districtum Ciuitas vnà cum Prin-
 cipe per id laudum, aut Pacem admittitur. Exquiret
 prudens Lector, quid causæ aut coloris esse potuerit, vt
 intestina, aut præcordia telluris visum sit in pactum ad-
 ducere: Nullus argento color est avaris abdito terris,
 vt Lyricus inquit: colorem hic multò minus dare po-
 test, cum in Leodiensi solo nullæ sint argenti, & auri
 fodinæ. Cumque Tungri Eburonesve sint de numero
 populorum Germaniæ (vt primo libro commonstrauimus)
 antiquitùs existimem more aliorum Germanorum ve-
 nas eiusmodi non fuisse perscrutatos. Quandoquidem
 suo adhuc æuo Tacitus de Germanis, Argentum & au-
 rum propitij an irati Dij negauerint dubito. Nec tamen
 affirmauerim nullam Germaniæ venam argentum, au-
 rumve gignere. Quis enim scrutatus est? Possessione &
 vsu haut perinde afficiuntur. Est videre apud illos ar-
 gentea vasa Legatis, & Principibus eorum muneri data,
 non in alia vtilitate, quàm quæ humi figuntur. Armen-
 torum numero gaudent, eæque solæ & gratissimæ sunt
 opes. Non fuit itaque Germanus qui primus pecuniam
 reperit, aut ei quærendæ terram euiscerauit, quem
 Boëtius hoc sapiente metro detestatur, Heus quis pri-
 mus fuit ille, Auri qui pondera tecti, Gemmasque la-
 tere volentes, Preciosa pericula fodit? Opinor ergò ad
 Hullarum, seu Glebarum Combustibilium Mineras
 Ciuitatem respexisse, quarum iam tunc perfrequens
 erat vsus, qui possessores suos ditaret. Hullarum enim
 inuentionem Bruiſthemius ad annum 1198 refert, &

magnum Chronicon Belgicum ad annum 1261: vt de anno præcisè non constat, sic circa illa tempora contigisse concordant omnes. Vt & ferè in modo. Senem quendam venerandum candida indutum veste pertranseuntis viatoris specie cum fabro propinqui Vici sermonem conseruisse, conquerentique ligneorum carbonum, queis fornax succendebatur, caritatem, dixisse vt ad vicinum montem Monachorum (is erat mons Publicus à Monachis partem montis incolentibus sic dictus) pergeret, inuenturus nigras venas terræ patentes, materiam struendo fouendoque igni aptissimam. Vtrum ante id tempus latuerat incolas vis hullarum, incerto est. Si quando innotuerat, densa erat ex intervallo passim ignorantia. Nam iam sub primis Cæsaribus atræ huius sulphuræ terræ naturam Hoyenses magnæ cum clade fuisse expertos ex Tacito videor indipisci in libro Annalium tertio & decimo. Quamuis enim vulgaris lectio Ciuitatem Iuhonum habeat pro Huionum, facilè in Becani & Pyghij sententiam transeo, qui Huionum legunt, & Hoiium nostrum interpretantur. De quibus Tacitum sensisse, præter genium loci, in quo affatim est sulphurei huiusce carbonis, facit contextura historiæ. Post Hermundorum & Cattorum pro salis disceptatione funestum inter se certamen, proximè insignem Huionum calamitatem subiicit, quæ Iuhonibus, qui nusquam in Belgica sunt, appropriari non posset. Verba Taciti sunt, Sed Ciuitas Iuhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi Villas, arua, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper Colonia mænia, neque extingui poterant,

rant: non si imbres caderent, non si fluuiialibus aquis, aut quo alio humore niterentur, donec inopiâ remedij, & irâ cladis agrestes quidam eminens saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggesti istu fustium, alijsque verberibus ut feras absterrebant; postremò tegmina corpori direpta iniiciunt, quantò magis prophana & usu polluta, tantò magis oppressura ignes. In qua opinione confirmor, quod post Ambiorigis & Catiuulci defectionem Condrusi ex gente & numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Treuirosque, miserint ad Cæsarem Legatos, oratum, ne se in hostium numero duceret, ut totidem verbis Cæsar scribit, quorum Condrusiorum primaria vrbs est Hoiium: quodque postmodum Antoninus Pius qui Traiano post Adrianum successit, dum in Hoiensem urbem tanquam sociam, & amicam appulisset, situ illius delectatus moenia, & portas instaurari curauerit, & Benefactam appellari voluerit: ut alibi insinuavi. Viscera terræ Leodiensis hullarum fecunda, non ideo sunt aliarum rerum vacua. Non paucis locis prædura tellus lapidicinas & ferri fodinas sinu suo fouet: hinc ferrariæ officinæ à multis sæculis inualuerunt, & hodie numerosæ prostant. Sunt & crebræ alumineæ, inter Leodium, & Hoiium præsertim.

Nihil tam altè constituit natura quò virtus non possit eniti: nilque tam profundè occuluit, quò ingenij subtilitas nequeat penetrare.

Quicquid sub terra est in apricum proferet ætas.

Serenissimus Ernestus de Bauaria anno 1587 Arden-
nam fortè peragrans, qua excellebat viuacissimi ingenij
laga-

sagacitate, multaque experientia, & secretiorum natura arcanorum indagine, metallorum venasprehendit, factoque experimento, aliquot illorum generahactenus iis in locis incognita ostendit, puta sulphur, alumen, chalcantum, suorum subditorum qui ea effodiunt lucro, & Prouinciarum vicinarum commodo. An non iure exclamem? *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* Anaximander Milesius ingentem instare motum Lacedæmoniis prædixit, quo breui magna vrbs, montisque Taygeti pars concussa concidit. Hippocrates venientem ab Iliricis pestem præuidit, præmissisque per Græciæ Ciuitates, vt ægros curarent, discipulis, eo beneficio honores, qui quondam Herculi decreti fuerant, meruit. C. Marius à Senatu hostis iudicatus, in domum Fanniæ Minturnis custodiæ causa deductus, vt aduertit asellum, cui pabulum obijciebatur, neglecto eo ad aquam, præcurrere, interpretandorum ominum peritus, à multitudine impetrauit vt ad mare perduceretur, nauiculaque conscensa in Africam peruectus, arma Sullæ effugit. Vt non omnis fert omnia tellus, non omnis ætas fert aut detegit omnia. Seneca testis est idoneus ad Lucilium suum, Quædam nostra demum prodiisse memoria scimus: vt speculariorum vsum perlucante testæclarum transmittentium lumen: vt suspensuras balnearum, & impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul, & summa foueret æqualiter. Quid loquar verborum notas, quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur?

Ad Hullarum & ferri fodinas attinet quod Ludouicus

Guic.

Guicciardinus in Belgij descriptione refert, Leodien-
ses solitos tria iactare, Ignem igne calidiorem, ferrum
ferro durius, & panem pane meliorem. Per panem de-
notando primum panem qui ex spelta pinfitur, quæ
in Condrosio & Hasbania metitur optima. Per ignem
focum ex carbonariis glebis paratum, & chalybem per
ferrum. Alibi interim panis non minùs bonus editur:
ad calentiorem forte focum non assidetur: sed de ferro
dictum prorsus claudicat. De Amphilocis, portione Gal-
laciæ Iustinus, Præcipua his quidem ferri materia, sed
aqua ipso ferro violentior. Quippe temperamento eius
ferrum acius redditur, nec vllum apud eos telum pro-
batur, quod non aut Bilbili fluuij, aut Chalybe tingatur:
vnde Chalybes fluuij huius finitimi appellantur. An ideo
etiam apud veteres in vsu & precio gladius Hispanien-
sis, cui & ad secandum subtilis acies, & mucro muni-
mentum omne rupturus. At præmonitum oportet Le-
ctorem de Guicciardino, eum circa regimen & impe-
rium vrbs Leodiensis aberrasse, & eatenus à Geogra-
phi tramite, officioque declinasse.

Cuius sint venæ metallorum, saxorum, hullarum &
aliarum specierum terris abditarum, & an ad eas inqui-
rendas liceat transire sub alieno fundo, ad Iureconsul-
tos ea de re passim tractantes consulentem remitto.
Equidem vt regulariter, cessante seruitutis iure, non li-
cet per agrum alienum transire inuito Domino, idem
de transitu per subterraneas effossiones, & cuniculos ap-
paret dicendum. Ea ratione, quia sicut prædia supra
terram sunt libera Domino vsque ad cælum: ita dicantur
esse libera vsque ad profundum. Vbi tamen quæ-

O o o

eraun-

eruantur ad publicam vtilitatem conducunt, & sine sua
 perficiei læsione possunt erui, & absque Domini damno,
 qui nollet in perquisitione eiusmodi laborem, & sum-
 ptum perdere, non existimem Dominum posse esse im-
 pedimento: Gratiano, Valente & Theodosio Impera-
 toribus id circa Metallarios disponentibus. Sic enim illi,
 Cuncti qui per priuatorum loca saxorum venam labo-
 riosis effossionibus persequuntur, decimas fisco, deci-
 mas etiam Domino repræsentent, cætero modo pro-
 priis suis desideriis vendicando. Si verò defossis in al-
 tum cuniculis alienarum ædium fundamenta labefa-
 ctent, idem Theodosius cum Arcadio, & Honorio, Me-
 tallariis venas perquirendi denegat facultatem. Cæte-
 rum vnica vena sub pluribus fundis continuata, com-
 munis est omnibus fundorum Dominis. Non queo
 præterire auream Cassiodori sententiam ad hunc lo-
 cum quadrantem, Metallarij sine furto diuitias rapiunt,
 optatis thesauris sine inuidia perfruuntur, soli sunt ho-
 minum, qui absque vlla nundinatione precia videntur
 acquisiuisse. Aurum per bella quærere nefas est, per
 maria periculum, per falsitates opprobrium, in sua verò
 natura iustitia. De venis scilicet metallicis ei sermo.
 Thesauri non eadem penitus conditio. Qui est vetus
 depositio pecuniæ, cuius Dominus ignoratur, seu cum
 Marone, *Ignotum argenti pontus & auri*: quem qui in suo
 citra artem magicam inuenit, totum suum facit; qui in
 alieno pro semisse tantum. Aliter tamen Plato, qui in
 hunc modum vndecimo de legibus, Thesaurum quem
 sibi quisque & suis deposuit, qui meorum parentum
 non erit, nec reperire vnquam optarim, nec si repe-
 rerim

rerim moueam, nec ariolis depositum accipere consulentibus credam. Quo pacto ambiuisset, aut expilasset alienas hæreditates, qui oblatam fauentis fortunæ beneficentiam reiecisset? Is subditis optandus animus circa contrectationem iurium ad Principem suum spectantium. Communio locorum Communium non fuisset obtentui arbitris ad gratiam, & auram populi arbitrantibus, pro communione emolumentorum ex Pontibus, & Viis publicis obuenientium. Penè exciderat articulus Regiminis anni 1416 publica itinera concernens, & de iuribus Principis illa esse patefaciens. Constitutio est Ioannis Bauari, Quò mercatores, aduenæ, cæterique liberè, & sine tributo commeare, mercesque & res suas in Ciuitatem, & Patriam conuehere valeant, Decuriones, Habitatores, & Incolæ Oppidorum, adiacentiumque territoriorum Ditionis nostræ Leodiensis Vias publicas reparanto; & quilibet intra suum districtum munus adimplete. Si verò in commeationem & conuectionem viæ minùs idoneè stratae sint, aurigæ, mercatores, & viatores impunè, nullo incurrendæ multæ metu, per viciniore fundos transeunto.

CAPVT DECIMVM-NONVM.

De Multis.

INter illa quæ in Lite Spirensi Magistratus Leodiensis congerit ad instruendam potestatem, sunt Multæ & Fiscalia iura; eo consilio vt amplitudinem muneris

attollat; ex quo mulctarum & poenarum compendia in Libris Feudorum inter Regalia numerantur. Quapropter de ijs instituenda nobis oratio, quæ eò solidior esse solet, quò ex Cæsarium Legibus, aut Prudentium responsis fortiùs validatur. Vlpiani sententiam circa mulctæ descriptionem & à poena distinctionem præmitto. Inter Mulctam, inquit, & Poenam multum interest: cum poena generale sit nomen, omnium delictorum cõercitio: mulcta specialis peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est; poena autem non tantum pecuniaria, verum capitis, & existimationis irrogari solet. Et mulcta quidem ex arbitrio eius venit, qui mulctam dicit; poena non irrogatur, nisi quæ quaque Lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est. Quin imò mulcta ibi dicitur, vbi specialis poena non est imposita. Antiquitus, iuxta Aulum Gellium, ex grege, aut armento mulcta pendebatur: dicebaturque vel minima, vel suprema; quæ diuisio etiam in pecuniaria permansit. Suprema erat duarum ouium, & triginta boum, pro copia scilicet boum, proque ouium penuria. Sed cum eiusmodi mulcta pecoris, armentive à Magistratibus dicta erat, addicebantur boues, ouesque, aliàs precij parui, aliàs maioris, eaque res faciebat inæqualem mulctæ punitionem. Ideo postea lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Mulcta autem minima, erat ouis vnus. Cæsareo iure, Præfecti Prætorio vsque ad quinquaginta libras auri cum peccatum grauissimum erit, mulctam dicere possunt; Proconsules ad senas vncias; Spectabiles iudices ad tres; & qui ordinario iure Prouincias moderantur, duarum

duarum vnciarum auri summam excedere nequeunt: vt Gratianus de Præfectis Prætorio, & de reliquis Arcadius, & Honorius rescripserunt. His datur mulctæ dicendæ ius, quibus publicè iudicium est, & non alijs, nisi hoc specialiter eis permissum, vt ait Vlpianus in titulo de Iudiciis: & idem alibi, Mulctam is dicere potest cui adiudicatio data est: Magistratus solos & Præsides Prouinciarum posse mulctam dicere mandatis permissum est: poenam autem vnusquisque irrogare potest, cui huius criminis siue delicti executio competit. Vnde Alciatus infert, Defensores Ciuitatum, & Magistratus Municipales mulctam dicere non posse, licet aduersus contumaces alijs remedijs vti possint. Sed plerique secus esse volunt, nouissimo præsertim iure, quo leuium excessuum castigatio Defensoribus Ciuitatum fuit concessa. Et Lex Vlpiani faueat tradentis, Magistratibus Municipalibus supplicium quidem à reo sumere non licere, modicam tamen castigationem eis non denegandam. Quod in Magistratibus celsioribus locum esse non abnuam Cuiacio annuente. Mulctæ enim dictio iurisdictionis est, & iudices ordinarij, qui præsumt iurisdictioni, ius habent mulctæ imponendæ. Lex duodecim Tabularum Romanis Magistratibus ius mulctæ dicendæ dabat, quam Cicero de Legibus in hæc verba refert, Iusta imperia sunt, ijsque ciues modestè, ac sine recusatione parento: Magistratus nec obediens & nocuum ciuem mulctæ, vinculis, verberibusve cõercento: ni par maiorve potestas, populusque prohibessit: ad quos prouocatio esto: Cum Magistratus iudicassit, interrogassitve, per populum mulctæ poenæ

certatio esto. Nam libera Republica supremum imperium erat penès populum, ad quem prouocatio patebat. Delegatus Iudex an possit mulctare controuertitur. Crebrius obtinuit Delegatos Principis, & ad Vniuersitatem causarum, posse mulctam indicare: qui verò à Magistratibus deputati sunt, non posse. Excepto vno casu Legis secundæ de Sportulis, vbi Iustinianus indistinctè omnibus Delegatis licentiam præstat executores litium negligentes mulctis afficiendi; & quidè si illustres sint iudices vsque ad sex solidorum summam, sin autem alij, vsque ad tres tantummodò aureos. Magistratus Ciuius Leodiensis ius dicendarum Mulctarum non habet, cum nec merum, nec mixtum imperium possideat, imò nec iurisdictionem vllam, prout antehac docuimus. Si quæ leuium causarum in mutuis ciuium commerciis, & paucis eius generis rebus, cognitio per Pactum Tungrense tolerata est, potiùs quàm mandata, aut data, non est ideo vnà concessum ius impositionis Mulctatitiæ; quod minimâ, & leui cognitione traditâ, aut commissâ non censetur tradi, aut concedi, sed in specie exprimi debet vt censeatur concessum. Ne tamen inanis & frustratoria foret illius talis qualis iurisdictionis, poenali Albanitionis iudicio defenditur: dum contumaces & iudicatis morem gerere reluctantes, Magistratus Albanitionis poenâ percutit. Hocque ipso quòd sola Albanitione datum fuit minari & ferire posse, tam mulctandi facultas, quàm alij poenales modi præsumuntur excludi. Atque ita Consules, & Iurati poenæ quidem huius indicendæ, nimirum Albanitionis, ius habent, mulctam verò irrogare non possunt. Mulctarum, inquit, quarundam

fundam emolumenta Ciuitas percipit, aut participat: Mulctæ autem sunt commoda iurisdictionis, & quidem meri Imperij: parum proinde interesset vtrum imponere possit mulctas an non, quandoquidem illis fruatur. Plurimum refert, ô bone obiecto, quisquis es? indicat, an percipiat Ciuitas; illud iurisdictionis est, & proprii iuris; istud precariæ nonnunquam fortunæ, aut alienæ munificentia. Valentinianus cum Theodosio, & Arcadio Collegis ad Prætextatum Prætorio Præfectum clarè commonstrat, Mulctarum seuera compendia ærario nostro protinùs esse quærenda nullus ignoret, nisi ipse iudex id quod ad poenam admissi facinoris exculpitur (aufertur) vel publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis specialiter deputauerit. Illic Mulctas in Fiscum, & Ærarium Principis inferri iubet, potestatem tamen facit in publica opera, aut alios vsus conuertendi. Ad eundem planè modum munifici Principes gratiam fecere Ciuitati aliquius partis mulctarum, quæ ipsorum ex asse erant. Aliquot exemplis res clarior fiet. In Pace de Wihoinne sub Adolpho 1326, Dominus Leodiensis concedit suæ Ciuitati tertiam partem Emendarum ex violatione Statutorum incurrendarum, quia Ciuitas tenebitur opem præstare, vt eiusmodi Statuta per Officiatos Principis executioni tradantur, quoties eorum auxilio opus videbitur, aut ad opem præstandam requirentur. In Pacto de Geneffe & Wotemme sub eodem Adolpho 1331 septimus articulus continet, Quisquis in Consilio Ciuico sermonem feret alia de re, quàm ob quam est indictum, & nisi vocem compresserit statim ac per Vilem,

licum, si sit præsens, aut per Consules, in absentia Villici, monitus fuerit tacere, incurreret mulctam quinque marcarum probæ monetæ intra dies quindecim sub pœna banni quinquennalis persolueendarum. Non contineo calamum, quin ad hanc Villici in Consilio Ciuico præsentis circumstantiam commonefactos debitæ modestiæ surfactores allegationum Spirensium peruelim, qui tam liberè Ministros Principis, si non Principem etiam ipsum, exclusos volunt à Comitio Ciuico, & cunctis Ciuicis muneribus: ecce Prætor Principis agnoscitur caput, & lingua Consilij, & non nisi subordinatè, & in eius absentia, Consules in Consilio, hortari, monere, inhibere. Pax de Varoux sub Engelberto 1357. disponit, quod Emenda ratione perpetrati homicidij pertineat ad occisi liberos, quibus deficientibus, ad uxorem tertia pars, & alij duo trientes ad defuncti propinquos: intellige mares propinquiore, non fæminas: vt in Mutatione Legis nouæ explicatur. Moderationis Legis nouæ, aliter Literæ Articulatæ quartus articulus sub eodem Engelberto 1362 his conceptus est verbis, Si quis in iudicio mulctetur, mulcta non est Scabinorum, sed Principis. Ioannes Bauarus in Regimento 1416 edicit, Volumus Aduocatam de more solitam emendarum partem percipere. Et ibidem primo articulo, Ab infractoribus securitatum, & raptoribus mulierum denos florenos Rhenenses in vsum Ciuitatis solui, non obstante fiscali, & partis offensæ satisfactione. De more: nam in iuribus Aduocatiæ continetur, Si conqueratur quispiam de publicorum itinerum impedimentis, licere Aduocato comitari Prætorem, & impedimenta obstaculaque

culaque submouere: & si quæ multa idcirco debeatur, trientem competere Aduocato. Secundæ ordinationis Hynsberghicæ 1424 decimus quintus articulus hic est, Multa per Oenopolas circa abusum vini committenda diuidetur pro æquis quadrantibus inter Principem, Ciuitatem, quatuor lustratores vini, & vsum luminaris Capellæ Vinitorum: saluo tamen iure Aduocati, si quod ei competat. Statutis anni 1478, Emen-
da per Lanios, & Macellarios committenda dicitur tertiatim futura Principis, Ciuitatis, & Visitatorum. Ius ergò multarum Principis est, & quam habet Aduocatus partem, à Principe in primæua institutione accepit: & quicquid Ciuitati addicitur, non ex merito, aut debito, sed ex regali liberalitate Principis venit. Sicut quod in cereos Capellæ Oenopolarum, in lustratorum & obseruatorum mercedem reseruatur, ab eodem donationis Principalis fonte defluit. Quod verò homicida-
prolibus, vxori, aut propinquis maribus interempti mulctatur, in detestationem, & correctionem fit criminis, nimis, pro dolor? omni ferè sæculo Leodij frequentati. Nequaquàm in illatæ mortis compensationem; cum in homine libero nulla vitæ, nec corporis cadat æstimatio. Rem tamen non esse nouam vt pars bonorum eius, qui cædem fecerit, addicatur occisi liberis, aut parentibus, vel vxori, docet Cuiacius quarto capite decimiquarti Libri suarum Obseruationum. Apud Priscos Germanos, Tacito enarrante, homicidium luebatur certo armentorum, ac pecorum numero, recipiebatque satisfactionem vniuersa domus. Et quamuis Eburones à Germanis ducant originem, in Multæ homicidia-

micidialis assignatione fratres occisi sororibus præponentes, à Germanorum more, nescio an in hoc etiam, desciscant: de quibus pariter scribit Tacitus, Sororum filijs eundem apud auunculum, qui apud patrem fuisse honorem: Et quosdam sanctiorem, arctioremque hunc nexum sanguinis arbitratos, & in accipiendis obsidibus magis exegisse, tanquam ij & animum firmius, & domum latius teneant. Canutus Danorum Rex, vt scribit Saxo Grammaticus, homicidij crimen quadragenis talentis redimi volebat, quorum prima pars Regio fisco cederet, secunda stipendijs militum, tertia parentibus occisi. Sed an lex, vel consuetudo commutans capitalem poenam homicidij in pecuniariam, iure probetur, meritò quasitum est; & crebrior, æquiorque sententia inualuit reprobari; quam amplector: quod iuris diuini sit, voluntarios homicidas morte plectendos, & totius generis humani intersit atrocissima illa crimina non remanere impunita. Multæ proinde ad leuiorum criminum emendationem inuentæ sunt, poenæ grauioribus reseruata. Persas aiunt, cum supplicium de illustri viro sumpturi sunt, vestem & tiam ei detrachere, easque suspensas verberare, vt hominem ipsum. Non quidem placeat legibus nostris mos ille Persicus: attamen iura nostra tolerant, plebeium & vilem hominem corporali poena grauius puniri, & pecuniaria mitius; nobilem verò minore corporali, sed multa duriore, & maiore coërceri. Imò nonnunquam apud Romanos, multa in capitale supplicium conuertebantur. Nam miles qui ter ob eandem culpam multatus fuerat, morte plectebatur, vt tradit Polybius. Ita leuiiores
& pe-

& pecuniariæ culpæ capitales fiebant, si ter repetebantur. Causa, quod talem prauiore ingenio censebant; & factum ad peccandum. Fortasse & contumacia ijs visa punienda, & quod quasi per contemptum ludibriumque legis peccaret. Massilienses acerrimi priscæ seueritatis custodes dissimiliter ex dissimili intuitu circa trinas ingratitudinis repetitiones obseruabant. Nam sicut Athenienses conuictum à patrono libertum ingratum iure libertatis exuebant: ita tres in eodem seruo manumissiones rescindi permittebant, si ter ab eodem deceptum dominum cognouissent: quarto errori subueniendum non putabant, quasi sua iam culpa iniuriam accepisset, qui ei se toties obiecisset. Vt nil inausum, intentatumve Plebi animos ab impunitate & licentia attollenti; iam sub Ludouico Borbonio Leodiensis Magistratus, mulctarum ius inuadere occeperat, ideoque Pauli Secundi sententia inter innumeras inuasiones, quas temerarias, illicitas, iniquas, & indebitas pronuntiat, expressim comprehendit Poenarum, & Emen-darum appropriationes, pecuniarumque exactiones, extorsiones, & cuiuslibet alterius modi vsurpationes. Quæ sententia cum vel robur obtineat sententiæ, vel, ipsis Leodiensibus fatentibus, per expressam illius acceptionem in formam, naturamque pacti, & contractus transuerit, quæstionem etiam mulctarum decedit, quarum ius & indictio penès solum Principem residet. Sub Hugone de Cabilone Episcopo anno 1297 rarum & conspicuum indictæ, editæq; mulctæ specimen specitur. Vir nobilis de Awans incentor funestæ, & diu-
turnæ illius discordiæ, quæ inter suam, & confederatas

familias contra profapiam de Warous, & ei adhærentes plurimis animis continua cæde domesticos maximè penates cruentavit, postquàm cum septingentis equitibus turrim de Sleins ad vnum æmulum suorum de Warous spectantem frustra occupare tentasset, & in castrum de Awans cum præcipuis amicorum se recepisset, vbi hostilia rursùm moliebatur, & apparabat, repente præter expectationem à Principe obsessus, deditioe in eius potestatem venit. In quorum excessuum emendam, seu correctionem honorariam cum magna nobilium vnà deditorum caterua palàm Leodij ab Ecclesia Collegiata Sancti Martini in monte Publico vsque ad Ecclesiam Cathedralem Diuo Lamberto sacram supplex toto inspectante populo processit; nudi omnes capite & pedibus, interiore tantùm tunica amicti, & sellam equilem singuli capite gestantes. Rigidæ spectaculum disciplinæ, & è reliquiis adstrictæ antiquitatis. Aspero enim genere castigationis militares insolentiæ indigent, quia vires armis constant, quæ vbi à recto tenore deiciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur. Calpurnius Piso Consul in Sicilia bellum gerens C. Titium equitum præfectum, qui hostium multitudine circumuentus arma cum suis tradiderat, iussit toga laciniis abscessas, decinctaque tunica indutum, nudis pedibus, à mane in noctem vsque, ad principia per omne tempus militiæ adesse, & turmas equitum, quibus præfuerat adeptis equis in funditorum alas transcripsit. Sempronius Volones qui segniùs pugnarant, stantes potum cibumque in cœna capere. In cœna dico, nam dum viguit prisca belli disciplina, milites omnes stantes prandebant.

debant. Marcellus Centuriones Manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis discinctos destituit. Augustus pro vario delictorum genere variis ignominiiis milites affecit, ut stare per totum diem iuberet ante Prætorium, interdum tunicatos, discinctosque. Lucullus quosdam notauit, ut discincti fossam foderent reliquo exercitu spectante. Fædius Iulianus Cæsar, qui amictos veste muliebri per castra duci imperauit, ratus militibus qui viri essent, eam poenam grauiorem morte futuram. Ad aliquam forte Charondæ Thurinorum Legislatoris imitationem, qui ordinum in bello desertores statuit in foro per tres dies sedere in vestibus muliebribus. Quæ quidem ignominiosarum poenarum exempla in ignauos & imbelles, ut plurimum, statuta fuerunt: Hugo autem Episcopus illo mulctæ genere in viros fortes animaduertit, qui fortitudine sua iniussu Principis contra iura abuterentur: quod luxurians temeritas aduersus leges armata, ni metu dedecoris, cuius generosa indoles est impatiens, contineatur, feralem Reipublicæ cladem breui sit allatura.

Nullo rursus fundamento iura fiscalia, sub quorum appellatione, ut sub genere species, mulctæ veniunt, Ciuitas sibi Spiræ præfigurat; cum mero, mixtoque careat imperio. An eo forsitan obtentu quia fiscum habet? Omitto quærere an fiscum habere, foret idoneum huius potestatis, & iurium verè Fiscalium argumentum, cum ex multorum, præsertim Canonistarum, sententia, à quibus Didacus Couaruias non in totum dissentit, ordinarius Diocesanus Fiscum certo modo habere dicatur, licet Principes sæculares, inquit, id ægrè admit-

terent: & non solum Episcopus Leodiensis in qualitate Episcopali Procuratores Fiscales creet, sed & Archidiaconi in suis Archidiaconatibus; vbi, quoad certa saltem crimina, ex præscriptione, aut concessione iurisdictionem quasi Episcopalem cumulativè cum Episcopo exercent. Cuius rei Tungrense Pactum video peculiari meminisse articulo, dum illic statuitur, Quod iuxta Reformationem Curiarum Officialis Leodiensis, Præpositi, & Archidiaconorum sub Adolpho de Marka Principe factam, Procuratores Officij, seu Fisci, ex parte Episcopi non sint plures quàm quindecim, viritim autem singuli ex parte Præpositi, & cuiuslibet Archidiaconi. Quò Paulina respexit cum in nouissima clausula adiecit, Nolle præiudicatum Paci Tungrensi quoad numerum Fiscalium, & eorum officia exercenda. At Fiscum Ciuitas non habet. Solius est ea prærogatiua Principis Leodiensis; qui vltra Episcopales fiscos, habet Procuratorem Generalem, qui propriè diceretur Fisci Procurator, quem Augustus Cæsar primus omnium instituit; & Aduocatum fisci, quem aiunt ab Adriano Cæsare primum designatum. Ciuitati Syndicum, & Mamburnum esse agnoscimus, Fiscos inficiamur. Sic quælibet vrbs & vniuersitas, imò quæcumque Collegia licita syndicum, siue actorem deputant, per quem quod communiter agi, fierique oporteat, agatur, & fiat. Sic pupillis, & aliis personis defensore carentibus datur Curator, seu Mamburnus, qui pupillaribus interueniat negotiis. Cur ad pupillos, orbos, & alienæ opis indigos stilum restringam? In Moderatione legis nouæ, quam Ioannes Bauarus Princeps anno 1403. 28. Octobris aliquot à Pacto

Pactō Tungrensi mensibus fecit, disponitur (abrogato Scabinorum decreto, quo personis qualificatis rerum suarum pleno iure Dominis adimebatur facultas assumendi mamburnum, nisi liberam eidem fortunarum omnium dispositionem concessissent) Quod deinceps cuius Actorī & Reo indifferenter liberum sit deligere simpliciter Mamburnum ad agendum, aut defendendum causam, cuius facto non obligentur extra casum ad quem fuerit delectus. Ni alio sensu per Fiscum intelligas ærarium, & pecuniam publicam, quo propriè Fiscus significat sportas, aut sportulas pecuniarum conditoria: & strictè Fiscus est pecunia Principis, latè ærarium, & publica quæque pecunia. Ærarium Romæ erat in templo Saturni. Publicola enim pecuniam publicam in ædem Saturni inferri constituit, populoque vt duos Quæstores creare posset concessit. P. Veturius & M. Minutius primi fuere creati, vt pecuniæ & ærario præessent, & ab eo quod inquirendæ, & conseruandæ pecuniæ causa instituti fuerant, Quæstores dicti sunt. Non negauerim tamen quin id munus iam Regum temporibus innotuisset. Sacris porro rebus accensebatur ærarium: ideoque Leges promulgatæ in æs incisæ, & Senatusconsulta à Tribunis plebis recognita deferabantur in ærarium, & condebantur. Ea significatione Fiscum, id est Ærarium, seu pecuniam publicam in annuis censibus, gabellarumque vini, cereuisiæ, carbonum glebalium, & pannorum, Principis permissu exactarum, determinatis emolumentis consistentem habet. Et quodque Prouinciæ Oppidum in necessitates publicas publicis fruitur prouentibus. Vnde nullam iurium præcel-

præcellentiam, nullum potestatis iurisdictionalis indicium quisquam trahere queat. Supinus est error existimantium apud eas solas Ciuitates Ærarium siue Fiscum hac significatione reperiri, quibus merum, mixtumque imperium competit. Omnes Vrbes vbi sunt corpora & collegia, arcam, vt dicunt, habent communem; & Fiscus ibi nil aliud est, quàm publica pecunia reposita. Plinius Iunior Libro decimo Epistola quadragesima octaua ad Traianum scribit, quod Apamæorum Colonia quæ Imperatoribus, & Proconsulibus suberat, Priuilegium, & vetustissimum morem habere se contendebat, ne rationes publicæ pecuniæ ab Proconsulibus inspicerentur: non disceptabatur Ærariumne, seu Fiscus ei posset esse necne, sed vtrum Ærarij rationes Proconsulibus, & Cæsareis Commissariis petentibus essent reddendæ. Risum porrò, aut bilem fortè excitauerit splendidum illud commentum, quod anno 1437 Sigismundus Imperator Priuilegium Ciuitati contulerit, vt ius confiscationis in bona eorum qui aduersus eam attentassent exercere posset. Cælo & salo secernuntur ius confiscationis, & per gratiam confiscantis, potiri confiscatis. Confiscatio est de Regalibus maioribus: Aut ordinaria est, à Lege scilicet introducta; eaque in casibus à Lege præscriptis irrogatur non nisi à iudicibus mero fungentibus imperio. Aut extraordinaria soli competens Imperatori, supremisque illius Magistratibus. Quare Theodosius, & Valentinianus ad Hierium Præfectum Prætorio rescripserunt, Nulli indicum liceat, exceptis ijs qui in summa administrationis sunt positi potestate, proscriptionis tempestate totius substantiæ aliquem percel-

percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Machinatus quispiam fuerat in Rempublicam, & in Principis, Sacrique Imperij inibi authoritatem; de reatu Princeps idoneè cognouerat; Cæsar in Urbis solatium bona quæ fisco suo in commissum ceciderant, Vrbi aut Tribubus fuit largitus; eadem munificentia, qua in pios Ecclesiæ, captiuorum, & pauperum vsus quotidie Serenissimus FERDINANDVS Elector Colonienfis, Leodiensium Princeps multas & emendas conuertit. Exulet ergò hinc audax impostura, nisi Pierij penicillo in hieroglyphicis, pingi velit picam à fronte albam, atram à tergo, quæ mendacij est imago.

CAPVT VIGESIMVM.

De Pondere & Statera.

Pythagorica est sententia mensuram rerum omnium esse optimam. Et in sacris literis legitur, Deum Optimum Maximum omnia in numero, mensura, & pondere fecisse. Quas non delibasse tantum sed altius imbibisse visus fuit Plato, ideo diuinus appellatus, qui mensuras & numeros in medium frequenter adducit; vt eius sectator Marsilius Ficinus in Timæum agnoscit. Dum nunc in Libro Quarto de Legibus, de harmonica animæ compositione differens, illam è certa numerorum inuicem maritatorum summa constare, modò in nono Dialogo de Republica tyrannum vitæ dulcedine à Rege superari, & Regem à tyranno vitæ

Q q q

ama-

amaritudine vinci gradibus septingentis & viginti nouem, scribit. Addens in Phædro, seu Pulchro, Pridem genium quendam, nomine Theuth, circa Naucratim Ægypti fuisse, qui omnium primus numerum & numeri computationem, geometriamque, & astronomiam inuenerit. Geometriam quidem in Ægypto necessitas artium propagatrix produxit. Nilus enim fluuius, qui singulis annis propter inundationem varias agrorum formas superinducit, magnas contentiones inter vicinos de finibus excitat, quæ absque Geometricæ dimensionis auxilio haut facile componi possent. Priore Libro demonstraui Sanctum Hubertum vnà cum Legibus Ciuitati suæ pondera, & mensuras præscripsisse, quibus in hunc vsque diem vtitur. Et in commensurandis spatiis Pes Sancti Lamberti, ita à Conditore in memoriam optimi Præceptoris, & Prædecessoris appellatus, adhuc hodie dicitur. Eaque pondera & mensuras, quod absq; iis mutuum humanæ societatis commercium nequeat consistere, generaliter rebus in omnibus constituit; in liquoribus, in aridis, in vrbani & rustici, in ære facto & infecto, in moneta, quæ cæterarum rerum est precium & mensura. In liquoribus, vino, oleo, cereuisia. Vbi Romanarum nomina mensurarum liceat vsurpare: cyathum, acetabulum, quartarium (quinque sunt vnciæ) heminam (nouem vnciæ) sextarium, (sunt vnciæ viginti) libram, vnciarum duodecim. Maiores mensuræ sunt, Congrus, librarum decem, Vrna librarum quadraginta, Amphora librarum octoginta, & Culeus mille & sexcentarum librarum. In aridis, velut in omni genere frumenti, in pane, carne, merce minutula: vbi
pro

pro qualitatē corporum, nunc maiorum, nunc minorum mensurarum nomina vsurpantur: velut etiam, quartarius, hemina, sextarius, semodius, modius, aut vncia, fescuncia, & cætera peculiaria nomina vsque ad pondo seu libram. In pannis & alia ad vestem materia, vbi vlna, semiulna, triens, quadrans, pollex, digitus, non malè appropriantur. In ære (etiam aureos, & argenteos nummos cum Vlpiano æs dicimus) pondera sunt ad rationem assis, & singularum assis & libræ partium. Rusticorum Conditor non fuit oblitus, quibus mensuratores circa prædia, fundos, nemora, & prædiorum fines regundos erant. pernecessarij.

— *Non semper fixus in agris.*

Qui regat est certus finibus arua lapis.

Ad hanc speciem quoddam est Collegium Iuratorum Chordæ, qui nata inter vicinos in Vrbe, aut agris cōtrouersia secundum suæ artis peritiā ad perpendicularum & amussim, & aliter, metiuntur. In agris maximè ad pedes, passus, virgas maiores, & minores, semiugera, & iugera computant. Quò liquidò pateat Ciuicum Magistratum nihil habere iuris in Ponderatione, & Mensuratione (tametsi ad rauim multis annis aduersus Stateram vniuersa plebs oblatrauerit, & Cæsareis Mandatis locum fecerit) subiiciam in hanc rem nonnulla. Manuscriptus imprimis toties à me citatus, in titulo de Constituendo Villico seu Prætore Summo, eiusque Iure & potestate, continet sequentia. Ad Prætorem, & alium neminem, spectat custodire mensuram Salis. Quisquis iniussu Prætoris eam mensuram retinuerit, Reus esto

Qq q 2

capit.

capitis, nec aliter innocentiam suam probare valeat, quàm testimonio duorum Scabinorum affirmantium vidisse Prætozem id concedentem, aut audivisse confidentem concessisse. Penès eundem potestas sit creandi nomine Principis perpetuum mensuratorem Salis. Liceat eidem, motu suo, & Scabinis inconsultis facere Coctoribus Cerevisiariis, & Pistoribus licentiam coquendi Cerevisiam, & Panes extra ordinem, & solitum. Itidem Prætorij iuris est, in singulis Ministeriis, quibus observatores seu inspectores vœnalium dantur, eos deputare, vt & per forum vœnalitiorum, iuxta priscum morem. Pistores, Lanij, & alij Opifices, vbi sunt observatores, annis singulis octo, aut decem idoneos viros è singulis suis Tribubus Villico offerent, è quibus pro Arbitrio Villieus eliget quatuor annuo functuros officio: quibus incumbet bis, aut ad minimum semel, deferre Villico nomina delinquentium; septima mulctarum parte iis ob hoc præstituta, duabus cunctarum tertijs (seu dodrante) apud Principem mansuris. Emendæ autem, quæ infra solidos septem erunt, Villici sunt in solidum. In Ministerio tamen Pannificum non designat Inspectores. Aurifabri tenentur annuè referre ad tribunal Scabinorum charactericum symbolum, quod laborato per eos auro imprimunt: quod quidem Villicus aurifabro cui voluerit reddet, & signi custodem pro arbitrio designabit; probum tamen & accepto prius fidelitatis iuramento. Insuper Villicus deputat tres Nundinarum iudices, & totidem estimandi appreciandique vini exploratores. Pax, aut Fædus Clericorum de frumentali mensura sic inquit, De Sextariis conuentum fuit,

fuit, quod Ecclesiastici nominis personæ poterunt à suis colonis, & debitoribus frumenta sua ad mensuram arbitriam recipere, illaque pro libitu in præbendatos suos distribuere; ad molas etiam, furnos & braxinias mittere. Si vænui exponant, ad mensuram Ciuitatis traditio fiet, denario in quatuor modios, nec ampliùs, ob id persoluto. In Littera Boni Communis, siue Rerum Vernalium anno 1317 sub Adolpho, id reperi, Quisquis intra vnum ab Vrbe lapidem vinum vendiderit, sub multa, eodem precio quo in Vrbe vænuit, non maiore, distrahat. Neque Salis Mercator minutatim vendendo precium ideo augeat, sed cuique emptori quartarium petenti ad ratam precij vendat, quo in folle, & corpore. Addam cursim, quod in pactis & Statutis adhibita de Sale reperiatur cautio specialis, cuius non solum apud nos, sed apud veteres, & gentiles præ aliis condimentis magna cura. Prophanam sine salino mensam esse veterum opinio erat, vt & hodierna. Salinumque inter vasa sacra reponebatur, quòd ex patella Diis suis stulta gentilitas primitias cum sale offerret. Idcirco legibus sumptuariis calamitoso Reipublicæ tempore modum luxui Romæ ponentibus, Patrifamilias nihilominus salinum ex auro, aut argento habere fas erat. Vnde vicini Catti apud Tacitum pro flumine salem gignente Hermunduris bellum intulerunt, religionis maximè causa, existimantes, ea maximè loca propinquare cœlo, precesque mortalium nusquam propiùs audiri, quàm vbi sal gigneretur. In Pace de Varoux 1357 12 Decembr. sub Engelberto statuitur, Quod in ponderibus, & mensuris antiquus vsus, iuxta id quod Scabini in Archiuiis asseruant,

continuetur, certumque salarium Scabinis explorationi
 rectitudinis ponderum, & mensurarum assistentibus,
 quod excedere nequeant, pendatur, quo mediante ex-
 plorationem citra diei ullius interruptionem expedire
 teneantur. Si caupo ullus, vini, mulsi, aut cereuisiæ
 venditor, in alia quàm nouissima probata mensura per
 Prætorem, & duos Scabinos repertus sit vinum, mulsum,
 aut cereuisiam distraxisse, toties quoties mulctam se-
 decim florenorum probæ monetæ incurrat, liceatque
 Prætori præcipere transgressori, vt ante solis occasum
 sub poena capitis eam persoluat mulctam: Mensuræ au-
 tem quotquot pertusæ, & perforatæ penès eiusmodi
 caupones, & venditores inuenientur, cadant in commis-
 sum. Pariter in ponderando pane seruetur antiqua con-
 suetudo secundum Scabinorum scientiam, prout hacten-
 us autoritate nostra fieri solet. Verùm Prætore re-
 cusante, aut negligente ponderationem, permittitur
 Consulibus eum rogare vt ponderationi vacare velit,
 neque poterit non acquiescere Consulum requisitioni.
 In Mutatione & Additamento Legis nouæ sub Principe
 Arnolde de Horne 1386. die octaua Octobris articulus
 præmemoratus Engelberti iisdem penè per omnia ver-
 bis renouatur, saluo quod dispositio sit generalior, nem-
 pe, Quisquis vinum, mulsum, cereuisiam, aut aliud
 genus potabilium sub alia quàm nouissimè explorata
 mensura vendiderit, aut vllam mensuram ab vltima ex-
 ploratione præcisam, seu præmorsam, aut pertusam in
 penuario, vel iuxta vendibilem mercem habere compe-
 rietur, is in singulas mensuras toties quoties deliquerit
 sedecim probæ monetæ florenis mulctetur, vltra men-
 surarum

Iurarum eiusmodi confiscationem. Idem obtineat in omnibus omnino ponderibus, necnon in vlnis omnium mercatorum minutatim vendentium. Non excidit Principi Ioanni Bauaro earundem rerum sollicitudo, qui in Ordinatione seu Regimine 1416 vigesimo & sequentibus articulis cauit, Vt Scabini quotannis ipso Diui Andreæ festo eligant Mensuratorem modij; & granorum lustratores iureiurando deuinciantur, quod seposita gratia, fauore, muneribus, personarum acceptione, bene & fideliter officio perfungentur, mensurisque per Scabinos approbatis, & sigillatis, nec aliis, vtentur. Si secus faxint, in perpetuum officio cadunto, & tanquam periuri exulanto ad annum extra Ciuitatem, & pomoerinum, mulctati ad tres florenos iusti ponderis, tertiatim Principi, Ciuitati suæ, & delatori soluendos. Molitores & Pistores in mensuratione frumenti, & farinæ, salario mulcturæ, panis venditione, iisdem mensuris, & ponderibus vtentor. Iustitiæ Principis, seu Scabinis liberum esto quotiescunque lubuerit, visitationem circum circa instituere, & incurfarum emendarum præstationem iniungere. Ioannes Hynsberghius Princeps septimo constitutionis suæ 24 Octobris 1424 articulo ad exemplum præcitati articuli Pacis de Waroux, Villicum seu Prætorem ad ponderationem Panis Pistorum arctat his verbis, Quotiescunque Prætor à Consulibus requiretur vt Panes Pistorum ad stateram expendat, petitam ponderationem ne denegato. Consules autem sub iurata sua fide Prætorem, quoties expediens videbitur, requirunto. Viden' vt ad Conditoris imitationem Principes successores peculiari cura Mensuram & Stateram vbicunq;

com-

commendarunt? Dum cibum, potum, &, mercem his alligant legibus, mores animorum non minùs ad veram regulam componi suadent. Vt fit

*Metiri se quemque suo modulo, ac pede verum.
Cui non conveniet sua res, vt calceus olim
Si pede maior erit subuertet, si minor vret.*

Non ad rigidam sapientiam voco, ad quam Plebs frustrà inducatur: imò nec ad moderationem Annibalis Afri, & Octauij Augusti, quos constat bibendi parcissimos fuisse; & illum nec cum Italia Romano tonantem imperio expauit, nec cum reuersus Carthaginem Summum Imperium tenuit, aut cubantem cænasse, aut plus sextario vini indulsisse; sextarius mensura est vnciarum viginti. Hunc non amplius ter bibere solitum super cænam in castris apud Mutinam, & postea quoties largissimè se inuitaret, senos sextantes non excessisse. Neque cum eodem Augusto, qui populum de inopia & caritate vini querentem seuerissima cõercuit voce, prouisum à genero suo Agrippa perductis fontibus ne homines sitirent, abstemios, & aquæ potores volo; at à sanguineis abstinere rixis, ab assiduis peierationibus, à proborum quorumcunque detractionibus, & subsannationibus, quæ sunt familiaria congerronum, & comessantium inter se plebeiorum in popinis epotandæ cereuisiæ condimenta. Debellent Alexandros inter pocula, modo alienam non incessant famam, & modestiam iudicij retineant. Huic inueterato, & quotidiano malo occursum Serenissimus Ernestus à Bauaria anno 1588. 13 Iulij tabernis, & popinis horam præstituerat vltra quam sub

mulcta

multa non liceret recipere, nec retinere ciues, sextam vespertinam hyeme, & æstate octauam. Non quod ad eas horas cyatandum, aut pergræcandum sit, sed vt poenæ metu cõcererentur plures Acerræ ad lucem bibentes, qui cum Maximino Capitolinam amphoram in die ebiberent, & de quibus, vt de Bonoso Aurelianus, dici posset, Non vt viuant, sed vt bibant natos videri. Si saltem literatis fabulis, aut vtili colloquio pocula sua condirent! Aristoteles duos & sexaginta annos natus cum affecto corpore, ac spe, vitæque tenui esset à sectatorum suorum cohorte rogatus, vt ipse loci sui, & magisterij successorem deligeret, & inter auditores duo præcipui Theophrastus Lesbo, & Menedemus Rhodoriundi, ingenio doctrinaque præ ceteris præstarent, dissimulata intentione, causatus vinum quod bibebat esse insalubre & asperum, quæri propterea debere, vel Rhodium aliquod, vel Lesbium, allato vtroque, vbi Rhodium degustasset, Firmum, inquit, hercle vinum & iucundum, & post degustatum mox Lesbium, vtrumque, inquit, oppidò bonum, sed Lesbium suauius. Quo lepido dicto visus fuit verecundè Theophrastum hominem suauitate doctrinæ & vitæ insignem delegisse. Vergilius Latinorum Homerus Stateram Ioui suo tribuit, vt victoriæ Aenæ præ Turno adiudicet

*Iuppiter ipse duas aequato examine lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum,
Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum.*

Ad æqualitatem iustitiæ, equatum esse oportet libramen-
tum. Inequale fuit insolentis Galli, qui exusta

R r r

direp-

direptaue Roma, & residua iuuentute, quæ in Capitolium confugerat, fame ad deditiōem compulsa, pacto sub mille pondo auri foedere, gladium bilanci inseruit, & in opprobrium adiecit, Væ Victis: sed mox inopinato Furii Camilli Dictatoris aduentu gladium infelicitè resumpturus. Ius Stateræ penès Principes igitur stetit, donec emolumentum & commoditatem Ponderationis in rem aliquorum priuatorum transcribere. Existimo esse illud Feudum vānālium quod Cæsar Rudolphus Primus, qui multis Ecclesiam Leodiensem nobilitauit priuilegiis, primo regni sui anno apud Hagenogiam, voluit ab Episcopo recuperari, Pro tribunali, inquit, præsedimus, & assistentibus ibi nobis quàm pluribus nostris Principibus fuit iudicatum, quod nullus Principum aliqua Feuda quæ tenentur à nobis & regno alienare possit aut debeat, nisi nostro interueniente consensu: Cum igitur Venerabilis Henricus Leodiensis Episcopus Princeps noster dilectus Feudum vānālium Ciuitatis Leodiensis, prout est nobis notoria facta fides, alienauerit sine nobis, eidem damus tenore præsentium in mandatis, quatenus Feudum prænotatum venditum, quod nullatenus proprio motu sic alienare potuit, Regia sibi autoritate resarciat, illudque teneat, & possideat prout sui prædecessores Episcopi Leodienses ipsum Feudum vsq; ad alienationis tempora possederūt. Cæterum, seu Henricus Princeps alienatum feudum non redemit, diuersis retentus præpedimentis, seu redemptum, & Episcopatus bonis reunitum successores denuò vendiderunt, ab aliquot sæculis priuati iuris Statera fuit. Fidem facit Scabinalis sententia 15 Februarij 1346. pro Andrea de

de Harue Staterario contra ciues Leodienses lata, & quarta die Ianuarij 1346 per eosdem Scabinos ratificata, cum eorundem Recordio sub 8 Iunij 1418. Alia iterum Scabinorum sententia 1592 4 Ian. Ægidio de Visé dicto Proffet ex eadem statera agente, suo, non Principis nomine. Vnde Hyeronimus Proffet filius 28 Iunij 1621 coram Paribus Curiae Feudalis, stipulantibus pro Ciuitate illius anni Consulibus, semissem iuris huius Stateræ Ciuitati cessit, & transtulit sub reciproco publicæ rei onere; Quod ampla domus pro gurgite Mosæ sita ponderationibus deinceps esset obnoxia, & mercium ponderatarum receptationi destinata, suoque Ciuitas sumptu adiacens littus appulsui, & stationi nauium facile, & tutum redderet. Et vicissim venditor intra proximum triennium alteram iuris dimidietatem alienans, Ciuitatem, cunctis licitatoribus mediante iusto & pari precio teneretur præferre. Anno & amplius euoluto nempe 7. Decembris 1622 Hieronimus restantem semissem cum omni iure ex contractu 28. Iunij 1621 quæsito, in actis etiam Feudalis Curiae, Fisco aut mensæ Episcopali Principis vendidit precio bis mille florenorum Brabanticorum quotannis rependendorum, vsque ad numerationem triginta similium millium in sortem, & redditus annui extinctionem. Non exquiro vtrum iuxta legem priori contractui adiectam Staterarius obtulerit eodem precio cum Ciuitate pacisci, quandoquidem ipsa pactis non paruit, & vt paruisset, in obuio sit, Dominum directum Feudi, aut qui illud alteri subinfeudauit, cuius alteri emptori antepondendum esse. Id constat, populum in horas mutabilem, aut

fortè vnà annuos Consules, modò probasse, modò impro-
 probasse contractum, nunc edicta Ponderationibus
 mercium promulgata rescidisse, & exautorasse, nunc
 redintegrasse. In summa, ex æde illa Pactitia & Stateræ
 deuota (quam nouum Macellum vulgus vocat) Hiero-
 nimus vi deiicitur, Stateræ exercitium aut tollitur, aut
 infructuosum redditur: & posteaquàm anno 1628 Cæ-
 saris & Principis iussu fuisset restitutus, non magno ab
 inde interuallo veteres turbas, & impressiones iterum
 experitur. Documentum omnibus quàm infidum sit
 illis pactis eiusmodi publicis fidere, quæ nec cum Prin-
 cipibus quidem inita, bene seruantur. Vix aliquid cre-
 brius pactis & concordatis omni sæculo ictis & repeti-
 tis, nullum producas quod non inuertatur: & pacto-
 rum numerus inconstantia, inobedientiaque est indi-
 cium, non fidei vinculum, aut firmamentum. Vt verè
 dicere liceat, In tam numerosa Pace, bellorum iura vi-
 suntur. Sed ô infælice domus loco damnata? Optan-
 dum fuisset vt pridem corruisset, aut sub gelida iacui-
 set Arcto, quàm vt eius occasione post tot ærumnarum
 & malorum messem, fides publica apud posteros vapu-
 laret. Quid verbis opus? de hoc Macello verè dixeris,
 hospitium esse calamitatis, & quod qui quamuis malam
 rem quæret, illic reperiet. Vicio hominum, non tecto-
 rum. Aptè Tragicus, *Monstra fato, moribus scelera imputes.*
 Ad ponderis & Stateræ materiam facit, quod vt sub
 Imperatoribus conficiendæ monetæ deputatus erat
 Comes Sacrarum largitionum, ita locis penè omnibus
 designabatur vnus ponderator, qui bonitatem nummo-
 rum expenderet & exploraret. Iustinianus noster de
 Ponde-

LIBER SECVNDVS.

501

Ponderatoribus & auri illatione, Quoties de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem sermo Græcus Igostatem appellat, per singulas Ciuitates constitutum, qui pro sua fide atque industria, neque fallat neque fallatur, contentionem dirimere. Ad mores multò ampliùs norma & mensura rationis & iustitiæ, iuxta quam componantur: ne plus sapiamus quam factum est, sed cum Doctore gentium, Sapiamus ad sobrietatem, & cum Græco sapiente, Ne quid nimis. Paucis opus est ad bonam mentem Literis. At, prò dolor! ut flagitiis, sic legibus abundamus. Et quemadmodum omnium rerum, sic Literarum quoque intemperantia laboramus. Non vitæ, sed ostentationi discimus.

*Insani sapiens nomen ferat, equus iniqui,
Vltra quam satis est virtutem si petat ipsam.*

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM.

De Carcere.

Carcer aduersus Reos adinuentus fuit, etsi hodie etiam in obæratos & debitores communis sit. De iure tamen ciuili ne in criminalibus quidem ad poenam tendit, sed duntaxat ad custodiam: etsi respectu carcerati sit sæpè magnum tormentum, sordidaque & infamis habitatio. De iure Canonico secùs, quo carcer perpetuus in poenam mortis ciuilis nonnunquàm decernitur. Hinc in iure Ciuili Carceris & Custodiæ nomina

Rrr 3

promi-

promiscuè vsurpantur, vt Venuleius inquit, Vinculo-
rum appellatione, vel priuata, vel publica vincula signifi-
camus, Custodiæ verò tantum Publicam Custodiam:
& Vlpianus, Verum est eum qui in Carcere clusus est
non videri neque vinctum, neque in vinculis esse, nisi
corpori eius vincula sint adhibita. Quis credat? Sic est.
Sub tribus primis Regibus Romulo, Numa, & Tullo
Hostilio Romæ carcer non extitit. Anco Martio reg-
nante, ingenti incremento rebus auctis, cum in tanta
multitudine hominum, discrimine rectè an perperam
facti confuso, facinora clandestina fierent, carcer ad
terrorem incrementis audaciæ mediâ Vrbe, imminens
foro ædificatus. Ius Carceris ad Principem, aut Domi-
num loci pertinere exploratum est. Inædificationem
autem illius, seu fabricationem domus ad carceris vsum
fieri debere sumptu Ciuium & inquilinorum loci vbi
erigitur, clarè scribit Iulius Clarus. Nihilominus in
Lite Spirensi Ciuitas Leodiensis audacter ius Carceris
sibi vendicat. Nullo apparente argumento. Articulum
Pacis seu Pacti de Wihoingne 1326, verbum verbo red-
dens, fidus interpret, exhibeo, Intra Ciuitatem, &
Franciam seu Pomærium, nemini ius, vsusve carce-
ris esto, nisi Principi seu Domino Leodiensi, & Tribu-
nalibus illius ad hoc deputatis. Verum si Consules, seu
Magistri Leodienses reperiant delinquentem in præ-
sentia Iustitiæ Principis, seu Domini Leodiensis pote-
runt eum apprehendere & retinere: ita tamen vt quam-
primùm eundem in Iustitiæ Domini Leodiensis manus
consignent, vt prout ius dictabit de eo statuatur. Saluo
quod sede vacante Magistris Ciuitatis licebit Reos in
Ciuitate

Ciuitate repertosprehendere, & in Carcere (nempe Principis) pendente interregno asseruare, quos Principi post inaugurationem & Regalium inuestituram offerent. Vbi rationem diuersitatis circa consignationem Reorum facile est aduertere. Viuo Principe, & vigente illius iurisdictione tenentur Consules citra moram tradere Principis Præfectis aut Iudicibus maleficos quos fortè prehenderint, illo autem mortuo, propter Iustitium & interregnum, ex quo potestas Præfectorum & Iudicum quasi obdormiat, permittitur Consulibus, apprehendere quoscunque Reos, carceribusque (quibus quàm Principis, cum solus dicatur ibidem habere carceres?) mancipare, tradendos postea inaugurato & inuestito Principi. In posteriore vix aliquid speciale aduerto, quandoquidem eo casu liberum debeat esse omnibus in aliqua præsertim dignitate constitutis, in subsidium pendentis potestatis manum iniicere in Criminosos; quòd Reipublicæ intersit delicta publica puniri. Prius habet aliquid proprium Defensorum Ciuitatum, quibus Consules & Burgimagistros dixi antehàc posse quadantenus comparari. Rescriptum est, Arcadii, Honorii, & Theodosii Imperatorum ad Cæcilianum Prætorio Præfectum, Defensores Ciuitatum oblatos sibi Reos in ipso latrocinio, vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel raptu, vel adulterio deprehenso, & actis publicis sibi traditos, expresso crimine cum ijs à quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione ad Iudicium dirigant. Quod circa Carcerem soli Principi competentem Foedus de Wihoingne per Arbitros vtriusque electos disposuit, alio Program-

mate

mate sub die sexta Aprilis 1348, sub nomine Statutorum Leodiensium (quia permissu Adolphi Principis tota Vniuersitas Ciuium statuit) iisdem penè verbis refricatur, nempe, Quantum ad punctum Carceris attinet, Caueatur ne quis in Ciuitate & Pomario Leodiensi carcere vti possit, aut debeat, vel quenquam apprehendere, & in carcere detinere. At ea potestas penès solum Dominum Leodiensem, illiusq; Deputatos & Iustitarios maneto. Hynsberghica Constitutio anni 1424. 16. Iulij. idem verbo vno repetit, dum per sextum articulum inter antiquas Ordinationes & Paces perennè obseruandas, & edicto illo confirmatas, enumerat Pacem de Wihoingne. Regula est iuris Ciuilis, Semper generalibus specialia insunt: & Canonici, In toto non est dubium partem contineri. In Pace de Geneffe & Wotemme auctore Principe per Communitatem Leodiensem 10 die Iulij 1331 inita (quæ non amplius quàm septennio recentior est Pace de Wihoingne) decimus quartus articulus, incarcerationem, quæ priuata autoritate fieret, etiam prætextu damni publici, vetat in hunc modum, Quisquis indicta causa apprehenderit, aut viginti quatuor horarum spacio in carcere detinuerit, Canonicum, Clericum, Beneficiatum, Choraulem, Præto-rem, Scabinos, aut alium quemcumque ciuem Leodiensem in Ciuitate morantem, occasione rei vllius, per dominos, consanguineos, aut amicos aduersus Rempublicam admissæ, perpetuâ Albanitione damnator; nec deinceps in urbem, aut intra quadragesimum ab vrbe lapidem accedito. Si faxit, Prætor; & Scabini Leodienses eum capite mulctanto. Quem ego articulum
exaudio

LIBER SECVNDVS.

305

exaudio de Carcere Priuato, qui, sicut publicus fuit per Pacem de Wihoingne Ciuitati interdictus, ita hic priuatis sub capitali poena prohibetur. Iure enim communi (à quo Statuta passiuam interpretationem admittunt) carceris priuati poena incurritur, dum quis in domo priuata per vnum diem naturalem quenquam vi detinet.

Cogor isthic ob prauī vsus indignitatem, in inciuilem pro quocunque debito ciuili incarcerationem Leodij nimis frequentatam inuehi, eo consilio, vt pensitatis abusus remedium aliquandò statuatur. Rigorem Legis duodecim Tabularum in ære alieno reuixisse censeas, cum erga crimina tam molles sint, aut dissimulantes. Atqui illis ipsis duodecim Tabulis pudori fæminarum parcebatur: Nam, quò matronale decus verecundiæ munimento tutius esset, in ius vocanti matronam corpus eius attingere non permittebant, vt inuiolata manus alienæ tactu stola relinqueretur. Et Iustinianæo iure, Nulla mulier pro pecunia fiscali, seu priuata causa in carcerem trudi, aut includi debeat. Sed si pro fiscali, aut priuato debito pulsetur, per virum suum, aut quem alium legitimè respondeat. Quod si noluerit vel respondere, vel persequi litem, executionem in rebus suis patiatur. Iudices qui id non seruauerint, viginti librarum auri poenam, si maiores sunt, si minores decem soluant. Secus Leodij quotidie facitatur, nulla reuerentia sexus. Miserae mulieres ex causa debiti, sæpius in rem maritorum, aut alimenta prolium contracti trahuntur obtorto collo in carceres ab inhumanis satellitibus, inhumaniorum iussu creditorum. Etsi eodem

S f f

iure,

iure, ne quidem ob crimen, dummodo modicum, forent
incarcerandæ, sed datis fideiussoribus, aut ijs deficien-
tibus, iuratoria cautione relaxandæ. Exceptis tantum
meretricibus, quæ per luxuriam beneficio muliebri in-
dignas se præstiterunt. Et in grauissimis criminibus, in
Monasterium, vel Asceterium mittendæ potius, aut alijs
mulieribus in custodiam tradendæ sint, quam in publi-
cam, & viris communem carcerem coniiciendæ. Durius
etiam quàm par est cum viris circa incarcerationem
agitur; non quidem in superficie pro duritie Legis duo-
decim Tabularum, sed vereor, vt re ipsa. Summo illo
& antiquissimo iure, Confessi æris ac debiti iudicatis
triginta dies dabantur conquirendæ pecuniæ causa:
post deinde nisi soluerent, ad Prætorem vocabantur,
& ab eo creditoribus addicebantur: restant reliquiæ
legis, Secum ducito, vincito aut neruo, aut compedi-
bus quindecim pondo, ne minore. Si volet suo viuito.
Ni suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in
dies dato. Erat autem ius interea paciscendi: ac nisi pa-
ciscerentur, habebantur in vinculis dies sexaginta, &
trinis nundinis in comitium ad Prætorem produceban-
tur: tertijs nundinis capite poenas dabant, aut trans
Tyberim peregrè venum ibant. Si plures forent credi-
tores quibus Reus iudicatus esset, petere poterant addi-
ci hominis corpus secari, Tertijs, inquiunt, nundinis
partes secanto, si plus minusve secuerint, sine fraude
esto. Sed Sextus Cæcilius apud Aulum Gellium, tan-
tam poenarum immanitatem fuisse denūtiatam dicit, ne
ad eam vnquàm perueniretur. Dissectum enim (inquit)
antiquitus neminem, neq; legi, neque audiui, quoniam
sæuitia

ſauitia iſta pœnæ contemni non quita eſt. Nouiſſimo iure, obæratī nequeunt incarcerari ante congruam bonorum excuſſionem; & perſonarum quarundam conditio etiam poſt factam excuſſionem, inde eximit. At indifferenter omnes Leodij debitores Eccleſiaſtici, & ſeculares citra perquiſitionem, tentatamque bonorum executionem ingente ſcandalo, plena luce, medio foro à ſatellitibus ad mercedem pactam hiantibus faucibus, ignominioſè capiuntur, obluſtantes trahuntur, & aliquando vinciuntur, pugnis miſerè contuſi. Sunt qui per carnicum iſtorum tractationem barbaram, aut dedecoris turpitudinem conciderunt exanimēs. Quidam ad plures annos in ſqualore carceris canino victu, arido pane, & aqua vitam tolerare coacti: alij tabe conſecti, & immortui. Miſerabiliores priſcis obæratīs, quanto breuitas doloris optabilior eſt diuturnis tormentis, Morſque minùs pœnæ, quàm mora mortis habet. Potiorem earum regionem morem duxero, quæ in hoc apparitorum linguam, non manum applicant, monitis per eos reis aut ſoluere, aut in carcerem diuertere. Ipſiuſmet Barbariæ, Turkiæ nempe, conſuetudinem non improbauerimus. Qui alium in ius vocat, ne liſtorem quidem, aut publicum apparitorem adhibet ad vadandum, ſed ipſe aduerſarium adit, & coram teſtibus ad iudicium vocat. Hic nec verbo refragari audet, ſed ſtatim vnà ad Iudicem ſiue Cadium, totum diem ante ædes ſedentem, & paratum eunt. Pridem in Æthiopia etiam in capitalibus cauſis ab alieno miniſterio abſtinebatur. Ad damnatum liſtor mittebatur præferens mortis ſignum, quo accepto Reus mortem ſibi conſciſcebat. Mortem

exilio commutare nefas habebatur. Euenit, vt quidam meditaretur fugere, quod præsentiens mater zonâ ad collum filij iniectâ ne suis dedecori esset, nequaquam manibus reniti ausum, strangulauerit. Mitior fuit Caroli Magni Lex, cuius fragmentum in Manuscripto, sub titulo Legis Carolinæ & Pauillard Giffou, perdurat his verbis, Nosce, quod nullus nobilis possit auctoritate Iudicis in persona sua, nec in equis suis, aut quadrigis, bigisve aurigarum suorum arestari. Debitum equidem viris nobilibus priuilegium. Sed etsi populares minore sint gratia digni, clementius tamen ex causa meritis, tam in modo capturæ, quam in carcere venirent tractandi. Certè Serenissimus Princeps FERDINANDVS carceres sæpius quotannis per Ministros suos hactenus iussit visitari, & plures è fisco suo & pecunia, eos præfertim qui per aduersam fortunam, aut insignem calamitatem, & non per bonorum suorum decoctionem creditoribus tenentur, redimi. Magnum Magni Principis exemplum, & opulentioribus subditis imitamentum. In Fœdere anni 1357. 12 Decemb. nuncupato de Varoux, hic articulus inuenitur, Nec arestari, nec in ius vocari potest vir equo vectus. Qui Plebeium æquè ac illustrem respicit. At me reprimo, nec in Æthiopiam euagor, aut Turciam. Quid ante annos quadringentos circa formam incarcerationis ob ciuile debitum Leodij obseruaretur, Philippina, quam suprâ concussimus, digito monstrat. Verba sunt. Si quis Ciuium de aliquo debito coram Iustitia fuit conuictus, præcipere debet ei Villicus, vt hoc debitum vel soluat, vel datis fideiussoribus ante Solis occasum caueat: Si neutrum fecerit, turrim

currim Episcopi, aperto ei ad hunc effectum ostio, ingrediatur, neque eidem liceat inde egredi, etiamsi pateret ostium, donec debitum soluerit. Illius æui Eburones, Iudicis, Prætorisque mandata, & humanæ pactum fidei non parui fecisse, vel vnus iste articulus, persuadeat. Nec ab antiquis Germaniæ populis, (à quibus genus maiores duxerunt) ita degenerasse: quibus nihil religiosius fide erat: non publicè modo, sed priuatim, etiam inter ludos & iocos. Aleam (quod mirere, inquit Tacitus) sobrij inter seria exercent: tanta lucrandi, perdendive temeritate, vt cum omnia defecerunt, extremo ac nouissimo iactu de libertate, & corpore contendant. Vitus voluntariam seruitutem adit: quamuis iunior, quamuis robustior, alligari se, ac vænire patitur. Ea est in re prauâ peruicacia, ipsi fidem vocant. Scytharum gens simplex, & bellicosa, iniurata fidei seruandæ tenacior erat, quàm Græci iurati. Quod Scythici Legati Alexandro Magno in faciem exprobrarunt, Iurando gratiam Scythas sancire ne credideris. Colendo fidem iurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos inuocant: nos religionem in ipsa fide nouimus. Qui non reuerentur homines, fallunt Deos. Priscis Romanis fides pro venerabili numine fuit in ciues, socios, hostes; adeo vt Senatum non concilium mortalium, sed ipsummet religiosæ fidei templum censuisses: quorum fidei qui se committebat, periculi omnis erat securus. Cuius ingenij, morisque gnarus Hanno, aliis Poënis detrectantibus, ne eodem exemplo ijs iniicerentur catenæ, quo Cornelio Asinæ nuper fuerant coniectæ, audacter de pace acturus ad

Romanos tetendit, quam violauerat fidem; integram expertus.

CAPVT VIGESIMVM-SECVDVM.

*Ciuitatem Leodiensem non esse Caput aliorum
Patriæ Oppidorum.*

ARcadicus Statuæ Isis Deæ vector veneratio-
nem, & cultum obseruantis, prætereuntisve multi-
tudinis, præ solitarum sarcinarum ritu, admiratus, fa-
stum indecenter exhibuit, ratus sibi, non Deæ hono-
rem deferri, donec rector flagro insolentem compe-
scuit. Plebecula Leodiensis ad eum morem morosa vi-
detur. Nam melioris luti, vt & sagacioris prudentiæ,
sunt, qui supra plebeculam eminent, vt ita iis queat
imponi. Itaque Plebecula, cui non sunt in occipitio
oculi, dum spiritualium, & temporalium simul splen-
dorem Leodij, præcipuè emicare cernit, Principem ibi
præ aliis Oppidis agere, Primarium Capitulum secun-
dam Romam, adiunctis Secundariis Ecclesiis repræsen-
tare, generalia Principis Consistoria ibidem sedem fi-
gere, fluxum & refluxum illic esse Prouincialium; se-
cum reputat, quod aliquid supra aliorum Oppidorum
plebeculam sit, & suum esse, non Principis, & Legiacæ
Ecclesiæ splendorem. Repone exuias Leonis, & tuas
resume; nec temere cum Iole clauam, & arcum Her-
culis vsurpa? Non amplius es Legia quam Hoium, Dio-
nantum, Tungri, & fororiantia Principatus Oppida. Neq
atate

ætate quidem primogenita es, sed patris prædiligentis fauore. Tungros, & Traiectum dissimulo, quandoquidem tu, quæ per Episcopatum Hubertinum incoepisti, vtramque urbem, in qua successiuè Infula Episcopalis præfulsit, & ad te illinc peruenit, natu maiorem fatebere. Diuus Monulphus Tungrorum duodecimus Episcopus, qui Diuo Seruatio post aliquam interregni intercapedinem anno 561 Traiecti successit, Reguli Dionantensis filius fuit; & Dionantum, à Dione, seu Venere & venustate nuncupatum, multò antea erat. Hum, aut Hoyum, ab Hoyulo fluuio dictum, ipsi Diuo Materno Principis Apostolorum Discipulo, primo Tungrensium Præfuli cognitum, & per eum fuit nobilitatum. Qui vt primam cis Alpes Ecclesiam in Deiparæ Immaculatissimæ honorem Tungris ædificauit, ita secundam eidem Virgini Ædem Hui dedicauit.

Centrones Iulio Cæsari in Commentariis de bello Gallico cogniti, Urbem suam Trudonopolim Leodio contemporaneam, si non antiquiorem meritò asserunt. Diuus Trudo Sancti Lamberti sub Diuo Remaclo condiscipulus in fundo & territorio proprio extruxit, Metensique Ecclesiæ donauit, donaturus potiùs Leodiensi, si Leodium extitisset. Nec imponent Loffenses si Oppidum, castrumque suum vetustius faciant, cum Aper Loffensis Comes Sancti Martyris Lamberti pater ibi regnauerit. Sunt & plura huius Principatus Oppida Leodio vetustiora: sufficit exempla indicasse. Neque Ciuitas cæteris auctoritate, & iurisdictione præualet, cum Episcopus vbique verus & plenus sit Dominus & Princeps, vt abundè superiùs apparuit. Si Pomoerium
habet,

habet, vulgò Franciæ districtum, in aliis etiam Oppidis visitur, etsi angustius, quia sunt angustiora. Si Consules & Ciuicum Consilium, reliquæ Vrbes iis non carent: nec Ciuicus illarum Magistratus magis ab iis pender, quàm illæ inuicem inter se. Caput membris suis imperat, dum hoc quiescere, illud moueri, ista operari iubet. Leodium cum aliis Oppidis est eiusdem capitis & corporis, Principis nempe, & Prouinciæ membrum, cui nulla iussio, imperium nullum in reliqua Patriæ Oppida. In sessionibus & comitiis, aliisque negotiis publicis præ Oppidorum Consulibus dignior locus Consulibus Leodiensibus defertur, sed non ea est capitis prærogatiua. Dextera & læua manus, geminæ sunt sorores, an quia dextera dextero loco locata est, se caput sinistræ iactabit? In priuata domo & familia pro ratione ætatis liberi accubant, num ideo seniores natu capita sunt iuniorum fratrum? Parens est qui cunctis æqualiter imperat: vt Princeps in sua Prouincia singulis æquo iure Urbibus. Percurre Fædera & Pacta, per Ciuitatem, & Vrbes Patriæ inita, aut cum ijs percussa, reperies illas equè principaliter nominari, & contrahere, ac Ciuitatem ipsam, nullo nisi prænominationis & ordinis discrimine. Nobilem & amplam Urbem, ac pluribus per Pontifices & Cæsares gratiis decoratam Hynsbergicus Princeps in sua Ordinatione 1424. 16 Iulij confitetur, & nonnunquam forte in historiis legitur esse Vrbs Capitalis Principatus, non tamen aliarum est Urbium caput. Nobilitas, & amplitudo differt ab auctoritate, & iurisdictione. Eques equite nobilior est, sed non idcirco nobilior est caput ignobilioris. Sit etiam Prin-

Princeps qui Legiam capitalem suam Urbem dixerit, non ideo ea Urbium caput. Scio quandoque id dictum, Engelbertus de Marka in Nundinarum Leodiensium institutione 1350. 24 Martij propensionem & animi impulsus expromens, inquit, Desyderantes Ciuitatem Nostram Leodiensem, quæ est nostri Principatus caput, ditare & adaugere, vnas generales nundinas annuas in eadem Nostra Ciuitate in loco dicto Grauiouille ad ripam fluminis Mosæ constituimus. Capitalem vocauit, quia in illa Princeps illius, & reliquarum Urbium caput, Cathedram tenet. An quia Rex vni præ alijs equo insidet, qui vehit Regem equus est aliorum caput equorum? Bucephalum Alexander non eodem quo cæteras pecudes animo æstimabat: namque ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium, & Regem cum vellet ascendere sponte genua submittens excipiebat, credebaturque sentire quem veheret. Hinc velut parentaturus mortuo Bucephalum urbem condidit.

Iulius Cæsar Alexandri æmulator utebatur equo insigni pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis fissis, quem sessoris alterius non patientem primus ascendit; cuius etiam instar pro æde Veneris dedicauit. Augustus, & Adrianus nobilissimos etiam equos habuerunt, quibus mortuis sumptuosos tumulos statuerunt: & post eos degener Commodus egregium Praefinum nomine, quem in Vaticano splendide inhumauit. Sepulchra equina non tam mirabitur, qui boum apud Memphim in Ægypto conditoria legit. Tempore Ptolemæi Lagi alumnus bouis Apis, vltra permagnam quam in eius sumptum pecuniam sumpserat, insuper

quinquaginta argenti talenta à Ptolomæo Rege sum-
 pta in eius sepulturam impendit. Et Diodori Siculi
 ætate (vt ipsemet Libro Secundo Bibliothecæ Histori-
 cæ enarrat) fuerunt, qui in Apis emortualis sepulchrum
 haut minus centum talentis contulere. Num ideò præ-
 scriptorum equorum vllus aliis equis præfuit ? Cur
 magis quàm Cyllarus Castoris, Pegafus Persei, Pyroïs,
 Eoïs, Æthon, & Phlegon Solis equi ? Atqui sessores
 suos iumenta agnoscunt, & morte sua plerumque heris
 vitam seruant ; vt equi innumeri, & Pori elephantus.
 Et Capitalis (vt prætendunt) Urbis Incolæ Principem
 suum nosse dissimulant, ei refragantur & obtrectant.
 Apes ex tauro terræ infosso generantur : in oppositum
 crabrones ex equo ; Pressus humo bellator equus crabro-
 nis origo est. Sic quamdiu humilis & abiecta plebs ter-
 ritamentis suis honestiores ciues premet ; seditiones,
 rapinæ, homicidia compitatim erunt : vbi lege reprimetur,
 reduci poterit serenus benè ordinatæ Reipublicæ
 status. Quod si quandoque Historicus quispiam
 Legiam Capitaletm Urbem vocat, Primariam & Capita-
 lem confundit. Primaria est, quia Principes primariam
 faciunt, tanquam sedem Cathedralem Episcopatus, &
 magis frequentatam, & in habitatione sua sepiùs reli-
 quis honoratam. Etsi tectis Leodiensibus, aut murorum,
 Suburbiorumve ambitu, Principum curia non clauda-
 tur, quibus liberum est alias Vrbes, aut arces suæ Pro-
 uinciæ in habitationem deligere, synodos ibi celebrare,
 Trium Patriæ Statuum Comitia pro libitu indicere &
 habere, illuc Tribunalia Ecclesiastica, & Secularia trans-
 ferre, & figere. Cuius rei numerosa possunt proferri
 exem-

exempla. Roma enim esse dicitur, vbi Papa est. Vt sapienter Pompeianas secutus partes Lentulus ad earundem partium Senatum

— *Non qua tellure coacti,
Quamque procul tectis capta sedeamus ab Urbis
Cernite, sed vestra faciem cognoscite turba,
Cunctaque iussuri primum hoc decernite Patres,
Quod regnis populisque liquet, nos esse Senatum.*

— *Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus, Veiosque habitante Camillo
Illic Roma fuit, non vnquam perdidit ordo
Mutato sua iura solo.*

Quod in transenna significare lubuit in detestationem impudentissimæ temeritatis factiosorum aliquot nebulonum, eò furoris prolapsorū, vt indicta à biennio circiter per Serenissimum Principem in Oppido suo Hoyensi trium Ordinum Comitia perfidis recessibus, seu famosis potiùs scriptis fuerint infectati.

Si Leodium esset caput, haberet in Oppida imperium; iuxta illud Seueri Imperatoris ad exercitum suum prematurè Bassiano filio parere volentem, Sentitis caput imperare, non pedes, Longè absunt ab imperandi & iubendi iure, qui ne quidem vnà queunt conuenire absque Principis consensu & autoritate. Extat Henrici Romanorum Regis in hanc rem 13 Kal. Februarij 1231 datum Wormatiæ rescriptum secundo Præfulatus anno Ioannis de Apia Episcopi, inscriptum, Fidelibus suis vniuersis Ciuibus Leodiensibus, cæterisque Burgen-sibus ad Episcopatum Leodiensem pertinentibus. Vni-

uerſitati veſtræ (inquit) notum facimus , quod nos dilectum Principem, & conſanguineum noſtrum Ioannem venerabilem Leodiensem Episcopum in noſtra gratia ſic duximus colligendum, quod in omni iure ſuo ipſum volumus conſouere. Verùm cum per Principum noſtrorum ſententiam ſit definitum, quod nulla Ciuitas, nullum Oppidum in Regno noſtro conſtitutum abſque Domini ſui aſſenſu facere poſſit communionem, conſtitutionem, conſæderationem, colligationem, ſeu coniurationem aliquam, quocunque nomine cenſeantur, fidelitati veſtræ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus ab omnibus communionibus, conſæderationibus, colligationibus, ſeu coniurationibus quibuſcunque nominibus cenſeantur, quas inter vos illicitè feciſtis, recedentes, dictum Dominum veſtrum Leodiensem Episcopum in omni eo iure & dominio, in quo prædeceſſores ſui fuerunt, eſſe plenariè permittatis. Si Ciuitas Oppidorum caput eſſet, Capituli cum membris permitteretur in commune bonum conſæderatio: quia ſimul membra ſunt ſubditorum, ſocietas, & mutua liga inuito Principe interdicitur. Abſque cuius authoritate nulla Collegia licita ſunt, & collegiorum congregationes conuenticula ſunt, non cætus. Martiani in titulo de Collegiis illicitis audi reſpondentem, Mandatiſ principalibus præcipitur Præſidibus Prouinciarum ne patiantur eſſe collegia & ſodalitia. Religionis tantùm cauſa coire non prohibentur. In ſumma autem niſi ex Senatuſconſulti authoritate, vel Cæſaris, collegium vel tale quodcunque corpus coierit, contra Senatuſconſulta, & mandata, & conſtitutiones collegiũ celebratur.

Strepit,

Strepit, fremitq; hoc loco Plebicola, iniquam Leodien-
sis Urbis cum ceteris institui comparationem, & plus
nimio imminui eius prærogatiuam, quandoquidem à
sententiis Consiliorum Ciuicorum aliarum urbium con-
cessa receptaque sit ad Consilium Ciuicum Leodiense
apellatio: cuius hæc sit natura, vt interponatur ad su-
periores Iudices qui sententiam pronuntiauit. Qua
audacia affirmat, maiore constantia pernego. Nun-
quàm apellationem huiusmodi permissam, nec iure vllò,
legitimave consuetudine receptam. Adi & consule fa-
ctos Urbium Huensis, Dionantensis, Couinensis, Fos-
sensis, Tudinensis, Loffensis, Tungrensis, Trudono-
polis, ne vestigium quidem talis apellationis illuc repe-
ries. Nec dissimile aliorum Oppidorum sit iudicium.
Non tamen inficior vidisse me bina talis qualis prouoca-
tionis exempla, vnum Visetensis Urbis, alterum, ni me
fallit memoria, Eykensis. Cur tam variè, cum par &
idem sit ius vniuersarum? Suspicio propter Iuriscon-
sultorum, & peritorum inopiam aliquos Ciuicos Magi-
stratus in concuium suorum controuersis nonnun-
quam consuluisse & interrogasse Magistratum Ciuicum
Leodensem, & ex eius suffragio (vt ex Iurisperitorum
sponte consultorum consilio plerique Iudices faciunt)
ius partibus dixisse. Hinc Leodensem Magistratum
propagandæ iurisdictionis studiosissimum pro gleba
arum apprehendisse, & spontaneos exquirendi con-
siliij aditus, in iudicium conuertere voluisse: ignaro, ac
multò magis inconsulto Principe. Quod facile factu
fuit inter intestinarum discordiarum nimis frequen-
tium flammis, subditis pro libidine cuncta gerentibus.

Ex quibus interim paucis actibus, ijsque clam, & iuscio Domino fabricatis neque præscriptio, neque consuetudo (quæ corruptela dicitur, nisi sit rationabilis & legitime præscripta) potuit introduci. Adjice, solum apellandi ad aliquod tribunal morem non euincere superioritatem, auctoritatemque extra apellationis casum: iuxta tritam Pragmaticorum vocem, Quantum possessum, tantum præscriptum, non ultra. Exemplum res limpidior reddetur. Sic ab Officiali Leodiensi, iudice non Ecclesiasticarum tantum, sed civilium & profanarum causarum ordinario, ab immemoriali tempore ad Officialem Colonensem Metropoliticum apellatur, eaque consuetudo, etsi præter, imò contra ius extra causas merè Ecclesiasticas, valet & sustinetur: at cauebis inde inferre quod Colonia sit caput Legiæ, aut Officialis Colonensis excepto apellationis casu, caput Leodini. Ita ad Supremum Mechliniense Prætorium ex Regia institutione, & iussione ab omnibus Consiliis Prouincialibus Maiestatis Catholicæ prouocatur; neque ideo Mechlinia est caput Hannoniæ, Arthesiæ, Luxemburgi, Namurci, aliarumve Urbium, aut Prouinciarum. Belgicæ Prouinciæ Regi vni subsunt, nec quia Rex, aut Prorex in Brabantia, & Bruxellis sedem vt plurimum figit, Vrbs Bruxellensis est caput cæterarum. A similitudine non incongrua hic estimandum. Vt Belgicæ suos olim separatim Duces, Comites & Dominos coluerunt, & tandem, vt plures lineæ ex circumferentia in vnum centrum desinentes, in vnum coalescerunt Principem: ita territoria & vrbes Leodiensis Principatus, quæ à pluribus seorsim possidebantur, sæculorum progressu venerunt

runt in vnius Episcopi manum. Tolerabilior fuit Nio-
bes fastus fæcunditate partus superbientis, & Latonam
ipsam spernentis, inflatione steriliū aliena velut sua
predicantium. Iuuat concito cursu per spacia Eburoni-
cæ ditionis excurrere, & aliquam partem metatorio
modo designare. De Tungris primæua Episcopatus à
Diuo Materno Apostolorum Principis discipulo Cathe-
dra, quā ad Leodiensem Antistitem peruenerit, non im-
moror inquirere: cum translatione sedis approbante
Pontifice transiit quicquid tunc principalis iuris Epi-
scopo competebar: quod Cæsari reseruatum erat, Cæ-
sarea deinceps donationē accessit; vt ex Diplomatribus,
quorum crebra hoc opere fit mentio, elucet. Traiecti
ad Mosam Porus Louanij Comes ope Sancti Seruatij
morbo polypo sanatus partem dimidiam donasse scri-
bitur: & vt omnis dominatio est consortis impatiens,
sub Hugone de Cabilione septuagesimo secundo Epi-
scopo anno 1296 in arbitros fuisse compromissum, &
pro Duce Brabantiae largius ab ijs pronuntiatum Ioan-
nes Hocsemius scriptor, Canonicus Leodiensis licen-
ter annotauit. De Centronibus proximè dixi. Lossen-
sem Comitatum, urbem & arcem, Arnulphus Comes
de Los ægritudine extrema decumbens circa annum
millesimum decimum Baldrico Episco, eum in finem
humiliter vocato transcripsit. Aufridus Comes Hoiens-
is anno 985 Hoiensem Comitatum Notgero cessit, &
eodem anno Otto Imperator cessionem ratam faciens
addidit, Quicquid Camerae nostræ prouenire poterat
ex Comitatu iam dicto Ecclesiae supradictæ Leodiensi, vel
iuri Episcopi concedimus. Iam à trecentis & amplius
annis,

annis, nempe anno 627 aut eò circa, Sanctus Ioannes Agnus, à mansuetudine sic dictus, decimus sextus Episcopus, ab aratro, vir aliàs nobilis nouus Curius ad illam dignitatem diuinitùs euocatus, villam de Tyhange, Latinè Tyhonium iuxta Hoiensis Oppidi mœnia suæ Ecclesiæ donarat, præter decimas Capellæ Castrensi Huenfi, vbi sepultus est, assignatas. A Sancto Monulpho duodecimo Episcopo Dionantensis Reguli filio Dionantum processisse comperitur. Nec incompertum est Marchionatum Franchimontensem Regum Romanorum liberalitati deberi. Et Diplomate Ludouici II. Imperatoris dato Aquisgrani 15 Kalend. Februar. 908. confirmatorio donationis Arnulphi Regis tempore Stephani decimi Leodiensium Episcopi Comitis Saluensis filij, probatur quod villa de Tectis cum iuribus inibi fiscalibus tunc & in antea pertinebat ad Leodicensem Ecclesiam: & habeo pro probabili quod totus etiam districtus, seu Franchimontum, alio tunc nomine Foresta erat Ecclesiæ, sed medio tempore interuenisse vsurpationes potentiorum, quas postea Carolus Secundus Imperator retulerit: & eapropter Placentius ait Stephanum Episcopum recepisse Franchimontum, aliter Forestam à Carolo Secundo. Extat Caroli sub anno 923 rescriptum his verbis — Aignierus Marchio strenuus, pariter Robertus nostræ Serenitatis executor fidelissimus, nostram adierunt Excellentiam poscentes prorsus vti interuentu Stephani venerabilis Tungrorum Episcopi nostri affinis dilectissimi, partibus Sanctæ Dei genitricis Mariæ, Almique Martyris Lamberti in proprium traderemus Forestem, quæ olim pertinuerat ad Tectis

Tectis villam, quam dato fisco Zuendipolchus retinuerat ad manum Regiam, quamque constat in pago Luuiensi atque in Comitatu Sichardi sitam — Horum itaque petitioni gratanter assensum præbentes, delegauimus ipsam Forestem prælibatis partibus iure perpetuo in proprium tenendam, & totam vndecunque ad integrum, velut dudum semper in Regum manibus constiterat, firmauimus omni tempore possidendam; in tantum vt neque à quoquam venatio vllatenùs fiat per vllum nisi Prælati illius Ecclesiæ licentiam omnino habuerit indeptam. Si quis ita temerario ausu in ea venari præsumperit sic bannum Regium inde componat, quomodo antea componebatur, dum Regum in manibus steterat. — Obertus Episcopus anno 1096 Bullo-nium situ loci munitissimum in finibus Franciæ, & Lotharingiæ positum ab Heroë Godefrido ad expeditionem Hyerosolimitanam accincto coëmit mille trecentis argenti purissimi marcis, & tribus auri. Quam summam vt corraderet, ex maiori Ecclesia, inquit Historicus, & omnibus Episcopatus Ecclesiis aurum, gemmas, & cætera, quæ decoro ambitu altaria, pulpita, & textus Ecclesiarum venustabant, detraxit. Subiungens quod eo precio obuiauere assiduis latronum & prædonum grassationibus & deprædationibus. Eodem anno 18. Kalend. Iulij Couinum acquisiuit, vt propriis literis fatetur hac forma, Ego à Comite Balduino de Mont Castellum de Couino cum omnibus ad illud pertinentibus in Ecclesiis, mancipiis, villis, campis, siluis, pascuis, pratis, aquis, aquarum decursibus, cultis, incultis, redditibus. — Dedi marcas 500; quod eo libentius fecit, quia animo

Omnium

V v v

con-

conceperat cum aliis deuotis Christianis Hyerosolimam proficisci. Idem Obertus emit Castellum Clarimontis. Anno 1204. sub Hugone de Petra Ponte Comes Albertus allodium suum de Muha & de Waleue cum familia & omnibus appendiciis, Ecclesiæ Leodiensi contulit liberè & absolutè. In remunerationem tamen iuxta mutuum pactum Episcopus grandem pecuniarum summam (sunt qui de quinquaginta marcarum millibus loquantur) rependit. Anno 1040 Henricus Tertius Imperator deferens precibus Nithardi Episcopi (qui materno genere fuit Bauarus, & Reginaldi ex sorore nepos) Hasbaniam, pridem Haspinga dictam, eidem Ecclesiæ erogauit, his verbis, Comitatum Arnoldi Comitis nomine Haspinga in pago Hispangou situm cum tali iure, talique districtu, quale parens noster Conrardus Imperator, aut nos hactenus in illo visi sumus habere, in *Moneta vel Telonio*, imo cum omni vtilitate, quæ scribi, aut excogitari potest prædictæ Leodiensi Ecclesiæ in honorem Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, ac preciosissimi Martyris Lamberti qui ibidem corporaliter requiescit constructæ, ea lege in proprium concedimus, vt hanc proprietatem quam hactenus in illo habuimus, Episcopus Nithardus, sui que successores ab hinc potestatiuè habeant. Ita de singulis Oppidis reperiet impiger indagator, & quisquis in quærendo operæ & labori non parceret. His præiui exemplis, quæ regulam non restringunt, sed explicant. Scrutetur alius an Fossense Oppidum à Beato Pholliano, qui dono & sumptu Sanctæ Gertrudis Pipini filiæ Fossense collegium fundauit, an Belysienſe à Landrada virgine Nobili quæ in suo patrimonio

monio cœnobium virginale tempore Sancti Lamberti
construxit, insigni munificentia prouenerint: quando
Tuinum, seu Tudinense Oppidum, & quomodo Ecce-
lesiæ accesserit, & an Goropij Becani coniectura veridi-
ca sit, qui Tuinum à vernacula dictione, *Tüer*, occisio-
nem significante, vult appellari, quod eo credat con-
ditum loco quo Neruiorum copiae penè ad internecio-
nem fuerunt à Iulio Cæsare excisæ. Foràs foràs lum-
brice qui sub terra erepsisti modo? Viden' nunc re-
liquas vrbes, non minùs quàm Leodium esse de iuribus
& bonis Ecclesiæ Leodiensis, Leodiumque proinde
non esse nisi vnius corporis membrum, nequaquàm
verò caput. Saltem si ventrem, ob loci situm, item-
que habitantium multitudinem; aut manum, ab arma-
ferentium manu dixisses, aurem non offenderes: Vel
etiam oculum; quo nomine doctæ Athenæ, & fruga-
lis Sparta præ alijs Græciæ Ciuitatibus decoratæ sunt:
& Alcibade, Cononeque Atticis Ducibus successiuè
debellatis, cum multi Atheniensium nomen delendum,
urbemque incendio consumendam censerent, ipsimet
hostes Spartani obstitere, negaruntque se ex duobus
Græciæ oculis alterum eruturos.

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM.

De Telonio & Moneta.

Nemo si ingratus est, non miser est: Ingrati itaque esse vitemus non aliena causa, sed nostra. Grati sumus non vt alius nobis libentius præstet, priori irritatus exemplo, sed vt rem pulcherrimam ac iucundissimam faciamus. Senecæ est præceptum. Verear ingratitudinis notam contrahere si plurium Cæsarum dona Ecclesiæ Leodiensi collata tam siccè pertranseam, & illorum iniurius memoriæ, nisi memor meminerim. Hoc, & priore Libro non pauca pro materiæ occurso delibavi; gemino, aut cumulo officium. Carolus Secundus, idemque Caluus dictus, (qui Batauiam seu Hollandiam primus dignitate Comitatus decorauit Theodorico Comite creato, & Balduinum ex Custode Flandriæ Comitem instituit) suo diplomate dato in Meantis Ciuitate 6 Kal. Iulij 884 commemorat, Ad petitionem Rinchardæ Imperatricis suæ coniugis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Sanctique Lamberti Tungrensi vel Leodiensi, cui tunc præerat Franco Episcopus, concessisse in pago Scarponnensi Villam quæ dicebatur Magdera cum edificiis, Ecclesiis, terris, agris, vineis, campis, pascuis, siluis, aquis & mancipiis vtriusque sexus, ea lege vt nullus eiusdem Ecclesiæ Episcopus, deinceps beneficiandi eas res habeat licentiam. Mancipia insuper illa (sunt verba Diplomatis) quæ Tungris, ac Leodij residere & manere noscun-

noscentur, de quocunque nostro fisco sint, aut ex dominicato, aut ex beneficiato, vniuersa eidem Ecclesiæ perpetuò habenda atque tenenda, sicut alia suprascripta concedentes, adiicimus, & confirmamus. Fiscum ex Dominicato hîc intelligo, res proprio iure & immediatè ad Cæsarem vti Dominum spectantes: Ex Beneficiato autem, quæ iure subinfeudationis per vassallos Cæsari debebantur. Feudum enim ex parte concedentis est beneficium, & vassalli Feudatarij dicuntur beneficiarij. Otto Secundus 8 Idus Ianuarij 981 in Gruona, rescripta Prædecessorum Cæsarum Caroli Magni, Ludouici, & Caroli Secundi per Ottonem Primum parentem suum confirmata, vt vniuersæ possessiones Ecclesiæ Sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, & Sancti Lamberti, & quęcunque loca cum omnibus rebus, & hominibus ad ea pertinentibus, *omni publica potestate exclusa* in manu Episcopi singulariter consistant supplicante Notgero Leodiensium Episcopo rata facit, & firma. Otto Tertius Nonis Iunij 985 in Gilenhoim anno regni sui secundo ad eiusdem Notgeri requisitionem, non solum confirmat redditionem Comitatus Hoyensis ad manus Episcopi per Aufridum Comitem factam, sed Imperialia iura quæ ibi reseruata habebat adiicit: his verbis, nam digna censeo quæ ex parte saltem subijciam, Quia adiit Celsitudinem nostram Venerabilis & Fidelitatis nostræ in omnibus executor Notgerus Tungrensium vel Leodiensium Episcopus, vt ei, & successoribus suis Sanctæ Mariæ, Sanctoque Lamberto deferuituris Comitatum Hoyensem, qui in nostra ditione hætenus erat, quemque Aufridus Comes illustris vir, qui illum ad præsens

tenebat, pro Dei honore, & prædictorum Sanctorum veneratione, ipsiusque Episcopi amore reddiderat, perpetuo habendum concederemus: & quia quod reliquum erat regie ditionis in *Moneta scilicet & Telonio*, reliquisque redditibus munificentia Regum, vel Imperatorum prædecessorum nostrorum Ecclesie Sanctæ Mariæ Leodio, vel Hoyopositæ iam cesserat, & dilectissima mater nostra Theophania Imperatrix fieri petebat, ratum duximus eius subseruire petitioni: super hæc, quęcunque ab antecessoribus nostris Ecclesie Sanctæ Mariæ, Sanctique Lamberti concessa sunt, concedimus eidem Venerabili Notgero Episcopo, & per eum omnibus eius successoribus quod reliquum Hoyensis Comitatus in nostra ditione superfuerat infra eundem vicum, vel extra. Itaque pro animæ nostræ, vel antecessorum nostrorum remedio, vel Dei seruitio melius & fidelius explendo, quicquid Camera nostrę provenire poterat ex Comitatu iam dicto Ecclesie supradictæ Episcopo cedendum permitimus. Diuus Henricus Imperator eo nomine Secundus (quidam primum faciunt, Henricum Aucupem omittentes) 4. Idus Iunij anno Domini millesimo sexto in Etterem, præmemorato rursus Notgero instante (quem secundum Ciuitatis Leodinae Conditorem iure meritissimo vocamus) in hanc rescripsit sententiam, Quia vir Venerabilis Notgerus Tungrensis seu Leodiensis Episcopus quoddam præceptum obtulit quod erat secundi Ottonis Imperatoris consanguinei nostri, in quo dicebatur quod non solum ipse, & pater suus, sed antecessores eorum eidem Ecclesie Sanctæ Mariæ & Sancti Lamberti per authoritatis suę præcepta contulerant,

lerant, vt & ipsa: & suæ appendiciæ, quæ sunt (enumerat inter alia, Dionantum, Tungros, Hoyum, Traiectum, Fossas, Ceumacum) vel in ceteris locis, cum omnibus rebus vel hominibus ad se pertinentibus liberè consistenter, & ab omni inquietudine iudiciariæ potestatis defensæ & securæ manerent. Cuius petitioni aures libenter accomodauimus, & decreuimus vt ipsi Præsuli, successoribus suis, & nunc, & semper liceat res prædictæ Ecclesiæ, & illi subditarum sub tuitionis atque immunitatis nostræ defensione, remota totius iudiciariæ potestatis inquietudine, quietas possidere, & nostro Imperio parere, & quicquid de præfatis rebus Ecclesiarum, *ius fisci exigere poterat* prædictæ Ecclesiæ esset, vt deinceps ad peragendum Dei seruitium, augmentum & supplementum fiat. Henricus Quartus literis suis Aquilgrani septimo Kalendas Iulij 1070 expeditis, idem quod Henricus Secundus roborat, addens quoad Dionantum quod sequitur, Illud verò Castrum quod est in Dionant, concedimus iudiciario iure, & legali deliberatione construere, vel potius reconstruere, eo quod fuerit antiquitus constructum ad Regni negotium, præsertim cum sit huius rei indicium & pars muri, & trium solidorum census. Concedimus & ibidem *Monetam, Teloneum, Mercatum* vt hæc liberè teneat Episcopus. Rectè reedificandum dixit Castrum Dionantense, quod iam de tempore Sancti Monulphi celebre erat, & è cuius liberalitate ad Leodiensem Ecclesiam cum sedis Cathedralis translatione peruenit. Ioannes Molanus in suo Indiculo Sanctorum Belgii in litera S, sic inquit. Monulphus prædiorum suorum, inter quæ est Castrum Dionantum

nantum Beatum Seruatium scripsit heredem, in cuius medio Ecclesiæ omnibus dignè peractis sepultus est, sicut hodie videtur. Scribebat anno 1573. Cum Cathedra per Sanctum Hubertum authoritate Apostolica Leodium Tungris, aut Traiecto transit (non definitio enim intricatam & exagitatam questionem, an verè aliquando Sedes Episcopalis Traiectum sit delata, an solum residentia Episcoporum ad tempus eò immigrauerit) quæ Cathedralis, & Episcopalis Tiaræ erant, Leodium vnà transferunt. Quemadmodum antea, si Ægidio aureæ Vallis credimus, anno scilicet 549 Sanctus Domitianus dicitur obtinuisse in Synodo Aurelianensi facultatem transferendi in Oppidum Traiectense ad Mosam bona Ecclesiæ Tungrentis. Quod si ita esset, consequeretur sedem Tungris reuerà fuisse in Urbem Traiectensem translata. Sed vt idem cibus non similiter sapit omnium palato; nec oculus, alioquin auro index certior, de Iridis coloribus eodem semper modo iudicat: Prescripta Ottonum, & Henricorum Diplomata aliorum trahunt aduersarij, conantes inferre, cum in illis recenseantur plura Principatus Oppida, & Episcopalia bona velut Imperium recognoscentia, Ciuitas autem Leodiensis ibidem non exprimitur, huius quàm aliorum Oppidorum & locorum diuersam videri rationem. Qui amant ipsi sibi somnia fingunt: omnibus historiis se malus aptat amor. Quos strictim hoc vno ictu perstrictos velim, Talia esse subiecta, qualia sunt predicata, & leges ipsas interpretationem trahere ex terminorum habilitate. Peculiarem Urbis Leodiensis in ijs literis mentionem fieri non oportuit. Vbi de bonis Ecclesiæ.

Eclesiæ Sanctæ Mariæ, Sanctique Lamberti collatis, & collatorum confirmatione agebatur. Dos namque prima huius Eclesiæ, & Cathedrę fuit ipsa Ciuitas, quam Sanctus Hubertus condidit propter Eclesiam in Deiparæ, & Diui Lamberti honorem. Accessiones & incrementa primæuæ dotis fuere, alia dominia, oppida & loca, pro quibus confirmandis Episcopi supplices fuere Cæsaribus. Eapropter Otto Secundus Eclesiam Leodiensem vocat Matrem, respectu Eclesiarum Tungrensis, Hoyensis, Fossensis, & Lobienfis, quas dicit esse capitales, id est præcipuas possessiones earum quæ fuerant Matri Eclesiæ collatæ; non capitales respectu Matris, quæ ided mater erat, quia ante istarum superuenientium acquisitionem, Ciuitas fuerat per conditorem assignata & tradita in dotem, & sedem Episcopalis dignitatis. Nihilominus Otto Tertius gratias & confirmationes prædecessorum Imperatorum explicatiùs ad ipsammet Eclesiam Leodiensem, quæ Leodiensis dicta fuit à Leodio in dotem & sedem assignato, refert, dum Leodiensem principe & primario loco nominat, & Traiectum, Hoyum, & Dionantum Secundariò, & recentius quæsitâ recenset. Tungrorum & Traiecti antiquitas Maternitatem non lædit Eclesiæ Leodiensis, quę erecta in Cathedralem, illis in collegiatis demissis, vera fuit effecta mater, duobus illis Oppidis posterius etiam eidem submissis. Diuus Henricus Secundus (quem Augusta Familia Bauarica iure iactat suum) districtius, dum vtitur his verbis, Ottonem Imperatorem, & Antecessores eidem Eclesiæ Sanctæ Mariæ, & Sancti Lamberti præcepta contulisse, vt & ipsa, & suæ appendiciæ

X x x

(pro

(pro appendicibus alia Oppida, & loca dinumerat) cum omnibus rebus & hominibus ad se pertinentibus liberè per se confisterent. Principaliter ergò, & primò gratiæ eæ Cæsareæ Leodium tanquàm originariam Ecclesię dotem considerarunt, & alia aduentitia Oppida posterius & per intervallum acquisita, quæ sub appendiciis, seu appendicibus continentur, per modum accessoriorum & appendicum. Henricus Quartus prædecessorum vestigia eodem verborum passu legit, Ecclesiam Leodiensem principaliter denominans, & aliorum Oppidorum Ecclesias, appendicias, seu appendices illius appellat. Hoc ipso quod de appendicibus idem expressim statuitur, de eo cuius appendices dicuntur intellectum fortiùs venit. Quandoquidem accessoria sequantur suum principale, & parem cum eo conditionem fortiantur. Antememorata Caroli Secundi donatio fiscalium quorumcunque iurium, Dominicalium, & subinfeudatorum Leodij, & Tungris ipsi vt Cæsari restantium (cuius Cæsaris Caroli Secundi, non minùs quàm Caroli Primi seu Magni, tam Ottonis Secundi, quàm amborum Henricorum Literæ meminerunt) lineam huc ducit perpendicularem. Quicquid in Vrbe Leodiensi supererat Imperialis fisci, & vtriusque sexus mancipia, Franconi Episcopo, & in Præsulatu successoribus in perpetuum concessit. Si Cæsar Leodii fiscum adhuc habebat, Leodium iuris erat Imperialis, cum extra Imperium nullus sit fiscus Cæsareus. Fiscus enim est de patrimonio Principis vt Principis, & Regiæ, aut Imperiali eius coronæ competit. Vt radij à Sole, fluuij à mari, ab eo fluunt confiscationum iura. De quo illud est Plinij in suo Traiano, Magna
Prin-

Principis gloria est si sæpe vincatur fiscus, cuius mala causa nunquàm est nisi sub bono Principe. Per quorum iurium fiscalium cessionem Cæsares Episcopum Leodiensem magna ædepol potestate Leodij instruxerunt, non minore quàm in alijs eiusdem Principatus Oppidis. Et inde aliqui in oppositam prorsus partem occasionem sumpsere asserèdi, quod Ciuitas ab Imperio esset exempta, & Principi suo duntaxat subiecta. Parùm prudenter, parùmque fideliter: ex quo per quantumcunque generalem iurium iurisdictionalium, Fiscalium, aut Regalium donationem Dominis immediatis à Cæsari- bus factam, directum Dominium, supremumque Imperij ius non censeatur ab Imperio abdicatum. Sed iurisdictionis cumlatiuè, non priuatiuè, vt Iureconfulti loquuntur, attributa. Hinc Ottones, & Henrici singulari fauore prædecessorum Præcepta, vt vocant, insecuti, declarando quod vniuersæ possessiones Ecclesiæ Leodiensis cum omnibus rebus, & hominibus in manu Episcopi singulariter consistant, *omni publica potestate exclusæ*, Imperialem inde potestatem non excludunt, absit captiosa interpretatio, sed quamlibet aliam externam. Patrocinante ad id vulgato axioma, Sub generali oratione, & sermone non comprehendì personam loquentis. Autumo insuper hanc publicæ potestatis exclusionem admodum conferre ad fastigium & culmen authoritatis Episcopi & Principis, quòd ex absoluta potestate, & alto suo dominio, de quo antehac differuimus, citra vllam iudicij telam possit Princeps grauiora corrigere delicta. At altiùs infigendū memoriæ censeo quod Otto Tertius de Comitatu Hoiensi, & Henricus

Quartus de Dionanto tradunt; ille quidem, quod relictum erat in Hoiensi territorio Regie ditionis in *Moneta*, *Telonio*, & reliquis redditibus cedendo, aut cessum ratum habendo; hic autem, concedens Episcopo, ut Dionanti *Monetam*, *Telonium* & *Mercatum* liberè teneat. De Mercatu seu Nundinis nil dico, quia nemo refragatur; de Telonio pauculum, & de Moneta liberaliùs effabor. En à quot sæculis utrobique Hui, & Dionanti Princeps Leodiensis habuit ius Telonij? Quemadmodum & adeptum fuisse Traiecti docet Ludouici II. Imperatoris rescriptum datum Aquisgrani 908. 15 Kal. Februar. ubi antecedentes donationes confirmans his utitur verbis, Insuper *Teloneum ac Monetam de Traiecto* nostra donatione cum consensu Albuini eo tempore illius Comitis, concessa. Et in Hasbania (antiquitus Haspinga) alterum Henrici III. Imperatoris 1040. Diploma, Comitatum Arnoldi Comitis nomine Haspinga cum tali iure quale parens noster, aut nos in illo visi sumus habere in *Moneta vel Teloneo* concessimus. Diuus FERDINANDVS Secundus nuper Serenissimo FERDINANDO Leodiensium Principi facultatem insuper peculiarem dederat huiusce vectigalis. Interim dum ante aliquot annos in arcium & præsidiariorum militum intertentionem, aliasque publicas Patriæ necessitates de eo, ni promptius aptiusve medium suggereretur, imponendo apud Leodienses actum fuit, curæ Serenissimi Principis in irritum cessere, cuneo Mercatorum, qui & probi ciues haberi volunt vndecunque reclamante. Facessat nominis boni ciuis vsurpatio, penès quos priuatum lucrum publicam vincit causam: qui tantum & non amplius

Simplicius de publicis malis sentiunt, quantum ad priuatas
 res pertinet. Aurea Cassiodori sententia non est pro
 auro plusquam ferreo, Mihi propria cura dilapsa est,
 postquam generalem cepi cogitare custodiam: opto
 meis bene, sed quod possit esse commune. Sed lubet
 fucum & fumum facere contumaciæ, ex diuini Plato-
 nis sententia, qui quarto & trigésimo Libro de Legi-
 bus, tollit penitus à Republica importandarum, expor-
 tandarumque rerum vectigal. Radius Solis has tene-
 bras dispellet. Plato vectigal à vehendo, & euehendo di-
 ctum, quod Græci eodem significatu Telon (vnde Te-
 lonium) vocant, à sua Republica exclusit: sed ubi est
 Platonis Respublica? Vbi Stoicorum Sapiens, & Cice-
 ronius orator. Nusquam gentium. Neque miror sic
 idæam suam composuisse Platonem, & arcuisse vecti-
 gal ab eo politico imaginario regimine, vnde Mercato-
 res, & commercia proscribebat. Omnia (inquit) pere-
 grina nisi necessaria sint, nemo adducat, nec rursus
 aliquid quod regioni necessarium sit exporter. Arma
 tantum & instrumenta bellica, quæque ad bellum con-
 ferunt, si aduectione est opus, conuehantur. Notissi-
 mum Romanis Legibus, & moribus id vectigalis genus,
 quod in portibus, aut portis Oppidorum, portorium, &
 portarium ideo nuncupatum, pontium transitu, aut
 viarum transgressu certis erat locis institutum. Lex est
 Valentis, Valentiniani, & Gratiani ad Archelaum Co-
 mitem Orientis in Iustinianæo Codice, Ex præstatione
 vectigalium nullius omnino nomine quicquam minua-
 tur, quin octauas more solito constitutas omne homi-
 num genus, quod commerciis voluerit interesse, de-
 pendat.

pendat. Octaua ergò pars mercium pro portorio soluebatur, vnde illius exactores appellati octauarij, & octonarij. Cicero tamen in Verrem scribit de vicesima portus Syracusani, & Quintilianus, Symmachusque de quadragesima. Opinandum est pro locis, aut mercibus, necnon temporibus variasse: maximè pro mercibus, vt peregrinæ ad delicias, aut pompas magis, quàm ad vsum inuectæ, grauius vectigal soluerent. Moderatum erat quod ex vectura mercium nuperrimè exigebat Princeps, nimirum sexagesima, nec in suos, sed in necessarios Patriæ vsus. Quod tot debebatur nominibus abnegatum fuit. An Mercurius, qui commerciis præest, & lucro fauentiorem se exhibuerit, refragatores ipsi eloquantur. Ante anni reuolutionem latro vnus Plateolus sicariis paucis stipatus merces quasque pro libidine sua vectigales fecit, magno gentis Mercurialis dolore, & detrimento. Ad solos Leodienses culpa pertiuit. Tres enim Patriæ Ordines, vt ante scripsi, in Telonium, vel aliud tributum rebus consumptibilibus alijsve imponendum, par præsentibus necessitatibus consentiebant: illi verò more, & errore inueterato negabant alligari ordinum suffragiis. Similem quandoque quæstionem mouerunt Gandenses veteres Leodiensium amici, sed Carolus Quintus Cæsar in publico Senatus confessu anno 1540 pridie Kalendas Maij terminauit. Ex Ponto Heutero paucis exponam. Ardente cum Francis bello Maria Austriaca Belgarum Gubernatrix anno 1536 conuocatis omnium Prouinciarum Ordinibus in Francicum bellum obtinuerat duodecies centena millia florenorum, è quibus Flandri pro sua parte

parte erant soluturi quadringenta millia, inita ratione pro facultate ac opibus singularum Prouinciarum. Cæteris consentientibus Flandris opposuere se soli Gandenses, obtendentes quod ad extraordinarias pecuniarum collationes cogi non possent, ob priuilegia à tribus diuersis Comitibus vrbi collata, à Comite Guidone 1296, à Comite Ludouico Neuersio 1334. & postremò à Duce Maria Burgunda 1477; ceterisque contribuentibus mansere in mora, & contumacia. Aduocato Fiscali perorante, & præter alia replicante, quod priuilegia (partim vi & seditione expressa) non intelligerentur de impositione vniuersæ Flandriæ facta, sed soli Vrbi Gandensi imperata, huius formæ tulit sententiam, Consilio Procerum aurei velleris, Præsidum diuersarum Curiarum, Præfectorum supplicum libellorum, ac complurium aliorum magni nominis, eruditionis, ac prudentiæ virorum, causa maturè, probeque examinata definitè ac absolutè pronuntiamus, Consensum trium Flandriæ Ordinum sufficere: Urbem proinde Gandensem, eiusque Castellaniam in omnem perpetuitatem per Ordinū in tributa consensum obligari, idemque per vniuersam Flandriam obseruandum, non obstantibus priuilegiis à Gandensibus allegatis, donatisq; à Comitibus Guidone, Ludouico Neuersio, & Duce Maria Burgunda. Quam ego sententiam referendam duxi, vt deinceps illius recordatione admoniti Leodienses erubescant in Comitibus tumultuari, & aduersus trium Statuum suffragia obluetari.

Eodem in ludo edocemur ius cudendæ monetæ competere Principi, non Leodij tantum, & Bullonij, sed etiam

etiam Dionanti, Hui, aliisq; locis. Vt mirum sit, si admirationi locum daret popularis vesania, toties in re monetaria Principem fuisse, per Leodienses edicta principalia suis Reccessibus abrogantes, interturbatum. Cusionem Monetæ esse è primis Regalibus nemo huc vsque dubitare ausus: inter illa numeratur in Libris Feudorum capite de Regalibus, & ad solum Imperatorem spectat, eoque quibus Imperator Priuilegium concesserit. Hinc poena læsæ Maiestatis tenetur, extremoque supplicio afficitur qui adulterat, falsificatve monetam. Si quis nummos (lex est Constantini Imperatoris) falsa effusione formauerit, vniuersas eius facultates fisco nostro præcipimus addici: & quicumq; solidorum adulter poterit reperiri, illico omni dilatione submota flammæ exustionibus mancipetur. Veteres opinabantur Monetam esse Deam, quæ pecuniæ haberet curam, & seuerissimè animaduerneret in eos, qui dolum circa pecuniam admitterent. Rex Iorus, alij legunt Ionos, primus monetam in Thessalia reperit, de quo Lucanus, Vergilio nescio an inferior,

Primus Thessalica rector telluris Iorus

In formam calida percussit pondera massæ,

Fudit & argentum flammis, aurique monetam

Fregit, & immensis coxit fornacibus ara.

In Egina insula dicitur argentum primùm à Philone coeptum signari. In Italia primus omnium Ianus aream pecuniam signauit, cuius vna in parte nota erat Ianus biceps, ex altera rostrum navis, qua vectus fuerat Saturnus. Quod Ouidius indicat

*— Sed cur Naualis in are
altera signata est, altera forma biceps?*

Mul

Multis postmodum interuallis vsus monetæ inter mortuos reuixit in Romana Republica, non sub Numa Pompilio, quem aliqui fingunt pecuniam signasse, & à nomine suo Numum apellasse, sed post exactos diu Reges. Notæ Nummi Ærei fuerunt, ex vna parte Consulium capita, dum Roma sub Consulibus fuit, postea Cæsarium effigies; ex parte altera non idem semper signum: aliquando lupa Romulum & Remum lactans, quandoque vel triumphus, vel ciuica corona, aut Deus, Deave quæpiam. Nummus argenteus, vt Plinius scriptum reliquit, percussus est anno Urbis quingentesimo octogesimo quinto, Quinto Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum: ij Nummi bigati & quadrigati apellati, à bigis, & quadrigis insculptis. Fuere deinde percussi cum signo Victoriæ, & ideo dicti Victoriati: postmodum argentei notas æneorum assumpsere, ab vna scilicet parte Consulium, & successiuè Imperatorum capita, ab altera pro arbitrio regentium. Vt Augustus, iuxta Suetonium, nummum argenteum nota syderis Capricorni, quo natus fuerat percussit, & Nero Cytharædum, quod cythara plurimum delectaretur, nummo inscripsit. Argenteo aureus nummus sexaginta annis posterior, cum Consulium etiam, aut Imperatorum imaginibus pro ratione temporum. Tribunis ea cura demandabatur, vt fragmentum antiquæ legis, recentioris tamen duodecim Tabulis, testatur, Tribuni domi pecuniam publicam custodiunt, æs, argentum, aurumve publicè signant. Romæ ædes & officina Monetæ fuerunt eo loco vbi Manlij Capitolini ob regni affectationem damnati domus extiterat. Camillus illic

Iunoni Monetæ templum dedicavit post cladem maximam à Senonibus Gallis acceptam, quod ex arce Iunonis audita vox esset, & Iuno appellata ideò Moneta. Pecunia autem dicta Moneta, quòd post notæ impressionem admoneat cuius sit ponderis & valoris. Sicut Nummus dicitur Græca æthymologia, quia à lege precium suum habet.

CAPVT VIGESIMVM-QUARTVM.

De Pace de Fexhe.

THeobaldus de Barro septuagesimus quartus Tugrensis, & consequenter Leodiensis Ecclesiæ Episcopus Henricum Luxemburgensem Imperatorem in Italiam comitatus seditione Romæ in Henricum coorta fortiter dimicans læsus post triduum expiravit anno 1310, vel eo circa. Successor Adolphus de Marka diffutam nobilium, & popularium cruentis discordiis Rempublicam suscepit, sub quo Pax de Fexhe anno 1316 in auras exiuit. Occasionem ex Ioanne Hocsemio Canonico & Scholastico Cathedrali, Principi cæterum frigidè affecto, hanc præcipuè deprehendo. Prauo abusu inualuerat lex quædam Carolina, à Carolo Magno sic dicta, quâ, præ alijs articulis cauebatur, quod quisquis homicidium perpetrasset videntibus Villico & Scabinis, etiamsi sub axillis homicida caput interfecti circumferret, & cruentatis manibus ad iudicium veniret, nullis probationibus, neque rei euidentia convinci posset, sed proprio iuramento absolutus abibat indemnis,

nis, nisi Villicus accusationem verbalem commissorum criminum apud publica Scabinorum acta scripto redigi fecisset; Quò eueniebat validiores & potentiores impunè grassari, & in solos miseros & pauperiores ultorem iustitiæ gladium insurgere. Ideò quot erant quieti & Pacifici Ciuium, conuesti sunt Episcopo, quod nisi seposita eiusmodi lege, Alti Dominij iure; seu vt interpretor, absoluta sua potestate procederet, nemini probotutum foret in publicum prodire, & per vias incedere. Motus Princeps adhibito prudentum consilio, præcepit Mamburno, vt indifferenter iure Alti Dominij delicta legitimè probata coërceret: & Mamburno conueniente (imò paulò post aduersus Dominum suum conspirante) Princeps ipse absoluta vsus potestate delinquentes compescuit. Postea pluribus interiectis annis eidem Adolpho Leodienses supplicarunt; vt permitteret statuta condi queis Carolinū ius arctaretur: vt præmium quorundam Statutorum denotat, quorum data est incerta in anno, certa in die, sexta mensis Aprilis. Nam quidam Codices præferunt annum 1318, alij 1348; ego magis in annum 1328 propendo, propter primum articulum Pacis de Floenne 1326. 5. Iunij continentem, Resolutum fuisse statuta pro Ciuitate Leodiensi condenda in quindecim annos permanfura, vt ciuium Leodiensium excessus congruè emendentur. In hunc modum Adolphus ea statuta exorditur, Quandoquidem ius antiquum, nuncupatum Caroli Magni; secundum quod Scabini nostri iudicant, laxius, mitiusque est, adeo vt Ciuitatis nostræ criminosi pro modo delictorum suorum non puniantur, Consules, Iurati, Gubernatores,

natores, & tota Communitas Leodiensis cum expresse nostro consensu, licentia, & autoritate condiderunt nonnulla Statuta ad quindecim duratura annos, prædicta nihilominus nostra lege in robore suo remanente. Intercurrit scrupulus circa hoc Alti Dominij ius, quem prius eluam, etsi Pace de Fexhe sit posterior. Varium & mutabile vulgus quod querimoniis suis Adolphum Principem perpulerat ad exercitium summæ potestatis, tædio seriæ iustitiæ refractarium, post Pacem de Fexhe, Recordium anno 1325 in Septembri (Literam Conatum apellant) à Scabinis accepit, sub hac forma, Item in actis publicis asseruamus quod Dominus Patriæ (seu Princeps) nulla alia lege per Bannum Leodiense utatur, quàm iure Carolino. Neque eidem permittatur ullis in casibus intra Ciuitatem alia lege uti, præterquam si Vniuersitas Leodiensis vltro se alteri legi submitteret. Verùm reuoco Lectori in memoriam, quod isthæc Scabinalis Testatio sit eadem cum ea quæ perperam super Itineribus publicis emanauit, quam Arbitri in Pace de Floenne 1330. 1. Iulij tanquàm in medio intestinorum bellorum æstu per vim extortam, declararunt irritam, & inanem. Si Carolinarum legum septis Princeps foret inclusus, neque subditi propter mollietatem illarum orassent & exorassent ab illis pro tempore dispensari, neque toties tot Statuta, & Reformationes à diuersis successiue Principibus in diem hodiernum videremus euulgata. Etsi nihil inde decessurum ordinariæ potestatis arbitrarer, quandoquidem Carolinæ leges essent Imperiales, à Carolo Magno Imperatore latæ: quæ ut per totum Imperium publicatæ omnes concer-

nebant

nebant subditos, ita Leodienses Imperio subiectos. Imperator enim iurisdictionem suam fundat, per legum suarum obseruationem. Nec ipsi Imperatori vertitur opprobrio legibus propriis obtemperare: vt qui cogitet cum Theodosio, tantum ipsi per se licere, quantum per leges antea licebat: & ius summum facultate & copia commodandi, non securitate peccandi experiri. De Regibus Romanis audi Romanum, Nobis Romulus, vt libitum imperitauerat, dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit, repertaque quædam à Tullo & Anco, sed præcipuus Seruius sanctorum legum fuit, quæ etiam Reges obtemperarent. Cernis Reges ipsos legibus sceptrum submisisse? Vnius Caligulæ atrox & barbara vox fuit, Omnia ipsi, & in omnes licere. Sed Caligulæ, portenti, non hominis, qui quoties vxoris, vel amiculæ collum exoscularetur, addebat, tam bona ceruix simulac iussero demetur. Ordinariæ potestatis dixi, quia si certis penitissimè adstringeretur legibus, frustra quæreretur, supersintne scintillæ extraordinariæ auctoritatis, & Alti Dominij. Non ideo tamen non posset iure Principali leges pro personarum, temporum, aut locorum ratione inutiles & infructiferas, amputare, antiquare, & vtilioribus supplere; exemplo diligentis agricolæ siluescentem vitem secantis, ne labruscas pro vuis gignat. Senescunt si quidem vel optima quæque, & infitionibus, nouisque propaginibus indigent. Ab hoc Pacto eliciunt Plebiculæ non licere Principi per se iudicare, neque noua iudicum Tribunalia instituere; sed non video ex qua Logica fluat illatio. Cum illuc tantum componatur inter se, via Alti Dominij, extra paucos

casus vetita, & methodus Iudiciariæ cognitionis in aliis
 seruanda. Scabini autem, & Homines (seu Curia Pares,
 qui tunc rerum etiam capitalium erant cognitores)
 in exemplum proferantur: non adiecto, quod Princeps
 prohibeatur alias Iudicum Curias adlegere: quanquam
 nullas adlegerit, nec dempta Paribus illis cognitione
 criminali, aliud vice illorum collegium surrogauerit.
 Viua ratione, non incerta coniectura agere me sentiet,
 & consentiet, qui curiam Officialis Leodiensis tunc, &
 multis ante sæculis agnoscet; (certè anno 1315 proxi-
 mè ante hoc Pactum de Fexhe Adolphus Curiam sui
 Officialis, & alias inferiores Dionantum transfuisse
 scribitur) cuius, etsi ordinarij ciuiliū, simulque crimi-
 naliū Iudicis, nullus tamen ibi sermo. Vnde mentio-
 nis neglectus, non est omissionis effectus: & vice versa
 expressorum designatio in exemplificationem facta est,
 non in præteritorum exclusionem. Non meliore con-
 sequentia argumentantur, non licere Principi per se
 ipsum exercere iudicium: cum tantummodò adinatur
 exuberans facultas extraiudicialiter absque quacunque
 iudicij figura procedendi, vltra casus reseruatos. Et ar-
 dentibus votis deberent exposcere, quod imprudenter
 videntur reformidare. Vt scilicet integrum quando-
 que esset Principibus per alia Prouinciæ suarum
 ardua, & crebra negotia, pro Tribunalibus sedere, iusque
 coram dicere. Sic Reges, & Imperatores olim practi-
 carunt. Huc tendit illud Tragici ad Regem, *Si iudica
 cognosce, si regnas iube.* Sic Homerus inter oculorum
 tenebras, ingenio oculatissimus, Regi suo Agamemnoni
 sceptrum & leges tradit, his vt iudicet, illo vt domine-
 tur.

tur. Sic Philippus Macedo omnium horarum Iudex inter subditos fuit: Augustus Cæsar ius dixit assidue & in noctem nonnunquam, ex lectica pro Tribunali posita, vel domi, si infirmior esset. Quanti recta Regum iudicia æstimet Deus docet per suum Ecclesiasten in Prouerbiis, Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. In veritate inquam, cuius inter purpuratos magna est persæpe inopia. Nam Ludouicus Vndecimus Galliarum Rex aiebat, se rebus omnibus in regno, & præcipuè in aula abundare, vna veritate excepta. Quia verò Princeps tot & tanta negotia solus sustinens, & pro omnium salute excubans, nequit interesse Prætoriis, attendere debet vt probos, sapientes & incorruptos viros constituat, iuxta illud in Exodo, Proinde de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderunt auaritiam, & constitve ex eis qui iudicent populum; & rursùm, Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Quod non nescit Horatius,

— Male verum examinat omnis

Corruptus Iudex.

Alexander Seuerus, qui Vlpianum pro tutore habuit, tanti stomachi fuit in eos Iudices qui furtorum fama laborabant, vt si eos casu videret, commotione animi, stomachi coleram euomeret, toto vultu inardescens, & digitum haberet paratum, quo iis oculum erueret. Proinde cum cura seligendi optimi quique: quia, teste Platone, magis interest Reipublicæ à bonis administrari Magistratibus, quam bonis excellere legibus. Redeamus

mus in viam. Pactum de Fexhe aliquis non infulsè Caligam Maximini dixerit, quæ toto pede maior erat pedis humani vestigio; aut Theramenis cothurnum tibiæ omnium accomodatum. Leodienses illud contrahunt, & suo arbitratu; Princeps è contra suæ authoritatis fulcrum non iniuriâ reputat. Populares pro suo captu in rem suam interpretantur, & inde elicere satagunt, quod paciscentibus nunquàm in mentem descendit. Michael Montanus nobilis Gallus, & non ignobilis scriptor, qui vetere Rutilij, & Scauri exemplo, pro scriptione habuit suam ipse vitam narrare, virū nouisse memorat diurna, nocturnaue manu Homerum terentem, qui quæcunque salutis nostræ mysteria sub figuris & emblematis fabularum ab Homero intellecta & descripta ostenderet. Quem cæci vatis interpretem non tam cæcum Tiresiam, quàm Potitium, aut Potitio stultiorem alius crediderit. Quæ sit obscuritatis Pacti de Fexhe causa qui nosse cupit Hocsemium consulat; cuius ea est sententia. Principem Adolphum, & Auxiliarios, non minus quàm rebelles Leodienses, diuturnitate bellorum fatigatos, apud Villam de Fexhe pacem iniuisse; quæ à loco Pax de Fexhe nominatur, multis inuoluta contrarietatibus. Tædio enim vtriusque affecti parùm attenderunt, quid hinc inde scribi facerent, ex quo nouæ & multæ postmodum enatæ sunt difficultates. Siquidem Leodienses scriptum voluerunt, quod Princeps teneretur in omnes subditos lege & iure agere: Princeps autem Altum Dominium circa excessuum correctionem retinebat, quæ vix simul stare possunt (inquit Hocsemius). Hinc actor ex textu huius Pacti, si quando à
Poten-

Potentioribus læsum se querebatur, Reum postulabat Alto Dominio puniri: Reus è diametro iuxta idem Pactum contendebat non esse ius Principi per viam Alti Dominij procedendi, sed lege & apud iudicem agendum. Attamen lubet examinare num Gryphus & fyrpus sit, qui ad Protagoræ, & Euatli ex eodem Pacto agentium, & excipientium disceptationem accedat. Pacti verba perplexiora, in quibus cardo mutuæ contentionis vertitur, subijcio latinè fideliter reddita. Quilibet conueniatur & distringatur lege & iudicio Scabinorum, aut Hominum (alibi probauimus per Homines isthïc significari Pares Curie Feudalis) pro sua conditione, & casus exigentia, nec aliter: exceptis casibus ad Altitudinem seu Superioritatem nostram, & nostrorum in Episcopatu successorum pertinētibus. Cuiusmodi casus sunt. Nimirum, quod primò, quantum ad homicidium nos Episcopus antedictus habemus & habebimus ius & potestatem incendij, & vltra hoc in homicidam nobis & successoribus nostris remanebit ius & facultas persecutionis, donec parti læsæ, & nobis satisfecerit. Et ad eum non alium modum vtemur nos, & successores nostri prædicta Altitudine & Superioritate, quò vsque declaratum fuerit per Sensum Patriæ (siue Tres Ordines) an nos Episcopus præfatus, & Successores nostri plus quàm prædictum est Altitudinis seu Alti Dominij habeamus. En textus Pacti. Nil opus ambage & diuerticulis; multum eo detractum est potestati & iuri prius Principis, penès quem erat plena facultas in plerisque criminibus aduersus Reos indicta causa, & citra iudicij telam vllam animaduertendi: nunc per hoc

Z z z.

pactum

paſſum limitata & circumſcripta dicitur libertas Alti illius Dominij, ne vti poſſit præterquàm in caſu homicidij, in ceteris iure, & apud iudicem experiri oporteat. Dicitur, aio. Etiamſi contrà ſentiam, per expreſſionem vnicae ſpeciei, nempe homicidij, non fuiſſe ex mente Principis, & Capituli excluſas aliorum atrociffimorum criminum ſpecies, in quibus æqualiter locus erat exercitio Alti Dominij: velut aduerſus Incendarios, Raptores fæminarum, Sicarios, Viarum graſſatores, & Perduelliones. Exempla enim, axiomate Iuriſconſultorum, non reſtringunt regulam, ſed declarant, Et exceptiones expreſſæ comprehendunt ſimiles. Coniecturam adiuuat forma orationis, dum pluraliter Princeps loquitur (Exceptis caſibus) & (Cuiusmodi caſus ſunt) & nihilominus ſolum homicidij caſum ſubijcit: non uſurus pluralitate, ſed ſingularitate contentandus, ſi Alti Dominij reſervatio ad homicidas eſſet reſtriſta. Necnon, quod paulò poſt, quaſi plures enumeraturus caſus, incipiat per dictionem, Primò, quæ ordinem, & gradum ſequentium denotat, & correlatiuorum naturam primi, & ſubſequentium neceſſariò importat. Quo facile perſuaderer Pacem, qualis hodie extat, truncatam, mutilatamque eſſe, aut ſupinam fuiſſe oſcitantiam eorum, qui ex parte Principis & Capituli, ei pangendæ fuerunt adhibiti. Præualidum, inquires, ius id Principis, qui vitæ & necis poteſtatem eam habeat. Tecum ſentio: nec quiſquam audeat pernegare id ius fuiſſe. Vt procul abſit ab umbratili, & mortuo quodam Principatu, quem factioſi depingunt. Reuerà non poterat excellentius, potentiùſve dari, libera pote;

potestate, independente in casibus per atrocitatem, aut aliunde, moram non exigentibus, aut non patientibus. Sic Dictatores, & Imperatores domi, & militiae, nullo iudicii strepitu, quoties crimen mereretur, aut ita censerent, statuebant. Consules item, cum Patres iusserant, vt viderent ne quid detrimenti Respublica pateretur. Hala Magister equitum iubente Dictatore Spurius Maelium tanquam aduersus Rempublicam molientem, & egenae plebeculae supparasitantem interemit. Manlius Torquatus filium proprium iuuenem fortissimum, quod iniussu suo extra ordinem pugnasset, quamuis victorem, statim, & sine consilij aduocatione vlla, capite punit. Papyrius Cursor in Praetorem Praenestinum qui per timorem segnius ex subsidiis suos duxerat in primam aciem, cum inambulans ante tabernaculum vocari fecisset, lictorem expedire securim iussit; ad quam vocem exanimi stante Praenestino, agedum lictor excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulanti- bus perfusumque vltimi supplicij metu multa dicta dimisit. Attilius Regulus in Tribunum Naemiam in Africam nauigare detrectantem, distringi securim fecit, nisi paruisset. Recitat Dionysius Halicarnasseus legem, quae dabat Ducibus facultatem interficiendi eos qui non obediunt, aut signa deserunt; idque causa indicta. Frustra prouocatio imploraretur, quae legibus duodecim Tabularum in bello verabatur, Militiae ab eo qui imperabit prouocatio ne esto, quodque is qui bellum gerit, imperasset, ius, ratumque esto. In nostra Belgica nunc quid Balduinus Septimus Flandriae Comes quendam virum nobilem Orscampi toparcham ob duos boues

pauperculæ reclamanti abductos, subito arripi fecit, & in lebetem aquæ feruentis, qui in medio foro Brugenſi monetario puniendo erat deſtinatus, conijci, ſic vt erat, ocreatum, veſtitū, gladio accinctum? Et vndecim equeſtris loci viros, quod tres mercatores per viam bonis, & vita exuiſſent, vocatos in palatium, ſe coram, laqueis iniectis deſtitui ſuper tabulam annexos ad trabem iuſſit, & ſubducta tabula penſiles fecit? Alti Domini, ſeu ſupremæ poteſtatis cuncta ſunt exempla, citra cauſæ dictionem, cum idonea tamen inquiſitione veritatis. Vt puta, ſi crimen eſt publicum, & notorium, notorietas eſt loco ſententiæ. Hinc licet vt quis in Bannum Imperiale ob fractam Pacem Publicam ipſo iure incidat ad effectum vt Banniti perſona impune offendi, & bona occupari poſſint, opus ſit ſententia declaratoria: tamen quando ſubditus committit feloniam aut rebellionem notoriam actu perſiſtentem, non eſt neceſſaria declaratio præuia, poteſtque proditor manifeſtus & publicus abſque eiufmodi declaratione præambula offendi. Cui doctrinæ præſtantiffimorum Iureconſultorum adſtipulari Pragmaticam Imperij Sanctionem Auguſtæ Vindelicorum anno 1559 promulgatam, Andreas Gail quondam Cæſareæ Maieſtatis Conſiliarius affirmat. Neque in notorio facti permanentis (vt noſtri loquuntur) admittitur probatio in contrarium. Ius Alti huius Domini eſt particula quædam plenitudinis poteſtatis, liberum & ſolutum vinculis ordinis iudiciarij, at intra fines & terminos iuſtitie cōarctatum: ideò non circumſcriptum ſolitis fori cancellis, vt celerius & pleniùs Iuſtitie literetur; procul eſt vt aduerſus iuſtitiam tendat. Nam & actus Iuſti-

Iustitiæ est, propter atrocitatem delicti, iurium formulas nonnunquam transgredi. Enimvero, quæ est in bono & legitimo Principe plenitudo potestatis, degeneraret in Tempestatis plenitudinem, si ab æquo & iusto descisceret, prætextu absolutæ facultatis. Cui plus licet, debet lubere minus. Cæterum in duobus præcipuè sisto, figoque isthuc gressum. Dum ob criminis immanitatem subditur & reseruatür homicidium Alto & absoluto Dominio, potiori iure immaniora scelera, quæ eadem potestate antea cum homicidio coërcebantur, censentur eidem reseruata; cum non reperiantur in aliam categoriam reiecta. Quod præter, imò contra rationem foret, ibi minus esse iuris, ubi maior est ratio. Est in confesso, Perduelliones, Diuinæ & humanæ Maiestatis læsæ Reos, Incendiarios, Assassinos, Sicarios, Raptores virginum, Viarum grassatores esse deteriores simplicibus homicidis: & ideo ad Ecclesiam confugientes immunitatibus Ecclesiasticis non gaudere: quamuis homicidæ simplices, non proditorii, asylo fruuntur. Alterum, argumento etiam à fortiori ducto consequi, consentaneum esse ut in præscriptis atrocissimis sceleribus, & potissimum læsæ vtriusque Maiestatis reatu, Seditionumque & machinationis aduersus Rempublicam, solus Princeps, eiusve Scabini inquirere, cognoscere, & decidere possint; Ciuiusque Magistratus perperam in aduersum annitatur. Quem dicto Principis audientem reddi optarem exemplo saltem Romanæ plebis, quæ ingrauescente annona de emendo frumento Nasicam Consulem in concione interpellans, cum ille id vnum respondisset, Tacete, quæso, Quirites, plus enim ego

quàm vos quid Reipublicæ expediat intelligo, actutum conticuit, & pleno venerationis silentio maiorem eius authoritatis, quàm suorum alimentorum respectum ostendit.

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM.

De Pælis Vigintiduum-viralibus.

Absoluta & incircumscrip̃ta Principis potestas crebris fuit tentata insidiis, multò ante quam Vigintiduum-virale Tribunal, quod ei euertendæ stratum est, per Ioannem d'Erkel antistitem erigeretur. Sub Adolpho per Refractarios contis & remis eòdem adnauigabatur, ni caute & rupem solitæ suæ magnanimitatis obiecisset. Quæ Ioannes Hocsemius, Cornelius Zansliet, & alij Chronistæ, quorum quidam parcius, vel facundiùs, nobis reliquerunt, non pigebit strictim prodere. Adolpho de Marka regnante post Pacem de Fexhe sub eo anno 1316 initam, pro ingenio populi breui recruduit seditio: quæ eò processit, vt anno 1323 impulsus Presul querimoniis multorum de iniustitia conquerentiũ consenserit in electionem viginti virũ e Capitulo, Equitibus, & Popularibus eligendorum, qui media in bonum publicum oportuniore maturo perpensa iudicio proponerent. Quis credat, nisi sit pro teste vetustas? Statuunt sex laicos designandos qui de iniuriis per Episcopum illatis ad promiscui cuiusque actoris querelam cognoscant: inuerso naturæ & iuris ordine.

ordine inferiores in superiorem ius dicturi. Cum Princeps inexpectatam exploderet ineptiam, & cresceret rebellium audacia, qui nuper Dionantum se cum Tribunalibus receperat, Hoium tunc contendit. Secuta anno demum 1330 reconciliatio, aliquot ante annis per Abbatem Nicasianum tentata, sub pactione quod rata esset illius ordinatio, & subditi vice damnorum numerarent quinquaginta millia librarum Turonensium. *Mille adde catenas? Effugiet tamen hic vincloꝝ millia Proteus.* Anno 1343 primarij aliqui nobiles, magno Ciuium vnà sentientium comitatu venēre ad locum Capitularem, quò tunc Adolphus Princeps cum Canonicis Cathedralibus conuenerat, obtuleruntque scripturam, Epitomen punctorum, quæ à Principe extorquenda concluderant. Summarium erat. Ministros & Officiales omnes Principis officio suo destituendos, in illorum vitam, & mores inquirendum, facta quibuscunque conquerendi & accusandi facultate; accusatos porro pro modo excessuum irremissibiliter castigandos. Imposterum neminem qui origine Ciuis non esset, in Consiliarium Principis asciscendum: eligendos duos & viginti viros probos (probitatis titulus omni in seditione præfertur) quatuor è Cathedrali Capitulo, octodecim ex ordine Equestri, & Populo, qui statis anni temporibus cõeant audituri querimonias subditorum quorumcunque aduersus Principis Ministros, à quibus dicerent se iniuria affectos, aut iustitiæ opem denegatam. Qui vigintiduum-viri essent perpetui, possentque statuere quæ ad Ecclesiæ, & Patriæ vtilitatem existimarent pertinere. In quas putemus Adolphum perplexitatis fauces redactum? Flagrabat adhuc

adhuc proximo anno 1342 excitata flamma ratione editi monetarum, occlamentibus popularibus denariorum valorem imminutum, & oculos in viciniam intendentibus. Maior Canonorum Capitularium pars cedebat tempori, minacibus flagitationibus succumbens. Vicit numerus minorem, sed sanio rem partem; dissentiente quidem Principe, sed ob metum deteriorum iram retinente. Additum modo fuit, annales, non ad vitam, futuros. Quibus peractis æger animo animosissimus Princeps, quod & suam authoritatem per subditos specie consensus vsurpari, & fideles Ministros in prædam, aut victimam maleuolis dari cerneret, in morbum corporis intra breue spacium incidit, unde non nisi per secessum ex vrbe, & æris mutationem conualuit. Ex priore consternatione confirmatus, Leodium regressus, conuocatos quatuor Canonicos, & alios quatuor Ciuitatenses è vigintiduûm Deputatorum numero, anno 1344, ratione & authoritate induxit ad renuntiationem, & literarum Institutionis Vigintiduum. vitalis restitutionem; quas literas mox lacerauit, obmurmurante, tumultuanteque populo; qui Plebeium Consulem velut Episcopo obsecundantem, cum Villico, & Scabinis proscripsit. Irritus itaque sub Adolpho fuit introducendorum Vigintiduum-virûm conatus, neque efficacior sub Engelberto Adolphi patrui sui successore, quem frustra multis annis Leodienses bello laceffuerunt; victi enim multam pendere, & causis belli renuntiare sunt cõacti. Flammam fumo esse proximam re patuit. Acre incendium emortuo Engelberto, temporibus Ioannis d'Erkel anno 1372 Tudinij (vnum est Patriæ

Patriæ Oppidum) erupit è denflore & nigrante fumo quorundam Oppidanorum, qui aliquot conciuēs & Scabinos, velut partes Principis strenuè tutantes facti, cum iure non possent, proſcripferant. Commotus indignitate rei Antistes ablegauit quatuor Anlicos, qui proſcriptos dignitati reſtituerent. Cum Oppidani armata manu reſiſterent, & obſiſtentium Antefignanus Ioannes Hartis alter Conſulum præcaciſſe, & iniurioſè in abſentem Principem debaccharetur, inter conuicia, & impropria palàm obtruncatur. Vetus Antonij in Iulij Cæſaris funere facinus exacerbati Tudinienſes renouant: occiſi Conſulis corpus plauſtro Dionantum, dein prono flumine Hoiū, & illinc Leodium deportant, & vbique populum accendunt. Rabiem declinaturus Princeps Traiectum ſeceſſit. Feruente bello, & Popularibus Clerum tributis, ac militum ſtipendio grauantibus, placuit Capitulo, (ſi placere dicimus quod vi extorquetur) deputare gremij ſui Canonicos de Pace cum Epifcopo acturos. Pacis conditio fuit, duorum & viginti virorum Tribunal. Qui quidem quotannis eligerentur, quatuor à Capitulo Primario, quatuor ab ordine Equeſtri, quatuor à Ciuitatēſibus, duo ab Hoyenſibus, totidem à Dionantenſibus, ſinguli à Tungrenſibus, Trudonenſibus, Foſſenſibus, Tudinienſibus, Loſſenſibus, & Haſſelenſibus, probi tamen, ingenui, prudentes, idonei, & è Principatu oriundi. Munus illorum inquirere in Officiatos, Iudices, & quoscuque Principis ſubditos, qui contra tenorem Pacti de Fexhe, præter, aut contra ius egerint, pecuniam indebitè exegerint, receperint, aut extorſerint ratione iudicij, impe-

dimentove fuerint quominus ius dicatur, & administretur. Ferenda proscriptionis in convictos seu condemnatos sententia, intra quemcunque locum immunem in eos executioni tradenda, quamdiu iudicato non satisfecerint. Hoc Fædere pacto (vt scribit Radulphus de Riua) Princeps Ioannes d'Erkel remeavit Leodium tristis & dolens, quod subditis robur suæ authoritatis cōmisisset, seque cerneret circumuentum, & propinquis amicisque credulitatem improperantibus esse ludibrio. At manta parumper? folia nunc cadunt, præ vt si bien-nium, aut triennium labatur, tum arbores in eum cadent. Noui isti gigantes fulmen Iouis in ipsum Iouem vibrabunt, & temerarij Phaëtontes Phæbum parentem, si queant, cremabunt. Cum, vt scribit Annalista, Episcopus quendam Hermannū Werselees Oppidi S. Trudonis ciuem propter enormem excessum in mille septingentos aureos mulctasset, & famæ hominis parcens innocentem eum literis suis dixisset, is obducta fronte, & pecuniæ, quam famæ retinendæ cupidior, dicam Episcopo coram Vigintiduū-viris dixit, Mulctam velut ab innocente extortam petens, prolatis in medium literis in fidem innocentiae. Lex est Cæsarea, Plus valere quod reuerà agitur, quàm quod simulatè concipitur: eaque simulatio vt mendacij imago damnatur. Et est vetus dictum, malus vbi bonum se simulat tunc est pessimus. Prudenter in pari causa Philippus Alexandri pater, qui, cum Harpalus pro amico quodam iniuriarum postulato acriter, & importunè intercederet addens se pro eo mulctam, quanta esset depensurum, interrogauit, Quid tu igitur satagis, si paratus es mulctam
pro

pro eo dependere, & Harpalus subiecisset, Nempe ut fama sit ei salua, tunc Philippus, Quid tu ais? & non æquius illum male audire, qui malè fecit, quàm me innoxium eius causa? Si ad simile exemplum intercessoribus Hermanni huius pro auertenda infamiæ labe laborantibus responsum fuisset, nouis tricis & turbis aula Principis caruisset. Princeps, qui mulctam non diffiteretur receptam, stare iuri coram Vigintiduum-viris, quibus se, suæque bona negabat subiecta, constanter abnuuit. Quo enim Dei, Naturæ, aut gentium iure, superior subditis, Dominus vasallis suis subesset? Notum etiam sit in concessione alicuius iurisdictionis per Principem alicui subditorum facta, Principem, & quæ Principis sunt non comprehendere, & in quantumcunque generali dispositione eximi personam disponentis. Vigintiduum-viri tantilli temporis creatione & institutione inflati Principem tanquàm contumaciter Tribunal detrectantem, ad mulctæ restitutionem condemnarunt. Offensus insperata inferiorum insolentia, relicto mox Leodio, post paruam Traiecti moram, Auinionem ad Gregorium Vndecimum Pontificem confugit, qui per Cardinalem Florentinum causæ cognoscendæ deputatum, Vigintiduum-viros, & adhærentes excommunicationis laqueo innodauit, ac ab inde totam Patriam Ecclesiastico supposuit interdicto. Vèntum deinde ad arma, Comite de Werneberh Domino de Arkel nepote, cum valida Germanorum manu, patruï partes fortiter tutante: & Leodiensibus iterùm Ecclesiasticos, Canonicorum, Religiosorumque Collegia in contributionem sumptuum compellentibus. Ducis Brabantia in-

teruentu conquieuit turbo seditionis. Pax eâ lege data (inquit idem Radulphus) vt Vigintiduum-viri de Ecclesiasticis, eorumque bonis & rebus iudicia non agerent, & patria certam pecuniæ summam refarciendis ex parte damnis rependeret. Sic amota sunt excommunicationis, & interdicti tonitrua: & subditis reconciliatus Princeps, dum solitariam meditatur vitam, in fata concessit. Id Fædus nomen secundæ Pacis Vigintiduum-viralis accepit. Precium operæ sit primum, & secundum articulos ipsis verbis reddere. Extitit declaratum, Quod Pacem Vigintiduum-viralem attinet, personam Domini Leodiensis, quæ nullatenus eâ ligatur, non esse ad iudicium Vigintiduum-virum euocandam: vt nec reditus & prouentus hæreditarios, qui in illius ærarium, aut Episcopalem mensam inferuntur. Pariter nec ordinem Clericalem, nisi in quantum aliquis Clericus clericaliter viuens, vel Ecclesiasticus, fungeretur munere publico laicali. Quicquid secus iudicari contigerit, nullius sit roboris & momenti. De iure Hærediorum, & Fundorum erit agendum coram Curiis & Tribunalibus, vnde bona eiusmodi mouentur, nisi mutua partium prorogatione & contestatione coram Domino Officiali Leodiensi procederetur. Etsi meæ facultatis, aut intentionis non sit moliri huius, aut alterius Tribunalis reformationem, vel quenquam ex obeuntibus munera publica sui officij admonere, multò minus vllum lædere; non verebor tamen priuatam meam sententiam super quotidiano, & diuturno iam abusu interponere, vt quandoque, vel ipsi proprio motu Vigintiduum-viri noxium morem euellant, vel pro sua iustitia & prudentia Princeps,

ceps, quod non semel tentauit, curet aliquando emendari. Bini isti articuli per prauam corruptelam exoleuisse, si non in totum, certè in parte videntur. In primum passim, & sine scrupulo impingitur, at non sine periculo (utinam fallar?) incurrendæ excommunicationis per sacros Canones constitutæ in eos, qui Clericos in Dei sortem electos ad Iudices sæculares trahunt, vel tractos condemnant. Nec velum obtendi potest ex consensu Ecclesiasticorum, qui in Pacem Vigintiduum-viralem, non minùs ac Equites, & Populares comperiuntur consensisse, vel ex eo quod in illo Tribunali sint quatuor Ecclesiastici, Nempe Cathedralis Ecclesiæ Canonici, à quibus coniunctim cum alijs iudicantur. Quia Ecclesiastici limitatè & restrictiuè in Pactum hoc conueniunt, vt liberi ab eo & immunes essent, præterquàm si publicum laicale officium exercerent, & in eodem delinquerent. Neque volentes potuissent, vel iuramenti solemnem interpositione, iudicum laicorum iurisdictioni sese submittere. Nam quaternarius Canonorum vnà iudicantium numerus non offundit, tegitve qualitatem prophanam & sæcularem huiusce Tribunalis: quandoquidem Collegium ex personis Ecclesiasticis, & laicis mixtum, sit laicum & prophanum, vbi plures sunt laici quam Ecclesiastici. Ideoque hoc Tribunal tanquam laicum, nequit esse Iudex Ecclesiasticorum. In primum inquam articulum crebrò offenditur per frequentes iudicum Ecclesiasticorum ad hoc Tribunal euocationes, captato falso, aut vero prætextu, quod aut iurisdictionis metas excesserint, ordinem in iudicando peruerterint, aut omiserint, recusationi, aut apellationi non detulerint,

tulerint, aut aliunde incompetenter, nulliterve decreuerint. Fictus, an verus sit color, non magis ad eos pertinet dispicere, quàm id quod in aurem Rex Reginae dixerit, & quod Iuno fabulata est cum Ioue. Nam qualitas quæ hoc loco debet ex parte Reorum Conuentorum fundare iurisdictionem Vigintiduum-virum, est aut esse laicum, aut exercere officium publicum laicale, & in eo delinquere. Munus Iudicis, quod sustinent Iudices Ecclesiastici, qui vindiciarum plerumque coram Vigintiduum-viris conueniuntur, est quidem publicum (iudicare enim est munus, & onus, à publico institutum) sed non prophanum. Diuisio rem explicabit. Vel eiusmodi Iudices Ecclesiastici sunt ordinarij, vel delegati. Ordinarij, quales sunt Officialis Episcopi & Principis, qui per excellentiam absolutè dicitur Officialis Leodiensis; Officialis Capituli, Officiales singulorum Archidiaconorum. Delegati, qui iterum subdividuntur, in Delegatos à Sancta Sede Apostolica, & Delegatos ab Ordinariis Ecclesiasticis. Si quæstio est de Legatis, & Delegatis Apostolicis, luce luculentius est eos inter iudicandum fungi munere Ecclesiastico: quandoquidem qui delegat sit Ecclesiasticus & in qualitate Ecclesiastici deleget, quique delegatur, sit pariter Ecclesiasticus, & ut Ecclesiasticus deputetur. Si sermo est de ordinariis Ecclesiasticorum Delegatis, qui rari sunt, exceptis Aduocatis Curiae Leodiensis, quibus propter causarum multitudinem Officialis utitur ut Deputatis & Commissariis, idem sentiendum est quod de ordinariis Ecclesiasticis delegantibus; quia Delegati funguntur vice delegantium, & delegata, non propria iurisdictione.

Porro

Porro Iudicium ordinariorum Ecclesiasticorum munus esse publicum officium Ecclesiasticum, & non laicum, loquitur res ipsa. Quandoquidem qualia sunt subiecta, talia sint prædicata, & quod recipitur ad modum recipientis recipiatur. Nemo Officialatus dignitate decoratur, aut ad eam euehi potest, præter Ecclesiasticas personas. Causæ quæ coram Officialium Curiis tractantur, sunt Ecclesiasticæ, aut ratione materiæ, aut ratione personæ conuentæ, aut ratione Iudicis. Ecclesiasticæ ratione materiæ sunt duplicis generis: nimirum vel materia est purè Ecclesiastica, vel mixta, seu mixti fori. Vbi materia est purè Ecclesiastica, veluti cum de hæresi, simonia, beneficiis Ecclesiasticis, matrimonio, & legitimitate inde dependente, separationeue coniugum quoad torum, de iuribus patronatum, & decimarum, aliisque spiritualibus rebus controuertitur, plusquam manifestum est, officium Iudicis de illis cognoscentis esse purè putè Ecclesiasticum. Si materia est mixta, seu mixti fori, id est quæ indifferenter sub notionem Ecclesiasticorum, & Sacularium Iudicium cadit, sed potior est Iudicis præuenientis conditio, mixtum de utroque participans, fit, & determinatur Ecclesiasticum per præuentionem. Quando autem persona quæ actione personali coram Ecclesiastico conuenitur est Ecclesiastica, seu ordinis Clericalis, causa ea non minus est Ecclesiastica, cum solus Iudex Ecclesiasticus sit illius personæ competens Iudex: & ex consequenti officium Iudicis eatenus est Ecclesiasticum. Denique seposita subiecti & materiæ, qualitatisque causarum disceptatione, quoties Ecclesiasticus est cuiuscunque causæ competens Iudex, & circa

eam

eam Iudicis munus exercet, causa eiusmodi ratione Iudicis cognoscentis dicitur Ecclesiastica, & qui cognouit, Ecclesiastico est perfunctus officio. Quod longè plus est, talis causa, etsi in origine, ratione materiæ, aut personarum fuisset prophana, tamen ratione Iudicis semel effecta Ecclesiastica, semper in apellationum instantiis remanet Ecclesiastica. Vt præter alios Ioannes Wamefius sub titulo de Iudiciis respondit. Quod postremum, quia inter Pontificia, & Cæsarea Prætoria exagitur, isthic indecisum habeo. Ad præsentem quæstionem sufficit, causam dum coram Iudice Ecclesiastico fuit competenter introducta, esse Ecclesiasticam, & ius dicentis officium dici Ecclesiasticum. Eamque fuisse Legislatorum, & paciscentium mentem tam certum, quàm quod certissimum. Sicut & nulla est in verbis obscuritas: quæ generaliter disponunt omnes Clericalis ordinis homines, nisi quatenus in publico laicali munere delinquerent, ab hoc Tribunali esse exemptos. In publico tantum: quia pro actibus priuati muneris laicalis non sunt Vigintiduum viris obnoxij: vt puta, si in mercatura, aut in arte, vel opificio, in agricultura, aut aliis in negotiis & rebus priuatis, seu vetitis, seu licitis excederent, Ecclesiastici fori priuilegio non minùs gauderent. Publici laicalis officij Leodij, in quo clausula antedicta Pacti huius valeat verificari, ne alioquin dispositio inueniatur superflua & otiosa, non deerunt exempla, quæ indaganti occurrerent. Accipe aliqua. Tribunalia Parium Curia Feudalis, Allodialium, Consilij Ordinarij, Deputatorum Statuum sunt laica, quorum Ecclesiastici capaces sunt, & actu plures per illa consiliarij
vilun-

visuntur, qui, si inter exercitium illorum munerum admittant quæ Pacto interdiciuntur, coram Vigintiduum-viris de syndicatu iuxta Pacis tenorem erunt conueniendo. Quod priore memorato articulo de redditibus & prouentibus in Episcopi mensam, aut ærarium inferendis dicitur, ne exaudias, aut interpreteris, ipsa corpora, aut iura fundorum & reddituum, vel ipsos fructus & canones: nullus enim mortalium dubitauit an venirent sub hoc iudicium, quod circa vim solam versatur: & vniuersaliter actutum subsequitur, Hærediorum & Fundorum (æquè censuum) quæstiones in iis Consistoriis, vnde bona mouentur pertractandas; excepto quod partes possint desuper Officialis iurisdictionem prorogare. Alius est in aperto sensus. Intellege quod vltra Principis personam (qui cum sit Ecclesiasticus & per eam qualitatem Princeps, non potest esse infra Clericos & Ecclesiasticos suos subditos expressim ab hac Pace exemptos) bona Principis in possessionibus, administrationibus, executionibus, & quotquot controuersiis ea propter emerfuris Principem sequantur, nec quoquo nomine agentes, receptores, coloni, executores, vllive alij pro Principe eocircà actitantes, Vigintiduum-viralibus præceptis queant impeti.

Bbbb

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-SEXTVM.

De Pacto Tungrensi.

OMne bellum sumitur, cæterum ægerrimè definit. Non in eiusdem est potestate initium eius, & finis. Incipere cuius etiam ignauo licet, non deponitur, nisi cum victores velint. Leodienfes præ alijs populis (Gandauenfes olim, dum à peculiari Comite regabantur, secundum ab ijs locum obtinebant, Cominatio iudice) præcipites fuere ad discordias, seditiones & bella aduersus proprios Episcopos & Principes, & ad extremum semper victi; clementiores tamen victores experti, qui pacem ijs pro bello retulerunt. Cum autem Pax vt plurimum certis legibus & conditionibus iniretur, promiscuo nomine Pax, & Pactum fuit appellata. Ideoque vniuoca sunt Pax, & Pactum Tungrense, Pactum & Pax de Fexhe, Paces, & Pacta Vigintiduumvitalia, & ita in cæteris. Leodienfes verè cum Acheloo ab Hercule victo dicere possent,

— *Sæpe utile vinci*

Victoris placidi fecit clementia victis,

Nam vt per armatas seditiones æquum, & iniquum, fas, & nefas confundebant, vix euenit quin quoties motus componerentur, Victor Princeps non indulgeret & remitteret aliquid è suis iuribus. Iam aliquid supra delibauit de Pacto Tungrensi, seu Sedecimvirali, quod in Oppido Tungrensi anno 1403. 18 die Augusti post secundam

cundam Hædrotiorum (latine Ofores & hostes legum sonat) seditionem, octo viri per Ioannem de Bauaria Principem, sex Canonici, & duo Scabini equestris ordinis; & totidem per Ciuitatem, quatuor Equites, & quatuor Populares, assumpti, concluderunt. Vbi docui Iudiciale Magistratus Ciuici notionem ab eo primùm pacto colorem, si non titulum acquisiuisse, dum Sedecimviri, Principe in aduersum obnitente, in materiis Statutorum Ciuicorum, Franciscarum, Mercimoniorum, & eapropter contractuum, censuerunt Consules, & Iuratos posse inter ciues cognoscere. In reliquo abusus Ciuitatis tollunt, & Principis auctoritatem adstruunt. Interdicto, ne deinceps arma, nisi authore Principe tractent, ne Ecclesiasticorum, aut Sæcularium Tribunalium iurisdictionem, litigantes, illorumve Advocatos, & Procuratores inturbent, ne rebus Ecclesiasticis, aut Beneficiorum & Sacerdotiorum prouentibus, se quoquo modo immisceant: Cæterum Litera Iacobina (quæ exagitabatur) firma consisteret, lex & forma circa donandos iure Ciuico exteros examussum seruaretur, extra pomerium vis Albanitionis definiret, renuntiatio iuris vnum Consulem, & certum Iuratorum numerum eligendi per Equestrem ordinem facta, rata foret. Vigesimo quarto articulo regulam circa probationem debiti in mercando contracti præstituunt, quam vereor vt hodie pragmatici in foro transgrediantur. Ea est. Quod quilibet integræ famæ mercator diario, ligno, aut tabulæ traditionem mercis annotans creditum suum vsque ad summam triginta librarum per vnicum testem, & priuatum suum iuramentum.

idoneè iustificet. Nunc indistinctè practici, & sæpenn-
merò Iudices ex practicorum sententia in immensum,
& citra precij restrictionem libris, & iuramentis merca-
torum, nullo etiam testium adminiculo, fidem haberi
volunt: quandoq; non sine periculo periurij aliquorum
actorum, religione iureiurandi ad propriam vtilitatem
alieno damno abutētium. Optarem huic malo medelam
adferri. Eodem anno, sed die 28 Octobris, Princeps Sede-
cimviralem hanc Pacem vltioribus articulis extendit:
cui operi nomen est Moderatio Pacis Tungrensis. Vbi
omnem simulationem & fraudem à pactis nuptialibus
sustulit, mulieres mercaturam exercentes, non secùs ac
viros ex proprio contractu teneri, & creditores persona-
les debere primitùs mobilia excutere, voluit, actiones
autem in quamcunque personam cedi vetuit. Quod
postremum cuperem exactiùs obseruari, & cessionarios
transgressores, alienarum actionum aucupes, à iudicij
limine arceri. Scio sæpius fuisse in hoc peccatum, non
memini vidisse correctum. Subsecutæ sunt duæ aliæ
eiusdem Principis Bauari Ordinationes, vna anno 1416,
altera 1417. quibus Tungrense foedus elisum meritò
fuit, vt antehac subindicaui. Et posteriùs per Pauli Se-
cundi Pontificis sententiam 1465 pro abolito & cassato
habitum fuit, vnico puncto Fiscales concernente Pro-
curatores excepto, in his verbis, Non intendimus præ-
iudicare modificationi Curiaë spiritualis Leodiensis per
bonæ memoriæ Adolphum à Marka olim Episcopum
Leodiensem, super reformatione officiotorum dictæ
Curiaë, & Archidiaconorum Ciuitatis & Diœcesis Leo-
diensis editæ: Nec præiudicatum esse intendimus Paci
Tungren-

Tungrensi quoad numerum Fiscalium, & eorum officia exercenda. A duodecimo enim articulo illius Pacti Tungrensis vsque ad vigesimum tertium, salutaria profectò præcepta fiscos, & litium ministros tangentia proponuntur: vt non immeritò Summus Pontifex cautum cupiuerit illorum obseruationi. Ea, quantum ad fisci Procuratores attinet, erant. Vt iuxta Adolphi prædecessoris Reformationes per totam Patriam & Diocesim, Principis non essent vltra quindecim, Præpositi Leodiensis vnus, singulorum Archidiaconorum singuli. Iique omnes probæ vitæ, & nitidæ famæ, præuio examine idonei reperti, corrigendis de plano excessibus, non implendo marsupio, studerent, præscripta per Principem mercede contenti. Numerus ex parte Principis quindenarius non equidem modicus: sed pro magnitudine Dioceseos, quæ magnam Belgicæ partem complectebatur, non adeo magnus. Sicco calamo nonum Tungrensis Pacti articulum pertransire nimis siccoculum foret, quod in superficie anceps ancipitem fortè reddat legentis animum. Est iste. Posthac nulli alteri Oppido Ciuitas Franciam & Libertatem vllam impertitor: Consimiliter Dominus Leodiensis nullam cuique Patriæ Oppido Franciam & Libertatem libertatibus dictæ Ciuitatis præiudicio, aut nocumento futuram, irrogato. In cortice, parùm gnarus iurium Principalium suspicari posset correlationem & reciprocationem esse Principis, & Ciuitatis in puncto concedendarum libertatum, ex vicissitudine promissionis. Toto aberraret cælo. Libertates & Priuilegia quæcunque Ciuium Leodiensium, vel immediatè à Principibus in eos exiuerunt,

vel ab Imperatoribus, interuentu & contemplatione Principum. Lasciuire donatos tot fauoribus contigit, & in perniciem suam, & largientium, illis abuti. Id propè populorum vicium est, non seruare modum in Priuilegiolorum indultorum vsu. Quod Augustum mouit, narrante Suetonio, vt vrbes quasdam foederatas, sed ad exitium licentia præcipientes, libertate priuauerit. Inceptabant Leodienses sub Ioanne Bauaro, quod postea sub Ludouico Borbonio passis velis peregerunt: in exemptiones enim & libertates suas, aut illarum partem ascuerunt aliorum quorundam locorum Principatus incolas, & tanquam iure suo & ex se, Francifias, vt appellant, contulerunt. Petri Ferrici Nuncij Apostolici Iudicis specialissimè delegati sententia anno 1464 decima die Septembris lata enormissimorum cassatoria attentatorum, adfert huic nebulæ lucem, in his verbis, Percipimus eos & contra leges Patriæ, Libertates, exemptiones & Francifias vasallis & subditis Ecclesiæ Leodiensis, ac in locis in quibus ipsi subditi degunt, impudenter concedere, & in signum libertatis cum armis & tubis Perones siue columnas in medio fori dictorum locorum eleuare, & nomine Ciuitatis Leodiensis super hoc patentes literas concedere, per quas subditi locorum eorum exemptos se ostendunt, & pro eorum libito voluntatis viuunt, Ecclesiam Leodiensem, & illius Episcopum, quibus subiecti sunt, in suis iuribus minimè cognoscentes.

Cum ergo iam tunc perruptis reuerentiæ omnis repagulis per abrupta impudentiæ ferrentur, ostentantes nutantibus vicinis suarum libertatum collationes, vt fieretur impetus vesaniæ, lubuit arbitris tanti attentati memi-

meminisse speciatim, & euellere radicem. Etsi enim lex communiter non soleat nisi in casu necessario remedium adhibere, & eorum quæ indubitabilia sunt, videatur superflua prouisio: tamen quæ speciali nota digna sunt, non male specialem capiunt expressionem. Nunc equidem alicui fructui & bono conceptum hunc articulum aduerto, qui sciam Hædrotiorum manes nuper adhuc locutos. Qui Ædem Cathedralem maioribus machinis sub Plateola, aut Plateolo sacrilegè profanauit, per hoc, successor, vt fuit, in Consulatu nefariè futurus, nunquid postmodum in amplo conuiuio, præfente Collega, & Ecclesiæ Diui Petri Decano, alijsque Ecclesiastici, & laici nominis viris, resuscitauit ab inferis improbum istud commentum, offerens ore largiloquo, & stultiloquo ipsismet Canonicis Priuilegia tribuere; & quia oblationem tanquam stolidissimam reiicerent, excanduit, & vix à cæde sacrorum capitum sibi temperauit? Serpente Ciconia pullos nutrit, & inuentis per deuia rura lacertis. Ita per seditionem, & prauas artes Magistratum in Ciuitate adepti, intoxicatis fabulis, & fascinatissimis promissis Plebem Libertatum vento turgentem pascere conantur. Alterum mirarer: pactum scilicet quod Princeps non deberet alijs vrbibus largiri ullam libertatem, quæ in libertatum Leodiensium noxam vergeret, quod inde Principis dignitati detrahatur, & eius restringatur munificentia. Verum Sedecimvirale Iudicium interpretor nec Principi quicquam ademisse, nec Ciuitatensibus addidisse, sed Libertates Leodiensium duntaxat saluas, & ratas voluisse. Tradunt Iureconsulti, Priuilegiatos non vti priuilegio contra eum
qui

qui idem secum habet priuilegium: & quando alicui vna seruitus conceditur, quod non possit alteri concedi alia seruitus, per quam seruitus primi impediatur. Subodoror prætereà Leodienſes aculeo conſcientiæ iſtos ob recentem ſuam ingrati tudinem erga Principem, quem moribus ſuis truculentis coëgerant cum Curia nunc Dieſtemium, nunc Traiectum ſecedere, præueritos, ne ſedem rursùs aliò transferret, & urbem ad quam diuerteret potioribus beneficiis cumaret: aut exemplo Theoduini Principis, ex eadem Bauarica familia, qui pro affectu quo in Hoyenſes propendebat, ijs conceſſit quod ad militiam non tenerentur proficiſci, niſi Leodienſibus octiduo prægreſſis, aliarum urbium bene meritæ Ciues ſingularibus dotaret prærogatiuis. Verè Cornelius, & iudicioſè ſuo more, Municipale hominum vulgus eſſe pronum ad ſuſpicionem. Nec minùs inuidiæ æmulatione percellitur. Inſitâ popularibus naturâ recentem aliorum fælicitatem ægris oculis introſpicere, modumque fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo vidère. Eadem ſæpe primoribus labes: quod arduum ſit eodem loci potentiam, & concordiam habitare. Tiberius Liuiæ matris artibus Principatum adeptus, mortuo Auguſto, Senatoribus parentem & matrem Patriæ apellandam eam, & nomini Cæſaris adſcribendam cenſentibus, anxius inuidia, & muliebri faſtigium in diminutionem ſui accipiens, ne liſtorem quidem ei decerni paſſus eſt, aramque adoptionis, & alia huiuscemodi prohibuit. Quod vnum erat Antiochoſanum conſilium, de Annibale præparati in Romanos belli Duce deligendo, Thoas Ætolus amicorū præcipuus
liuore

liuore tactus euertit, dictitans, nihil opus esse Regi Annibale Duce; comite & consiliario eodem vti posse, modicum fructum ex ingenio tali neque grauem, neque inutilem fore; si summa petantur & dantem, & accipientem prægrauatura. Ad quod sententiosè Liuius, Nulla ingenia tam prona ad inuidiam sunt, quàm eorum qui genus, ac fortunam suam animis non æquant, quia virtutem, & bonum alienum oderunt. Pactum igitur de non augendis aliorum libertatibus cum decremento Priuilegiorum Ciuitatis, ne materia restaret suspitioni æmulatorum, qui plus alienis tabescunt successibus, quàm propriis indolent incommodis. Facetus est apologus duorum inuidorum, quibus ambobus Iupiter fecerat gratiam petendi quod vellent, obtinendique, ea lege vt duplum etiam collegæ daret. Alterum nil postulare voluisse, ne duplum socio esset; secundum petiisse vnum sibi erui oculum, vt collega vtroque orbaretur lumine. Et si ad nauseam, multis huius, & prioris libri locis probatum sit Ciuitatem extorrem exfortemque fuisse omnis Iudiciariæ potestatis, nequeo tamen contineri quin eandem in rem adducam trium Cæsarium Rescripta.

Ottonis Secundi programma 8. Idus Ianuarij 981 habet, Nos eandem Ecclesiæ Leodiensis dignitatem considerantes, Imperiali edicto præcipimus, *nullus Comes nullus iudex, nisi cui Episcopus commiserit, audeat potestatem exercere super ea loca; neque placitum habere aut freda, aut tributa, aut bannos, aut telonia, aut redditus de statione nauium exigere, neque in quibuscumque aliis, quæ vel nunc habentur, vel de cætero habenda sunt. Quod*

Cccc

Otto

Otto Tertius anno 985 Nonis Iunij, Henricus Secundus 1006. 4 Idus Iunij, & Henricus Tertius 1070 septimo Kalend. Iulij totidem penè verbis, singulari quilibet Diplomate, ratum fecerunt. Nisi quod ambo Henrici paulò latiùs, nempe, Firmissimè iubemus, vt deinceps *nullus Comes, nullus Iudex nisi cui Episcopus commiserit, in prædicta loca, vel in eorum territoria, quæ in quibuscumque pagis infra regni nostri ditionem, vel nunc habentur, vel in futuro habenda sunt ad causas audiendas, vel ad banna, aut tributa, aut de statione nauium, vel de qualibet alia re, telonea exigenda, aut ad aliqua distractionis negotia super homines tam ingenuos, quam seruos in eis manentes exercenda, nostris, & futuris temporibus ingredi audeat, vel quicquam in eis contra voluntatem Episcopi, successorumque eius attentare præsumat, sed ipsi Præsuli, successoribusque suis, & nunc, & semper liceat res prædictæ Ecclesiæ, & illi subditarum, sub tuitionis, atque immunitatis nostræ defensione remota totius iudiciariæ potestatis inquietudine, quietas possidere.* Per Comites significantur Grauiones, qui antiquissimo æuo in Oppidis & Pagis passim in Imperio ius dicebant; de quibus extat adhuc Caroli Magni lex, à Iusto Lipsio relata, Hoc missi (id est delegati) nostri notum faciant Comitibus, & populo quod nos in omni hebdomada vnum diem *ad causas audiendas* sedere volumus. Populo autem dicatur vt caueat *de aliis causis* ad nos reclamare, nisi de quibus, aut *missi nostri, aut Comites* eis iustitiam facere noluerint. At in mentem venit, Sigismundinæ Constitutionis me huc vsque nusquam meminisse, qui tot Imperatoria oracula sparsim recensui, non ignarus in-

interim in ea constitutione magnum Leodienfes repone-
re momentum. An aliquo fundamento, videamus.

Imperatoris Sigismundi Diploma datum Constantiæ,
(quò generale Concilium immensis laboribus, & sum-
mo Christianæ Religionis bono indici obtinuit) anno
1417. 26 die Martij, est è præcipuis machinis, & arietibus
Magistratus Ciuici aduersus Pauli Secundi senten-
tiam, & quæcunque Rescripta, aut iudicata, aliunde
quàm à Cæsareis Prætoriis emanantia. Hoc argumento,
quod ea declaratione Imperator rescindat, & annullet
compromissum aliquot ante annis in duos Principes fa-
ctum, arbitralemque ab iis latam sententiam; eo mo-
tuo, quia de Principatibus, Feudalibus, atque Regali-
bus Romani Imperij (Constitutionis Sigismundinæ
verba sunt) non licet cuiquam absque Romani Regis
authoritate, & expressa licentia quicquam disponere;
neque submissiones tales, tam ex parte Episcopi, & Ca-
pituli, quàm ex parte Ciuitatis, Comitatus Loffensis,
Patriæ & Incolarum, præter similem Romani Regis
consensum expressum, vlla iuris aut legis ratione sub-
sistant. Verùm sicut magni pendenda est Cæsaris Sigis-
mundi ordinatio, index Regiæ sollicitudinis, & proui-
dentia; ita Magistratui nihil confert ad scopum, in
quem collimat & dirigit. E contra Principis, & Ecclesiæ
sue iuribus roborandis conducit. Narrat in ea Cæsar,
quod cum pro vnione Sanctæ Matris Ecclesiæ, & ex
innata compassione Franciæ, & Angliæ Regnorum, per
multa tempora calamitatibus bellicis & stragibus attri-
torum, eorundemque tractanda pace, per Ciuitatem &
Patriam Leodiensem, ac Comitatum Loffensem per-

transisset, vehementer ingemuerit ad deplorandum totius Regionis vastatae, & desolatae statum, & quod duo Principes arbitri, in quos, metu in constantem cadente virum, submissum fuerat, submissionis pretextu, praeter alia ordinarant, post Franciscarum, Legum, & Priuilegiorum ademptionem, Ne deinceps Episcopus, & Capitulum Leodiense vllas Franciscas, & Priuilegia possent ijs locis, & incolis absque suo consensu concedere, quodque Episcopus, Capitulum, Ciuitas, & Patria nunquam arma leuarent contra Regem Franciae, & Principes praedictos, nisi in Comitua personae Imperatoris, aut Rege Franciae, aut Dominis praedictis per huiusmodi patrias in armis discurrentibus, sed transitum & reameatum liberè ipsorum exercitibus per Mosam fluium praerberent, adiecta etiam demolitionis plerorumque Oppidorum lege, & in contrauentores ducentorum millium florenorum, & perpetui tributi multa; hinc de Romanae Regiae potestatis plenitudine, submissiones & pronuntiationes antedictas cum singulis in eis contentis, & promissis subsecutis, nullius roboris, & virtutis existere declarat. Vbi dignum notatu videtur. Scilicet, quod ipsemet Episcopus, & Ecclesia Leodiensis principaliter tunc temporis Caesari supplicarunt aduersus Laudum minimè laudandum Arbitrorum. Et quae processit ordinatio, Principis, & Ecclesiae fauorem primariò concernit, Subditos secundariò tantum. Quod nulla feuda, nullaue Regalia populus possideat, aut ab Imperio recognoscat, sed Ecclesia in Principe. Episcopus autem & Princeps Ioannes Bauarus; qui eodem anno 1417 die vltima Aprilis, integro post Sigismundinam mense, edidit

edidit adhuc vnum Regimentum seu Constitutionem, cuius pluries meminimus; & insequente anno 1418 per Procuratorem suum resignauit Episcopatum Leodiensem ad manus Summi Pontificis in eodem Concilio Constantiensi, Elisabetham Wenceslai Regis Romanorum filiam, Luxemburgi Ducissam in vxorem ducturus. Quod eo fine indico, quia nonnulli sunt etiam eruditi, qui existimant hanc Sigismundinam contra Principem emanasse postquam se Episcopatu vltro abdicasset. Quod quàm sit improbabile iudicet æquus omnis Iudex ex comparatione temporum, & ipsiusmet Diplomatis tenore. Alterum est, quod ibi Cæsar nobilibus epithetis Ecclesiam Leodiensem decoret, & Principatum ab Imperio in feudum recognosci; *Que quidem Ecclesia* (inquit) *Sacri Romani Imperij membrum spectabile, & in partibus illis turris presidij existit, & paulò inferiùs, Considerato quod Leodiensis Ecclesia quantò magis Sacri Imperij homagialis, & insigne membrum, & in finibus illis perutile munimen fuisse dignoscitur, tantò fortius imperialia iura in tam stupenda conquassatione lesa censentur.* Insuper totam Patriam esse Feudum Imperij, significat his verbis, *Inclita nempe Patria hæc, quæ erat olim hortus amarus, & velut viridarium Imperialis solatij, & in finibus illis turris presidij in vilem desolatamque seruitutis conditionem gemit redacta.* Intelligit seruitutem laudo arbitrorum impositam. Tertium est, quod nulla procedere queat illatio valida ab hoc Compromisso & Arbitramento, Sigismundinæque motiuis, ad Pauli Secundi sententiam quinquaginta propè annis posteriorem. Quia Compromissum reuocatur tanquàm inuoluntarium, &

metu extortum, & quod Episcopus, Capitulum, Cives & Incolæ sine Romanæ Regiæ Maiestatis licentia compromississent in detrimentum feudorum & iurium Romani Imperij. Atqui coram Pio Secundo, & Paulo Secundo Summis Pontificibus legitimè fuit vtrimque prorogata iurisdictio, dum Leodienses ab Officiali Leodiensi ad Metropolitanum Coloniensem prouocarunt, & à Colonienfi Borbonius Princeps ad Sedem Apostolicam; vbi, & coram Nuncio Apostolico priùs, pleno iudicio fuit concertatum. Adde, quod Episcopus, & Capitulum non potuerant compromittere in Principes sæculares de bonis & iuribus Ecclesiasticis, vt sacris placitum est canonibus. Et, qui maximus fuit hic defectus, non licebat Compromissariis promuntiare aut arbitrari de ijs quæ non erant comprehensa sub Compromisso: Prout non comprehendebantur præacta puncta, in quæ lubuit Arbitris exspaciari. Duo fratres Thraciæ Reges Philippum Macedonem Alexandri Magni patrem disceptationum suarum iudicem elegerant, vt ius inter ipsos diceret, non vt sibi ipsi regnum vendicaret.

CAPVT VIGESIMVM-SEPTIMVM.

*De Ordinationibus, vulgò Regimentis Principis
Ioannis Hynsberghij.*

P Rincipi Ioanni de Bauaria, intermedio tamen Ioanne de Walenroda, qui menses decem, & quod excurrit.

currit dierum, Leodiensem rexit Ecclesiam, successit Ioannes Hynsberghius Hasbaniae Archidiaconus, 23 annorum adolescens, excellentissimi Principis Ioannis Heinsberghij & Lewenberghij filius, qui annis 1422. & 1424. egregias Leodiensibus Constitutiones edidit. Peregrinationem Hyerosolymitanam aliquando suscepit; & absoluisse, nisi Turcae petitem de more saluum conductum denegassent, lecto Ducis Bulloniensis titulo: Recordati Heroem Godefridum Bullonij Ducem postliminid Hyerosolymas & magnam Iudae partem armis suis Deo asseruisse, & inter praedictiones Turcicas iactari, Ottomannicam stirpem à Godefridi successoribus aliquando debellandam. Quam altè ijs & nominis memoria, & ominis metus insedit? Ad minima expauescit insegura regnandi ambitio. Domitianus Metium Pompeianum interemit, quod habere Imperatoriam genesis vulgò ferebatur, & quod depictum orbem terrae in membranis circumferret, seruisque nomina Magonis, & Annibalis indidisset. Caio Cassio occisi Iulij Caesaris imago in mentem perennè occurabat, & ex continua imaginatione putavit in acie Philippensi videre purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & concitato equo in se impetum facientem: quo aspectu perterritus tergum hosti dedit, exclamans, Quid amplius agas, si occidisse parum est? Huic Hynsberghio Consulatus, & Ciuicarum Domuum prerogatiua decus suum, & libertates plures debent. De ambobus egi antehac. Nonnulla restant, quae se praeterire me non permittunt. Dandum reor id bonorum Principum posteritati, vt quomodo meritis à promiscua administratione
sepa-

separantur, ita in traditione rerum gestarum accipiant, habeantque propriam memoriam.

Pondero exordia constitutionum. Primæ quidem in anno 1422, gestationem armorum interdicentis. Cum, inquit, in Ciuitate, & Leuca bannali Leodiensi magnus sit numerus adolescentium, & aliorum discolorum, vitæ dissolutæ, parui facientium Iustitiam, Iudices, & Rectores suos; pullulantibusque adolescentiæ, & licentiæ nimiae viciis, atrocia delicta procefferint, veluti homicidia, membrorum mutilationes, mulierum raptus, vulnera cultris illata, Superiorum contemptus, & iniuriæ, & id genus, possentque in diem crescere, nisi misericordiarum Deus benignitate sua sisteret: Hinc Statuimus & Ordinauimus. Rursus perpendo frontem Commissionis 18 Ian. 1424 in Principis, Capituli, & Ciuitatis Deputatos ad consultandum de oportuno remedio reprimendorum excessuum datos; quorum consilio binæ Ordinationes eodem anno, vna 16 Iulij, altera 24 Octobris promulgatæ sunt, Quamuis, inquit, nostri bonæ memoriæ prædecesores matura deliberatione per plures leges salutare auertendis intestinis discordiis & excessibus ediderint, nihilominus iam pridem contra eiusmodi Constitutiones, pacta, & concordata diuersimodè attentatur, improbis multorum moribus & actionibus; concurrente eorum, quos eam in rem aduigilare oporteret, conniuentia; & Legum, Libertatumque, seu Franciscarum Ciuicarum lenitate promptitudinem delinquendi acuate. Qualia crimina sunt, alienæ mortis machinatio, homicidia precio comparata, raptus virginum & fæminarum, Templorum propha-

prophanationes, domuum infractiones, & pleraque graua delicta noctu & interdiu in Ciuitate magno eius dedecore, incolarum perturbatione, & signanter boni publici detrimento, patrata: ideo morbis eiusmodi mederi volentes commisimus deputauimusque infra scriptos, qui modum medendis & emendandis præscriptis excessibus suggerant. Ex quibus præfationibus & præ narrationibus quis fuerit tunc Ciuitatis status, & quàm ferax scelerum ætas edoceor. Neque tam voluntate, quàm necessitate Principem suis iuribus detraxisse, quod subditis accreuit. Similitudine Castoris, qui vna se mutilat parte, vt adlatrantium, & insequentium venaticorum canum moribus se expediat. Libertatum etiam seu Francisciarum carbasis & velis inflatam nauim eorum, qui tum temporis per altum ferebantur æquor viciorum, nihil sacrum, nihil sanctum ducentes. Pactaque & concordata minoris eos aestimasse, quàm Anaxarxis Leges Solonis, telæ aranearum eas comparans, quas maiuscula volatilia peruaderent: cum omnes promiscuè, & maximè ex infimo plebis subsellio, aduersus leges & pacta grassarentur. An autem periculorum remedia sint ipsa pericula, & pro regendo equo sessorem non ferente profit semper, vt Alexandro in Bucephalo domando profuit, laxare frænum, & augere libertates populi per nimias libertates tunc luxuriantis, examinandum aliis propono. Optima mente fecit Princeps: vt qui vinum agro sitienti loco crudæ aquæ propinaret. Euentus equidem non adfuit: & neque Hynsberghium ipsum Legislatorem, neque Borbonium successorem Plebs pacatè habuit. Proprio, an communi

D d d d

vicio,

vicio, ne dicam, iuxta Xenophontem, fato, quod nullum animal in rectorem & pastorem suum seditiosum fit; solus homo, quem ratione duci deceat, ijs qui præsunt aut imperant, insidias struat.

Octavius articulus Hynsberghicæ ordinationis 16 die Julij 1424. publicatæ, iure quasi suo elicit necessarium, sed breuem de Saluagardiarum concessione, per Magistratum Ciuicum in Regalium probationem vsurpata, discursum. Tenor est. Satuimus insuper & ordinamus, quod quisquis intra ditionem Episcopatus Leodiensis, & Comitatus Loffensis violauerit inducias, affecurationes, aut quadragenas obtentas, aut decretas per Iudicem, per duodecim viros gentilitiarum familiarum, per Magistros Ciuitatis, aut mutuo partium consensu probatas, & legitimè de infractione constiterit, vltra poenas legibus determinatas, dexteræ manus amputatione puniatur. Ad eundem modum, qui iuratas affecurationes infregerint aduersarios suos inuadendo aut vulnerando, coërceantur, nisi euidenter appareat ex noua causa id per eos fuisse factum. Primo aspectu arbitretur quilibet ius concedendæ Saluagardiæ hoc articulo Consulibus tribui aut cognosci. Secus sentio, & ostendo. Affinia sunt, & ad se inuicem accedunt, Cautio de non offendendo, aut Mandatum & Inhibitio de non offendendo, affecuratio vel affecuramentum, & Saluagardia: sed nullum simile est idem. Cautio locum vendicat, cum iusto aut probabili metu veritus ab altero offendi Superioris auctoritatem implorat, vt idoneè sibi in personæ suæ, aut suorum securitatem caueatur. Eaque cautio rectè ab ordinario Iudice petitur, & conceditur

ceditur sanctè. Qua de re extat sanctio Martiani Imperatoris redacta in Codice sub titulum de his qui ad Ecclesiam confugiunt, à Doctoribus omnibus ad præsentem materiam applicata. Denuntiamus, inquit, vobis omnibus, vt in Sacrosanctis Ecclesiis abstinere ab omni seditione; nemo moueat tumultum, vel conuenticula collecta multitudine in qualibet parte Ciuitatis, vel vici, vel cuiuscumque loci colligere, aut celebrare conetur. Nam si quis aliquid contra leges à quibusdam sibi existimet perpetrari, liceat adire iudicem, & legitimum postulare præsidium. Quod si quis contra agere aliquid, aut seditionem mouere tentauerit, vltimo supplicio subiacebit. Inhibitio ne quis alium offendant iure etiam à Prætore & Iudice decernitur, cum subest offensæ, aut armorum periculum: cum ad officium Magistratus pertineat aduigilare ne potentior imbecillior, improbus innocentem, ciuis accolam, aut aduenam per vim opprimat. Quod non tantum ad querelam & postulationem partis, sed proprio motu, & ex officio (vt rectè tradit Iulius Clarus, & ad eum Baiardus) potest, & quandoque obligatur superior quiuis facere. Imò ex charitate Christiana nemo non à proximo iniuriam auertere debet, quantum potest. Et satius est in tempore occurrere, quam post vulnus remedium querere. Miserum est tum demum fodere puteum cum sitis fauces vrit. Adhæc, omnia prius experiri quam armis sapientem decet. Hæc inhibitio multum participat cum mandato de non offendendo. Istud tamen strictius & neruosius habetur, & à maiore authoritate promanat. In hoc casu, & in alijs quibusdam specialibus solet Camera Spirensis à præ-

cepto incipere, & mandatum sine Clausula relaxare; quia iuri Diuino, Gentium, Ciuili, & Constitutionibus Imperij consentaneum est, vim coërceri, & quietem publicam conseruari.

Fundatur super Constitutione Pacis publicæ, & decernitur sub poena banni absque vlla clausula iustificatoria. Eiusmodi mandata de non offendendo notum est non posse à Ciuico Magistratu concedi: at bene à Principe Regalia per totum Principatum exercente, cui potestas competit banni poenam interminandi, saluo quod eius bannum constringetur suis territoriis & prouinciis, nec proscriptos extra territorium morantes afficiet. Vbi Imperiale bannum extendit se per totum Imperium. Est & altera ratio, quia ius armorum est penès Principem, & vsus illorum inconsulto Principe est interdictus: vt haut mirum sit Principi licere; & Consulibus, Consilioue Ciuico prohiberi. Securitatem, seu Saluum conductum, barbaro vocabulo saluamgardiam vocant. Saluagardia est propriè securitas & tuitio Principis, vel Reipublicæ Regalia & Principis iura habentis. Vnde qui eam scienter fregerit poena criminis læsæ Maiestatis, teste Boerio venit puniendus. Etsi nonnunquam præstita per inferiores securitas, saluagardia, at impropriè, nuncupetur. Certè saluamgardiam absolutam, quæ defensionem iuris & facti continet, solum Principem concedere, præter alios, Ioannes à Platea, & Neuizanus edocent, quandoquidem armorum vsus solius sit Principis. Quod explorati esse iuris prorsus arbitror. Consulibus & Ciuitati vetitam esse securitatum & saluorum conductuum concessionem expressis verbis Pauli Secundi sententia decidit.

cidit. Philippus Galliarum Rex in arbitramento anni 1333 per articulum tertium, Principi non modo intra totam Patriam, sed per integram Dicecesim adiudicauit, Licebit, ait, Principi Quadragenas & mandata de non offendendo emittere per totam Dicecesim Leodiensem. Engelbertus de Marka Princeps in Litera sua Nundinali 1350, quò itus & reditus sit ad nundinas cunctis mercatoribus & alijs venire volentibus tutus, securitatem omnibus pro se, suisque subditis per vniuersa loca sibi subiecta spondit. Profertur adhuc exemplum declarationis aliquot Brabantiae Oppidorum, nominatim Louanienfis, Bruxellenfis, & Antuerpiensis 1356. 13 Octobr. huius tenoris, Placet nobis quod Dominus Episcopus, & eius successores, Officiati, Homines, Iudices quietè fruantur quibuscunque suis iurisdictionibus spiritualibus & temporalibus: quodque Pares Curiae Feudalis dicti Domini Episcopi possint securè autoritate eiusdem Episcopi intra omnem amplitudinem finium Diceceseos Leodiensis quadragenas & mandata de non offendendo denuntiare. Princeps Ioannes Bauarus primo articulo sui Regiminis (sic ordinatio vocatur) 1416 ita statuit, Ordinauimus quod quicumque intra Ciuitatem nostram, aut eius Franciam interemerit hominem vtriusvis sexus, aut quenquam ciuem extra pomoerium, vel quadragenas seu assecurationes nostras, Prætorisve & Scabinorum, vel duodecim familiarum illustrium, induciasve per amicos partium & viros probos fidedignos in præsentia duorum testium omni exceptione maiorum pactas, violauerit; & qui inuitam mulierem, innuptam vel coniugatam rapuerit, aut cognouerit, etiam si

D d d d 3

nobis

nobis & parti offensæ satisfecisset, nihilominus ante-
quam regressus ei in Ciuitatem detur, decem florenos
Rhenenses in vsum Ciuitatis persoluet. Non dissimu-
lem in Statutis Leodiensibus sub autoritate Principis
Adolphi 1348 exaratis inueniri sequentem articulum,
Pro omni excessu in Ciuitate nostra admissio vbi per-
cussio intercesserit, aut factum atrocius, Prætor cum
duobus Scabinis poterit ad statim indicere armorum
cessationem ad quadraginta dies, vel etiam Magistri Ci-
uitatis ad præcauendum periculum imminens poterunt
cum duobus Iuratis idem præstare. At nec illinc, nec
ex Hynsberghicæ Constitutionis octauo articulo quic-
quam colligitur. Quippe vltra quod Adolphus subor-
dinatè & in casum vrgentis necessitatis seu discriminis
duntaxat faciat Consulibus licentiam vetandi ciuibus
hostilia inuicem meditantibus gestationem armorum,
non ordinaria Consulum potestate, sed extraordinaria
& delegata id præceptum fieret. Quod Delegatum de-
legantis vice fungi, & aliena non sua autoritate præci-
pere nemo nesciat. Itidem Princeps Bauarus adiiciendo
ordinarijs pœnis extraordinariam aduersus securitatis
denuntiata, aut pactæ infractores, & Magistros seu Con-
sules exprimendo inter denuntiantes, non magis attri-
buit Consulibus ius saluagardiæ, quam ipsis partibus,
aut partium propinquis induciarum mediatoribus &
authoribus, quarum interim infractionem pari suppli-
cio voluit expiari. Imo æquitatem in hac facultate de-
nunciandi Consulibus concessa considero, vt qui ciui-
bus præpositi, paternam illorum curam suscipere de-
beant, pugnas & cædes auertere, & pro autoritate qua
apud

apud vulgus hominum valent, furentium rixis interuenire. Neque duodecim illustres familiæ eodem memoratæ articulo præsumperunt vnquam ius affecurationis eiusmodi sibi arrogare, agnoscentes id precarium & gratuitum, bonique publici causa per Adolphum Principem permissum. Dum anno 1335 in mense Maio senis hinc inde Illustribus familijs post fusum largè per longissima intestina bella, an duella dicam, mutuum sanguinem, in senos vtrunque arbitros maiore parte equites, compromittentibus, expressa Principis Adolphi accedente autoritate, duodeni arbitri in roborationem laudi, per secundum & cæteros sequentes articulos seuera de non offendendo mandata in omnes & singulos duodecim Prosapiarum gentilitios, qui quenquam dolo malo occiderent, mutilarent, aut iniuria afficerent, promulgauere. Securitatis & saluis conductibus affine est ius asyli, quod est de genere Regalium, neque Ciuitati potest competere. Homicidis interim, & pluribus facinorosis nimis crebrò pro asylo fuit. Vt iure merito vetet Princeps, ne loca deinceps habeant, quæ sint tuta maleficorum receptacula. E Regalibus esse ijsque maioribus documento sunt leges, & historiæ. Vt taceam, Deum in antiquo testamento sub Iudicibus certas vrbes in asylum statuissè indeliberatè, & præter propositum delinquentibus: & sub Regibus ad aram sacram confugientibus tutum fuisse, à qua Salomon Rex Ioabum militiae sub Dauide Præfectum proditorium homicidam auelli & perimi iussit. Pontificiis & Canonicis Constitutionibus Ecclesiæ & templa immunitatem, exceptis atrocissimorum criminum casibus, præbent.

præbent. Vt & Cæsareæ sanctiones, quæ eandem Statuas Imperatorum quondam amplectentibus tribuebant. Vetere etiam Roma, virginis Vestalis occurfus ei qui ad supplicium ducebatur saluti erat. Necnon in honorem Augusti obseruatum, ne quoties is ex Prouincia, aut rure introiret Urbem, supplicium de quoquam sumeretur. Cadmus Agenoris filius Thebarum conditor vt habitatores haberet, fugitiuis quibusque securitatem dedit. Romulus iactis Reginae Urbis fundamētis, lucum in vna eius parte velut sacrum pro asylo designauit. De quo Ouidius

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto

Quilibet hic, inquit, confuge, tutus eris.

Sexcenti Afri à Dionisio ad compescendos Lucanos missi qui expugnato eorum castello Oppidum ibi Brutiorum, à Brutia muliere quæ Castellum prodiderat appellatum, extruxerunt, pastores vndecunque concie-runt proposito & aperto asylo. Vrbi Valentiniarum in Hannonia (si Iacobo Guisio, & post eum Ludouico Guicciardino credimus) Valentinianus Imperator, qui eam condidit, & aliquamdiu insedit, ius asyli erogauit, Romuli exemplo, non per Oppidum totum, sed in aliqua illius parte, nuncupata hodie Banelieu, vt ambo præcitati inquit. Templum Delium cum luco inuio-labile olim fuit perfugium. Celebris illa Græcarum urbium tempore Tiberij Cæsaris legatio pro asylorum suorum conseruatione supplicantium. Inter quos Ephesij, Magnetes, Aphrodienses, Hierocæsarienses, Cyprij, potiores partes egerunt, ad Senatum à Tiberio remissi,

vt

vt introspectis Regum qui illa instituerant decretis, & numinum religionibus firmaret, vel mutaret. Compescendæ asylorum eiusmodi licentiæ causam edit Historicus, Crebrescebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas asyla statuendi: complebantur templa pessimis seruitiorum, eodem subsidio obæratu aduersus creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, vt cæremonias Deum protegentis. Simulacrum cernere, aut audire videor Urbis Leodiensis, vbi flagitiosi luxuriant fumo libertatum, asyla impunitatis sceleribus parant, priuilegia vbique obtendunt & intonant, quæis solis ea sunt vsui in quietorum & innocentum cladem.

CAPVT VIGESIMVM-OCTAVVM.

De Protectore.

Q Vicquid habent telorum armamentaria Erebi expromunt perduelles, Cæsari & Principi suo æqualiter iniuri. Nuper quidem in suis conuenticulis vt Principis authoritatem exhibilabant, ita Imperij iurisdictionem abrogabant, non nisi illius protectionem agnoscentes. Et in priuatis catibus de Liligero Protectore sæpius actitatum. Nunc omni exuto pudore Libellis in Calcographia Ciuica (vt vocant) editis, palam audent asserere Cæsarem non esse nisi nudum Ciuitatis protectorem, & creduliorum animos imbuerunt li-

Eeee

citam

citam esse alterius Protectoris electionem. Idiotas, qui id iam pro dogmate & vno Reipublicæ suæ Principio tenent, iuuant aliqui scioli & literiones, qui quod aliquando legerint aut audierint in Iurisprudencia & Politicis tractari, vtrum subditi possint vltra ordinarium suum Dominum accipere alium potentiorum in aduocatum & protectorem, in hanc inclinant partem. Quibus tenebrionibus siparum, & velum tollam, vt subducta nube diem cernant. Ius patrocini & protectionis ab antiquo fuit. Humiliores namque & tenuiores solebant diuitem aliquem & potentem obseruare & colere, sub cuius ope & tutela aduersus aliorum vim & oppressionem salui & incolumes essent. Romulus delectis centum Senatoribus populum vt sub illorum protectione esset, distribuit, diris in eos execrationibus vibratis qui clientem fefellissent. Quod sub Regibus inceptum, sub Consulibus fuit continuatum. Patriciis longæ erant clientelæ, & per clientes suos in popularibus Comitibus multo tempore præualuerant; donec Volero tribunus plebis eam Patriciorum in suffragiis imminuit auctoritatem, lato Plebiscito, vt deinceps Tributis, non Centuriatis Comitibus crearentur Magistratus. Appius Clausus dein Claudius dictus, ex Rhegyllorum oppido Romam commigrans, clientelam bis mille hominum comitantium habuit, qui in vnâ nouam Tribum Claudiam reducti Tribuum numerum auxere, dum ante non essent vltra triginta. Hi clientes ingenui, non seruilis, aut libertini generis erant: quanquàm postea, ex seruis manumissis seu libertis oriundi in clientum agmen sint relati. Secus quàm apud Parthos vbi pauci erant liberi, & innu-

innumeri serui liberorum Dominorum clientes: nulla
heris eos manumittendi potestate permiffa, ac per hoc
omnibus feruis nascentibus, crescente in dies vernarum
multitudine; quos pari cura ac proles suas habebant,
equitare & sagittare edoctos, & maiorem exercituum
partem constituentes. Adeo vt Antonio bellum Parthis
inferenti cum quinquaginta millia equitum occurre-
rent non fuerint nisi octingenti liberorum capitum,
Iustino post Trogum Pompeium scribente. Alienigenæ
etiam peculiares Romæ patronos honorabant, vt Syra-
cusani Marcellum, in cuius tutelam ex accusatoribus
facti supplices se dederunt. Sextus Cæcilius Iurecon-
sultus apud Gellium ostendens populum Romanum
omnium maximè fidem coluisse sanctamque habuisse
tam priuatim quàm publicè, ait, Sic clientem in fidem
acceptum chariorem haberi quàm propinquos, tuen-
dumque contra cognatos cenluisse. Neque prius vllum
facinus æstimatum, quàm si probaretur clientem derisui
habuisse. Eò tendebat lex Duodecim Tabularum, Si pa-
tronus clienti fraudem faxit, facer esto. Et idem Gel-
lius officiorum ponens gradum & ordinem, dicit, pri-
mum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei
tutelæque nostræ creditos: secundum eos, proximum
locum clientes, qui sese itidem in fidem patrocini-
umque nostrum dederunt: tum tertio loco esse hospites,
postea esse cognatos affinesque. Testimonium aduersus
clientem nemo dicit: aduersus cognatos pro cliente pa-
tronus testatur. Porro ius Protectionis seu Aduocatiae
fiduciariae & tutelariae, nullam patrono & protectori iu-
risdictionem tribuit, qui proinde non potest clientes
E e e e 2
suos

suos collectare. Neque per protectionem potentiorum læditur minuiturve ordinaria iurisdictionio, sed salva ea & integra permanet. Quo argumēto visum aliquibus fuit, licere subditis ignaro vel inconsulto Domino alium in patronum & protectorem assumere, quia id citra Domini noxam aut præiudicium fit, & quod alicui prodest, & alteri non nocet de facili permittitur. Quàm debilis & parum ea sit efficax ratio ex infradietis pateſcet. Extra præſentem enim materiam non lubet euagari. Ad quam restringo ſtilum; pro aſſertionibus ſubiiciens.

Inutilem imprimis ſi non proteruam futuram propoſitionem retinendi aut mutandi Protectoris in Ciuitate Leodiensi reſpectu Imperij, ob id quod Leodienses ſint veri ſubditi Imperij & Cæſaris, quemadmodum largiſſimè priore Libro demonſtraui, & hoc capite pauculum addam, vbi impudentis ſcripti impudentiores obiectiones refellam. Dominus autem nequeat à ſubditis commutari aut derelinqui ſine læſæ Maieſtatis reatu.

Deinde quotquot Doctores & Politici tractant, an ſubditi & vaſalli Imperij poſſint ſibi peculiareſ deligere Protectores (Vdalricus Zaſius, & Hyeronimus Schurff in conſilijs, Andreas Gail, & Petrus Fridericus Mindanus, ille in ſuis obſervationibus, hic Libro Secundo Mandatorum Camerae, videri inter alios poterunt) loquuntur de Protectoribus intra non extra Imperium deligendis; qui ſcilicet ſint Imperio etiam, & Imperatori ſubiectionis, vt neque ordinaria immediati ſuperioris iurisdictionio offendatur, neque Imperialis authoritas in quocumque interuertatur. Extra hunc caſum de Protectoribus, vanitatis, ſi non infidelitatis, eſſe indaginem.

Quia

Quin vbi de Protectoribus agitur, ad eos maximè recurrendum, qui sunt proximi ordinariorum Dominorum superiores; veluti Leodiensium ordinarius Dominus & Princeps est Episcopus, cuius proximus superior est Cæsar; quem proinde Cæsarem, si de Protectore eligendo esset quæstio, inuocari in defensorem oporteret, eundem supremum & mediatum Dominum, protectoremque vnà futurum. Aliquæ micant huius igniculi scintillæ in Priuilegijs Cæsareis Ciuitati & Patriæ concessis; in quibus legere est, quod Imperatores in suam, & Sacri Romani Imperij fidem, protectionem & saluagardiam suos subditos & vassallos recipiunt, ad ipsorummet Principum requisitionem. Tertio. Vt subditis liceat alterius Principis aut Domini protectioni se committere, præterquàm quod Protector debeat, vt dixi, eundem recognoscere supremum Principem seu Cæsarem, oporteret legitimam intercedere causam: puta, quod ordinarius, vel non possit, vel nolit, aut nimium differat subditos suos ab oppressiõibus externis defendere. Nam qui ordinario inscio absque rationabili causa alienam implorarent tutelam, atrocium iniuriarum tenerentur. Quarto, nec protectorem habentes possunt temere & absque iusta causa illum dimittere, aut alium appellare: quia quod ab initio erat meræ voluntatis, ex post facto videtur effectum necessitatis: & ius semel cuiquam quæsitū, nequit ipsi sine suo facto & consensu auferri. Absit interim vt Ioannis Bodini sententia libro de Republica quinto capite sexto, iniqua mehercule & improba, approbetur, audacter affirmantis, patrono & defensori licere dominium & ius Principis

patus in clientes sibi vendicare, quoties pactis & conditionibus contraueniunt. Imò verò cum protectores munus & officium protectorum excedunt, clientibus occasio detur à protectione recedendi; licet vbi poenitendi & variandi causa deest, compelli queant vt sub protectione remaneant. Quintò, ob hanc rationem, quod sæpe contra fas & æquum praua dominandi libido protectores quosdam transfuersim agat, qui loco defensionis, iura & imperium in clientes vsurpant; cuius rei Græcorum & Romanorum historiæ non pauca subministrant documēta vt in Antiocho Syriæ Rege, & Philippo Persei patre in Græciam specie conseruationis inhiantibus, prudentes scriptores fatentur protectiones huiusmodi plenas periculi, & sub speciosis floribus occultos aliquando latere casses, queis innectitur, illigaturque libertas. Et columbarum apologum omnibus obuium proponunt, quæ accipitrem in protectorem aduocantes, denotatorem sunt expertæ. Quem Carolus Sigonius venusto versu expressit,

Accipitrem Milui pulsorum bella Columba

Accipiunt Regem, Rex magis hoste nocet.

Incipiunt de Rege queri, quia sanius esset

Milui bella pati, quam sine Marte mori.

Sicut affines inuicem sunt Tutores, & Protectores, Pupilli, & Clientes, sacraque vtrisque debet esse in sibi commissos fides; ita quibus nihil sacrum, nihil sanctum est, eam regnandi causa violare solent. Adeò vt non admodum fallantur qui è radice tutoria tyrannidem omnem pullulasse dicunt: dum ex homine & custode rerum alie-

alienarum administrator fit lupus, pupillum fortunis, & quandoque vita euertens. Ad eam similitudinem qua, vt inquit Plato de Republica, fabulabantur in Arcadia ad Iouis Lycæi templum homines in lupos transformari, qui humana viscera cum aliarum victimarum visceribus incisa degustassent. Sic Philippus Alexandri Magni pater tutor nepotis infantis filij Perdicæ, bellis imminentibus velut serum esset in infante auxilium, regnum suscepit. L. Tarquinius Priscus liberis Anci Martij testamento tutor datus, ablegatos specie venandi sub ipsum Comitiorum tempus pueros, regno exclusit. Tripho qui se tutorem Antiocho Demetrii priuigno substitui à populo impensè laborauerat, occiso pupillo Syriæ dominatum inuasit. Mythridates Ponti Rex insidias tutorum suorum dum nunc venandi studio, nunc antidoti potu declinat, viam futuræ magnitudini strauit, & ne veneno mori senex posset, effecit. Sed non Regina Arsinoës duo impuberes filij fraudem impij Ptolomæi auunculi sui effugerunt, quibus ille sub specie pactarum cum matre eorum, eademque sorore sua, nuptiarum, vitam ademit, vt Cassandriam Urbem, & arcem inexpugnabilem adimeret. Alia Senatus Romanus fide, & verè Romana, qui mortuo Ptolomæo Ægypti Rege qui tutorem populum Romanum filio reliquerat, Philippo & Antiocho potētissimis Regibus facta inter se partitione iam regnum Ægypti diuidentibus, & per legatos vtrique vt ab eo regno abstinerent nuntiauit, & M. Æmiliū Lepidum bis Consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit. Cuius beneficio regia incunabula cum regno integrè, conseruata pariter ac decorata

corata fuerunt. Rarissimi sunt Lycurgi, & Ferdinandi, qui fidem imperiis & sceptris anteponant. Miracula regnorum sunt. Lycurgus, qui cum Polydectæ fratri suo Spartanorum Regi successisset, ventre adhuc vxoris incerto marem an fæminam pareret, Charilao dein posthumo nato ad adultam vsque ætatem diadema seruauit, & adulto optima fide restituit. Et Ferdinandus, Aragoniæ postea Rex Magni Adolphi Aragoniæ & Siciliarum Regis pater, qui defuncto Henrico Castellæ Rege fratre suo, filio infante relicto Ioanne duos & viginti menses nato, in conuentibus publicis in eam rem indictis sollicitatus vt vel regni & boni publici causa capesceret fraternali regnum, non ignarus affectum & importunitatum, infantem chlamyde tectum occultè intulit, & Magistro equitum de communi iterum ordinum consensu rogante, quem Regem renuntiare vellet, puerum aperta chlamyde detexit & in sublime extulit, nomen Ioannis Regis crebrius, vt mos est, iugeminans.

Sexto. Hodie secundum Imperij Ordinationes, in Imperio citra imperialem authoritatem, propriique Domini assensum, nullæ Vrbes & Ciuitates societates inire, nedum in protectionem cuiusquam venire possunt. De ciuibz Leodiensibus, & totius ditionis incolis speciale extat Henrici Cæsaris rescriptum datum apud Wormaciam 1231. 13 Kalendas Februarij, his verbis, Cum per Principum nostrorum sententiam sit definitum, quod nulla Ciuitas, nullum Oppidum in Regno nostro constitutum absque Domini sui assensu facere possit communionem, constitutiones, confæderationes, colligationes, seu coniurationes aliquas quocunque nomine

censeant.

cenſeantur, fidelitati veſtræ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus ab omnibus communionibus, confæderationibus, colligationibus ſeu coniurationibus, quibuſcunque nominibus apellantur, quas inter vos illicitè feciſtis recedentes, Dominum veſtrum Leodienſem Episcopum in omni eo iure & dominio, in quo Prædeceſſores ſui fuerunt, eſſe plenariè permittatis. Si communionibus, & confæderationibus quæcunque inconſulto & non aſſentiente Principe verantur, quomodo Protectoris aſſumptio toleraretur? Quæ non abſque præuia communione, & confæderatione tractari, aut ſtabiliri poteſt: cum inter eos quos natura non fecit inuicem protectores & protectos, patronos & clientes, fœdere mutuo opus ſit ad eum nouitatis nexum.

Septimo. Plebi per incantationes vetuſti & exoleti iam nominis Protectoris dementatæ accidit quod Tyndaro ſeruo Hegionis prædiuitis filio agnito in Comædia, præ gaudio exultanti, *Nunc egò demùm in memoriam redeo cum mecum cogito, audiſſe me quaſi per nebulam, Hegionem patrem meum vocari.* Cum enim, vt Tyndaro, nihil ei gratius ſit libertatis vocabulo, ad commemorationem aliquorum, quos fraudulentus narrator ait fuiſſe protectores & mamburnos, ſibi ipſi applaudit, quaſi fabam repererit. De mamburno & defenſore, qui in interregno, ſeu Sede Principali vacante, vicem Principis agit, nulla quæſtio: at de alterius generis protectore, qui viuo & regnante legitimo Principe vim authoritatis occupat. Frequentiora quàm optandum foret, leguntur exempla. Anno 1315. contra Principem Adol-

F f f f

phum

phum de Marka Rebelles in sui foederis Mamburnum
 (verbū est Annalistæ) elegerunt Comitem de Chingni.
 Anno 1374. aduersus Principem Ioannem d'Erkel re-
 nuntiarunt Mamburnum Waltherum de Rupeforti. In
 Principem Ioannem Bauarum auspicante decimo quar-
 to à Christi Natiuitate sæculo, ab Hædroitiis dictus fuit
 tutor & Mamburnus Henricus de Horn Peruuifij Do-
 minus. Anno 1465. Razo Herensis eques è capitibus
 Rebellium, Marchionem Badensem largis Galliarum
 Regis promissis, & præmio Mamburniæ pro ipso, Epi-
 scopatusque pro filio, allectum è penatibus Leodium ad-
 duxit, Ludouicum Borbonium Principem Cathedra &
 Principatu pulsurus. Sed per nebulam tantum hæc re-
 uocat impostor in populi memoriam, spargens escam,
 & occultans decipulam. Causas, & euenta tacet. Acciti
 sunt ardentibus seditionibus Duces: nec impunè fuit
 acceptantibus. Henricus Peruuifius cum filio in acie
 cecidit, notâ posteritati suæ inuistâ. Walthero de Rupe-
 forti, etsi non eò vsque vâsanæ pronecto, pessimè ces-
 sit. Marchio Badensis Mamburnus inauguratus vt exi-
 stimationem suam speciosis obtentibus circumuentam
 vidit, (etsi Razonis fidem Rex Galliarum exsoluisset, &
 in suppetias sex peditum millia, & quatuor equitum
 Centurias misisset) sapienter clam desertis Leodiensi-
 bus in Germaniam recessit. Comes de Chingni vel de-
 latum munus non suscepit, vel breui abdicauit.

Postremò anonimus libelli illius (qui intitulatur
 Euigilans Leodiensis) author, per meram sycophan-
 tiam imponit ignaræ plebi, quod Imperator Maximi-
 lianus Primus anno 1486 die 25 Aprilis literis suis,
 queis

queis concordiam Principis & Ciuitatensium peragit aut confirmat, non se supremum Leodiensium Dominum dixerit, sed Aduocati nomen assumere voluerit, quod tamen fuerit denegatum. Benè est, quod malitia non habet tantas vires, quantos conatus: Periisset veritas, si semper nequitia & mendacio iuncta esset potentia. Cedo, vbi sunt eæ Literæ Maximiliani Cæsaris; quæ Aduocati titulo, instar laureatarum, quæ victoriae denuntiatrix erant, superbire voluerunt? Leodiine, an Coloniae, vel quo terrarum loco sunt exaratae? Equidem Maximilianus Primus non potuit eo tempore esse Leodij arbiter Pacis inter Episcopum & ciues, maioribus publicis, & propriis negotiis in Germania occupatus. Illo ipso anno, die decima sexta Februarij fuit electus Francofurti Romanorum Rex, & decima Aprilis argentea corona Aquisgrani redimitus: vnde cum Patre Frederico Tertio Imperatore Coloniā iuit, & ibi cum eodem mansit vsque ad vigesimam diem Martij, qua, valedicto patri (qui vsque ad annum 1493 Imperatoriis insignibus retentis superuixit) in Belgium suum properauit. Coloniae non possunt esse dictitatae, quandoquidem postridie ementitæ per hunc sycophantam datae, scilicet die 26 Aprilis Rex Maximilianus specialibus suis literis Coloniae datis ad Deputatorum Leodiensium preces, sub suam saluagardiam & protectionem eos receperit, deputato iisdem ratione Pacis eiusmodi initæ in Conseruatorem Philippo de Cleues, qui triennio ante fuerat sui exercitus Præfectus vindicis Ludouici Borbonij Episcopi crudeliter & proditoriè apud Leodios trucidati.

E f f f 2

Salua-

Saluagardiæ & Conseruatorialium simul verba subi-
 cio, Maximilianus Dei gratia Romanorum Rex &c.
 Notum facimus quod ad humilem petitionem Ciuium
 & Incolarum corporis & communitatis Nostræ Ciui-
 tatis, Leucæ Bannalis & Franciæ Leodiensis, necnon
 mediante tractatu pacis per nos facto & concluso inter
 Reuerendum in Christo Patrem Dilectum & Fidelem
 Episcopum Leodiensem ex vna parte, & dictos suppli-
 cantes ex altera, ratione mutuarum controuersiarum,
 susceperimus & receperimus, prout vigore præsentium
 recipimus & suscipimus dictos supplicantes & eorum
 bona sub nostram protectionem & saluagardiam spe-
 cialem, pro tuitione personarum, & conseruatione iu-
 rium duntaxat. — Deputauimusque & deputamus
 in Conseruatorem Dilectum nobis cognatum Domi-
 num Philippum de Cleues. Quàm dissitus est ab affe-
 ctatione Aduocatiæ Maximilianus, qui Leodium suam
 Ciuitatem apellat, & pro maiore tractatus Pacis ro-
 bore Ciues metuentes in ea forte aliquando turbari, sub
 singularem suam tutelam recipit, & Ducem bellicū pro
 Conseruatore assignat? Aliis post mensem Literis ex
 Vrbe Siluæ-ducensi penultima die Maij datis, & Leo-
 dium suam esse Ciuitatem ingeminat, & Magistris, Iu-
 ratis, totique Consilio Ciuico suprema autoritate im-
 perat, vt captiuos quosdam Wertenses sibi tradant, illo-
 rumque vades & fideiussores molestari non permit-
 tant. Ipsimet Leodienses in icto per tres Ordines cum
 Carolo Hispaniarum Rege (postea Cæsare illius nomi-
 nis Quinto) die duodecima Nouembris 1518 foedere,
 Imperatorem agnoscunt vocantque iteratò Suum Su-
 premum

premiū Dominū? Et quem tunc nisi Maximilianum Primum, qui rerum potiebatur, & demum die 12 Ianuarij 1519 viuere, & imperare desit? Oportunū sit compendium illius fœderis, quā ad Cæsaris auctoritatem in Leodienses præcipuè facit, exhibere.

Nos Præpositus, Decanus, Archidiaconi, Capitulum, Nobiles, Barones & Vasalli, Burgimagistri, Scabini, & Consilia Ciuitatis, aliorumque Oppidorum Patriæ Leodiensis, Ducatus Bulloniensis, & Comitatus Loffensis, vti repræsentantia tres Ordines dictæ Patriæ, Ducatusque & Comitatus, Vniuersis præsentēs Literas visuris & lecturis salutem in Domino. Cum Reuerendissimus, Altus & Potens Princeps, Metuendissimusque Dominus Noster Erardus à Marka Dei gratia Episcopus Leodiēsis, Dux Bulloniensis & Comes Loffensis, de scitu, auctoritate & assensu Sacratissimæ Maiestatis Imperatoris Nostri Supremi Domini, nuperrimè iniuerit, tractauerit & concluderit quandam amicitiam, confœderationem & societatem defensiuam, cum Altissimo, Excellentissimo & Potentissimo Principe Carolo eadem gratia Rege Catholico Hispaniarum, Duce Brabantia, Comite Flandria &c, suisq; Ditionibus & Subditis: dictusq; Metuendissimus Dominus & Princeps Noster, ad maiorem præmemoratae amicitie, cōfœderationis, & societatis roborationem, à nobis requisierit quatenus eundem in modum vellemus cum antedicto Domino Rege, eiusque Prouincijs & Subditis contrahere fœdus, Notum facimus. Quod nos animo perpendentes quantum commoditatis, emolumentis, & securitatis ex eiusmodi confœderatione, non priuatim modò, sed publicè per omnes illas

Prouincias reciprocè obuenire possit: nobiscum præ-
 terea reputantes, quid & quantum deferre teneamur
 Imperatori prædicto Nostro Supremo Domino, qui tam
 literis, quàm per organum suorum Deputatorum ad
 eam Societatem nos fuit adhortatus; inducti etiam pe-
 culiari amore, propensione & affectu, quo in dictum Do-
 minum Regem Catholicum ferimur, matura consilij de-
 liberatione, iniuimus tractauimus, & concludimus —
 articulos infra scriptos, Imprimis quidem quod inter
 Dominum Regem Catholicum eius Prouincias & Sub-
 ditos ex vna parte, Nos, & Patriæ Ordines ex altera, In
 futurum est & erit bona, secunda, firma & constans amici-
 tia, vicinitas, confœderatio, & societas defensiva aduer-
 sus quoscunque. Ita vt si contingeret aliquem Princi-
 pem, Toparcham, Communitatem, aut alium quemuis,
 inuadere, offendere, opprimere, incursionibus aut hospi-
 tationibus infestare dictum Dominum Regem Catholi-
 cum, eius Ditiones, aut Subditos nobis vicinos, nos tali
 casu debitè interpellati & requisiti, tenebimur pro viri-
 bus nostris, & secundùm casus exigentiam, iuuare, faue-
 re & auxilio esse, ad reprimendum, expellendumq; inua-
 sores & attentatores eiusmodi: Viceuersa, si quisquam
 nos inuaderet, læderet, opprimeret, prædas ageret, aut
 hospitationibus molestaret, dictus Rex Catholicus, eius
 Ditiones & Subditi Belgici — ritè interpellati & rogati
 tenebuntur nobis suppetias ferre, defendere, fauere &
 præscripto modo pro virili succurrere. Item, quod neq;
 dictus Dominus Rex Catholicus, neque Nos, poterimus
 receptare aut fouere hostes & inimicos alterutrius no-
 strum; neque ijs iter & transitum præbere per Oppida,
 Forta-

Fortalitia, Castella, aut alium territorij locum, aut com-
meatum, victum, instrumenta bellica, milites, pecuniam,
remque quamcunque directè aut indirectè iisdem sub-
ministrare. —

At non in totum fallitur inquires, qui Maximiliano
titulum Protectoris tribuit: in data temporis tantum
hallucinatur. Nam anno 1483 postquam per Philippum
de Cleues aciei suæ Ducem contumaciam Leodien-
sium fregit, occisis, aut fugatis sacrilegis Borbonij par-
ricidis hac lege foedus pepigit, ut Dux Brabantie in futu-
rum esset Leodienium protector. Pacem ea lege datam
calleo: sed nil ad Imperium, aut Imperatorem. Maxi-
milianus tunc temporis neque Rex erat Romanorum,
nec Imperator: tanquam Dux Brabantiae, & Belgij
Princeps contrahebat: quod ante ipsum fecerat anno
1466 Dux Philippus Bonus prosocer, quem Leodien-
ses ex pacto in perpetuum Aduocatum & Protectorem ac-
cepere.

Itaque si quando aliquis eorum Cæsarum, qui vnà
fuerunt Belgarum Principes legeretur assumpsisse titu-
lum Protectoris & Aduocati Leodienium, illum susce-
pisset ut Brabantiae Dux, & ex iure conuento. Habenda-
que esset posteris Ducibus gratia, qui ei iuri aut expressè
renuntiarunt, aut sponte ab illo abstinere voluerunt; quod
bello & victoria questum, permulti tenacissime retine-
rent. Illis namque temporibus Brabantia, ditio & Duca-
tus adhuc erat Imperij, nec ita incongruum fuisset, dum-
modo Cæsar & Episcopus annuissent, si Leodium eius-
dem Imperij pars se in Brabantini Ducis tutelam aut
clientelam coniecisset. Vnum è Primariis Imperij mem-
bris

bris erat Brabantia, & eius Dux pridem numerabatur inter quatuor Imperij Vicarios, vt Ioachim Cluten Iureconsultus in Sylloge rerum quotidianarum primo eum enumerat loco. Accensebatur etiam gremio Electorum Imperialium. Prout adhuc in Concilio Lugdunensi habito anno 1245 sub Innocentio Quarto, vt continent acta apud Mathæum Paridem in historia Anglicana, electores laici scribuntur Dux Austriæ, Dux Bavarix, Dux Saxonum, & Dux Brabantiæ, qui & tunc Louaniæ; Ecclesiastici, Colonienfis, Moguntinus, & Salsburgensis. Carolus Quintus Cæsar Augustæ Vindelicorum 26 Iunij 1548 cum Septemviris & Ordinibus Imperij de hoc Ducatu & alijs quibusdam Belgij ditionibus Imperium olim agnoscere consuetis transigit: vt scilicet iuuandi imperij causa cum necesse erit, libera voluntate & ex beneuolentia (ex quo antea nil erant solitæ conferre, vt Diploma à Ponto Heutero sub finem Libri Secundi de Belgio relatum, è Germano Latinum factum manifestat) conferret quantum duo Principes Electores ad Rhenum habitantes: ita vt vicissim Imperium tempore necessitatis, aut alio, in auxilium requisitum, Belgas, eorumq; Principes omni ope ac facultate defenderet. Vbi verò vniuersalem in Turcam Cæsar expeditionem decerneret, Belgarum Princeps in pecunia numerata, milite, aut vtroque, non minus penderet, quàm tres qualescunque Imperij Principes.

CAPVT VIGESIMVM-NONVM.

*De Episcopis & Principibus Leodiensibus, ex
Augusta domo Ducum Bauaria.*

Iulius Cæsar Iuliam amitam defunctam laudans è more pro rostris sic de eius origine retulit. Iuliæ maternum genus ab Regibus ortum, paternum cum Diis immortalibus coniunctum est. Est ergo in genere & sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent, & cæremoniæ Deorum, in quorum potestate sunt Reges. Augustæ domus Bauaricæ genus exponere qui suscepit, Imperatoriam & Regiam stirpem vndique reperiet, cælitum & indigetum agminibus illustratam. Genus est ex se Regium, longa Cæsarum serie conspicuum, Principumque qui suis virtutibus cælestes sibi honores pepererunt. Bauaria, quæ est hodie Ducatus in superiorem & inferiorem diuisus, olim regnum fuit. Et Boiorum populus vsque ad Frederici Ænobarbi Cæsaris tempora latè diffusus quatuor tetrarchiis distinguebatur, quibus limitum Præfecti (postea Marchiones, seu Palatini) præerant, omnesque Magno Principi Boiorum parebant. De Ducum Bauariæ Maioribus, illorumque rebus gestis, si ab aurora ordiri præsumam, conticinium fit noctis, priusquam vel ad primam quasi sillabam peruenero. Neque pro maiestate materiæ stili grauitas, arduitasque suppetit, neque è proposito sit themate illuc conuertere orationem. Aut

G g g g

si coner

si coner ed aciem inflectere, obueniet quod Augustum
 Cæsarem, in cuius oculis quiddam diuini vigoris inesse
 existimabatur, contuentibus contingebat, qui velut ad
 fulgorem Solis vultum submittere cogeantur. Et tot
 illucens oberrantia oculis sydera, vt præ nimis scintil-
 lationibus nesciat obtutus deprehendere, quò se defigat.
 Boiorum Rex erat Arnulphus Imperator Carolomanni
 legitima soboles, (quibusdam dictus Arnoldus) qui
 Carolo Crasso quantum corporis, animi crassitie labo-
 ranti, in Imperio successit à proceribus vltro & certa-
 tum appetitus. Qui Nortmannos Belgium diris cladi-
 bus atterentes pessumdedit, ac propè omnes occidione
 occidit. Cum enim anno 891 parum fæliciter circa
 Aquisgranum fuisset in Nortmannos pugnatum, Arnul-
 phus còacto exercitu, è Bauaria egressus, Rheno pro-
 perè transmissus, ac flumine Mosa celerius superato, eos
 magnis itineribus infecutus, & iuxta Diliam fluuium
 (qui Louanium, nobilissimam hodie Academiam in-
 terfluit) affecutus, vbi lignorum & cespitum congerie
 pro vallo, more gentis, muniti confederat, iussis equiti-
 bus ab equis defilire, & statariam ac pedestrem inire
 pugnam, summa vi vallum perripit, & castra expugna-
 uit: vix quoquam è suis desyderato; cæsis autem, vt
 Auentinus scribit, nonaginta hostium millibus, & se-
 cundum Helmoldum, centum millibus. Cuius victoriæ
 ad nostram ætatem annum Louanij per solemnem
 supplicationem prima Dominica Septembris celebrari
 solitam monumentum exhibetur: quod Imperator ip-
 sissimo die Calendarum Septembris, quo Deus dederat
 vincere, in obtentæ victoriæ loco cum vniuerso suo
 exer-

exercitu solemnes preces in gratiarum actionem Deo obtulerit. Ab Arnulpho occurrit frequentium aliorum Imperatorum catalogus ; plures Henrici, Ludouici, Rupertus siue Robertus Bauari in memoriam subeunt Imperiali diademate præfulgentes. E quibus vnum tantum eligo, Sanctum Henricum Sanctæ Cunegundis maritum (nec enim aut locus, aut propositum patitur moram trahere) qui supra alios ad nostram facit scriptionem ; quod is Baldrico, eoque è viuis sublato, Sancto Wolbodonii illius successoris Episcopis & Principibus Leodiensibus valdè addictus, Ecclesiam Leodiensem sua non semel præsentia, nonnunquam per diem & pernox in orationibus, nobilitauerit ; quam & ingentibus fauoribus dotauit, bonisque ditauit. Quantum æui longinqua valet variare vetustas ? Henricum hunc Imperatorem sanctum, fuisse Bauarum omnes vnanimes tradunt : in numero variant, vtrum eo nomine sit Primus, an Secundus Imperator. Discordiæ opinionum vnica causa dissensus scriptionum de Henrico Aucupe, quem alij inter Imperatores collocant, facientes Henricum Primum, quo posito, Diuus noster erit Henricus Secundus : quidam Aucupem in Cæsarem albo prætereunt ; vt eum omittit Ioannes Baptista Egnatius. Sua sit singulis sententia ; ego Henricum Secundum appellabo, quandoquidem in Priuilegiis & Donationibus Ecclesiæ Leodiensis ipse se nuncupet Secundum. Trina enim verò Priuilegiorum & donationum Diplomata Sancti Henrici extant. Primum datum in Eretem quarto Idus Iunij anno Dominicæ Incarnationis 1006, anno verò Domini Henrici Secundi Regis quinto : secundum

Gggg 2

datum

datum Coloniae Kalendis Iulij, tertium Treuiris pridie Idus Septembris; vtrumque anno 1008, & vtrumque cum hac finali clausula, Anno Domini Henrici Secundi Regnantis septimo. Vacante per obitum Ottonis Tertij Imperio Henricus noster Bauariae Princeps potentissimus, nullo veterum Caesarum pacis, bellive artibus inferior, anno 1002 renuntiatur Imperator. Primo Diplomate vltra confirmationem Priuilegiorum à Prædecessoribus concessorum, & quod nullus deinceps in locis & territoriis ad Ecclesiam Leodiensem pertinentibus intra Imperij ditionem sitis quicquam iudiciale aut extraiudiciale contra voluntatem Episcopi, successorumque eius attentare audeat, dedit ipsi Præsuli, Successoribusq; (pono verba ipsa) Vt semper liceat res omnes prædictæ Ecclesiæ, & illi subditarum, sub tuitionis atq; immunitatis Nostræ defensione, remota totius iudiciariæ potestatis inquietudine, quietas possidere, & Nostro Imperio parere, atq; pro incolumitate nostri, & nostræ coniugis, & pro statu ac dignitate Regni nostri, vna cū Clero & populo sibi subiecto, clementiam Dei iugiter exorare, *Et quicquid de Præfatis rebus Ecclesiarum ius fisci exigere poterat prædictæ Ecclesiæ esset, ut deinceps ad peragendum Dei seruitium augmentum & supplementum fiat.* Secundo Rescripto ingentia nemora contulit, hoc verborum tenore, Omnium fidelium nostrorum industriæ notum esse volumus, qualiter nos diuini amoris instinctu quandam iuris Regni nostri forestam his terminis præcinctam, ex vno latere fluuiolis Polera & Edera, ex alio Summa fluuiolo, ex tertio Strata Imperiali, quæ à Summa tendit vsque ad Villam quæ nominatur Pons Impe-

Imperij, ex quarto Mosa, & inter ortum Poleræ & Summæ siluam quæ dicitur Heua cum Banno nostro, ceterisque eius pertinentiis, Sanctæ Leodiensis Ecclesiæ Episcopo, eiusque Rectori, Baldrico videlicet Antistiti per hanc nostram preceptalem paginam concedimus atque largimur, & de nostro iure ac dominio in eius ius ac dominium transfundimus. Tertiis Literis cessit eidem Baldrico directum dominium & ius quodcunque super propriis eiusdem Baldrici & fratrum eius filuis inter duo flumina, ambo Nithe vocata, & tertium Thylam nominatum, constitutis. Scilicet ostendit reapse verum Ptolomæi Regis dictum, Regium esse ditare magis, quam ditescere; & Pacati de Theodosio, Nullam maiorem esse Principum fælicitatem, quàm fecisse fælicem. Sanè amplissimæ & speciosissimæ diuitiæ sunt, fæliciter erogatis beneficiis latè posse cenferi: vt magnificè, at verè, circumferatur illud, Hoc vno beata Regna esse, benefacere quod semper possint. Dum Sanctus Henricus anno 1019 Leodij palca celebrat, vt bonum est sui diffusium, Sanctum Wolbodonem Episcopum è Comitibus Flandriæ oriundum, hortatu efficace propellit, vt Monasterium Sancti Iacobi à Baldrico inchoatum perficeret. Morem gessit; perfecit opus sumptuosum & eminens. Miro in Deiparam ferebatur amoris ardore, in cuius honorem plurima templa à fundamentis excitauit; quoties in aliquod Oppidum appelleret, primam in æde ei sacrata noctem precibus continuis exigebat. Gentilitium est enim Bauaræ familiæ (sicut Austriacæ, quæ affinitatis vinculo, velut naturali insitione inuicem sororiant, & fratrifiant) efflictum

Christiparam deperire, ac vnicè colere. Mille ædes
 sacras in vniuersum constituit: inter quas Basileæ pri-
 mariam, & Spiræ Regia magnificentia eam, quæ hodie
 basilicè supereminet, inchoauit, Conrardusque Secun-
 dus Imperator absoluit. Bellum Bohemicum, Sarma-
 ticum, Illiricum seu Sclauonicum ope magis cælesti,
 quàm humana confecit. Moriturus Beatam Cunegun-
 dem vxorem vocatis propinquis commendans & red-
 dens; qualem accepi, inquit, talem reddo, virginem
 dedistis, virginem recipite. Et hanc Sanctam Cune-
 gundem fuisse vnà Bauaram, & Ducis qui marito
 in Ducatu successit sororem inter Scriptores & Ge-
 nealogistas conuenit. Tertio Idus Iulij 1024. ex hac
 vita in cælestem commigravit, multis clarus miraculis,
 Bambergæ sepultus. Vbi & Sancta Cunegundis castis-
 simi sponsi vxor virgo, aliquamdiu viro superstes voluit
 inhumari. Digna tanto fratre soror Regina Gisela, quam
 ille Stephano Primo Hungarorum Regi despondit, aded
 fælicibus nuptam auspiciis, vt maritum Regem cum
 toto Regno ab Idolorum seruitute ad fidei Christianæ
 cultum adduxerit, deuotissimumque Deiparæ fecerit
 clientem. Qui regnum suum venerabili præcellentiæ
 epitheto familiam Mariæ nuncupabat: ipse Sanctorum
 albo adscriptus ex sancta Regina Gisela filium habuit
 Emmericum, etiam sanctum & Regem. Perplexa ad-
 modum foret disputatio, vter in hac Augusta familia
 sexus vitæ sanctitate præualuit: vtrique ex æquo palma
 detur. Beata Plectrudis vxor Pipini Herstallij, Caroli
 Martelli nouerca, filia fuit Bauariæ Regis. Beata Nort-
 burga Plectrudis ex Pipino filia virginitatem thalamo
 præu-

pretulit nuptiali. Bertha Pipini Regis vxor, Caroli Magni mater, Bauara itidem fuit: licet sint qui eam Imperatoris Græcorum filiam affirmant. Sancta Theodolinda Garibaldi Boiorum Regis fuit filia, quæ Agilulpho Longobardorum Regi data nuptui, altera Gisela, Regem & subditos Arianæ hereseos luto commaculatos, veræ Christianæ Religionis munditie perpurgauit. Et Gundeberga eius filia Longobardorum etiam Regina, tam sancta matre dignam se prestitit. Beata Agnes filia fuit Ludouici Bauari eo nomine Quarti Imperatoris, quæ cum ad virgines Diuæ Claræ Monachij apud Sanctum Iacobum misso rebus mundanis repudio diuertisset, & indignati subditi virginem inde abducere vi tentassent, sacrum Christi tabernaculum amplexa, quod à Deo precabatur, impetrauit, & exspirauit. Cuius sororem Cunegundem nomine, Fredericus Austriacus viduus eiusdem Ludouici in Imperio competitor accepit vxorem, qui à plerisque Fridericus Tertius nuncupatur, quod ea lege pax inita fuerit, vt Imperatorium nomen simul retineret. Non ignoto per Romanum Imperium exemplo. Sic enim Adrianus Antoninum designauit successorem, vt ille sibi duos Annium Verum, & Marcum Antoninum dictum philosophum, adoptaret: qui duo postea Augusti Primi (in iure nostro passim Diui Fratres appellati) Rempublicam gubernarunt. Tanta in publico lætitia, vt fasti consulares ab his sumerent ordinem Consulium. Sic Senatus ipse aduersus Maximum, occisis Gordianis aduentatē, fecit Maximum, & Balbinum Cæsares. Sic Diocletianus postea Maximianum seu Herculeum in collegam asciuit: & multi

in Occidente, Orienteque sunt deinceps æmulati. Quod non existimem facturum fuisse Alexandrum Magnum, qui sui capacem non rebatur orbem; multò minùs tulisset duos in vno Soles, qui partem Regni Darij cum decies centum millibus talentum respuit: nec Iulium Cæsarem, aut Pompeium, quorum ille neminem priorem, hic ne parem quidem foret perpeffus. Eiusdem Beatae Agnetis quadam imitatione virgo Barbara Alberti Pij eo nomine Tertij Boiorum Ducis proles conubium Regium flammeo Regis celorum posthabens, in eodem Monasterio Diuæ Claræ regulam professa, vitæ curriculum sanctissimè peregit. Taceo Sanctam Elisabetham Andree Regis Hungariæ filiam materno genere fuisse Bauaram, utpote quod Regina Gertrudis eius mater Boia esset. Nam de solis Episcopis Leodiensibus Bauaris isthuc sum dicturus, qui paterno genere Bauari fuerunt. In familiam Bauaricam asciscere possum Carolum Magnum (& hunc in Diuos relatum, à quo Bauariæ Duces originem ducunt) nisi quod, ut septem Græciæ Vrbes de Homeri patria longo, & huc vltq; indeciso certamine disceptarunt

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ,

Tam crudo & stricto stilo natalis soli questionem viderer terminare velle, in aliarum Prouinciarum & Urbium cunas tanti Herculis sibi vendicantium ruborem. Nonnulli natum eum Herstalli, vix vno à Legia lapide, quidam Aquisgrani, alij Ingelheimiæ volunt: reliquis alia placet patria. Herstallum, autum Palatium & Curiam, vbi Martellus auus editus & educatus, proauus
Pipinus

Pipinus (Herstallij cognomen inde adeptus) sedem figere solitus, velut natale solum amavit, & vbi, Imperator creatus, non defuit (historia teste) frequenter pasca celebrare, locis celebrioribus postpositis. Id constanter afferere licet, Beatum Theffalonem Boiorum Principem, Pipini Regis, per Hiltrudem filiam, nepotem, coronam Bauarici Regni cum tonsura Sacerdotali in Ordine Sancti Patriarchæ Benedicti vtrò commutasse. Nouissimè Serenissimus Bauariæ vtriusq; Dux Guilielmus, eo nomine Quintus, anno 1626 fato functus, Serenissimorum Maximiliani Septemviri, Ferdinandi item Septemviri, Albertique Ducum pater, thoro per Leticissimæ coniugis è Lotharingico stemmate obitum viduatus, religiosissimam vitam transigens nunquid opere Beatum Theffalonem exæquauit, aut magè, superauit? Albertus Quintus auus Annæ Ferdinandi primi Imperatoris ex Anna Bohemiæ & Hungariæ Regina filia maritus, Heroas inter Heros præcipuus enituit, vt Phæbus reliquos inter planetas. Guilielmus Quartus proauus præsentem tunc & posteram ætatem docuit meritò iactari, Bauariam esse Catholicæ Religionis propugnaculum. Simulac enim Ratisbonam nouis Lutheri dogmatibus inescatam ad defectionem inclinare cognouit, capitali cauit edicto, ne quis è sua ditione in eam Ciuitatem in ipso quasi Bauariæ centro collocatam pedem inferret, nisi ea toto ex animo resipuisset, adiecta memorabili sententia, Citius, non vniuersam modò ditionem, sed vitam iri ereptam, quàm vt populum suum Lutheri præstigiis sineret dementari. Albertus Quartus abauus, non à sorte, sed à Sapientia cognomen Sapientis meruit:

H h h h

quod

quod qui eloquitur, omnia profert. Impletum in eo Platonis votum, beatam futuram Rempublicam, in qua aut Reges philosopharentur, aut philosophi regnarent. Quos enim Græci antea Sophos, seu Sapientes vocabant, post Præceptorem Socratem Plato per modestiam philosophos, seu amantes sapientiæ dixit. Vxor ei fuit Cunegundis virginum formosissima, & matronarum pudicissima, Frederici Tertij Cæsaris & Leonoræ Lusitanæ filia, ac Maximiliani Primi Cæsaris soror vnica; quæ coniugi amantissimo anno 1508 defuncto iustis persolutis, non ad aulam, sed mox à funere ad Monasterium & contubernium Monialium virginum Monachij diuertit, vbi residuum vitæ ad annum 1520 angelicè transegit. Ataus Albertus Pius: quod pietatis elogium, potiore quàm Antoninus Pius Imperator Adriani successor ratione, fuit assecutus. Vno, nec amplius exemplo, innumeras inter causas, manifestum dabo. Albertus Secundus Imperator, idem Bohemiæ Rex, in flore ætatis, Ladislao infante in cunis vagiente vnico filio, decesserat. Bohemi apud Pragam conuenientes vnum totius Regni corpus efficiunt, & ad eligendum nouum Regem, diem statuunt. Regina Elisabetha infantis mater in diem præstitutam legatos mittit rogantes, vt Sigismundi & Alberti suorum Regum meminerint, nepotem, filiumque ne respuant, contra ius gentium paternam hereditatem puero ne adimant, foedera cum Austriacis percussa ne violent, pupilli atque orphanæ misereantur. Frequente Ordinum Conuentu plerique ex aduerso differere: Infantem Regno inutilem esse, Regem à regendo dictum, qui regendus sit

Regem

Regem vocari non posse. Satis esse Ladislao si post quatuor & viginti annos ad regnum vocetur, medio tempore locum alteri faciat. Vicit hæc sententia; & Albertus Baioariæ Dux Procerum voto Rex declaratur. Mittunturque ad eum primores regni, qui electionem denuntiant, & eum ad oblatum regnum vocent. Author mihi huius narrationis testis, in quem nulla suspicio cadit, Summus Pontifex Pius Secundus (qui ante Pontificatum Æneas Silvius) in historia Bohemica. Ex cuius verbis peragam narrationem. Albertus ea virtute, atque animi moderatione usus est, quæ, postquam Reges esse cœpere, rarissima semper fuit. Nam venientibus ad se Bohemorum Legatis, amplum & nobile regnum offerentibus gratias egit, qui se vnum ex omnibus elegissent, cui parere vellent, dignumque tanto imperio iudicassent. Multa idcirco se debere Bohemis, neque id vnquam beneficii obliuioni daturum. At cum Regis Alberti soboles extet, indecorum esse cum alterius iniuria regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam; qui pupillos iure suo dispolient, Deo atque hominibus inuisos, poenas aliquando patrati sceleris dare: cognouisse se non vano rumore foedus antiquum inter Bohemos, & Austriacos extare, nisi deficiente mascula sobole Principem ne foras assumant; fidem seruare pulchrum, ne cui temere noceatur cauendum. Scelestam execrabilemque vocem illorum qui regnandi causa ius violandum astruant. Atque ita maiorem se spreto regno monstrauit, & si verum fateri licet, clarissimum egit Regem. Nam regnum est apud eos qui spernunt, non qui cupiunt. Ita Pius Papa de Alberto Pio.

H h h h 2

Addam

Addam Iusti Lipsij in pari causa (Ferdinandi scilicet, postea Aragoniæ Regis, qui delatum sibi ob Ioannis nepotis infantiam Hispaniense Regnum reiecit) censuram, & admirationem. Tu Fides, tu modestia, è cœlo paulisper descendite, & hunc alumnum vestrum lætis oculis videte: quantò illustriorem spreto sic regno, quàm si decem fraude, vel ambiguo iure quæsisset? At quid opus ad præterita retrogredi sæcula? Nostrum, etsi ferax viciorum, non est tamen vacuum eminentissimarum virtutum. Maximilianus Bauariæ Dux & S.R.I. Septemvir per atavi sui Alberti Pij gloriosam & parùm tritam semitam quàm generoso gressu incessit? Procul ab ambitu & cupidine alieni regni, qui Ferdinando Secundo Imperatori Bohemiæ Regi, cui Fredericus Comes Palatinus inexcusando facinore Rebellium Electionem obtentui habens, Bohemicum sceptrum eripiebat, opes, arma, & propriam personam in defensionem conso-
ciauit, & Generalis Præfectus exercitus Vnionis Catholicæ, admiranda illa 1620 victoria apud Pragam Capitalem Regni Urbem & sedem, dextrum in acie cornu obtinens (læum Comite de Bucquoy Cæsarei exercitus Duce regente, & fortissimi militiæ Ducis munus explente) Frederici vsurpatoris vires totas confregit, & eo prælio regnum legitimo Regi asseruit, atque firmavit.

Ernestum tritauum, Stephanum, Ludouicos, (inter eos Ludouicum Quartum Cæsarem) Ottones, & alios Maiores vsque ad Ottonem Witelspachium sub Frederico Imperatore circa annum 1180 Bauariæ prædecessoribus interceptæ recuperatorem, & ab eo ad Carolum
Magnum

Magnum vsque stirpis authorem continuam seriem, vt
omittam cogit tenax propositi ratio; ne per affectatio-
nem longius à concepto calamus distrahatur. Nutu
duntaxat innuam. Ludouico Pio Cæsari Caroli Magni
filio filij fuere Lotharius, Ludouicus (Germanicus di-
ctus) & Carolus Caluus; quem tertium pater ex Iudi-
tha Bauara secunda vxore sustulit. Genitore vita fun-
cto tres partiti sunt regnum paternum: vti Ludoui-
cus Germanicus Orientalem, Carolus Caluus Occi-
dentalem, Lotharius Imperator mediam nancisceretur
portionem. Lothario abiecta purpura, & sceptris apud
filios relictis, monachum in Prumia professus; & Lotha-
rio Secundo ex inde sine legitimis liberis emortuo, Lo-
tharingia, ab eo sic dicta, patruis, ad fratrum exclu-
sionem, accreuit. Vbi verò Ludouicus Germanicus in
fata decessit, terni iterum fratres Germanico proгна-
ti, represso Carolo Caluo, in hereditatis scissionem ve-
nerunt: & Carolomanno Boiaria, Pannonia, Bohemia,
cum Sclauis, & Morauis cessere. A quo Carolomanno
hodierni Bauariæ Duces non interrupta marium suc-
cessione genus ducunt: & per eum à Carolo Magno ad
Pipinum Regem, Carolum Martellum, Pipinum Her-
stallium, & Ansegisum recto ordine Brabantia Principes,
natales suos veræ & vetustissimæ nobilitatis ima-
ginibus illustrissimos reducant. Ducis autem Ansegisi
prosapiam anteriorem qui nosse volet hanc ex Trithe-
mio in Chronicis accipiat. Ansegisi pater fuit Sanctus
Arnulphus, cuius progenitores & maiores recta linea
fuerunt, Ansegisus, Nicanor, Sigebertus, Priamus,
Heribertus, Leontius, Merouëus, Diocles, Sunno,

Genebaldus, Dagobertus, Marcomirus, denique Clogio Rex Francorum Orientalium, seu Franconum. Si altius penetrare, & cum aligero Iouis alite nubes transcendere peroptas; inuenies hunc Clogionem descendisse ab alio Clogione pariter Francorum Rege, quo regnante, Saluator noster Christus Virgineis Deiparæ claustris egressus in orbem venit. Cuius Clogionis pater fuit Rex Francus (à quo Sicambri dicti Franci) Antarij Regis filius. At, quò me incogitantem ardor abripit? Centum ijsque aureis linguis, & adamantino calamo, faucibusque Stentorum mille opus sit ei præconi, qui Augustæ domus Bauaricæ laudes aggrediatur. Tacitus intra religiosum silentium admirari, venerarique malim, quàm pro olorino cantu anserinum strepere. Dicere tantum eos Antistites & Principes Leodienses est animus, qui paternum genus ab hoc limpidissimo, nobilissimoque fonte deriuant.

A Sancto Theodardo decimonono Tungrensium, aut Traiectensium Episcopo, cui Sanctus Lambertus proximè successit, fas sit exordiri. Hunc enim Prouinciales, peregrinique scriptores Principis Bauari filium ex Comitissæ Namurcensis filia faciunt. Etsi instar sequentium, inter Leodinos Antistites propriè non sit referendus, cum Traiecti tantum sedem fixerit, & Leodium, quod nondum erat, nunquam viuis accesserit. Viuis, inquam. Nam mortui Martyris corpus, ipse Lambertus breui Martyr etiam futurus aliquanto ab obitu interiecto tempore post multas flagitationes ab incolis loci ubi inhumatus fuerat, obtinuit, & in Oratorio Sanctorum Cosmæ & Damiani condidit. Quæ opinio.

opinio probabilior est eorum qui hanc translationem Diuo Huberto tribuunt. Propè Spiram Nemetum Urbem, ad quam pro repetundis Ecclesiæ suæ Traiectensis bonis ab annis iam tunc circiter triginta ablati, Cæsari aduersus iniustos detentores expostulaturus dum properat, in raptorum insidiantium manus incidens, immaniter fuit peremptus.

Absque hoc Gerbaldus Leodiensium quartus, & Tungrensiū quartus & vigesimus Episcopus Principem sibi locum vendicat. Quem constat fuisse filium Bauariæ Regis, seu Ducis. Olim quippe, qui nunc est Ducatus, Regnum erat. Interfuit dedicationi Regiæ Ecclesiæ Aquensis & Concilio 350. Episcoporum sub Leone Quarto Pontifice, Carolo Magno Cæsare assistente: vbi constitutum traditur, vt deinceps Archiepiscopus Colonienſis Electum Imperatorem consecraret, & Archiepiscopo mortuo, aut ægro Præsul Leodinus. Eius certè rogatu Leo Papa, Tungrensem, & Vifetensem Ecclesias sub Deiparæ Virginis inuocatione sacrauit. Non quod Tungrensis tunc demum inceperit, quandoquidem Sanctus Maternus primam illam cis alpes Christiparæ erexisset; sed quia exciso dirutoque ab Hunnis Oppido sacra ædes vnâ fuerat deleta, nec intra ducentos annos restaurata.

Reginaldus (quidam legunt Reinaldum) post plures à morte Gerbaldi intermedios Antistites, Leodinæ Præfectus Ecclesiæ Bauaro fuit Duce genitus. Mosam flumen ingente lapideo ponte Leodij iunxit, vltra duos minores in Peninsula locis palustribus structos, & tertium super Vrta fluuiō. Ecclesiam Sancti Laurentij
iuxta

iuxta muros ædificauit, & opulentis fundis, censibusque monasterium dotauit. Templum etiam parochiale Sancti Nicolai in monte publico erexit aduersus muscarum tunc infestantium, mortifereque aculeantium agmina; quod omnium primum in his partibus Diuo Nicolao dicitur fuisse dedicatum. In pauperes munificentissimus extitit, vt qui mille & ducentos illorum aleret, & alios à stipe per verecundiam abstinentes conducta mercede pasceret. Annona autem aliquando ingrauescente magnam aduenarum propriis sedibus quærendo victui egressorum multitudinem benignè excepit & sustentauit. Bello non inferior pacis artibus. Cum Odo Campaniæ Comes Gallorum fretus auxiliis in Conradum Imperatorem insurrexisset, & in Goselonis Lotharingiæ Ducis Cæsari adhærentis inuidiam, castro Barenfi expugnato, Tullum valida circumdedisset obsidione, Reginaldus non modicis copiis conscriptis Duci se adiunxit, & lata hostium strage edita Odonem ipsum cum potissima nobilium parte prostrauit: cui & Lotharingus non agrè potissimam victoriæ partem imputandam agnouit.

Reginaldum, interposito duntaxat Wafone Episcopo, secutus est Theoduinus Ducis Bauariæ filius, Placidum (vt inquit Chronista Laurentianus) Ecclesiæ Leodiensis sydus. Deuotione & cultu in Deiparam Virginem, quam vnicè venerabatur, excelluit: cui in Oppido Hoiensi insignem Collegiatam Ecclesiam, loco ecclesiolæ à Diuo Materno primitus sacratæ, à fundamentis excitauit, adiecta dote & supplemento Canonorum quindecim supra parem inexistentem numerum: & Oppidanos

danos magnis insigniuit priuilegiis. Locus ita viuo placuit, vt eum in sepulturam delegerit. Inhumatus est ante altare in præfata Ecclesia. De qua in suo priuilegio anni 1066 in hunc inquit modum, Si quidem Ecclesiam à fundamentis ad laquearia, à laquearibus & vltra, reædificaui, quam etiam in auro & argento, & gemmis & prædiis pro modulo meo ditaui, & de Agar Saram effeci. Enimverò, vt id transcursim dicam, Hoiium situs amænitate, loci natura, & elegantia operis non multis cedit. Ferunt Gregorium Decimum Pontificem Maximum, qui diu in Ecclesia Leodiensi Canonicus & Archidiaconus resederat, in laudem pronuntiasse, Vix in orbe reperiri posse tam bonum Castrum cum tam bono Oppido. Ante eum Antoninus Pius Imperator circa annum Christianū 148 cum ad has Galliæ Belgicæ partes aduentasset, explorato loci ingenio, amænitateque simul captus, arcem struxisse, & Urbis pomœrium protendisse traditur. Tempore Ioannis Guidonis, qui fuit septuagesimus primus à Diuo Materno Episcopus, effossis in nouam aulam fundamentis, eius Cæsaris imago fuit inuenta. Theoduinus spiritalis, temporalisque Ecclesiæ Leodiensis incremēti studiosus à Richilde Hannoniæ Comitissa, illiusque filio Balduino, Hannoniæ Comitatum Diuis Mariæ & Lamberto tutelaribus acquisiuit, acquisitumque iisdem in feudum ab Ecclesia tenendum recognoscendūq; concessit; Henrico Quarto Imperatore speciali Diplomate quinto Idus Maij 1071 id ratum habente. Sub eodem Stephanus Papa, (quem Leodij à pueritia educatum refert Ægidius aureæ Vallis) notabilem gloriosissimi ligni Dominicæ Crucis partem

partem Cathedrali donauit Ecclesiæ, statis anni solemnitatibus per Protodecanum ab inde deferri solitam.

Ioannes de Bauaria septuagesimus nonus Tugrensiū Episcopus ad Insulam postulatus, anno 1389 aut iuxta alios 1390, Ecclesiæ & Principatus Leodiensis regimen suscepit. Septemdecim (aut secundum nonnullos octodecim) erat annorum, Alberti Bauariæ Ducis, Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ Comitis filius, cui inaugurationem auspicanti, urbemque introeunti pater latus dextrum, Guilielmus frater sinistrum textit, longa præeunte, & sequente Comitum, Baronum & Dynastarum caterua. Faultissimum, splendidissimumque diem qui tam gloriosæ pompæ illuxit ! Obuersatur oculis Scipio Africanus, qui, ne Prouinciæ Asiæ fors fratri suo erepta ad Lælium alioquin arctissima familiaritate iunctum transferretur, Legatum se L. Scipioni fratri in Asiam iturum promisit, & iuit : maior natu minori, gloria excellens laudis adhuc inopi, & nondum Asiatico iam Africanus. Et Fabius Rullianus summus Imperator, qui Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendum legatus ire sustinuit : & postmodum triumphantis currum equo insidens, sequi quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat, in maxima voluptate posuit. Rem non minus spectabilem altera ab inauguratione lux præbuit. Dum idem Dux Albertus genitor in eodem virorum nobilium apparatu, Hannoniæ Comitatum filio & Ecclesiæ Leodiensi in feudum recognouit, proque eo fide se clientelari obstrinxit. Quia in nemine aliorum Principum Bauarorum, ne nāuum quidem, Zoili exprobrare possent, in
hunc

hunc immodicè inuehantur, quod sub eo Ciuitas non modica sit attrita clade, multis popularibus in acie cæsis, & quibusdam rebellionis antesignanis à pugna ultimo supplicio affectis. Perpetua quasi est populi victi & debellati consuetudo odisse victorem, & insultare mortuo. Qui etiam iure cæduntur virgas, & fustes abominantur, & cædentem seheritatis, imò crudelitatis arguunt.

— *Quod enim dubitant componere crimen
In Dominos, quoties rumoribus ulciscuntur
Balthea?*

Quod probè tenens Marcus Antoninus Philosophus ad Senatum pro incolumitate liberorum, & generi, Auidij Cassij hostis sui scribens inquit, Vtinam possem multos etiam ab inferis excitare! Non enim vnquam placet in Imperatore vindieta sui doloris, quæ etsi iustior fuerit, acrior videtur. Non eò solùm misera est fors Principum (vt omnium primus dixit Domitianus, & post eum Adrianus) quod de coniuratione comperta iis non credatur nisi occisis, sed quod iis aduersa omnia à maleuolis imputentur. In tantum vt sterilitatis annorum, malignitatis syderum, & intemperiei aëris rationem improbi ab iisdem repetant. Quod pro Bellicis Ducibus Iulij Agricolæ gener queritur, Iniquissimam ideo bellorum videri conditionem quia prospera omnes sibi vendicant, aduersa vni Duci imputantur; promiscuum est togæ & sago, Mineruæ, & Bellonæ. Ideo paucis dispicere volo quàm culpæ obnoxius, aut vacuus sit, nec diutiùs patiar vagis vulgi sermonibus

intaminatos tanti Principis manes vapulare. Plebicolæ, quò licentiosius plebis alant furorem, popolare dictum crebrò vsurpant, *Quicquid multis peccatur inultum est*, & vbi alea secus vertit, alienum non suum facinus inculant. Inter huius facti scriptores miror Suffridum Petri ita priuato tribuere affectui, vt Henrici Peruuilij intrusi Mamburni, & Theodorici eius filij, quem Princeps Ioannes Bauarus Canonicatu & Archidiaconatu donauerat, verum Principem solio deturbantis, flagitium diminuere, si non excusare videatur. Etsi nihilominus in eiusdem Principis laudem in ipso principio historiæ, vicem eius miserans, originem rebellionis his verbis exponat, Quamquam vir natura bonus esset, in ipso tamen statim initio aduentus sui, calumniandi ansam factiosi acceperunt, ex eo primùm quod amicorum potentia illis formidabilis erat: dein quod immaturæ adhuc esset ætatis: & maximè quod dissimularet mercatorum querelas, quos autoritate Regia Bolandus in Francia detinebat ob id quod castrum eius iniquè occupassent Leodienses. Rectè, calumniandi occasionem vocat. Quandoquidem amicorum potentia bono & commodo subditorum conduceret, & semper conduxit: & ætas quamuis immatura sacerdotio, non esset immatura politico regimini, neque sæcularium foret in annos inquirere, sed Capituli viam postulationis idcirco ingressi; non raro Leodij, & vbiq; exemplo. Neque pignorationes & clarigationes procurante Bollando iniuste à Leodiensibus arce sua spoliato, in Gallia actitas soluere deberet, aut volens posset. Cornelium Zantfliet, qui veritati totum, passioni nihil indulsit,

tutius

tutiùs sequar. Scriptionem aggrediens, inquit, Receptus est cum ingenti tripudio Cleri & Populi, gauden-
tibus vniuersis, quod tam generosum virum in suum
Dominum ac Principem adepti fuissent. Quæ sub eo
gesta sunt non est meum hîc prosequi, præterquàm
quod suis locis pro re nata aliquid putem summis digitis
attigisse: id modò ad amouendum culpam, & ad vulga-
ris improprij exsibilationem, ex dicto Zantfliet per
compendium admouebo. Hædrotiis (quos Latino vo-
cabulo ofores & hostes iustitiæ & æquitatis dicerem,
& sacra Scriptura homines de Belial) iura Ecclesiæ &
Principis aperta vi carpentibus, sat habuit Princeps
Leodio cum tribunalibus suis Traiectum, Hoiūmq; se-
cedere, vt Absalonem filiū Regius Propheta obtutibus
suis frustrari. Quibus verè aut fictè pœnitentibus ite-
rum ac tertio secessionem fecit, ea sola pœna conten-
tus. Perduellibus creuit proteruia. Quidam Ioannes
de Calceata (Latinè diceret de Platea, aut Plateola) fe-
rali etiam hodie Leodij nomine, tunc Burgimagister,
ficta ad Diuam Hallensem peregrinatione, Henricum
Pereuuisium adiit, tutelam, vulgò Mamburniam ipsi,
& filio Theodorico Episcopatum obtulit, eoque captos
fascino Duces coniurationis habuit. Pater Protectorem,
filius Episcopum agunt: reiecto Innocentio Septimo,
vero S. Petri successore, confirmatione ab Antipapa Pe-
tro de Luna tunc Auinione agente per Iacobum Bad-
dus Platearum pauimentatorem pro intruso Antistite
subreptim & simoniacè obtenta. Cunctationem an pa-
tientiam nimiam dixero? Huc vsque Princeps firmus
in quietis cōsiliis; etsi mora omnis noxia esset, moratur,

& gladio, quem cuique pro sui tuitione natura concedit, abstinet. Trudonopoli, quò Canonorum & fidelium subditorum bona pars perfugerat per Rebelles expugnata, Traiectum geminata obsidione tentant, inhonoratam bis repulsam & iacturam passi. Fraudes & dolos armis miscent, ficto & imposito apud Principes vicinos, quod Princeps Ioannes Bauarus idè Traiecti sederet, vt Ruperto seu Roberto Cæsari, etiam Bauaro, viam faceret ad Ducatum Brabantia occupandum. Technis postea parum succedentibus, auxiliariis è Germania copiis, præfertim equestribus adiutus (quarum Præfecti viri nobiles ab historico nominatim designati, strenuam admodum nauarunt operam repressis non sine cæde Rebellium incursionibus) neque sic antiqui propositi, solitæque humanitatis oblitus, amicè scripsit Leodiensibus, vt incertum belli euentum perpenderent, redirent ad cor, eiectisque authoribus & incensoribus malorum, debitam sibi obedientiam præstarent; offerens præteritarum iniuriarum amnestiam, libertatumque & priuilegiorum conseruationem omnimodam. Horrendum est auditu, fædissimumque dictu quod sequitur, neque à modestia stili mei enarrationem impetrare queam; historici verba subiicio, At Leodienses malignorum qui inter eos versabantur instinctu, instar leopardorum magis ex oblato crudescences, post tri-duum quo responsum expectabatur, corticem arboris ad similitudinem literæ missiua præciderunt, & complicauerunt, cui septem chordulas appendentes septem sigilla de stercore bouum imprefferunt, & tanto Principi hoc modo transmittere in vilipendium non erubuerunt.

runt. Nil vnquam simile è profunda barbaria profectum legi, nisi fortè quod Quadus quidam apud Pomponium Latum admisit in Constantium Arrianum Iuliani prædecessorem. Verùm gens Quadorum barbara nec Constantio, nec Imperio suberat. Dum Constantius (inquit) cum Sarmatis, Dacis & Quadis foedera feriret, & in suggestu orationem haberet, barbaris malè audientibus, quod ad hoc opus assueti non erant, vnus è Quadis secessit, & stercore alterum è calceis repleuit, sub veste tulit, & propiùs accedens in vultum concionantis proiecit. Interim nihilo segniùs cingunt, premuntq; Traiectum obsidione, quam per centum & tredecim dies pertinaciter continuarunt, donec ad famam Burgundionum, Flandrorum, Hannoniorum, Hollandorum, & Frisonum suppetias obsessis ferentium (rei indignitas Ducem Burgundiæ, Ducemque Guilielmum Hannoniæ Comitem, & alios Principes viros mouerat) ea soluta, separatas acies Ducis Burgundiæ, Ducisque Guilielmi Hannoniæ Comitis dissipare conati, coniunctas sensere. Ante manuum consertionem (prælio non interfuit Antistes, vt qui Traiecti esset) repetita fuit conditio remissionis iniuriarum, dummodo sanam mentem induerent. Ad nuntium victoriæ accurrens Princeps, qui nihil de pugna ante inaudierat, alter Marcellus illachrimauit, seque pro patre non victore gessit: multitudini poenam deprecanti, & senos ac viginti seductores sistenti, ignouit. In Antipapæ Nuncium, intrusum Suffraganeum, & alios nebulones, qui Canoniorum Clericorumque veri sui Episcopi & Domini partes secutorum beneficia improbè occuparant, iure actum.

actum. Mamburnus, & Theodoricus filius, ferociorefque plerique in acie occubuerant. Prorsus hic extra noxam, & nil est quod liuor damnet, nisi subditorum insaniam, & fortunam fortè; aut mores temporū (scissā tunc schismatibus sancta Ecclesiā, liberiùs fuit populis delirare) per quæ susque deque sacra prophanis conuoluebantur. Videor mœstum Principem audire Legiam suam Iuliano dicto compellantem

Ille sit, ille nocens, qui te mihi fecerit hostem.

Innoxius certè is fuit, & quotquot erant probi sic senserunt. Integrum Capitulum Cathedrale (vnico Canonico excepto, non tam suo motu, quàm patris Pereunio adhærentis metu) vt particeps, comesque esset sortis sui Principis, vrbe excessit; maxima reliquorum Clericorum pars, Scabini omnes, plerique Nobiles, Feudales viri, Ciues locupletes, & quicunque timorati, laribus carere, quàm Domino suo dēesse maluerunt. Idem vicinorum, exterorumque fuit iudicium, qui publicā causā duxerunt Principi à suis circumuallato & oppresso opem ferendam. Itaque nemo desyderet in Ioanne Bauaro bonitatem, sed fælicitatem duntaxat; culpā subditorum, quibus licuit esse fælicissimis. Et quocunque vertat se inuidia, nequit diffiteri duplex, & vtrūque magnum, Reipublicæ incrementum, ex Pacto Tungrensi 1403, & Regimento anni 1416: illo Magistratus Ciuicus aliqua iurisdictione munitus fuit & decoratus: isto militari disciplinæ suus ordo assignatus, suumque honestamentum, & robur.

Gerardo Grosbekano Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali,

dinali, Principe pacifico, multæ prudentiæ, innocen-
tiæque anno 1580 sub finem mensis Decembris è ter-
restri principatu ad cælestem euocato, Serenissimus
Ernestus Bauarus Alberti Quinti filius, Guilielmi quin-
ti frater, quem viuens Gerardus successorem designa-
uerat, optaueratque, vnanimi Canonorum omnium
eligentium consensu, vltima die Ianuarij 1581 Episco-
pus & Princeps Leodiensis renuntiatur. Princeps bono
totius Romani Orbis natus, cunctis naturæ & discipli-
narum ornamentis supra cæteros, Atlas alter, emicans
Traianum virtute, Cæsarem clementia, morum graui-
tate Neruam, Antoninos bonitate, Henricum Secun-
dum Cæsarem gentilem suum Orthodoxæ Religionis
zelo nobis exhibens. Pro Sacro Imperio plurimos fæli-
citer labores exantlauit; vbique in comitiis & diatis
Imperialibus fortissimus Fidei Catholicæ athleta stetit,
pro pace inter Christianos vniuersali, & bello Turcis
communiter indicendo consilia sua strenuè direxit;
quo nomine Clemens Octauus Papa singulari Diplo-
mate (quod breue Apostolicum vocât) ingentes eidem
grates agendas censuit. Fuit & ei sanctum, fælixque bel-
lum aduersus Gerardum Trucesium intrusum in Ele-
ctoratum Coloniensem: Calvinismum in Aquisgranen-
se Oppidum irrepentem, & iam germinantem ex Cæsa-
rea commissione auulsit, Catholicum ibi Magistratum
detraçto hæretico restituit. Ditionem verò suam Leo-
diensem non in centro tantum & visceribus, sed in fini-
bus & fimbriis à lue hæreseos intactam, tutamque præ-
seruauit: Ducis Alensonij, à recessu Mathiæ Archidu-
cis, Ducatum Brabantiaë ambientis, & Oppida Leo-
diensis

K k k k

diensis

diensis Principatus per emissarios suos affectantis, secretos, mortiferosque conatus anteuertit.

Amplum Palatium opportuno & salubri loco intra urbem conditum, irriguum aquis, ædificiis & hortis permagnificum (quod Domus Bauaricæ nomen ab eo obtinet) in vsus Valetudinarij infirmiorum pauperum & nominatim indigenarum conuertit, censibus opulentis eam in rem assignatis. Quo in Nosocomio non tantum quæ ad curam corporum, & morborum medellam congruunt, suppeditantur, sed, vt ægrorum animabus apprimè consultum esset, Moniales hospitalariæ perpetuis temporibus ibidem sunt collocatæ languentium ministerijs incumbentes, necnon Sacerdos peculiaris continuus parochus, quotidie sacrum Missæ sacrificium celebraturus, & suo tempore Sacramenta Ecclesiæ administraturus. Monumentum inconcussæ æternitatis, Deo acceptissimum, & pyramidibus Ægyptiorum Regum ad caducæ memoriæ subsidium frustra excogitatis (quod Regum nullus qui eas in sepulchra condidère in ijs sit, manseritue sepultus) longè perennius.

Ei debet electio Consulium & Magistratus Ciuici formam illam ingeniosam anno 1603 præscriptam, abusus à stirpe & radice auulsuram, rimasque corruptelis per apertas fenestras, si non ianuas, intrantibus obstruaturam: nisi inuia ambitioni quorundam candidatorum, & gulæ vilis plebeculæ nulla via esset. Seminarium Theologicum Leodij instituit, vt ex eo post sufficiens studium, viri docti & bene morati Sacerdotio initiati, in Ecclesias Parochiales, futuri idonei Pastores per Patriam
& Dioc.

& Dioecesim Leodiensem, in sacram Coloniam dimitterentur, vberem in vinea Christi messem demessuri. Postremò conspicuum Collegium in Seminarium parochorum fundauit in Celeberrima Academia Louanienfi; in cuius frontispicio optimo iure quis inscripserit, quod olim apud Ægyptios in sacra Bibliotheca legabatur annotatum, *Animi Medicamentum*.

Quàm maturus in deliberationibus, tam promptus in exequendo, & totus sibi in periculis præsens. Harangierus ordinum ductor pro Fœderatis Prouincijs anno 1595 mense Ianuario arcem Hoiensem nocturnis dolis & proditione perditissimi cuiusdam ciuis (cognomento Greuisse) ad radices rupis, in cuius culmine arx est sita, habitantis, per triginta viros selectos interceperat, deque euentu doctus cum quatuordecim equitum centuriis, & duodecim peditum vexillis præparatis aduolans, oppidum vnà in potestatem redegerat. Magnanimus Princeps ad nuncium Sinonianæ fraudis, gnarus ingruente ex improviso necessitate, arripienda potius quam sequenda consilia, & celeritatem esse animam executionis, ne momento quidem cunctatus, abiecto cibo in arma profiliit: & Harangierum ipsum præmissa subitiorum cohors præuenerat, nisi Oppidanorum aliqui hostibus addictiores, ijs portas vrbis patefecissent. Sed nihilum animo fractus collecto milite vrget obsidionem, auxiliaribus copiis Regijs, quibus Fontanus, Berlemontius, Mottæus & alij primarij procures præerant, potissimum adiutus. Admotis schalis decimo & tertio die Martij non sine cæde hostili Oppidum receptum, & vigesimo eiusdem mēsis Arx in deditionem

Kkkk 2

venit,

venit, mille & quingentis ictibus machinarum bellicarum percussa. Deditam Rex Catholicus memoranda in omne ævum beneficentia Principi restitutam voluit, cauto ut deinceps Viri & Arci tutandæ Gubernator imponeretur. Velocitatis præmium mox patuit, quod iam septingenti equites & bis mille pedites expediti à Principe Nassouio ad agrum Coloniensem aduentarant, & Turenæ Comes militem undique cogeret Nassouianis iungendum. Ita Semiramis, planè virilis spiritus regina, circa cultum capitis occupata allato nuncio Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantam urbem in suam potestatem redegit. Sic Claudius Nero Annibali in Italia oppositus audito Asdrubalem Annibalis fratrem superatis iam alpibus appropere, ad Liuium Salinatorem collegam dies noctesque, non intermisso itinere, tetendit, duplicatis viribus cum Asdrubale pugnavit, & eadem celeritate in sua castra reuersus, occisi Asdrubalis caput ante stationes Annibalis fraterni casus ignari proiecit.

*Immortalia ne speres monet annus, & ævum,
Quæ rapit hora diem.*

Mortuus est incomparabilis Princeps die 17 mensis Februarij 1612, eodem penè tempore, certè anno, & mensis duntaxat vnius interuallo, cum Rodolpho Imperatore eius nominis Secundo. Annum obitus vtriusque Numerale hoc distichon, cuius affinis meus Petrus Roscius author tunc fuit, dupliciter indicat, alludens

ad

ad bina successiue Principis symbola, vnum, ALTERA
PARS AVDIATUR, alterum, OMNIA.

*ALtera pars tantVM perIit pereVnte RoDoLpho
OMnia In Ernesto rapta fVere DVce.*

Lugubre amænis Camænis fatum, verum suum
Apollinem sublatum gementibus. Qui in abditioribus
multiformis naturæ arcanis, cum Aristotele & Plinio
Seniore, sciuit scibile quicquid fuit, & peritè potuit de
singulis artibus cum singulis artificibus philosophari.
Tenens cum Orpheo plectrum, cum Æsculapio bacu-
lum, cum Archimede radium, cum Perdice circinum,
cum Vetruvio perpendiculum. Inuestigans cum Tha-
lete tempora, cum Atlante sydera, cum Zeto pondera,
cum Chrysippo numeros, cum Euclide mensuras. Tum
in conuentibus & confessibus Imperialibus & Electro-
ralibus quâ plusquàm Frontoniana grauitate, quo Peri-
clæi eloquij flumine momentosa negotia Dei & Ecclesiæ
Catholicæ honorem, Sacrique Imperij salutem & de-
cus tangentialia tractauit? quanto rationum robore, quali
maiestate & autoritate, quàm tælice successu, quæstio-
nes difficultatum spinis hispidas extricauit? & rogatus
sententiam dicere, vt pro materia proposita, neruosè,
luculenter, ponderosè, & concludenter differuit?
quandoque diuidens vt Socrates, & explicans vt Plato,
nunc tonans cum Demosthene, vernans cum Horten-
sio, tardans cum Fabio; modò suadens cum Catone,
dissuadens cum Appio, & vt plurimùm, cum Cicerone
persuadens.

Non Romani Germanicum, Persæ, & Macedones

Kkkk 3

Alexan-

Alexandrum, quantum subditi, alienique Ernestum luxere. Vero gemitu, & nequaquam ad ostentationem composito. Luctum temperavit Serenissimi Ferdinandi Bauari eius nepotis certa successio. Viuo enim Coadjutor datus fuerat: in quo tanquam Phœnix Arabicus reuiuaret. Verus Phœnix utinam quinque saltem ætates (quot esse Phœnicis maximè vulgatum est, etsi mille quadringentos sexaginta vnum annos aliqui tribuant) perennet? Qui thure & succo viuit amomi. AVITA nimirum FIDE: ut non sine causa pro symbolo & hieroglyphico ei sit; & MORVM SANCTITATE. Quique, velut inter cinnama, nardum, cassiam & myrrham, quibus sacra Soli volucris nidum construit, in mediis exquisitissimorum meritorum odoribus æuum traducit. Cuius encomiis supersedeo impræsentiarum; ne palpum obtrudere videar. Quanquam Heroicarum culmen virtutum multis contignationibus transcendat assentationis gradationes. Ne quod Pescennius Niger (quem Apollinis Delphici vates consultus respondit Optimum esse Imperatorem) cuidam panegyricum recitare volenti dixit, fortè audiam: Scribe laudes Scipionis, vel Annibalis, aut alterius Ducis optimi vita functi, ut quod ille fecerit etiam nos imitemur. Nam viuentes, maximè Principes, à quibus speratur, laudare ridiculum esse: se viuum placere velle, mortuum etiam laudari. Istud tantum nunc dixero. Si virtus ipsa suis absolutissima numeris artifice delineari posset penicillo: non ut Praxiteles ad Gnidiam Venerem effigiandam è præstantissimis forma fæminis quod erat perfectius collegit; vnus Fer-

dinandi

dinandi Principis vultum (formam Imperio dignam) animum, & mores, ei ad viuum exprimendæ abundè suffecturos. Vbi tanquam in nitidissimo speculo, Epaminondæ sapientiam, Themistoclis prudentiam, Phocionis patientiam, Aristidæ integritatem, Socratis constantiam, lenitatem Iulij, liberalitatem Titi, Alexandri Mammæi iustitiam, Augusti humanitatem, pietatem Caroli Magni progenitoris, & Henrici Secundi consanguinei castitatem cerneremus repræsentari. Seu, vt compendio complectar, velut in altera noui Archimedis vitrea sphæra, loco cælestium motuum & syderum, diuinas dotes vndequaque interlucentes contemplaremur. Verùm rursùs Timantis in hoc Agamemnone, & Euphranoris in Ioue efformando manus deficerent. Nec totius Parnassi solertia in vnum contracta eò valeret assurgere. Et suus alibi locus erit, aspirante superi numinis aura, copiosè pro veritate de rebus eius Principatu in hunc diem gestis differendi.

Interim facturum me absque diuerticulo, & non abs re arbitrabor si stilo hodie ad fulgorem emicantium illius virtutum temperans, ad parentis vtriusque laudes orationi erumpere luctanti habenas ad vnam aut alteram cursuram laxauero. Fortes creantur fortibus, & bonis boni, præferim quando congrua educatio accedit. Leo leporem non generat, nec Aquila palumbem.

Dux Guilielmus Quintus, Pij nomen iure optimo sortitus, pater fuit. Pij cognomen Metellus Pius inter Romanos, quantum autumo, primus lachrymis suis clarum effecit, à pertinaci erga exulem patrem amore
illud

illud affecutus. Guilielmus ab omni pientissima vita, in qua liuor nihil carpere, aut maculae speciem appingere queat, honorificentissimum Pij titulum accepit. Non texo vitae historiam; proprius est aliorum scriptorum optimus labor; duplicem tantum demeto spicam est fecundissima segete. Non quod plurimae actiones cum his duabus de palma concertare non debeant, sed quia primae legenti sub manu quasi nascuntur. Vna est; ardentissimi quem semper erga Immaculatissimam Deiparam gessit, affectus symbolum. Vnicum, offerentibus sese innumeris, referam. Tanta Princeps nuptiis alligatus (quae unae fuerunt), in aetate virili constitutus anno 1585 postpositis quibuscunque, solius gratia religionis procul ad Aedem Lauretanam peregrinari sustinuit. Modum ex P. Antonio de Balinghen in sua Ephemeride expono. Praemissis donis sane regiis, equo generosissimo, iconeque argentea ebano inclusa Virginis IESVM puerum gremio gestantis & in Aegyptum cum Iosepho fugientis, candelabroque argenteo rarissimi operis, librarum octoginta, in quatuor & viginti ramos totidem cereis continendis, expanso, numerata insuper in perpetuos cereos dote, ipse ignotus eò perrexit, turbæ immixtus nullum admittens genibus scabellum, ad plures dies tam assiduus fuit in orando, ut in Deiparae Virginis domo habitare videretur. Eidem obtulit libellum ex auro solido gemmatis sigillis egregiisque imaginibus exornatum, cuius etiam integumentum ex auro vnionibus gemmisque clarissimis opere mirabili perfectum pendebat ex tribus catellis aureis, quas ex aureo fluentes annulo ingens Sapphirus excipiebat.

Necnon

Necnon Christum aureum resurgentem, cuius sepulchrum adamantibus pyropisque collucebat. Alterum permanentius est, & sua difficultate raritateque prodigio aut miraculo proximum. Quod Octavius, Augustus crebrò, dubitem an seriò, Marcus Aurelius, & Pertinax Romæ sæpius meditati, Diocletianus ad Salonam lagonem hortensem diademati, & olera basilicis anteponens obsoniis exercuit: & fælicius fælicissimus, inuictissimusque Carolus Quintus Cæsar, reposito ad manus Ferdinandi Primi germani sui Romano Imperio, & onere omnium Regnorum & Prouinciarum in validissimos Philippi Secundi filij humeros reclinato, referuans sibi tantummodo ex immensis opibus patrimonialibus centum aureorum millia, stupentibus terrarum Regibus, cunctisque mortalibus incognitam, at solidissimam animi magnitudinem admirantibus, ad Diui Iusti Hyeronimianum cœnobium continuo ante mortem biennio peregit: beatissimus Dux Guilielmus plurimis ante obitum annis valens, pollensque exuta purpura & Ducali corona, transmissaque in caput capacissimum Maximiliani primogeniti vtriusque Bauariæ dominatione, in Palatiolo separato propter ædem & domum Patrum Societatis Iesv Monachij, quasi homo priuatus expleuit. Ad exemplum Similis sub Adriano Imperatore Præfecti Prætorio, qui vacatione muneris impetrata, in otio & quiete per annos septem residuum ætatis exigens suo sepulchro inscribi voluit, *Similis hic iacet, cuius ætas quidem multorum annorum fuit, septem tamen durat annis vixit*, dicerem eum abdicatis Ducatibus tot vixisse annis, quot ab inde annos transegit, nisi totam

omnino ætatem in ipso fastuum aulicorum culmine, vt alter Theodosius duxisset, tunc etiam maximè solus, cum minimè solus esset, & fontis Arethusæ instar, falsis pelagi, mundi huius, vndis inuolutus dulcorem omnis exsortem falsitudinis retinuisset. Ipsa spacia vitæ sic custodiebat, vt per horarum dispositas clepsydras explicarentur. Non alius ei Veneris vsus quàm progenies: & vbi coniugij precium mercedemque accepit decimam sobolem, Sanctissima vxor pro sorore deinceps ei fuit.

Serenissima ea Renata fuit Francisci Lotharingæ Ducis, & Christiernæ Christierni Secundi Daniæ, Noruegiæ, & Sueciæ Regis filia: Heroïna Herœ illo digna. Coniugium proinde vndeque beatum, sanguinis paritate, mutuo amoris fœdere, morum conformi symphonia compositum. Vnde pientissima fæmina, iisdem ac maritus artibus, Piæ apellationem est adepta. Viuentes, mortuique ambo, ille Guilielmus Pius, hæc Renata Pia audiuerunt, audiuntque. Stemmatis claritate pares, ad Carolum Magnum, & Caroli Magni maiores genus suum referentes. Vt duobus nonnunquàm ingentibus fluminis contingit ab eodem principio scaturientibus, qui postquàm longa terrarum spacia cursibus suis fuere emensi, ortus suos repetunt, & in prima aluea recurunt: ita lectissimi coniuges per matrimonium in pristinam suam Carolorum, & Pipinorum domum coniunctim rediuerunt. Franciscus enim Renatæ pater, Antonij filius, & Renati nepos, Lotharingæ Ducum, per Ludouicum Vltramarinum, Carolum Tertium, dictum Simplicem, Ludouicum Balbum, Carolum Caluum ex
vxore

arbitri miraculi loco habuerunt quod tantillo cibo quem delibabat veriùs, quam edebat, superesse posset. Bis per diem in conscientiam suam inquirebat, ternis Missæ sacrificijs intererat: octauo quoque die, Solemnioribus & peculiaribus festis extra ordinem computatis, Sacramentalem confessionem obibat, toties sacratissimam sumebat Sinaxim, & quotânis generalem actæ vitæ rationem Deo apud Sacerdotem reddebat. Quàm munda quæ maculas omnes tanta sollicitudine elueret? At quales maculas? Leuiusculas & minutulas; cum, quantum homini licet, expers esset culparum. Etiam in candidissima Luna maculam, in fulgentissimis Phœbi radiis volitantes atomos defixus oculus cernit aut cernere putat; & correctissimam Helenæ faciem verrucula non deturparet.

Fide dignorum relatu constitit, eam nullam vnquàm toto vitæ curriculo læthalem labem contraxisse. Sacerdos probissimus, qui à confessionibus ei fuerat, mortuæ id testimonium præbuit, his ipsissimis verbis, *Quam piè & sanctè hæc Princeps vixerit attinet dicere. Istud ausim affirmare, innocentiam quam in baptismo accepit, in mortem usque constanter & seriò seruauit.*

Et Gregorius Roseffius Societatis IESV in Germania Prouincialis oratione funebri anno 1602. 31 Maij sanctis defunctæ manibus parentans, idem palam deprædicauit. Subcisiuis horis, quod Olympiadem Alexandri Magni matrem, & Liuiam Augustam Augusti vxorem factitasse legimus, in Gynæceo acu pingebat: de rebus interim diuinis colloquia miscens, aut è sacro libro prælegentem auscultans. Exosa scænicos, mimos, ludiones, & totum

totum leuitatis instrumentum; non tanquā nutrimenta virtutum, sed viciorum irritamenta. Adulatores etiam & detractores æqualiter oderat; quod adulatio sit pessimum veri affectus venenum, & nullum animantium genus adulate perniciosis: qui (iuxta Hugonem Victorinū) amicus est in officio, hostis in animo, comptus in verbo, turpis in facto, latus ad prospera, fragilis ad aduersa, inflatus ad obsequia, anxius ad opprobria: vt iure Athenienses Demadem adulationis insimulatum decem mulctarint talentis. Detractores autem, quos Imperator Pertinax ideò vrbe proscripsit, occulti sunt alienæ existimationis expilatores, & secundum Theocritum, vt Leones & Vrsi in siluis, sic obtretratores in vrbibus ferarum immanissimi. Si quisquam forte è famulatio proximum qua in re læsisset, statim comi & seria gravitate identidem illud verè Christianum oggerbat, Quod tibi nō vis fieri alteri ne feceris. Quod ante eam Alexander Seuerus optimus Princeps (Christum etsi Ethnicus in primo suo Larario habens) in palatio & publicis operibus iussu præscribi, frequentabat, & per præconem cum aliquem emendaret, dici iubebat. Publicis se negociis immiscere refugiebat, dictitans acum, lanam, & colum esse fæminarum. Dux tamen maritus experientia edoctus prudentiam & fælicitatem eius in consilijs, in rebus nonnunquā perarduis prærogare sententiam, quæ edicebat pro oraculo amplecti, & ad normam de summa rerum decernere. Tanti certè à marito estimata, vt nunquā ille de ea sermonem apud Prouinciarum suarum Ordines, aut inter Procere faciens, præfationem honoris omitteret, Sanctam to-
ties

ties coniugem ingeminando. Vbi Christianæ Charitatis mentio incideret, solitus fuit dicere, Si charitas per Diuum Paulum Gentium Apostolum in Epistolis sacris descripta, mortali posset exprimi penicillo, Serenissimæ coniugis vitam, viam illius imaginem futuram. Accedebat vultus, animæ speculum, constanti tranquillitate perennè serenus, à quo, iuxta humanissimi Titi sententiam, nemo potuisset tristis recedere. Ad egros & pauperes perpetim attendebat. Aëgris Nocomium erexit erogatis viginti aureorum millibus. Quamdiu per valetudinem licuit quos morbo detineri intellexisset, per se inuisit, cibis delicatioribus, medicamentisque adiuuit, & incredibili humanitate despondentes animo, spe erexit. Vbi vires huic non suffecerunt officio, vicarias operas adhibuit. In pauperes munificentissima. Ultra præstitutam grandem auri summam quottannis in obuios stipem petentes distribuendam, per selectas vtriusq; sexus personas, in vrbe, cōpitis, suburbiis & pagis vicinis inuestigabat egenos, &, ne indago vana foret, singulis subueniebat. Nouissimis septem annis binas & septuaginta (ad numerum fortè septuaginta duorum Christi discipulorum) pauperculas mulieres aluit, queis victum, vestitum, & cætera ad vitam necessaria tradidit; & ex illarum numero quotidie duodecim per vices & turnatim ad mensam excepit, cibum propriis manibus apposuit, sedentibus velut pedisequa & pincerna inserviuit. Ritu à Carolo Magno sanguinis auctore non absimili, qui dietim duodenos pauperes iuxta mensam suam iubebat adfidere. Prout & Serenissima Margareta Austriaca Philippi Tertij Hispaniarum Re-

M m m m

gis

gis coniunx, Philippi Quarti, & Ferdinandi Archiducis Infantis, Imperatricisque & Galliarum Reginae mater, in omni vita ipso Annuntiationis Deiparae Virginis die observavit, dum in honorem novem Festorum eiusdem Virginis, faeminis novem egenis suis ipsa manibus cibum ministravit. Idem Serenissima Clara Eugenia Austriaca Belgicae Princeps Serenissimi Alberti Archiducis Austriaci coniunx, in duodecim pauperibus eodem Annuntiationis festo, & ipso Iouis Sancto quotannis frequentavit. Sileant prisca veterum Romanorum Saturnalia, quibus in memoriam Saturni sub quo bona fuisse communia finguntur, servi ad heriles epulas una admittebantur? En Christianae Principes, ad quarum pedes fas est subditos omnes prosterni, in Dei & Deiparae honorem subditas & servas suas pauperes mensa non dignantur tantum, sed & ancillis suis in mensa ancillantur? Nil addo super: nimia mira exposui. Verissima nihilominus, Pythicis cortinis, & ahenis Dodonae certiora. Quidni? Sanctitas Renatae à tenerrimis annis Christiano premonstrata fuerat augurio. Apes intra Platonis in cunis vagientis labia mellificantes mellifluam facundiam, & Formicae in ore Midæ infantis frumentantes ditissimum mortalium prenuntiarunt: Princeps Renata vix dum infantiam egressa, efficacius omen future deotionis prebuit, dum in periculosissimo morbo desperata à medicis, & complorata à parentibus post plurium dierum silentium, ex elingui vocalis repente effecta hanc unam vocem edidit, *Gloria tibi Domine.*

Claudio. Quid magni miri si Serenissimus Ferdinandus Vtriusque Bavariae Dux, Elector Coloniensis, Leodien-
sium

sum Princeps ijs sit sanctis moribus à tam sanctis parentibus ortus & educatus? Piorum parentum vestigia, eisdem insistendi sunt illecebrosæ cuiusdam necessitatis incitamenta.

F I N I S.

E R R A T A.

Curriculo percurrrens typographi operam plures lituras offendi. Humane Lector ne iis offendaris, quas humana parum cavit natura. Aliquas interim huc congeffi. Non omnes: cæteras legentis oculus deprehendet & emendabit. Hæ sunt.

- Pagina 11. pro *Ab origines*, lege *Aborigenes*.
 Pag. 12. pro *Rheæ siluæ*, lege *Siluiæ*.
 Pag. 14. pro *sequus*, lege *sequutus*.
 Pag. 25. pro *sons*, lege *fons*.
 Pag. 31. post *Diuus Maternus adde missus*.
 Iterum pag. 31. pro *inacesibilem*, lege *inaccessibilem*.
 Pag. 37. pro *Imperu*, lege *Imperii*.
 Pag. 39. pro *Aluaticorum*, lege *Aduaticorum*.
 Pag. 74. in lineâ 14. *Quod qui expunge qui*.
 Pag. 83. pro *in Iupilia & Herstallo*, lege *Herstallio*.
 Pag. 103. pro *Critias pone Carneades*.
 Pag. 105. pro *fese*, lege *fese*. Pag. 106. pro *apellat*, lege *apellante*.
 Pag. 111. pro *licentiofore*, lege *licentiofiore*.
 Pag. 121. *Carolus 6. Kalend. Decemb. 1346*, intellige non *Carolus sextus* sed *sexto Kalendas Decembris*.
 Pag. 128. pro *fulgre*, lege *fulgore*. Pag. 132. pro *onium* lege *ouium*.
 Pag. 142. pro *popularum*, lege *popularium*.
 Pag. 153. pro *secendum*, lege *secundum*.
 Pag. 155. pro *ei delinquentes*, lege *delinquentes ei*.
 Pag. 161. pro *acceptas*, lege *acceptos*.
 Pag. 176. pro *munienda sunt*, lege *munienda sint*.
 Pag. 199. pro *corrofa*, lege *corrasa*.
 Pag. 207. pro *iuuenis*, lege *iuvēnis*.
 Pag. 226. pro *coaptanto* lege *coöptanto*; etfi neutrum improbetur.